

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Шліхтенко Юлія Володимирівна

УДК 378(04)+81'243(04)

**ДИСЕРТАЦІЯ
РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

015 Професійна освіта

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD)

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Ю. В. Шліхтенко

Науковий керівник: **Герасимова Ірина Геннадіївна**, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами

Вінниця – 2024

АНОТАЦІЯ

Шліхтенко Ю. В. **Розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у процесі професійної підготовки.** – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертаційне дослідження на здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 015 Професійна освіта. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, 2024.

У роботі досліджено розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов під час професійної підготовки.

Проведений аналіз сучасних наукових підходів до визначення понять «творчість» і «творчий потенціал особистості» дав змогу розглядати професійну підготовку майбутніх учителів іноземних мов як певний процес опанування професійними компетентностями у контексті розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти. Уточнено теоретичну сутність поняття «творчий потенціал майбутніх учителів іноземних мов» як інтегративного утворення, сукупність ув'язаних в систему природних та набутих якостей, що проявляються через здібності, уміння, психічні процеси, способи діяльності й мислення та дозволяють майбутнім учителям іноземних мов нестандартно вирішувати освітні завдання, спрямовані на формування творчої особистості майбутніх учнів, набуття ними в найбільш ефективний спосіб максимального результату в навчанні іноземних мов.

З'ясовано, що під час навчання іноземних мов суттєвим є не тільки рівень здобутих знань і практичних умінь, а й розвиток творчого потенціалу здобувачів освіти, структура якого складається з компонентів: мотиваційно-ціннісного, емоційно-когнітивного, комунікативно-діяльнісного та особистісно-рефлексивного. На підставі структури творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов виокремлено критерії його розвитку (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний) та їх показники. В експериментальній частині дослідження для оцінювання

результатів виокремлено рівні (високий, середній, низький) розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти у галузі навчання іноземних мов.

Створено модель реалізації педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов, яка містить цільовий, змістово-діяльнісний, діагностичний та результативний блоки. У цій моделі реалізуються наступні педагогічні умови: 1) залучення майбутніх учителів іноземних мов до розроблення дидактичних матеріалів, що містять матеріали творчого характеру; 2) упровадження імерсивних технологій як інтерактивних засобів фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов, спрямованих на розвиток та реалізацію творчого потенціалу у студентів;

3) забезпечення ціннісного ставлення до розвитку та реалізації творчого потенціалу під час аудиторної роботи на основі моделювання творчих професійно-орієнтованих завдань

Доведено ефективність реалізації педагогічних умов під час професійної підготовки, а саме: залучення майбутніх учителів іноземних мов до розроблення дидактичних матеріалів, сприяє опануванню самостійною творчою діяльністю, налаштовує студентів на творчу працю і надає змогу впровадити дидактичні матеріали в самостійну педагогічну діяльність; упровадження імерсивних технологій значно розширює педагогічні форми й методи навчання, розвиває мовні уміння та навички мовлення, створює емоційний та емпатичний фон навчання за допомогою ігрових елементів, вдосконалює творчі здібності, креативне сприйняття, творче мислення; забезпечення ціннісного ставлення до розвитку та реалізації творчого потенціалу під час аудиторної роботи передбачає моделювання професійно орієнтованих завдань, де студенти відчувають успіх в наслідок прояву творчих здібностей, підвищує мотивацію студентів до прояву своїх творчих здібностей у процесі навчання іноземних мов.

Визначено питання організації та проведення експериментальної роботи й діагностичний інструментарій динаміки розвитку творчого потенціалу під

час професійної підготовки, проаналізовано результати констатувального та формульовального етапів експерименту.

Експериментально доведено ефективність реалізації визначених педагогічних умов розвитку творчого потенціалу у майбутніх учителів іноземних мов і моделі їх реалізації у професійній підготовці.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає у тому, що **вперше**:

– *виокремлено та обґрунтовано* педагогічні умови розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у фаховій освіті: залучення майбутніх учителів іноземних мов до розроблення дидактичних матеріалів, що містять матеріали творчого характеру; упровадження імерсивних технологій як інтерактивних засобів фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов, спрямованих на розвиток та реалізацію творчого потенціалу у студентів; забезпечення ціннісного ставлення до розвитку та реалізації творчого потенціалу під час аудиторної роботи на основі моделювання творчих професійно-орієнтованих завдань.

– *створено і представлено* модель реалізації педагогічних умов розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти у сфері навчання іноземних мов у професійній підготовці;

– *визначено* компоненти (мотиваційно-ціннісний, емоційно-когнітивний, комунікативно-діяльнісний особистісно-рефлексивний), критерії, показники та схарактеризовано рівні (високий, середній, низький) готовності до розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов під час професійної підготовки;

уточнено поняття «творчий потенціал майбутніх учителів іноземних мов»; критерії, показники та рівні виявлення досліджуваного феномену;

подальшого розвитку набули структура компонентів та показники розвитку творчого потенціалу під час професійної підготовки у майбутніх учителів іноземних мов; методи й засоби професійної підготовки студентів.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що: запропоновано методику діагностування розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов, що може бути реалізована у практиці вищої школи; розроблено теми лекційних та семінарських занять для розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти у галузі вивчення іноземних мов, які можуть бути використані для удосконалення організації освітнього процесу закладів вищої освіти під час їх професійної підготовки.

Науково-методичні матеріали щодо розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов можуть бути корисними для підготовки педагогічного складу та інших організаторів освітнього процесу. Висвітлені у дослідженні питання можуть стати у пригоді для розвитку творчого потенціалу студентів іншої професійної спрямованості.

Ключові слова: *майбутні учителі іноземних мов, розвиток, творчий потенціал, креативні здібності, професійна підготовка, дидактичні матеріали, імерсивні технології, ціннісне ставлення до розвитку творчого потенціалу, моделювання професійно орієнтованих завдань.*

ABSTRACT

Shlikhtenko Y.V. Development of creative potential of future teachers of foreign languages in the process of professional training. – Qualification research (retaining manuscript rights).

Post-graduate thesis for attaining a scientific degree of a Philosophy Doctor of Pedagogy in specialty 015 Vocational Education. – Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, 2024.

The work examines the development of the creative potential of future teachers of foreign languages during professional training.

The conducted analysis of modern scientific approaches to the definition of the concepts of "creativity" and "creative potential of the individual" made it possible to consider the professional training of future teachers of foreign languages as a certain process of mastering professional competences in the context of the

development of the creative potential of students of education. The theoretical essence of the concept of "creative potential of future teachers of foreign languages" as an integrative education, a set of natural and acquired qualities linked into a system, manifested through abilities, skills, mental processes, methods of activity and thinking, and allowing future teachers of foreign languages to solve educational problems in a non-standard way tasks aimed at forming the creative personality of future students, their acquisition in the most effective way of the maximum result in learning foreign languages.

It has been found that during the study of foreign languages, not only the level of acquired knowledge and practical skills is essential, but also the development of the creative potential of the students of education, the structure of which consists of components: motivational-value, emotional-cognitive, communicative-active and personal-reflective . Based on the structure of the creative potential of future teachers of foreign languages, criteria for its development (motivational-value, cognitive-active, personal-reflective) and their indicators are identified. In the experimental part of the study, the levels (high, medium, low) of the development of the creative potential of the students in the field of foreign language learning are distinguished for the evaluation of the results.

A model of the implementation of pedagogical conditions for the development of the creative potential of future teachers of foreign languages has been developed, which contains target, content-activity, diagnostic and result blocks. The following pedagogical conditions are implemented in this model: 1) Involvement of future foreign language teachers in the development of didactic materials containing creative materials; 2) introduction of immersive technologies as interactive means of professional training of future foreign language teachers aimed at developing and realizing students' creative potential; 3) ensuring a value-based attitude to the development and realization of creative potential during classroom work based on modeling creative professionally oriented tasks.

The effectiveness of the implementation of pedagogical conditions during professional training has been proven, namely: the involvement of future teachers of

foreign languages in the development of didactic materials, contributes to the mastery of independent creative activity, prepares students for creative work and makes it possible to implement didactic materials in independent pedagogical activity; the introduction of immersive technologies significantly expands pedagogical forms and methods of learning, develops language skills and speaking skills, creates an emotional and empathic background of learning with the help of game elements, improves creative abilities, creative perception, creative thinking; the formation of a valuable attitude to the development and realization of creative potential involves the modeling of professionally oriented tasks, where students feel success as a result of the manifestation of creative abilities, increases the motivation of students to demonstrate their creative abilities in the process of learning foreign languages.

The issue of organizing and conducting experimental work and the diagnostic toolkit of the dynamics of the development of creative potential during professional training are defined, the results of the ascertaining and formative stages of the experiment are analyzed.

The effectiveness of the implementation of certain pedagogical conditions for the development of creative potential in future teachers of foreign languages and the models of their implementation in professional training have been experimentally proven.

The scientific novelty and theoretical significance of the research is that for the first time:

– the pedagogical conditions for the development of the creative potential of future foreign language teachers in vocational education are identified and substantiated: the involvement of future foreign language teachers in the development of didactic materials based on the principles of interactivity of learning, differentiation and individualization, which involves students' understanding of the methodological principles of independent activity, the use of creative, communicative, cognitive, reflective skills and determines the manifestation of their creativity; introduction of immersive technologies as interactive means of

professional training of future teachers of foreign languages aimed at the development and realization of students' creative potential; forming in future foreign language teachers a valuable attitude to the development and realization of creative potential during classroom work with the help of a sense of success in the process of modeling professionally-oriented tasks that require students to demonstrate creative abilities.

– a model for the implementation of pedagogical conditions for the development of the creative potential of education seekers in the field of teaching foreign languages in professional training was developed and presented;

– the components (motivational-value, emotional-cognitive, communicative-active personal-reflective), criteria, indicators and the levels (high, medium, low) of readiness to develop the creative potential of future foreign language teachers during professional training are characterized;

the concept of "creative potential of future teachers of foreign languages", components of the structure, criteria, indicators and levels of detection of the phenomenon under study **has been clarified**;

the methods and means of professional training of students, the structure of components and indicators of the development of creative potential during the professional training of future teachers of foreign languages acquired **further development**.

The practical significance of the study is that: a methodology for diagnosing the development of future foreign language teachers' creative potential that can be implemented in the practice of higher education is proposed; topics for lectures and seminars for the development of students' creative potential in the field of foreign language teaching are developed, which can be used to improve the organization of the educational process of higher education institutions during their professional training.

Scientific and methodological materials on the development of the creative potential of future teachers of foreign languages can be useful for the training of teaching staff and other organizers of the educational process. The issues highlighted

in the research can be useful for the development of the creative potential of students of other professional orientations

Key words: future teachers of foreign languages, development, creative potential, creative abilities, professional training, didactic materials, immersive technologies, value attitude to the development of creative potential, modeling professionally oriented tasks.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Основні результати дослідження відображено в публікаціях:

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Шліхтенко, Юлія Критерії розвитку показників творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2022. 6 (120), 124-133.
2. Шліхтенко, Юлія Модель реалізації педагогічних умов розвитку творчого потенціалу в майбутніх учителів іноземних мов. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2022. 7-8 (121-122), С. 182-191.
3. Шліхтенко, Юлія Ефективність впровадження педагогічних умов у професійну підготовку майбутніх учителів іноземних мов. *Інноваційна педагогіка*. 2022. 53, Т. 2.
4. Шліхтенко, Юлія Формування творчої особистості здобувача вищої освіти у галузі вивчення іноземних мов під час фахової підготовки. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2022. 57, Т. 3.

Наукові праці у періодичних виданнях Європейського Союзу

5. Yuliia Shlikhtenko. Pedagogical aspects of formation of the leadership competence of future foreign language teachers. *Modern Science-Moderní věda*. Praha. Česká republika, Nemoros. 2022. № 2. P. 102-110.

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Шліхтенко Ю. Переклад як спосіб та форма міжкультурної комунікації. Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку : матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції: збірник наукових праць (м. Переяслав, 18 березня 2021 року) / Гол. ред. К. І. Мізін; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Переяслав, 2021. С. 95-98. (<http://ephsheir.phdpu.edu.ua/bitstream/handle/8989898989/5685/Crosscultural%20c>

ommunication%20and%20translation%20studies_%2018.03.2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

7. Шліхтенко Ю. В. Мультимодальний підхід впровадження педагогічних умов розвитку творчого потенціалу в майбутніх учителів іноземних мов. VIII Міжнародна науково-практична конференція «Integration of scientific and modern ideas into practice», 15-18 листопада 2022 р., Стокгольм, Швеція. С. 611-616. (<https://isg-konf.com/uk/integration-of-scientific-and-modern-ideas-into-practice/>)

8. Шліхтенко Ю. В. Впровадження педагогічних умов розвитку творчого потенціалу в майбутніх учителів іноземної мови. Місце України у розвитку світової науки, СХІІ Міжнародна науково-практична інтернет-конференція. м. Черкаси, 14 листопада 2022 року. С. 456-461. (https://el-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/11/Cherkasy_14112022.pdf)

9. Shlikhtenko Yuliia. Pedagogical conditions for the development of creative potential in future teachers of foreign languages. IV International Scientific and Practical Conference «The latest implementation of technologies in education», November 21 – 23, Munich, Germany. P. 244-248. (<https://eu-conf.com/ua/events/the-latest-implementation-of-technologies-in-education/>)

10. Шліхтенко Ю. В. Development of creative potential in future foreign language teachers according pedagogical conditions. *Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень*: зб. наук. пр. Вип. 17 / редкол.: Р.С. Гуревич (голова) [та ін.]; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, ТОВ «Друк плюс», 2022. С.41-43.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ.....	13
1.1 Поняття «творчий потенціал майбутніх учителів іноземних мов» як наукова категорія теорії й практики професійної підготовки педагога	13
1.2 Особливості розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов	25
1.3 Структура творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов.....	47
Висновки до першого розділу.....	53
Список використаних джерел.....	55
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ТА ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЇЇ ВПРОВАДЖЕННЯ В ПРАКТИКУ ЇЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ.....	75
2.1 Характеристика складових моделі розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов.	75
2.2 Залучення майбутніх учителів іноземних мов до розроблення дидактичних матеріалів, що містять матеріали творчого характеру	86
2.3 Упровадження імерсивних технологій, спрямованих на розвиток та реалізацію творчого потенціалу у студентів.....	105
2.4 Забезпечення ціннісного ставлення до розвитку та реалізації творчого потенціалу під час аудиторної роботи на основі моделювання творчих професійно-орієнтованих завдань	121
Висновки до другого розділу.....	147
Список використаних джерел	150

РОЗДІЛ 3 ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ПЕРЕВІРКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ.....	162
3.1 Організація і методика педагогічного експерименту.....	162
3.2 Аналіз результатів експериментальної перевірки ефективності впровадження педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови у вищій школі.....	177
Висновки до третього розділу	188
Список використаних джерел	191
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	192
ДОДАТКИ.....	198

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах сучасного інформаційного суспільства питання якості професійної освіти набувають все більшої актуальності. Подолати перешкоди на шляху інноваційних реформ побудови Нової Української школи здатні тільки креативні педагоги. Проблемні питання якості освіти набули ще більшої гостроти в умовах світової пандемії та військових дій на Україні. Події, що відбуваються у країні потребують від професійної освіти майбутніх учителів використання своїх професійних здібностей для того, щоб вони були спроможні не тільки надавати якісні знання в тяжких суспільних умовах, зокрема з іноземної мови, а й протистояти бездуховності, агресії, злу, насильству.

Формування саме таких майбутніх фахівців у вищій школі залежить передусім від ефективного розкриття та реалізації їх творчого потенціалу. Проблеми професійної освіти під час забезпечення процесу розвитку та реалізації творчого потенціалу здобувачів вищої освіти у сфері викладання іноземних мов можуть бути розв'язані за допомогою створення певних педагогічних умов для формування креативних якостей студентів та для їх практикування, тому актуальною для сьогодення є проблема розвитку та реалізації у майбутніх учителів іноземних мов творчого потенціалу у фаховій освіті.

Підготовка висококваліфікованих конкурентоспроможних фахівців сучасними закладами вищої освіти згідно з вимогами державних документів (закони України «Про освіту» від 05.09.2017 р., «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р., «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 р., «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 08.09.2011 р., Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року від 14.01.2016 р., Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки від 23.02.2022 р., Професійний стандарт за професіями

...«Вчитель закладу загальної середньої освіти»... від 23.12.2020 р., Проєкт стандарту вищої освіти України за спеціальністю 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)) зумовлює налаштованість майбутніх учителів іноземних мов не лише на опанування професійними вміннями та навичками, а й на особистісний розвиток, прояв та реалізацію творчих здібностей.

Водночас дані здійсненого пілотного дослідження серед здобувачів вищої освіти у галузі навчання іноземних мов Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу (65 осіб), свідчать, що 43,0 % респондентів показали низький рівень розвитку творчого потенціалу; 50,8 % опитуваних показали середній рівень розвитку творчого потенціалу і лише 6,2 % – виказало високий рівень розвитку творчого потенціалу, що актуалізує тему нашого дослідження.

Розвиток творчого потенціалу в системі професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов є предметом наукових досліджень вітчизняних та закордонних науковців. Зокрема, окреслена проблема представлена за такими напрямками: формування творчої особистості вчителя в процесі професійної підготовки (І. Зязюн, Н. Кічук, Р. Серьожникова, С. Сисоєва, Л. Тищук, М. Фіцула, та ін.); використання творчого підходу до розв'язання педагогічних ситуацій в інноваційному освітньому просторі (В. Каплінський, В. Фрицюк); проблема розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів (Т. Аверина, Т. Адлова, О. Акімова, О. Антонова, О. Башкір, Л. Бірюк, С. Бричок, О. Венгловська, Л. Вознюк, К. Волинець, Л. Гекало, Л. Гуцал, Л. Дорошенко, Н. Єсіна, С. Єфіменко, Л. Зеленська, О. Зосименко, Л. Зубченко, С. Куценко, А. Лавринєць, М. Лазарєв, О. Мирошник, Т. Огир, С. Олійник, І. Осінська, О. Отич, Л. Павленко, С. Пазюк, Д. Пецкович, О. Побірченко, Л. Ракітянська, Е. Салейчук, С. Сиваш, Р. Скульський, Н. Сороко, Т. Тарарака, О. Темченко, В. Чорноус, Т. Хрінєнко, Т. Фефілова, Л. Яренчук); психологія розвитку педагогічної творчості (Т. Пільгук, С. Яланська); творчість як компонент професійної компетентності майбутнього вчителя (Н. Мірза); роль творчості в процесі самореалізації

майбутнього учителя-філолога (В. Гончарук); мистецтво як засіб творення особистості студента (О. Зінько, І. Герасимова) та ін.

Велика кількість теоретико-методологічних розробок, що є у пригоді для вирішення завдань нашого дослідження, викладено в працях науковців, які досліджували питання розвитку творчого потенціалу під час професійної підготовки у майбутніх фахівців: І. Деркач, М. Дяченко, Л. Клименко, О. Отич, С. Пільгук, О. Попової, В. Середи, С. Яланської. Корисними розробками з розвитку різноманітних видів потенціалу майбутніх фахівців для нашого дослідження стали праці: А. Вишняка, Л. Грень, Т. Гури, Г. Ємельянової, А. Книш, В. Михайличенко, Н. Підбуцької, С. Резнік, І. Підласого, О. Пономарьова, О. Романовського, С. Трипольської, А. Черкашина. Вагомими у контексті нашого дослідження є положення наукових праць відомих педагогів щодо професійної підготовки майбутніх фахівців: В. Буряка, О. Власенка, Н. Головка, О. Дубасенюк, О. Ігнатюк, В. Козакова, А. Коломієць, Н. Кузьміної, Н. Лазаренко, В. Лозової, О. Мороза, О. Пехоти, П. Підкасистого, Л. Рибалко, В. Семиченко, Н. Сидорчук, М. Солдатенка, В. Сорочинської, Г. Троцько, Л. Туровської, М. Швед, В. Ягоднікової.

Темі розвитку творчого потенціалу саме у майбутніх учителів іноземних мов присвячені наукові праці Н. Антюхової, І. Гриненко, Н. Добіжа, Т. Марчій, С. Міхно, А. Мостової, О. Соловйової, С. Хмельковської. У своєму дослідженні ми спиралися на праці науковців, які аналізують професійну діяльність викладачів іноземних мов та проблеми розвитку особистості студентів під час вивчення іноземної мови: О. Бігіч, Н. Бідюк, Н. Бондар, С. Гапонової, Я. Гриценко, І. Дубенчук, Н. Івасіва, В. Кириленко, В. Ключко, М. Козяра, Н. Кириленко, Т. Кучай, І. Мазайкіної, О. Можаровської, Л. Морської, С. Ніколаєвої, М. Леврінц, О. Літвіненко, В. Паласюка, М. Прадівлянного, М. Руденко, Т. Сухомлин, А. Фандеєва, Ю. Федоренко. Теоретичним підґрунтям нашого дослідження також стали напрацювання науковців з реалізації дитячого творчого потенціалу в іншомовному

середовищі: Н. Бражник, О. Чернякової, В. Богомазової, К. Валуєвої, В. Гіс, Н. Гурової, А. Жека, Т. Капітанчук, В. Колісник, В. Кувшинова, С. Майстренко, Г. Німчук, Л. Терещенко, Т. Фічори, М. Чепурної.

Використання цифрового навчання в системі професійної підготовки майбутніх учителів є предметом наукових досліджень. Так розвитку творчого потенціалу вчителя в умовах дистанційного навчання присвячено праці А. Барбінової, О. Харченко. Аналіз праць О. Асадчих, В. Бикова, Г. Гордійчук, Р. Гуревича, Т. Дибської, М. Кадемії, С. Кирильчук, В. Краснопольського, М. Мінь, Г. Михайлюк, Ю. Наумової, С. Benjamin, M. Nikirk, свідчить про тенденцію інформаційного суспільства до освітньої парадигми, метою якої є покращення освіти засобами цифрових технологій, тому розробки саме цих науковців були вагомими під час нашого дослідження.

Науковці О. Попова, В. Platte, А. Platte, R. Thomanek, С. Roschke, T. Rolletschke, F. Zimmer, M. Ritter; Н. Cheng, Н. Zhan, А. Tsai; А. Chik; E. Frazier, E. Bonner, R. Lege; X. Geng, M. Yamada вважають, що застосування імерсивних технологій в освітньому процесі покращує якість професійної підготовки студентів.

Велика кількість закордонних науковців підкреслюють значення імерсивних технологій під час навчання іноземних мов: M. Arbogast, E. Bonner, P. Brito, S. ByeongSeok, K. Chen, W. Chen, С. Cheng, K. Dongho, E. Frazier, R. Hein, T. Jack, L. Jaewoon, M. Latoschik, R. Lege, A. Monaha, H. Myeong-Hyeon, J. Nascimento, A. Oliveira, S. Queiros, A. Platte, B. Platte, M. Ritter T. Rolletschke, С. Roschke, S. Santos, R. Thomanek, А. Tsai, С. Wienrich, K. Yeonjin, H. Zhan, F. Zimmer. Цієї ж думки дотримуються вітчизняні дослідники О. Гаєвська, Н. Сороко. Їх розробки були корисними для нашого дослідження.

У нагоді до нашої роботи стали психологічні дослідження творчості особистості, які сприяли розумінню природи творчого потенціалу, таких науковців як: А. Губенко, Л. Мішиха, В. Моляка, С. Содоль, А. Bandura,

V. Barbot, M. Besancon, R. Ewing, R. Gibson, J. Guilford, D. Kelley, T. Kelley, T. Lubart, P. Torrance.

У той самий час, незважаючи на різноманітність наукових праць, які розглядали зазначену проблему з різних напрямів фахової підготовки, можна зауважити, що сучасними науковцями-педагогами недостатньо вивчено та висвітлено проблему розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови.

Актуальність теми дослідження загострюється потребою розв'язання суперечностей, які є у професійної підготовки, а саме: між домінуванням традиційних форм і методів у професійній підготовці майбутніх вчителів іноземних мов і необхідністю її спрямування у творче русло шляхом використання інтерактивних засобів навчання, цифрових технологій; між необхідністю розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти під час навчання іноземних мов та недостатньою готовністю до цього педагогів; між наявністю великої кількості практичних розробок з розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов та недостатньою розробленістю адекватного і оптимального методичного супроводу для забезпечення їх ефективності.

Таким чином, актуальність дослідження, його науково-педагогічна значущість, брак розробленості та потреба у розв'язанні виявлених суперечностей обумовила тему дисертаційної роботи: «Розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у процесі професійної підготовки».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри педагогіки і професійної освіти та управління освітніми закладами «Педагогічний супровід особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя» (РК № 01119U102999), кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті «Інноваційні педагогічні технології навчання в умовах інформатизації освіти в Україні та за кордоном». Тему

дисертації затверджено Вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 3 від 18.10.2021 р.).

Мета дослідження полягає у розробленні, обґрунтуванні й експериментальній роботі з перевірки ефективності впровадження педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови в процесі фахової підготовки.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов.

Предмет дослідження – педагогічні умови розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов під час професійної підготовки.

Відповідно до мети, гіпотези, об'єкта та предмета дослідження сформульовано такі **завдання роботи**:

1. Визначити суть поняття «творчий потенціал майбутніх учителів іноземних мов» та компоненти його структури.

2. Розробити й обґрунтувати педагогічні умови розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов в процесі фахової підготовки та створити модель їх реалізації.

3. Уточнити критерії й показники розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов та експериментально перевірити ефективність впливу розроблених педагогічних умов.

4. Розробити навчально-методичний супровід розвитку та реалізації творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов під час фахової підготовки.

Робоча гіпотеза дослідження базується на припущенні, що ефективність розвитку творчого потенціалу у майбутніх учителів іноземних мов підвищиться, якщо під час професійної підготовки реалізувати такі взаємопов'язані педагогічні умови:

– залучення майбутніх учителів іноземних мов до розроблення дидактичних матеріалів, що містять матеріали творчого характеру;

– упровадження імерсивних технологій як інтерактивних засобів фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов, спрямованих на розвиток та реалізацію творчого потенціалу у студентів;

– забезпечення ціннісного ставлення до розвитку та реалізації творчого потенціалу під час аудиторної роботи на основі моделювання творчих професійно-орієнтованих завдань.

На різних етапах дисертаційної роботи було вжито такі **методи дослідження**: *теоретичні* – опрацювання наукових джерел і методичних положень для визначення стану розв’язання зазначеної проблеми; з’ясування, систематизація, порівняння, уточнення теоретичних засад і базових понять дослідження; аналіз практичної роботи закладів вищої освіти для виявлення рівня розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов; проєктування змісту, методів, форм і технологій розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти в галузі вивчення іноземних мов; аналіз і синтез для визначення структури творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов та системи його реалізації; *емпіричні* – спостереження за педагогічною та навчальною діяльністю здобувачів освіти, анкетування, бесіди, самооцінювання для виявлення ступеня розвитку компонентів творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов, визначення у студентів потреби їх розвитку та обґрунтування необхідних педагогічних умов; письмове та усне опитування, тестування, експертне оцінювання для визначення рівня розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов; вивчення документації з навчально-методичного забезпечення, аналіз змісту фахових дисциплін та педагогічне проєктування для вивчення закономірностей розвитку освітнього процесу; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний та узагальнювальний) для перевірки ефективності реалізації педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов під час професійної підготовки; *методи математичної статистики* для статистичної обробки результатів дослідження.

Експериментальна база дослідження. Педагогічний експеримент відбувався протягом 2021-2023 років на базі Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. До участі в дослідженні було залучено 376 студентів і 22 викладачі зазначених закладів вищої освіти (ЗВО).

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає у тому, що **вперше:**

– *виокремлено та обґрунтовано* педагогічні умови розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у фаховій освіті: залучення майбутніх учителів іноземних мов до розроблення дидактичних матеріалів, що містять матеріали творчого характеру; упровадження імерсивних технологій як інтерактивних засобів фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов, спрямованих на розвиток та реалізацію творчого потенціалу у студентів; забезпечення ціннісного ставлення до розвитку та реалізації творчого потенціалу під час аудиторної роботи на основі моделювання творчих професійно-орієнтованих завдань.

– *створено і представлено* модель реалізації педагогічних умов розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти у сфері навчання іноземних мов у професійній підготовці;

– *визначено* компоненти (мотиваційно-ціннісний, емоційно-когнітивний, комунікативно-діяльнісний особистісно-рефлексивний), критерії, показники та схарактеризовано рівні (високий, середній, низький) розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов під час професійної підготовки;

уточнено поняття «творчий потенціал майбутніх учителів іноземних мов»; критерії, показники та рівні виявлення досліджуваного феномену;

подальшого розвитку набули структура компонентів та показники розвитку творчого потенціалу під час професійної підготовки у майбутніх учителів іноземних мов; методи й засоби професійної підготовки студентів.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що: розроблено методичні рекомендації щодо реалізації у процесі фахової підготовки здобувачів освіти у галузі навчання іноземної мови педагогічних умов розвитку творчого потенціалу та дидактичні матеріали, що можуть використовуватися в освітньому процесі для підвищення ефективності і якості підготовки майбутніх учителів іноземних мов під час професійної підготовки; запропоновано методiku діагностування розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов, що може бути реалізована у практиці вищої школи.

Науково-методичні матеріали щодо розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов можуть бути корисними для підготовки педагогічного складу та інших організаторів освітнього процесу. Висвітлені у дослідженні питання можуть стати у пригоді для розвитку творчого потенціалу студентів іншої професійної спрямованості.

Основні положення дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 14/02-13 від 11.01.2023 року), Мукачівського державного університету (довідка № 45 від 12.01.2023 року), Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (довідка № 66-06-301/61 від 22.12.2022 року), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 193/04-а від 21.11.2022 року).

Апробація матеріалів дисертації. Основні теоретичні та практичні результати проведених досліджень були представлені у вигляді доповідей і повідомлень на міжнародних наукових конференціях і семінарах: «Переклад як спосіб та форма міжкультурної комунікації» на IV міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку» (м. Переяслав,

18 березня 2021 року); «Мультиmodalний підхід впровадження педагогічних умов розвитку творчого потенціалу в майбутніх учителів іноземних мов» на VIII міжнародній науково-практичній конференції «Integration of scientific and modern ideas into practice» (Стокгольм, Швеція, 15-18 листопада 2022 року); «Впровадження педагогічних умов розвитку творчого потенціалу в майбутніх учителів іноземної мови» на СХІІ міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Місце України у розвитку світової науки» (м. Черкаси, 14 листопада 2022 року); «Pedagogical conditions for the development of creative potential in future teachers of foreign languages» IV International Scientific and Practical Conference «The latest implementation of technologies in education» (Munich, Germany, 21 – 23 November 2022).

Публікації. Основні положення дисертаційного пошуку опубліковано у наукових працях, за темою дисертації, із них: 5 статей у фахових виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз; 1 стаття у періодичному виданні Європейського Союзу; 4 публікації у збірниках матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (248 найменувань, із них 36 – іноземними мовами), додатків на 44 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 298 сторінку, основний зміст викладено на 189 сторінках. У роботі містяться 15 таблиць на сторінках 19 і 43 рисунки на 20 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

1.1 Поняття «творчий потенціал майбутніх учителів іноземних мов» як наукова категорія теорії й практики професійної підготовки педагога

Ознаки сучасної освіти пов'язані з глобалізацією, інформатизацією, комерціалізацією та іншими викликами сьогодення. Одна з цих ознак пов'язана з готовністю майбутніх учителів іноземних мов виконувати освітні функції в умовах воєнного часу та COVID-19, що неможливо здійснити без творчого використання саме цифрових технологій. Особливістю професійної підготовки сучасності є те, що здобувач вищої освіти повинен мати навички прояву своїх творчих здібностей і в інформаційному просторі, щоб створювати ефективні заняття з іноземних мов за допомогою доповненого (AR) та віртуального (VR) середовища.

Для вичерпного дослідження поняття «творчий потенціал майбутніх учителів іноземних мов» ми маємо визначитися з основними термінами нашого наукового пошуку, такими як: «творчість», «творчий потенціал особистості».

У «Великому тлумачному словнику української мови» термін «творчість» тлумачиться як: «1) Діяльність людини, спрямована на створення духовних і матеріальних цінностей. Діяльність, пройнята елементами нового, вдосконалення, збагачення, розвитку. 2) Те, що створено внаслідок такої діяльності, сукупність створеного. 3) Здатність творити, бути творцем» [1, с. 1435]. В англо-українському словнику висвітлено, що термін творчість перекладається з англійської мови *creation* (звідки синонім слова творчість – креативність) [2, с. 56].

Філософський словник дає таке визначення: «Творчість – продуктивна діяльність за мірками свободи та оновлення, коли зовнішня детермінація

людської активності змінюється внутрішньою самовизначеністю. Елементи творчості притаманні людській діяльності взагалі, але як окремий різновид діяльності творчість характеризується продукуванням нових результатів» [3, с. 630].

Науковці, що займаються дослідженням філософських проблем, схильні розглядати творчість у духовно-релігійному, духовно-природному або особистісному аспекті. Так людину як суб'єкта творчості розглядав К. Маркс: «Марксизм надавав пріоритетного значення суспільно-практичним аспектам творчості, зокрема перетворенню праці на творчу активність» [3, с. 630].

Сучасний психолого-педагогічний словник відзначає, що «Необхідними компонентами творчості є фантазія, уява, психічний зміст якої міститься у створенні образу кінцевого продукту (результату творчості)» [4, с. 406].

Американський психолог Дж. Гілфорд назвав творчість здатністю виявляти, ставити, та розв'язувати проблеми; спроможністю: продукувати велику кількість ідей, нестандартно відповідати на виклики; здатністю удосконалити, додаючи щось нове; здатністю аналізувати та синтезувати [5]. Ще один американський науковець П. Торранс до творчості відносив: здатність висувати безліч ідей; здатність змінювати підходи й стратегії до розв'язання проблем; висунення оригінальних ідей та їх деталізація [6].

Теоретичним підґрунтям нашої дисертаційної роботи стали наукові ідеї вчених, які досліджували творчість саме у педагогічній діяльності: Н. Кічук [7; 8] (формування творчої особистості вчителя в процесі професійної підготовки). С. Сисоєва [9; 10] (основи педагогічної творчості). Дослідники відзначають, що формування здатності до творчості має бути тісно пов'язане зі змістом професійної підготовки та рефлексією. Саме в такому випадку творчі здібності розвиваються поступово та інтегруються в загальну структуру компетентності майбутнього фахівця.

Відомий вітчизняний науковець-педагог І. Зязюн підкреслював, що «творча діяльність – це самодіяльність, що охоплює зміну дійсності й самореалізацію особистості в процесі створення матеріальних і духовних

цінностей, яка сприяє розширенню меж людських можливостей. Кожному виду людської діяльності, без винятку, притаманний творчий підхід» [11, с. 21].

Велику увагу даній темі приділяють вітчизняні педагоги. Л. Тищук висвітлила у своїх наукових роботах творчість як умову особистісного розвитку і підвищення рівня професійної майстерності педагога навчального закладу [12]. М. Фіцула визначив елементи творчості у фундаментальній праці для майбутніх учителів: комбінування, аналогізування, універсалізацію, випадкові видозміни [13].

В. Каплінський та В. Фрицюк визначили важливість використання творчого підходу до розв'язання педагогічних ситуацій в інноваційному освітньому просторі вищої школи. Ми підтримуємо думку науковців, що багатоваріантність, аналіз різних способів розв'язання однієї й тієї ж ситуації, забезпечує всю широту бачення проблеми, створює сприятливі умови для самостійного усвідомленого вибору на основі зіставлення, роздумів, прогнозування результатів і сприяє, таким чином, розвитку творчого аналітичного мислення у студентів під час їх професійної підготовки [14].

Однією з найбільш значущих особистісних характеристик майбутніх учителів іноземних мов є творчий потенціал. Це сукупність таких якостей, що забезпечують значущі особистісні досягнення у сфері навчання іноземних мов під час реалізації оригінальних властивостей, притаманних тільки цій особистості. Сприяння розкриттю і розвитку творчого потенціалу студентів, його активізації – є одним із пріоритетних завдань, що стоять перед системою освіти [15; 16]. Для цього необхідно докладніше розглянути суть творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов.

Слово «потенціал» є похідним від латинського *potential*, яке тлумачиться у словнику української мови як можливість, яка існує в прихованому вигляді та може проявитися у відповідних умовах. Таким чином, потенціал – це «сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил і т. ін., що можуть бути використані в якій-небудь галузі, ділянці, сфері. Запас чого-

небудь; резерв. Приховані здатності, сили для якої-небудь діяльності, що можуть виявитися за певних умов» [17, с. 402].

У сучасному тлумачному словнику української мови потенціал визначено як: «1) можливості, наявні сили, запаси, засоби, що можуть бути використані; 2) прихована можливість, здатність, що може виявитись за певних умов; достатність сил для будь-якої діяльності» [18, с. 540].

Український дослідник психології творчості В. Моляка дуже обережно ставився до визначення терміну творчого потенціалу. На його думку «творчий потенціал – це саме та система, яка абсолютно, так само як, скажімо, й підсвідомість, прихована від будь-якого зовнішнього спостереження. ... Отож творчий потенціал стає реальною, а не уявною, прогнозованою цінністю, тільки реалізуючись у винаходах, конструкціях, книгах, картинах, фільмах та ін.» [19, с. 7].

В межах розгляду теми дослідження вважаємо найбільш вдалим визначення О. Романовського, В. Михайліченко та Л. Грень, які стверджують, що потенціал особистості слід розглядати як систему природно обумовлених і відновлюваних ресурсів, реалізація яких протягом життя призводить до певних, з точки зору особистості та суспільства, вагомих особистісних досягнень. Вчені зазначають, що активізацію «потенціалу студентів у навчально-пізнавальній діяльності слід розглядати як цілісний та цілеспрямований процес» [20 с. 78-80].

Науковці виокремлюють різноманітні види потенціалу. Розвитку професійного потенціалу присвячено роботи Л. Грень [21], Т. Гури [22], Г. Ємельянової [23], А. Книш, О. Романовського [24], О. Листопад [25], Н. Підбуцької [26], І. Підласого, С. Трипольської [27], О. Пономарьова [28], С. Резнік [29], А. Черкашина [30] та ін.

Зазвичай різні потенціали людини науковці визначають в категоріях дійсного та можливого, як відзнаку особистості, що її характеризує. На підставі розуміння творчого потенціалу, як загальної категорії «потенціал особистості» він є системною характеристикою особистості. Це викликає

інтерес до його психолого-педагогічної сутності, яка є предметом вивчення різних вчених.

З цього приводу Л. Міщиха у своєму фундаментальному дослідженні зазначила, що творчий потенціал – це насамперед творчий досвід. «Цьому слугувало розуміння людини як духовної особистості, іманентно творчої, яка постійно екстраполює себе у майбутнє власними діями, думками, прагненнями, вчинками, діяльністю тощо» [31, с. 7].

Відомий дослідник психології творчості В. Моляко визначає творчий потенціал як «ресурс творчих можливостей людини, здатність конкретної людини до здійснення творчих дій, творчої діяльності» [32, с. 14].

Вітчизняний науковець Ю. Дьоміна доповнює це визначення В. Моляко і наголошує, що творчий потенціал – це «системна характеристика особистості, яка дає їй можливість створювати, творити, знаходити нове, невідоме їй самій та, в результаті цього унікальне; ця характеристика дозволяє людині самостійно приймати рішення, діяти оригінально та нестандартно в різноманітних ситуаціях» [33 с. 290].

Розкриттю творчого потенціалу особистості загалом присвячено роботи таких знаних закордонних вчених як: D. Kelley та T. Kelley [34]; природу творчого потенціалу, його вимірювання та його виховання в освітніх закладах висвітлено в працях В. Varbot, М. Besancon, Т. Lubart [35]; використання стратегій творчого мистецтва в дошкільній вчительській освіті досліджувалось R. Ewing, R. Gibson, [36]; розвиток творчого потенціалу студентів образотворчого мистецтва показано в роботі І. Istamovna та R. Rakhimovich [37]. Всі ці вчені зазначають, що творчий потенціал реалізується в діяннях особистості, що свідчать про потужність її інтелекту та володіння особистістю різноманітними засобами для успішного практичного втілення народжуваних у неї соціально-цінних задумів. Показниками нерозвинутого творчого потенціалу особистості є відсутність власної ініціативи та самостійної думки.

Розвитку творчого потенціалу у системі вищої освіти присвятили свої праці такі науковці як: І. Зязюн (психолого-педагогічні орієнтири творчого потенціалу особистості вчителя) [11; 38]; О. Антонова [39], О. Башкір [40], К. Волинець [41], Л. Гекало [42], Л. Гуцал [43], Дорошенко [44], О. Зосименко [45], Т. Огир [46], О. Отич [47], Р. Скульський [48], Т. Тарарака [49], В. Черноус [50], Т. Фефілова [51] (загалом у майбутніх педагогів); Т. Пільгук [52], С. Яланська [53] (в контексті психології розвитку педагогічної творчості), N. Mirza (як компоненту професійної компетентності майбутнього вчителя) [54]; В. Гончарук [55] (під час самореалізації у майбутнього вчителя-філолога); Т. Адлова [56], Л. Бірюк [57] (у майбутнього вчителя початкової школи); Л. Зубченко, Д. Пецкович (у майбутніх вчителів фізичної культури) [58; 59]; Т. Хріненко (у майбутніх учителів технологій) [60]; Е. Салейчук (у майбутніх учителів географії) [61]; Л. Павленко (у майбутнього вчителя біології) [62]; С. Олійник (у майбутнього вчителя музики) [63]; С. Куценко, (у майбутнього викладача хореографії) [64]; Н. Мартинович (у майбутнього вчителя засобами мистецтва) [65]; О. Побірченко (у майбутніх учителів мистецьких дисциплін) [66]; Н. Єсіна (у майбутнього вчителя в інтелектуально-ігровій діяльності) [67]; О. Тітова (у майбутніх агроінженерів) [68]; М. Дяченко (у майбутнього журналіста) [69]; І. Осінська (у вчителя у педагогічній діяльності) [70]; О. Венгловська, С. Пазюк (акмеологічного аспекту) [71]; О. Мирошник (як педагогічної рефлексії особистості вчителя) [72]; Л. Вознюк (у вчителя в системі шкільної освіти) [73]. Аналіз цієї психолого-педагогічної літератури дає можливість зазначити, що творчий потенціал – це соціально-психологічна характеристика майбутнього фахівця, що показує наскільки він здатен до творчої поведінки у житті, зокрема у професійній діяльності.

Кожна людина є носієм творчого потенціалу, його розвиток та реалізація є наслідком певних і випадкових умов формування особистості. До складу творчого потенціалу входять особистісні риси, завдяки яким людина має схильність до прояву творчості у всіх сферах життя, зокрема в професійній

діяльності: швидкість думки – кількість ідей, що виникають в одиницю часу; здатність за одиницю часу розв’язувати значну кількість завдань; гнучкість думки – здатність перемикатися з однієї ідеї на іншу; вміння швидко відмовлятися від шаблонів і налаштовуватися на інший спосіб розв’язування; оригінальність – здатність продукувати ідеї, що відрізняються від загальноприйнятих поглядів; допитливість – чутливість до проблем у навколишньому світі; прогностичність – уміння фахівцем передбачати настання конкретних подій, певних результатів; здібність до висунення гіпотез; ірреальність – логічна незалежність реакції від стимулу; фантастичність – повна відірваність відповіді від реальності за наявності логічного зв’язку між стимулом і реакцією; здатність розв’язувати проблеми, тобто здібність до аналізу і синтезу; здатність удосконалити об’єкт, додаючи деталі [9, с. 55].

Зазначимо, що в науково-педагогічній літературі велика увага приділяється питанням підтримки й супроводу розвитку та реалізації дитячого творчого потенціалу, розробляються конкретні ситуації й педагогічні технології, що сприяють процесу формування творчої особистості в іншомовному середовищі. Багатьма вченими (О. Бігіч, Н. Бражник, С. Гапоновою [74], Н. Бідюк, Т. Кучай та ін. [75; 76; 77; 78], О. Черняковою [79], В. Богомазовою [80], К. Валуєвою [81], В. Гіс [82], Н. Гуровою [83], А. Жекою [84], Т. Капітанчук [85], В. Колісник [86], В. Кувшиновим [87], С. Майстренко [88], Г. Німчук [89], Л. Терещенко [90], Т. Фічорою [91], М. Чепурною [92]) створено значну кількість: теоретико-методологічних положень, що можуть бути корисними для розв’язання завдань з розвитку творчого потенціалу особистості учня, який вивчає іноземні мови; різноманітних методик і програм з реалізації дитячого, підліткового і юнацького творчого потенціалу. Зауважимо, що на нашу думку студентському віку приділяється недостатня увага, особливо проблемам активізації творчого потенціалу під час професійної підготовки.

Підсумовуючи огляд науково-педагогічних джерел зазначаємо, що більшість визначень щодо творчого потенціалу майбутніх фахівців визначається як система природно обумовлених та відновлюваних ресурсів особистості, реалізація яких у процесі фахової підготовки призводить до значущих професійних та особистісних досягнень: усвідомлення здобувачами вищої освіти готовності до постійного розвитку та реалізації творчого потенціалу; здатність до творчого впливу на оточення; здатність мотивувати до результатів професійної підготовки й реалізації цілей та завдань освіти за допомогою креативних форм, методів та засобів навчання; здатність набувати практичного творчого досвіду в майбутній професійній діяльності; здатність ініціювати використання креативних, інноваційних, насамперед цифрових технологій в аудиторній діяльності та самостійній роботі. Ефективний розвиток творчого потенціалу ґрунтується на стійкій внутрішній позиції студента, спрямованій на постійний розвиток і реалізацію творчого потенціалу у себе та в оточення.

Освітні стратегії розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців висвітлено: в монографії дослідниці О. Отич «Розвиток творчої індивідуальності студентів професійно-педагогічних навчальних закладів засобами мистецтва» [47], навчальному посібнику С. Яланської, С. Пільгук «Психологія розвитку педагогічної творчості» [93] та ін. Одним з напрямків спрямування цих стратегій є необхідність студентам розуміти суть творчого потенціалу, знання якостей, що складають його основу та усвідомлення їх важливості для процесу своєї життєдіяльності, зокрема в професійній сфері.

О. Попова у своєму дослідженні висвітлила поняття розвитку творчого потенціалу студента як «діалектичний процес становлення та формування структурних компонентів творчого потенціалу майбутнього інженера за умови вирішального впливу цілеспрямованої внутрішньовузівської підготовки викладачів до розвитку творчого потенціалу у процесі духовно-творчого збагачення навчальних відносин, створення розгалуженої системи

професійно-творчого самовиявлення в освітньому середовищі технічного ВНЗ» [94, с. 204].

Сучасний педагог А. Лавринець, аналізуючи умови розвитку творчого потенціалу вчителя музичного мистецтва зазначає, що «розвиток творчого потенціалу вчителя в професійній педагогічній діяльності можна розглядати як складний процес переходу до вищих ступенів професіоналізму, коли розширюються знання про способи нестандартного розв'язання навчально-професійних завдань, відбувається збагачення досвідом творчої професійної діяльності, формуються особистісні та професійні якості, ціннісні орієнтири, уміння переосмислювати, перетворювати й застосовувати ефективний педагогічний досвід і педагогічні інновації з метою самореалізації на основі природних здібностей» [95, с. 227].

Можемо зазначити, що розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов відрізняється від розвитку творчого потенціалу майбутнього інженера, чи майбутнього вчителя музичного мистецтва та інших лише за особливостями професійної діяльності, а властивості творчої особистості залишаються тотожними. Це робить доречними в нашому дослідженні звертання до наукових праць з розвитку творчого потенціалу у майбутніх фахівців іншої професійної спрямованості.

Дослідниця О. Акімова, аналізуючи розвиток творчого потенціалу у майбутніх учителів, акцентує увагу на розв'язанні творчих задач студентами. Науковець вважає, що основними принципами творчого мислення для розв'язання творчих задач є: усвідомлення найпоширеніших ідей, зміна їх, або відмова від них; знаходження іншого підходу до явищ; вихід за межі логічного мислення; сприйнятливість до явищ випадковості та ін. [96].

Розвитку творчого потенціалу вчителя в умовах дистанційного навчання присвячено праці О. Харченко та А. Барбінової. Науковці визначають, що «творчий потенціал учителя як запорука ефективного впровадження дистанційних технологій, має відповідати таким параметрам: оптимістичне

прогнозування; активний вплив на соціальні процеси; варіативність; мобільність» [97, с. 306].

У своєму дисертаційному дослідженні Л. Яренчук визначила, що «творчий потенціал учителя технології» – це складна інтегративна особистісно-професійна якість, що сприяє розкриттю прихованих технологіко-педагогічних здібностей та професійно важливих якостей студента і виявляються у фаховій спрямованості на креативну педагогічну діяльність» [98, с. 183].

Вітчизняна дослідниця С. Єфіменко творчий потенціал вчителя технологій розглядає «як сукупність властивостей і якостей особистості вчителя, як потенційну здатність до інтелектуально-творчого саморозвитку особистості, що показує міру можливостей актуалізації внутрішніх ресурсів особистості в продуктивній творчій педагогічній діяльності на основі єдності творчого й інтелектуального потенціалу. Це поняття характеризується здатністю вчителя продукувати нові ідеї, орієнтуватися у швидкоплинному інформаційному полі, здатності до самостійного, творчого розв'язання проблем, швидкого виходу з нестандартних ситуацій, активної участі в перетворенні навколишнього світу» [99, с. 269].

На нашу думку, дуже цікаве визначення поняття творчого потенціалу учителя української мови та літератури запропонувала вітчизняна дослідниця С. Сиваш, яка тлумачить його «як інтегративну, динамічну особистісно-соціальну властивість, яку можна схарактеризувати як невичерпний ресурс творчих можливостей, здатність конкретного педагога до цілеспрямованої творчої діяльності, що є фундаментом її психічного добробуту» [100, с. 212].

Дослідниця творчого потенціалу майбутнього педагога С. Бричок надає таке визначення: «Творчий потенціал майбутнього учителя є інтегративним утворенням, сукупністю вплетених у систему природних та набутих якостей, що проявляються через здібності, вміння, психічні процеси, способи мислення та діяльності і дозволяють фахівцю нестандартно розв'язувати освітні завдання, спрямовані на формування творчої особистості, набуття ними у

найбільш ефективний спосіб максимального результату в навчанні» [101, с. 57].

Вітчизняний науковець О. Темченко стверджує, що «творчий потенціал педагога визначається як сукупність соціокультурних і творчих характеристик особистості педагога, яка виявляє готовність вдосконалювати педагогічну діяльність, наявність внутрішніх засобів і методів, здатних забезпечити цю готовність» [102, с. 172].

Темі розвитку творчого потенціалу саме у майбутніх учителів іноземних мов присвячені наукові праці І. Гриненко, Л. Засекіної [103; 104]. Дослідниці зазначають велику роль професійно-творчого мислення як складової творчого потенціалу у майбутніх учителів іноземних мов. Вчені підкреслюють, що саме розвиток творчого потенціалу і такого його компонента, як професійно-творче мислення, запобігають автоматизації розумової праці й алгоритмізації мислительних процесів в умовах інформаційного суспільства.

Вітчизняний викладач вищої школи О. Соловійова дійшла до висновку щодо майбутніх викладачів іноземних мов: «Творче мислення дозволяє їм повному сприймати середовище, яке їх оточує. Розвинете творче мислення спонукає майбутніх викладачів закладів вищої освіти постійно удосконалюватись та розвивати власний творчий потенціал» [105, с. 100]. Ми погоджуємось з авторкою, оскільки висока самооцінка особистості та позитивне самосприйняття сприяє досягненню успіху в професійній діяльності.

Дослідниця С. Міхно дала визначення пізнавально-творчої самостійності майбутніх учителів іноземної мови «як динамічну якість, в основі якої є органічне поєднання інтелектуальних здібностей і вмінь особистості орієнтуватися в іншомовному та педагогічному просторі, готовності й прагнення виконати творчо навчально-пізнавальну діяльність без зовнішнього втручання, адекватно оцінити хід та результати цієї діяльності» [106, с. 147].

Дослідниця творчого потенціалу у здобувачів вищої освіти у сфері навчання іноземних мов С. Хмельковська зазначила, що «творчий потенціал учителя іноземних мов – це інтегративне утворення, сукупність ув'язаних в систему природних та набутих якостей, що проявляються через здібності, уміння, психічні процеси, способи мислення та діяльності й дозволяють фахівцю нестандартно вирішувати навчально-виховні завдання, спрямовані на формування творчої особистості вихованців, набуття ними в найбільш ефективний спосіб максимального результату в навчанні». [107, с. 29].

Вітчизняний психолог Н. Антюхова досліджувала психологічні умови розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя іноземної мови. Дослідниця надала такого визначення: «творчий потенціал вчителя іноземної мови є особистісним утворенням, що в глобальному плані забезпечує здатність фахівця до педагогічного новаторства» [108, с. 180].

Вивчення проблематики наукових джерел за темою нашого дослідження дозволяє стверджувати, що «творчий потенціал майбутніх учителів іноземних мов» є системою природно обумовлених та відновлюваних ресурсів особистості, реалізація яких у процесі фахової підготовки призводить до значущих професійних та особистісних досягнень: усвідомлення майбутніми учителями іноземних мов необхідності до постійного розвитку та реалізації творчого потенціалу; здатність до творчого впливу на освітній колектив; здатність мотивувати до вивчення іноземної мови й реалізації цілей та завдань освіти за допомогою креативних форм, методів та засобів педагогічної роботи; здатність набувати практичного творчого досвіду в педагогічній роботі учителя іноземних мов; здатність ініціювати використання креативних, інноваційних, насамперед цифрових технологій в аудиторній діяльності під час вивчення іноземних мов. Схарактеризувати творчий потенціал майбутніх учителів іноземних мов можна через сукупність ознак, які об'єднані в групи та відображають його специфіку та структуру. Це докладно описано у підрозділі 1.3.

Зазначимо, що нині важливо змінити ставлення самих педагогів до розвитку творчого потенціалу, який необхідно здійснювати під час професійної підготовки та протягом усієї педагогічної діяльності, використовуючи традиційні та інноваційні методи навчання. Розвинений творчий потенціал покликаний на формування педагогів-новаторів, які спроможні розвивати творчі здібності у своїх учнів. Тому для визначення особливостей розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов під час їх професійної підготовки необхідно проаналізувати роль та місце творчого потенціалу у сфері вивчення іноземних мов на сучасному етапі.

1.2 Особливості розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов

В підготовці здобувачів вищої освіти гостро постає проблема добору молоді, спроможних до розвитку свого творчого потенціалу під час навчання іноземних мов. Для ефективного розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов в навчальному процесі потрібно знати особливості цього процесу.

Особливості розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов обумовлені низкою чинників:

По-перше, перехід людства до інформаційної моделі суспільства, привів до зміни функцій професійної діяльності сучасного учителя іноземних мов. Інноваційна педагогічна робота неможлива без розвитку творчого потенціалу, що обумовлює вимоги до майбутніх учителів-новаторів в галузі навчання іноземних мов.

По-друге, динамізм сучасного розвитку потребує від ЗВО впроваджувати інноваційні форми, методи та засоби навчання для розвитку творчого потенціалу студентів.

По-третє, усвідомлення державою важливості проблеми формування творчої особистості майбутніх учителів як однієї зі складових підготовки

спеціалістів у вищій школі, що підтверджується законами України [109; 110; 111; 112], Концепцією реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року від 14.01.2016 року [113], Стратегією розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки від 23.02.2022 року [114], Професійним стандартом за професіями ...«Вчитель закладу загальної середньої освіти» від 23.12.2020 року [115], Проектом стандарту вищої освіти України другого (магістерського) рівня, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 014 Середня освіта [116].

По-четверте, здобувач вищої освіти повинен творчо підходити до освіти, використовуючи свої креативні здібності та індивідуальні особливості свого творчого потенціалу для набування творчого досвіду, формування нестандартного мислення, оригінального вирішення навчальних завдань у галузі навчання та викладання іноземних мов.

По-п'яте, для академічної мобільності студентів є потреба у швидкому опануванні різними іноземними мовами, що висуває попит на висококваліфікованих фахівців у галузі навчання іноземних мов.

По-шосте, для розв'язання проблем підготовки майбутніх учителів іноземних мов вкрай необхідним є розробки методичного супроводу з розвитку у них творчого потенціалу, для чого необхідно визначити особливості розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов.

Особливості розвитку творчого потенціалу здобувачів вищої освіти у галузі навчання іноземних мов слід розглядати в контексті особливостей професійної підготовки саме таких фахівців, які повинні залежати від цілей, що потрібно досягти [117]. Для визначення цілей навчання студентів потрібно проаналізувати професійну діяльність саме учителів іноземних мов.

У своєму дослідженні ми спиралися на праці де аналізується професійна діяльність учителів іноземних мов та проблеми розвитку особистості студентів під час вивчення іноземної мови: О. Бігич, Н. Бражник, С. Гапонової [77], О. Біди, А. Кузьмінського, Т. Кучай, О. Кучай, О. Сулим [77], Я. Гриценко [118], І. Дубенчук [119], Н. Івасіва, М. Козяра, [120], В. Ключко [121], М.

Леврінця [122], О. Літвіненко [123], М. Паласюка, [124], Н. Бондар, М. Прадівлянного [125], Ю. Федоренко [126] та ін.; на праці, що висвітлюють проблеми освіти майбутніх учителів іноземних мов: С. Боднар [127], С. Ніколаєвої [128], І. Мазайкіної [129], Л. Морської [130], О. Можаровської [131], Т. Сухомлин [132], С. Гапонової [133], А. Фандєєвої [134].

Дослідниця творчого потенціалу у майбутніх учителів іноземних мов С. Хмельковська зазначила, що «специфіка творчого потенціалу вчителів іноземних мов полягає у домінації комунікативних здібностей як одного зі складових особистості вчителя» [107, с. 168].

На необхідність формувати саме творчий стиль педагогічного спілкування як елементу комунікативних здібностей у майбутніх учителів іноземних мов наголошує вітчизняний педагог Н. Добіжа: «формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього учителя іноземної мови в процесі педагогічної практики неможливе без його самовизначення, що передбачає набуття студентом здатності самостійно виробляти керівні принципи й способи своєї комунікативної діяльності» [135, с. 253].

Дослідник Т. Марчій стверджував: «Саме через творчість учителі можуть вирішити проблеми, що виникають в освіті, по-новому підходити до традиційної роботи, зацікавлювати у навчанні, тобто виробляти індивідуальний, творчий стиль діяльності» [136, с. 142].

Слушно навести думку Т. Сухомлин, згідно з якою для сучасного фахівця з іноземної мови перш за все потрібне опанування знаннями, вміннями та навичками за допомогою інноваційних технологій: «в процесі навчання майбутніх вчителів іноземної мови у вищому навчальному закладі постає ціль створення цілісної системи знань, умінь і навичок з використання сучасних інформаційних технологій та набуття досвіду самостійної роботи з відповідними технічними засобами» [132, с. 159]. Дослідниця зазначила, що для створення цілісної системи знань потрібні інноваційні форми та методи освіти, перш за все творче використання цифрових технологій. Так, за

рекомендаціями науковця М. Nikirk вчителі мають використовувати цифрові технології для забезпечення інтерактивності освітнього процесу. Закордонний дослідник підкреслює, що саме це сприяє формуванню ефективного навчального середовища, в якому основними цінностями є творче та самостійне мислення [137].

Ми поділяємо думку дослідниці В. Фрицюк, що однією з особливостей розвитку креативності у майбутніх учителів під час професійної підготовки є виявлення індивідуальності студента, надання йому можливості виявити власну індивідуальність, самостійно осмислювати проблеми та виробляти способи та шляхи їх розв'язання в процесі індивідуального пізнавального пошуку [138].

Науковці О. Біда, А. Кузьмінський, Т. Кучай та ін. зазначають, що завдання вчителя іноземної мови полягає «в тому, щоб створити умови практичного опанування мови для кожного учня, вибрати такі методи навчання, які б дозволили кожному учневі проявити свою активність, свою творчість та активізувати пізнавальну діяльність учня в процесі вивчення іноземної мови» [77, с. 23].

Використанню інноваційних форм та методів освіти, а саме коучинговим технологіям, для формування особистості майбутніх учителів присвятила дослідження Л. Зеленська. Ми повністю поділяємо її думку, що коучинг в освіті допомагає педагогічним працівникам «чітко структурувати алгоритми цілепокладання, прийняття рішень, планування і мотивації за допомогою методик і технологій моделювання; розкрити творчий потенціал для реалізації ідей, що відкривають інноваційні можливості» [139, с. 65].

Науковець Н. Сороко вважає, що розвиток та реалізація творчого потенціалу майбутнього учителя відбувається найбільш ефективно в STEAM-орієнтованому освітньому середовищі ЗВО. Дослідницею визначено, що метод проєктів передбачає ефективний розвиток та реалізацію творчого потенціалу майбутнього учителя: «Метод проєктів передбачає реалізацію системи послідовного розгортання педагогічної діяльності вчителя та

навчально-дослідницької діяльності учня як способу реалізації особистісно-орієнтованої взаємодії, де учень застосовує свої знання, вміння і навички для досягнення результату проєкту у співпраці із його учасниками, а вчитель розробляє, організовує та впроваджує STEAM-проєкт у закладах загальної середньої освіти (ЗСО)» [140, с. 99].

Саме на особливе значення використання «методу проєктів», у процесі підготовки здобувачів освіти у галузі навчання іноземних мов, вказують дослідники Н. Кириленко та В. Кириленко, акцентуючи на тому, що це інтегрована форма навчання, яка ефективна для реалізації творчого потенціалу та розвитку навичок дослідницької діяльності. Науковці також наголошують на інтенсивності використання цифрових технологій навчання для розвитку творчих когнітивних стилів та креативної вербальної взаємодії в процесі підготовки майбутніх учителів іноземної мови. «Отже, крім іноземної мови, вчителі повинні володіти інформаційно-комунікаційними технологіями» [141, с. 132].

Важливість проєктного навчання у формуванні творчого потенціалу майбутніх учителів відзначають і закордонні дослідники. В роботі D. Kaplan представлено результати дослідження, яке переконливо доводить, що саме цілеспрямоване використання способів творчості та креативності в проєктному навчанні приводить до швидкого та продуктивного розвитку творчого потенціалу. В експериментальному дослідженні майбутнім учителям пропонувалося розробити урок, що мав стимулювати розвиток творчості в учнів [142]. Саме готуючи такі уроки та їхні плани, майбутні вчителі демонстрували підвищення рівня творчого потенціалу та готовності до використання його в професійній діяльності.

Ще одним важливим фактором розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів є соціальне середовище. Вони реалізують свій універсальний потенціал лише в системах, диференційованих фонологічно, лексично, синтаксично та стилістично. Однак мови не є закритими системами, які виключають спілкування. Якби це було так, то між мовними групами існувала

б така сама різниця, як та, яка існує в біологічному плані, між живими видами [143]. L. Rubenstein з колегами експериментально довели, що майбутні учителі, чий творчий потенціал розвивається у груповій взаємодії показують вищі результати, ніж ті, хто виконує індивідуальні вправи та завдання [144]. Соціальне середовище сприяє надзвичайно швидкому та майже вибуховому зростанню творчості та креативності, а також закріпленню нових навичок в практичній діяльності.

I. Shubina та A. Kulakli довели, що суттєвим фактором формування творчого потенціалу майбутніх вчителів є використання сучасних технологій – вправ та ігор на смартфонах та планшетах [145].

Значущу роль цифрових технологій в навчанні іноземних мов під час професійної підготовки визначають педагоги. Так вітчизняні науковці I. Деркач та Л. Клименко наголошують, що навчання майбутніх фахівців іноземним мовам потрібно організовувати «за умов використання інформаційно-комунікативних технологій і з урахуванням принципів особистої індивідуальності» [146, с. 40]. Дослідники Г. Гордійчук та С. Кирильчук також визначають важливість цифрових технологій в освіті: «Активний розвиток інформаційного суспільства впродовж останніх двох десятиліть зумовив зростання ролі інформаційно-комунікаційних технологій у всіх сферах життя, а особливо в науці, освіті, виробництві» [147, с. 21].

Креативні форми й методи проведення занять з іноземних мов є проявом педагогічної творчості викладачів іноземних мов. На нашу думку, педагогічна творчість – це формування творчої особистості учнів. Виходячи з цього, є пряма залежність рівня розвитку творчого потенціалу учнів ЗСО від схильності їхніх учителів до творчості. Згідно з аналізом наукової літератури, вважаємо, що вчителі іноземних мов повинні відповідати наступним вимогам: кваліфіковане застосування сучасних технологій освіти для формування чотирьох видів мовленнєвої діяльності; вирішення завдань морального, культурно-етичного, трудового виховання учнів; формування когнітивних здібностей учня та його емпатії; допомога учням у формуванні світогляду,

пізнанні себе та навколишнього світу. Все це – кроки до професіоналізму. «Існує чотири рівні професіоналізму: грамотності, ремесла, майстерності й мистецтва. Відповідно до цих рівнів вам необхідно опанувати спочатку системою знань про всі компоненти процесу навчання іноземної мови, потім системою навичок реалізації методичних дій і, нарешті, системою умінь, які забезпечують використання професійних функцій учителя іноземної мови» [148, с. 3].

У професійному стандарті визначено перелік трудових функцій вчителів. Для вчителів іноземної мови є така трудова функція: «здатність забезпечувати навчання учнів іноземній мові та спілкуватися іноземною мовою у професійному колі» [115, с. 6].

В цьому стандарті виокремлена мета професійної діяльності вчителя, яка «полягає в організації навчання та виховання учнів під час здобуття ними повної загальної середньої освіти шляхом формування у них ключових компетентностей і світогляду на основі загальнолюдських і національних цінностей, а також розвитку інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, необхідних для успішної самореалізації та продовження навчання» [115, с. 1]. Зазначимо, що розвиток творчих здібностей учнів є одним з головних освітніх завдань учителів, зокрема і в галузі іншомовного навчання.

До загальних компетентностей учителя включено «здатність до творчого самовираження» [115, с. 6]. До мовно-комунікативної компетентності учителя входять уміння та навички «застосовувати прийоми та методи збагачення мовлення учнів для висловлення ними думок, почуттів і ставлень, сприяння мовній творчості учнів» [115, с. 6]. У переліку професійних компетентностей спеціаліста вищої категорії зазначено, що він «розробляє та використовує практики активного навчання різних видів (колективне навчання, творче вираження, ...)» [115, с. 27]. Таким чином, творчість учня є важливою метою професійної діяльності учителя, зокрема і при навчанні іноземних мов.

До інноваційної компетентності учителів включено такі уміння і навички «інтегрувати інновації у власну педагогічну практику, адаптувати їх до різних умов освітнього процесу та сучасних вимог до педагогічної діяльності з урахуванням особливостей діяльності закладу освіти, індивідуальних потреб учнів» [115, с. 28] та здатність моделювати навчальний зміст згідно з обов'язковими результатами навчання учнів, що полягає у здатності здійснювати «результативну підготовку учнів до самостійного аналізу складних понять і термінів, самостійної пошукової діяльності та роботи із довідниковими матеріалами, володіти інноваційними методиками моделювання змісту відповідно до обов'язкових результатів навчання учнів» [115, с. 28]. Можемо підкреслити, що під час професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов формування інноваційної компетентності сприяє розвитку творчого потенціалу студентів.

До інформаційно-цифрової компетентності вчителів ЗСО відносяться здатності: «орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею у професійній діяльності»; «ефективно використовувати наявні та створювати (за потреби) нові електронні (цифрові) освітні ресурси в освітньому процесі та професійному розвитку»; «використовувати цифрові технології в освітньому процесі» [115, с. 31-32]. Можемо дійти висновку, що майбутні учителі іноземних мов під час професійної діяльності повинні опанувати знання, уміння і навички з використання цифрових технологій в педагогічній діяльності.

У проєкті стандарту вищої освіти України другого (магістерського) рівня, спеціальності 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями) серед переліку обов'язкових компетентностей випускника визначено «ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК2. Здатність використовувати цифрові освітні ресурси, інформаційні та комунікаційні технології у професійній діяльності. ЗК4. Здатність виявляти та вирішувати проблеми у сфері професійної діяльності, бути критичним і самокритичним.

ЗК5. Здатність генерувати нові ідеї (креативність) та приймати обґрунтовані рішення» [116].

У цьому документі до фахових компетентностей майбутніх учителів належить «ФК2. Здатність використовувати інновації у професійній діяльності. ФК4. Здатність до моделювання змісту навчання, формування в учнів ключових компетентностей та здійснення інтегрованого навчання. ФК5. Здатність використовувати ефективні шляхи мотивації учнів до саморозвитку, спрямовувати їх на прогрес і формувати у них обґрунтовану позитивну самооцінку. ФК6. Здатність до конструктивної та безпечної взаємодії з учасниками освітнього процесу» [116].

В проєкті також описано інтегральну компетентність майбутнього учителя – «Здатність розв'язувати складні задачі або проблеми в галузі освіти, що передбачає здійснення інновацій та/або проведення педагогічних досліджень і характеризується невизначеністю умов» [116].

Зазначимо, що формування саме цих компетентностей передбачає перш за все розвиток творчого потенціалу у майбутніх учителів, зокрема і в галузі вивчення іноземних мов.

Професійна підготовка здобувачів освіти реалізується на підставі освітньо-професійних програм (ОПП). В ОПП Вінницького державного педагогічного університету імені Михайло Коцюбинського першого (бакалаврського) рівня за предметною спеціальністю 014.02 «Середня освіта. Мови і літератури (англійська, німецька)», а також в ОПП Черкаського Національного університету імені Богдана Хмельницького першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014.02 «Середня освіта. Мова і література (англійська)» визначено загальні компетентності (ЗК), спеціальні (фахові) компетентності (ФК) та програмні результати навчання (ПРН). Так в ОПП Вінницького державного педагогічного університету імені Михайло Коцюбинського серед переліку загальних компетентностей ЗК визначено: уміння до генерування ідей, виявлення і розв'язання (ЗК-4); здатність публічно презентувати результати роботи, висловлювати та

обґрунтовувати власну думку (ЗК-6); здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (ЗК-8); навички ефективного використання інформаційних і комунікаційних технологій (ЗК-9) [149].

До переліку ЗК в ОПП Черкаського Національного університету імені Богдана Хмельницького входять: ЗК4. Здатність вчитися й опановувати сучасними знаннями, бути критичним і самокритичним, генерувати нові ідеї та діяти на основі етичних міркувань; ЗК5. Здатність застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт; ЗК6. Здатність виявляти й вирішувати проблеми освітнього характеру, адаптуватися та самоорганізовуватися в нових ситуаціях; ЗК7. Здатність користуватися сучасними інформаційними та комунікаційними технологіями у виховному та навчальному процесах; ЗК10. Здатність публічно презентувати результати своєї роботи, висловлювати, обґрунтовувати та відстоювати власну думку [150].

В ОПП Вінницького державного педагогічного університету імені Михайло Коцюбинського до переліку ФК входять: здатність планувати, моделювати зміст навчання відповідно до обов'язкових результатів навчання учнів на уроках англійської та німецької мов (ФК-3); здатність добирати та використовувати сучасні ефективні методи, прийоми та способи навчання іноземних мов, виховання і розвитку учнів (ФК-5); здатність визначати та враховувати в освітньому процесі вікові та індивідуальні особливості учнів, їх потреби, здібності та інтереси (ФК-7); здатність здійснювати моніторинг власної педагогічної діяльності, визначати індивідуальні професійні потреби, добирати ресурси професійного розвитку впродовж життя, самостійно опановувати нові знання (ФК-8); здатність керувати пізнавальною діяльністю учнів, знаходити найбільш ефективні способи впливу на них, враховувати їхні психологічні особливості, створювати та згуртовувати колектив з метою вирішення освітніх завдань (ФК-9) [149].

До спеціальних компетентностей Черкаського Національного університету імені Богдана Хмельницького входять: СК2. Здатність

проектувати педагогічно успішне, психологічно безпечне й комфортне освітнє середовище, організувати співпрацю учнів та комунікацію з їхніми батьками; СК4. Здатність доцільно застосовувати сучасні методи й освітні (у тому числі мультимедійні) технології навчання, створювати навчально методичне забезпечення (обладнання) для проведення занять та позакласної роботи з іноземної мови; СК5. Здатність реалізовувати новітні ефективні підходи (особистісно орієнтований, діяльнісний, компетентнісний, когнітивний тощо) до викладання іноземної мови на підставі передового вітчизняного й міжнародного досвіду; СК6. Здатність здійснювати педагогічну та навчальну діяльність з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів та їхніх навчальних потреб (у тому числі вивчення різних дисциплін іноземними мовами); СК7. Здатність оптимально добирати навчальний матеріал, необхідний для викладання іноземної мови на різних етапах навчання та упорядковувати навчальну інформацію задля її ефективного засвоєння; СК9. Здатність взаємодіяти зі спільнотами (на місцевому, регіональному, національному, й глобальному рівнях) для розвитку професійних знань і фахових компетентностей, використовувати практичний досвід і мовно літературний контекст для реалізації цілей освітнього процесу в закладах середньої освіти; СК10. Здатність володіти іноземною мовою (англійською та німецькою) на рівні не нижче С1 і застосовувати її в усній та письмовій формах (з урахуванням стильових різновидів) для різних потреб навчального процесу; СК15. Здатність інтерпретувати й зіставляти мовні та літературні явища, використовувати різні методи й методики аналізу текстів; СК17. Здатність забезпечувати діалог культур у процесі вивчення іноземної мови, створювати умови для міжкультурної комунікації [150].

Перелік програмних результатів навчання містить: демонструвати належний рівень володіння державною та двома іноземними мовами для реалізації письмової та усної комунікації, зокрема в ситуаціях міжособистісного, професійного й наукового спілкування; презентувати

результати своїх досліджень державною та іноземними мовами (ПРН1); володіти умінням мотивування, доцільними методами педагогічного впливу, умінням розв'язувати конфліктні ситуації (ПРН2); вміти планувати організовувати та здійснювати освітній процес з урахуванням специфіки навчальної дисципліни, психологічних чинників, які впливають на процес навчання учнів, та їх індивідуальних особливостей (ПРН4); вміти добирати доцільні сучасні методи, прийоми, форми й засоби навчання іноземних мов для досягнення запланованих навчальних результатів учнів (ПРН 5); вміти шукати й опрацьовувати інформацію з різних джерел (зокрема іншомовних), здійснювати дослідження, використовуючи методологічні методи, аналізувати та інтерпретувати й оформлювати отримані результати досліджень (ПРН 8); вміти аналізувати власну педагогічну діяльність, використовуючи рефлексивні методи, визначати індивідуальні професійні потреби, добирати ефективні шляхи та ресурси автономного професійного розвитку (ПРН 9); застосовувати особистісно зорієнтовані методи навчання іноземних мов на уроці, здійснювати педагогічне спілкування на основі суб'єкт-суб'єктних принципів (ПРН 10); використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології в освітньому процесі (ПРН 14) [149].

РН4. *Уміти* педагогічно доцільно використовувати інформаційні та комунікаційні технології для вирішення складних спеціалізованих завдань і практичних проблем у професійній діяльності.

РН5. *Володіти* прийомами та методами здійснення інформаційно-аналітичної діяльності, зокрема збирати інформацію, впорядковувати, класифікувати, систематизувати, критично аналізувати, інтерпретувати, доопрацьовувати та застосовувати у власній професійній діяльності.

РН7. *Знати* закономірності розвитку особистості, вікові особливості учнів, їхню психологію та специфіку сімейних стосунків. *Знати* та *розуміти* особливості навчання різнорідних груп учнів, *застосовувати* диференціацію навчання, *організує* освітній процес з урахуванням особливих потреб учнів.

PH8. *Володіти* формами та методами виховання учнів на заняттях і в позакласній роботі, *уміти* відстежувати динаміку особистісного розвитку дитини.

PH9. *Уміти* добирати і правильно застосовувати навчальний матеріал, сучасні освітні технології та методики для формування предметних компетентностей учнів, здійснювати самоаналіз ефективності уроків.

PH14. *Володіти* іноземною мовою (англійською та німецькою) на рівні не нижче C1 і *застосовувати* її в усній та письмовій формах (з урахуванням стильових різновидів) для різних потреб навчального процесу. *Уміти* створювати, редагувати й перекладати тексти професійного змісту, написані іноземною (англійською або німецькою) мовами.

PH18. *Уміти* застосовувати різні види аналізу художнього англійського твору, визначати його жанрово-стильову своєрідність, місце в літературному процесі, традиції й новаторство, зв'язок твору із фольклором, міфологією, релігією, філософією, значення для національної та світової культури [150].

Можемо підкреслити, що такі компетентності можуть бути сформованими під час професійної підготовки тільки за умови реалізації творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов, тільки предметних знань, умінь та навичок недостатньо. Наголосимо, що для формування цих компетентностей потрібен розвиток творчого потенціалу й у студентів галузі вивчення іноземних мов.

В ОПП для підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за спеціальністю 014 Середня освіта (Мова і література (англійська)) Мукачівського державного університету зазначено, що цілями навчання є «формування актуальних компетентностей фахівців, здатних розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у процесі навчання та професійної діяльності в галузі середньої іншомовної освіти та закордонної літератури, реалізовувати іншомовну комунікативну компетентність в професійно-педагогічному, міжособистісному та міжкультурному спілкуванні на рівні європейських вимог, здійснювати дослідницько-інноваційну

діяльність, імплементувати в освітній процес новітні технології, що відповідає вимогам нового полікультурного, мультилінгвального та інформаційно-технологічного суспільства» [151]. На нашу думку, у цілях навчання бажано дати акцент саме на розвиток творчого потенціалу студентів.

Основним фокусом ОПП кваліфікації магістр середньої освіти за спеціалізацією Англійська мова і література Черкаського Національного університету імені Богдана Хмельницького визначено, що «програма спрямована на поглиблену теоретичну і практичну підготовку висококваліфікованих учителів англійської та німецької мов, викладачів англійської мови з урахуванням передового вітчизняного й міжнародного досвіду. Мовний та освітній складники програми орієнтовані на забезпечення міжнародної конкурентоспроможності випускників» [152]. Основним фокусом ОПП «Середня освіта (англійська мова і література)» другого (магістерського) рівня вищої освіти Мукачівського державного університету є «загальна підготовка у галузі 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література (англійська)). Сучасна підготовка конкурентоспроможного фахівця в галузі середньої освіти, вчителя англійської мови та закордонної літератури» [151]. Вважаємо, що було б доречно у фокус освітніх програм додати – розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов. Так до переліку фахових компетентностей ОПП Мукачівського державного університету другого (магістерського) рівня вищої освіти включено «ФК7. Здатність професійно здійснювати цілеспрямовану діяльність з планування, проєктування, творчого конструювання освітнього процесу з англійської мови та закордонної літератури з урахуванням цілей, типу закладу освіти та індивідуальних особливостей здобувачів освіти» [151]. Наявність цієї компетентності ґрунтує наші зауваження щодо мети навчання та основного фокуса цих ОПП. Також в ОПП Мукачівського державного університету другого (магістерського) рівня вищої освіти основними підходами до навчання визначено: компетентнісний, комунікативно-діяльнісний, студентоцентрований, міждисциплінарний,

проблемно-орієнтований, індивідуально-творчий та праксеологічний, навчання на основі досліджень. Наявність індивідуально-творчого підходу в цьому переліку також є підґрунтям наших зауважень щодо мети навчання та основного фокусу цих ОПП.

Особливостями ОПП підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014.02 Середня освіта (Мова і література (англійська)) є «поєднання поглибленої фундаментальної підготовки, професійної підготовки, шляхом вивчення психолого-педагогічних дисциплін, опанування методикою навчання англійської мови та закордонної літератури, сучасними освітніми технологіями у закладах загальної середньої освіти, уміннями й навичками використання англійської мови для здійснення професійної педагогічної та комунікативної діяльності та готовності до міжкультурного спілкування в умовах транскордонного співробітництва; спрямованість на формування актуальних фахових компетентностей та соціально-адаптаційних навичок майбутнього вчителя англійської мови та закордонної літератури, необхідних для роботи в особливих умовах багатонаціонального, полікультурного та мультилінгвального учнівського середовища, у тому числі в закладах загальної середньої освіти гірської та сільської місцевостей» [151]. Особливостями ОПП кваліфікації магістр середньої освіти за спеціалізацією Англійська мова і література Черкаського Національного університету імені Богдана Хмельницького є специфічні складники (освітній, філологічний, мовний, знаннєвий, дослідницький), які формуються нормативними та вибіркковими дисциплінами й педагогічними практиками [152]. Ми вважаємо потрібним додати в особливості ОПП орієнтування також на розвиток творчого потенціалу студентів. Це налаштуватиме науковців-педагогів на створення методичного забезпечення з урахуванням особливостей розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов.

Сучасній системі освіти потрібні нові психолого-педагогічні підходи до процесу розвитку творчого потенціалу у майбутніх учителів іноземних мов.

Тому необхідно розробити цілеспрямовану систему організації процесу розкриття, розвитку й активізації творчого потенціалу в навчанні. Розв'язання даної проблеми передбачає пошук і відбір ефективних педагогічних технологій, зокрема цифрових, з метою підготовки креативних, конкурентоспроможних здобувачів вищої освіти в галузі навчання іноземних мов.

Розвиток творчого потенціалу студентів під час професійної підготовки найбільш успішно відбувається в процесі навчально-пізнавальної діяльності, оскільки він є ключовим фактором, який впливає на розвиток особистості майбутнього педагога-новатора. В цих умовах студенти мають можливість отримати соціально-значущий особистісний та творчий досвід як синтез знань, способів діяльності й мислення, життєвих смислів, соціальних установок і норм поведінки. Розвиток творчого потенціалу особистості студента виступає як поетапна реалізація освітніх стратегій, що забезпечує формування творчих якостей майбутнього учителя іноземних мов під час професійної підготовки.

Проблема виявлення особливостей ефективного розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів в процесі отримання професійної освіти вивчена багатьма вченими. Науковці наголошують, що освітні стратегії є основою розвитку творчого потенціалу особистості студента під час фахової підготовки. Це підкреслюють у своїх дослідженнях С. Олійник [63], Н. Мартинович [65], Л. Яренчук [98].

Дослідниця формування у процесі фахової підготовки творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов С. Хмельковська у своїй дисертаційній роботі наголошує на необхідності поетапного розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов під час професійної підготовки, що обумовлене наявністю внутрішніх ресурсів особистості в цьому віці й сприятливими можливостями освітнього середовища ЗВО. Поетапний розвиток творчого потенціалу у здобувачів освіти в галузі навчання іноземних мов забезпечує системний та акмеологічний підхід в освіті. С. Хмельковська наголошує, що «специфіка творчого потенціалу вчителів

іноземних мов полягає у домінації комунікативних здібностей як одного зі складових особистості вчителя» [107, с. 168]. І. Зязюн вважає, що творчі здібності у майбутніх учителів проявляються в діяльності, зокрема навчально-пізнавальної [11]. Науковець І. Мазайкіна підкреслює, що розвиток та реалізація творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов ефективно відбувається під час професійної підготовки за допомогою особистісно-орієнтованого підходу [129]. Дослідниця А. Фандеєва стверджує, що для розвитку творчих самостійних навичок здобувачів вищої освіти необхідно під час професійної підготовки впроваджувати суб'єкт-суб'єктний підхід [153]. Зазначимо, що під час професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов для розвитку творчого потенціалу обов'язково потрібно використовувати наступні підходи: системний, акмеологічний, комунікативний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, суб'єкт-суб'єктний.

Поетапний розвиток творчого потенціалу особистості студента передбачає рух від стратегії орієнтування до стратегії залучення і збагачення внаслідок сукупності педагогічних умов, що забезпечують процес його розкриття, формування і розвитку. Діагностика включає анкетування, тестування, які призначені для вияву потенційних можливостей творчості майбутніх учителів іноземних мов, їх усвідомлення, формування: мотивації, особистісних смислів і творчих якостей, їх прогнозування і корекції.

На нашу думку, початковий етап розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти в галузі навчання іноземних мов повинен розпочинатися з обговорення проблеми розвитку особистості, знайомства з поняттям «творчий потенціал» як інтегративної характеристики студента. Під час обговорення формуються мотиви, які налаштовують здобувача вищої освіти на розвиток особистості та її творчих здібностей. Цей етап повинен супроводжуватись консультацією з боку викладача. На цьому етапі навчання методи та засоби повинні мати ознайомлюваний рекомендаційний характер. З точки зору педагогічного супроводу, дана стратегія припускає реалізацію доцільних методів та засобів ознайомлювального,

рекомендаційного характеру. Рівень усвідомлення студентами значущості творчості підвищується завдяки збільшенню інформації, інтерпретації різних точок зору, порівняння позицій, способів поведінки й діяльності. На цьому етапі формується ціннісний підхід до розвитку творчого потенціалу у студентів, реалізується аксіологічний підхід до навчання.

Послідовне ціннісне осмислення творчого потенціалу – умова, що передбачає не тільки ознайомлення майбутніх учителів іноземних мов з його значущістю, але і формування самосвідомості, що сприяє розумінню студентами власних творчих потреб і можливостей та є необхідною умовою і початковим етапом роботи з його розвитку. Це можна здійснювати через включення модуля «Творчість» під час вивчення деяких дисциплін, який припускає участь майбутніх учителів іноземних мов в проблемних діалогах, дискусіях, бесідах. Цей етап здійснюється на першому курсі навчання у майбутніх учителів іноземних мов.

На другому, третьому, четвертому курсах фахової підготовки здобувачів вищої освіти в галузі навчання іноземних мов відбувається залучення майбутнього учителя іноземних мов у професію, під час якого він більш зріло починає представляти й оцінювати самого себе. Найбільш ефективними на цьому етапі є методи, що спрямовані на саморозкриття студентами образу «Я» шляхом формування Я-концепції.

Важливою умовою розвитку творчого потенціалу у здобувачів вищої освіти у галузі навчання іноземних мов є створення ситуацій: проведення сюжетно-рольових і ділових ігор, використання кейс-методів та засобів для інтеракції в навчанні, перш за все цифрових технологій.

Творчі прояви майбутніх учителів іноземних мов повинні активно підтримуватися викладачами в процесі навчальної діяльності. Така підтримка допомагає студенту навчатися в будь-якій ситуації проявляти творчі здібності. В процесі цього підвищується рівень самооцінки студентів, з'являється впевненість у собі, підвищується самоефективність.

Уявлення про свої можливості у творчій діяльності учителя іноземних мов пов'язано з очікуванням успіху і часто призводить до позитивних результатів із розвитку творчого потенціалу у студента. Концепція самоефективності, розроблена А. Bandura у рамках когнітивної психології, передбачає вміння людей усвідомлювати свої творчі можливості, будувати власну творчу поведінку відповідно до специфіки завдання або ситуації і сприяє формуванню творчих здібностей особистості. Оцінка своєї ефективності означає відповідність можливостей вибору видів діяльності, активізацію зусиль для досягнення бажаних результатів [154].

Дослідниця Р. Серьожникова у докторській дисертації присвяченій формуванню творчого педагогічного потенціалу майбутнього викладача під час професійної підготовки в університеті визначила, що забезпечення ефективного розвитку педагогічно-творчого потенціалу майбутніх викладачів охоплює в собі: сфери педагогічної свідомості (область уявлення про себе як викладача, область уявлення про педагогічну діяльність, область уявлення про учня), педагогічні технології (технологія навчання, технологія розвитку), педагогічні техніки (техніка спілкування, техніка предметної діяльності) [155].

Таким чином, різноманітність напрямків роботи викладачів ЗВО сприяє розвитку всіх компонентів творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов. Ця робота спрямована на формування і саморозвиток студента як особистості, з урахуванням індивідуальних особливостей, інтересів, здібностей. Отже, необхідно організовувати освітній процес педагогічних ЗВО шляхом створення певних педагогічних умов, що утворюють розвивальне середовище, й які сприяють прояву активності, креативності, розвитку творчого потенціалу, як педагогів ЗВО, так і майбутніх учителів іноземних мов.

На нашу думку, основним результатом професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов виступає їх готовність до успішної професійної діяльності, здібність до кваліфікованого і творчого розв'язання проблем і завдань у галузі навчання іноземними мовами, що включає уміння

обрати стратегію і тактику креативної поведінки відповідно до конкретних педагогічних завдань або ситуацій, використовувати комунікативний вплив та емоційне підкріплення. Високий рівень професійної підготовки здобувачів вищої освіти в галузі навчання іноземних мов визначається об'єктивно досяжним успіхом в навчально-пізнавальній діяльності, що розглядається як передумова їх професійної компетентності та досягнення успіху в майбутньому.

У процесі розвитку творчого потенціалу студентів важливо використовувати різні види інтерактивної навчальної діяльності (застосування цифрових технологій, віртуальних лабораторій, електронних навчальних ігор, програмного забезпечення, блогів та інше; коучингові технології; метод проєктів;). Вибір і використання цих форм і методів навчання визначається особистісними схильностями майбутніх учителів іноземних мов і їх прагненням апробувати на собі ту чи іншу роль учителя-новатора.

Узагальнимо особливості розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов:

- у вітчизняній педагогіці дослідження особливостей творчого потенціалу у майбутніх учителів іноземних мов відбувається починаючи з 20 століття по сьогодні;

- визначення особливостей розвитку творчого потенціалу в майбутніх учителів іноземних мов залежить від професійних особливостей їхньої діяльності;

- високий рівень професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов визначається об'єктивно досяжним успіхом в навчально-пізнавальній діяльності;

- для сучасного вчителя з іноземної мови важливе вміння використовувати знання для вирішення проблемних педагогічних ситуацій в освітньому процесі;

- для професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов потрібно: використання цифрових технологій; застосування коучингових технологій; методу проєктів;
- розвиток та реалізація творчого потенціалу майбутнього учителя іноземних мов відбувається найбільш ефективно, коли студент навчається виконувати функції фасилітатора, вчителя-новатора;
- є пряма залежність рівня розвитку творчого потенціалу учнів від здатності їхнього учителя іноземної мови до творчості;
- здатність майбутнього учителя іноземної мови до системного мислення із застосовуванням своїх творчих здібностей для формування принципово нових ідей;
- здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі під час професійної діяльності у процесі навчання іноземних мов, що передбачає застосування інновацій в освітньому процесі;
- здатність до самостійного опанування нових знань;
- здатність критично оцінювати набутий досвід з позицій останніх досягнень науки та соціальної практики;
- здатність до узагальнення, аналізу, сприйняття інформації, постановки мети й вибору шляхів її досягнення;
- здатність визначати рівень і мотиви розвитку особистості, формувати ціннісне ставлення до творчого потенціалу та пізнавальної діяльності;
- здатність до особистісного та професійного саморозвитку;
- здатність самостійно опановувати нові знання;
- здатність проводити дослідження закономірностей розвитку, формування особистості, способів діяльності;
- здатність визначати психолого-педагогічні методи вирішення завдань освітньої роботи;
- здатність забезпечувати можливість розвитку та формування особистості з урахуванням різних умов спілкування;
- здатність самостійно опрацьовувати науково-методичну літературу;

- здатність вивчати досвід викладачів і застосовувати на практиці досягнення сучасних методик;
- здатність використовувати різноманітні методи викладання мови та літератури у середній школі, знання специфіки вивчення іноземної мови порівняно з рідною;
- сформованість іншомовних навичок та мовлених вмінь, що дають можливість здійснювати процес іншомовної комунікації саме на творчому рівні;
- здатність створювати інноваційні дидактичні засоби як дієвий механізм формування творчої особистості студента;
- формування творчого педагогічного потенціалу студентів відбувається під час інтегральної реалізації творчого, комунікативного, діяльнісного, системного, акмеологічного, аксіологічного, особистісно-орієнтованого, суб'єкт-суб'єктного підходів до іншомовного навчання та використання різних видів інтерактивної навчальної діяльності;
- необхідність поетапного застосування розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов під час професійної підготовки обумовлюється наявністю внутрішніх ресурсів особистості й сприятливими можливостями освітнього середовища закладу вищої педагогічної освіти;
- комунікативна іншомовна компетентність є базовою серед складових особистості вчителя іноземних мов;
- діагностика обов'язкова для вияву та усвідомлення потенційних можливостей творчості студентів, формування: мотивації, творчих здібностей, їх прогнозування і корекції;
- забезпечення ефективного розвитку педагогічно-творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов під час професійної підготовки містить в собі: сфери педагогічної свідомості (область уявлення про себе як викладача, область уявлення про педагогічну діяльність, область уявлення про учня), педагогічні технології (технологія навчання, технологія розвитку), педагогічні техніки (техніка спілкування, техніка предметної діяльності).

Вважаємо, що однією з особливостей професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов є здібність до постійного розвитку свого творчого потенціалу, який є багатовимірною характеристикою здобувачів вищої освіти в галузі навчання іноземних мов.

1.3 Структура творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов

Особливості розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов обумовлюють його структуру. Структура творчого потенціалу здобувачів освіти у галузі навчання іноземних мов характеризує творчий потенціал через сукупність ознак, які об'єднані в групи й відбивають його специфіку.

Цікаву класифікацію творчих здібностей педагога запропонував дослідник педагогічної творчості М. Лазарєв. Він вважає, що педагогічна діяльність має такі творчі компоненти як: інтелектуально-логічний та емоційно-евристичний. До творчих здібностей вчителя, на його думку, відносяться п'ять компонентів: мотиваційна й енергетична активність педагога (пізнавальний інтерес до професійних знань, потреба в самоосвіті, здатність до емоційно-творчого піднесення в роботі з дітьми, до тривалого розумового процесу), комунікативно-творчі (емпатія, здатність до міжособистісного спілкування, педагогічний артистизм, здатність до спостереження за педагогічними процесами та явищами, мажорні здібності: почуття гумору, емоції), дослідницькі (здатність критично аналізувати ситуацію, результати попередньої діяльності, прогнозувати труднощі засвоєння учнями нового матеріалу та шляхи їхнього попередження й подолання, складати оригінальні плани будь-якої творчої дії), дидактичні (образне й логічне мислення, досконале усне і писемне мовлення, здатність до пошуку нової незвичайної інформації та її реорганізованого впровадження у власну методику, розвиток мотивації навчально-пізнавальної діяльності своїх

учнів) та рефлексійні здібності (висока самоорганізація та самокритичність, здатність до оперативної корекції поведінки, емоційна чутливість до учнів тощо) [156].

Ми поділяємо думку Л. Ракітянської, що до структури творчого потенціалу вчителя обов'язково потрібно включення емоційного інтелекту. Так вітчизняний педагог стверджує, що «емоційний інтелект розглядається в якості його потенційної складової, завдання вищої школи у напрямі інноваційних змін і відповідності професійної освіти міжнародним стандартам ... мають полягати у створенні спеціальних умов професійної підготовки майбутнього вчителя, які б забезпечили трансформацію його емоційного інтелекту із потенційних можливостей у реалізовані» [157, с. 140].

О. Губенко розглядає творчий потенціал фахівця як сукупність різних структур. На його думку, «підструктури творчого потенціалу працівника: 1. Пізнавальна 2. Вольова 3. Оцінювальна 4. Мотиваційно-потребова 5. Комунікативна. 6. Соціально значущі якості особистості. 7. Операційно-технічна» [158, с. 36].

Сучасна українська дослідниця С. Содоль визначає, що є «такі взаємопов'язані та взаємозалежні між собою показники творчого потенціалу особистості, як уява, творчі здібності, особистісні якості, цінності, мотивація та ініціативність. Слід зазначити, що усі складові можуть проявлятися тільки у діяльності» [159, с. 246].

Дослідниця формування творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов С. Хмельковська вважає, що його основними компонентами є професійно-орієнтувальний та професійно-формувальний. Науковець визначила критерії, за якими досліджуються ці компоненти. До критеріїв увійшли творчі здібності (комунікативні, дослідницькі, дидактичні, рефлексивні); творчі уміння (проблемне бачення, уміння аналізувати, інтегрувати, синтезувати, здатність до міжособистісного спілкування, фантазія); творче мислення (критичність, дивергентність, легкість асоціювання, творча уява); спрямованість на творчу діяльність (позитивне

уявлення про себе, творчий інтерес, допитливість, потяг до нової інформації, до нестандартних дій) [107, с. 168-169].

Науковець В. Моляко у структурі творчого потенціалу особистості виділяв наступні компоненти:

- мотиваційний компонент: допитливість, потяг до створення нового, до пошуку й розв'язання проблем;

- емоційний компонент: задатки, нахили; емоційне ставлення; інтуїтивізм;

- вольовий компонент: наполегливість, систематичність у роботі, цілеспрямованість, рішучість, працелюбність, сміливе прийняття рішень; творча спрямованість на пошуки аналогій, комбінування, реконструювання, зміна варіантів, економність у рішеннях, використанні часу, засобів та ін.;

- інтелектуальний компонент: швидкість у засвоєнні нової інформації; нахили до постійних порівнянь, зіставлень, відбору; прояви загального інтелекту [32].

Дослідниця творчого потенціалу майбутнього вчителя іноземної мови Н. Антюхова додала до цих компонентів ще два. Один з них – соціальний. Він, на її думку, повинен містити такі складові:

- інтереси, їх спрямованість, частота й систематичність проявів, домінування пізнавальних процесів;

- порівняно швидке та якісне опанування вміннями, навичками, способами, технікою праці, майстерністю виконання відповідних дій;

- здатності до реалізації власних стратегій і тактик у процесі розв'язання різних проблем, завдань, пошуку виходу зі складних, нестандартних, екстремальних ситуацій.

- психологічна готовність до реконструювання діяльності у пошуках нових способів розв'язання творчих задач;

- способи врахування системи обмежень та вимог до розв'язання творчих задач, зумовлених професією та виробництвом;

– способи врахування системи вимог та обмежень до розв’язання задач з огляду на моральні принципи.

– соціальна креативність (вона вміщує здатність до самоактуалізації, соціальну мотивацію, комунікативну компетентність, комунікативну (вербальну та невербальну) сенситивність, поведінкову сенситивність, соціальну уяву тощо). Авторка уточнює, що «комунікативна компетентність складається з лінгвістичної, соціолінгвістичної, стратегічної, соціальної та психологічної компетентностей. Так, під лінгвістичною компетентністю ми вважатимемо знання педагогом одиниць мови та здатність вміло оперувати ними; під соціолінгвістичною – здатність використовувати й перетворювати мовні форми відповідно до ситуацій спілкування зокрема та всього соціального контексту в цілому; під стратегічною – здатність використовувати комунікативні засоби для компенсації певних знань чи вмінь (в тому числі – й знань про партнерів та ситуації взаємодії, яких недостатньо фахівцеві для здійснення успішного спілкування); під соціальною – здатність встановлювати та підтримувати стосунки з людьми, вміння поставити себе на місце іншого та досягти успіху в ситуаціях, які склалися в суспільстві». Психологічна компетентність визначається авторкою «як здатність майбутнього вчителя іноземної мови до оволодіння власне психологічними ресурсами в спілкуванні, врахування психологічних особливостей партнерів по спілкуванню». Другий компонент – особистісний, він вміщує складові: 1) індивідуальні якості; 2) структури вмінь [108].

Зазначимо, що авторка виділила шість компонентів творчого потенціалу майбутнього вчителя іноземної мови: мотиваційний, емоційний, вольовий, інтелектуальний, соціальний, особистісний.

На підставі узагальнення особливостей розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов та аналізу досліджень за цією темою було визначено наступні компоненти творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов:

– мотиваційно-ціннісний – усвідомлення своїх мотивів до розвитку та прояву творчого потенціалу в іншомовному середовищі; мотивація досягнення успіху; мотивація до розвитку творчого потенціалу в умовах онлайн навчання; мотивація до навчання іноземних мов в онлайн освіті; знання цінностей сучасної творчої особистості та налаштованість на них; допитливість, потяг до створення нового, до пошуку й розв’язання проблем навчання іноземної мови; розуміння цінності творчого потенціалу для професійної самореалізації; спрямованість на використання творчих підходів в майбутній професійній діяльності; навички самомотивації з розвитку творчого потенціалу, усвідомлення власних цінностей та орієнтирів; навички планування з використанням прийомів коучингу;

– емоційно-когнітивний – інтелект; критичність мислення; емоційне підкріплення навчання іноземних мов; інтуїтивізм; швидке засвоєння нової інформації іноземною мовою; схильність до постійних порівнянь, зіставлень, відбору; прояви загального інтелекту в іншомовному середовищі; здатність забезпечувати навчання майбутніх учнів іноземній мові через емоційні переживання та спілкуватися іноземною мовою в освітньому колі; здатність творчо використовувати інноваційні форми та методи навчання; знання вимог, що висуваються до сучасної творчої особистості;

– комунікативно-діяльнісний – відбиває цілеспрямовану поведінку творчої особистості, пов’язану з розвитком та реалізацією творчого потенціалу в різноманітних сферах життя, включаючи професійну (навчання іноземних мов), яка містить цілеполягання, та засоби реалізації мети; навички іншомовного творчого спілкування та взаємодії; уміння використовувати комунікативний вплив та емоційне підкріплення; здатність вирішувати у процесі професійної підготовки складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі навчання іноземних мов (лінгвістики, літературознавства, фольклористики), що передбачає застосування теорій та методів філологічної науки й характеризується комплексністю та невизначеністю умов; здатність застосовувати методи збагачення мовлення майбутніх учнів для висловлення

ними думок, почуттів і ставлень; здатність розвивати мовну творчість учнів; здатність інтегрувати інновації у власну педагогічну практику з навчання іноземних мов; здатність моделювати зміст навчання на заняттях з іноземних мов, використовуючи цифрові технології; здатність до самоорганізації; здатність до самостійної розробки дидактичних матеріалів з використанням імерсивних технологій; здатність до творчого використання імерсивних технологій; розуміння змісту та значення творчості в діяльності майбутнього учителя іноземної мови; здатність до використання творчих методів в діяльності;

– особистісно-рефлексивний – відкритість новому досвіду; навички рефлексії; розвинутий творчий потенціал; здатність до осмислення можливостей та обмежень використання творчих методів в професійній діяльності; знання самого себе, своїх творчих здібностей з навчання іноземних мов; рефлексія своїх творчих здібностей в іншомовному середовищі; самоусвідомлення; самооцінка; самоефективність; здатність до самоактуалізації; цілеспрямованість; наполегливість; систематичність до навчання іноземних мов; працелюбність, творча спрямованість на пошуки аналогій, комбінування, реконструювання, зміна варіантів в галузі навчання іноземних мов [160].

Таким чином, проаналізовано особливості розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов, що стало підґрунтям для визначення структури творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов через сукупність ознак, які об'єднанні в групи та відбивають його специфіку. Це дало можливість для розробки та обґрунтування педагогічних умов, що сприяють позитивному динамічному розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов.

Висновки до першого розділу

Проаналізовано сучасні підходи до визначення понять «творчість» і «творчий потенціал особистості» та розглянуто основні питання професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов. На підставі аналізу наукових підходів уточнено сутність поняття «творчий потенціал майбутніх учителів іноземних мов» як системи природно обумовлених та відновлюваних ресурсів особистості, реалізація яких у процесі фахової підготовки призводить до значущих професійних та особистісних досягнень: усвідомлення майбутніми учителями іноземних мов необхідності до постійного розвитку та реалізації творчого потенціалу; здатність до творчого впливу на освітній колектив; здатність мотивувати до вивчення іноземної мови й реалізації цілей та завдань освіти за допомогою креативних форм, методів та засобів педагогічної роботи; здатність набувати практичного творчого досвіду в педагогічній роботі учителя іноземних мов; здатність ініціювати використання креативних, інноваційних, насамперед цифрових технологій в аудиторній діяльності під час вивчення іноземних мов.

Проаналізовано особливості розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов. Однією з особливостей професійної підготовки студентів в галузі навчання іноземних мов визначено здібність до постійного розвитку свого творчого потенціалу. Проаналізовано дослідження, присвячені факторам формування творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови. Визначено, що в сучасних умовах визначальними факторами розвитку творчого потенціалу виступають: організація творчого соціального середовища через виконання групових творчих вправ; використання сучасних технологій з застосуванням додатків смартфонів та планшетів; застосування в освітньому процесі проєктного підходу, що стимулює майбутніх учителів до саморозвитку навичок практичної реалізації творчого потенціалу у професійній діяльності.

Уточнено структуру творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов, яка містить наступні компоненти: мотиваційно-ціннісний, емоційно-когнітивний, комунікативно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний. Це

зроблено на підставі сукупності проаналізованих особливостей розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов. В контексті розглянутого поняття творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов та його структури, майбутні учителі іноземних мов з носіїв інформації про особливості граматичного, фонетичного, лексичного і мовного рівнів, перетворюються на педагогів-новаторів, спроможних здійснювати діалоги та імпровізації, інтелектуальні ініціації, які ефективно розвивають свій творчий потенціал та спроможні спонукати майбутніх учнів до творчої діяльності, пошуку креативних стратегій поведінки в навчальних ситуаціях іншомовного середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
2. Новий англо-український та україно-англійський словник. Харків, Друкарський центр «Єдинорог», 2000. 576 с.
3. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ, Абрис, 2002. 742 с.
4. Сучасний психолого-педагогічний словник / за заг. ред. О. І. Шапран. Переяслав-Хмельницький (Київська область), Домбровська Я.М., 2016. 473с.
5. Guilford J. P. Creativity. *American Psychologist*. 1950. Vol 5, № 9. Sep. P. 444–454.
6. Torrance, E. P. Insights about creativity: Questioned, rejected, ridiculed, ignored. *Educational Psychology Review*. 1995. № 7(3). P. 313–322.
7. Кічук Н. Підготовленість фахівця до професійної рефлексії у діяльності як параметр його конкурентоздатності. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2019. Вип. 3 (128). С. 15-19. DOI: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2019-3-2>
8. Кічук Н. В. Творчість майбутнього фахівця як чинник його професійної самоідентифікації. Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм у системі підготовки освітянських кадрів: здобутки, пошуки, перспективи : монографія / за ред. Н. В. Гузій ; Мін-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. С. 57–66
9. Сисоєва С. О. Творчий розвиток фахівців в умовах магістратури: *Монографія*. Київ: ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2014. 404 с.

10. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.
11. Зязюн І. Творчий потенціал особистості вчителя: психолого-педагогічні орієнтири. *Професійна освіта : ціннісні орієнтири сучасності : зб. наук. пр.* / АПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих ; за заг. ред. І. А. Зязюна. Київ ; Харків, 2009. С. 11–21.
12. Тищук Л. І. Творчість як умова особистісного розвитку і підвищення рівня професійної майстерності педагога дошкільного навчального закладу. *Обдарована Дитина*. 2008. № 6. С. 19-25.
13. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ : «Академвидав», 2006. 352 с.
14. Каплінський В., Фрицюк В. Використання творчого підходу до розв'язання педагогічних ситуацій в інноваційному освітньому просторі вищої школи. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 3(17). С. 345-357. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-3\(17\)-345-357](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-3(17)-345-357)
15. Шліхтенко Ю. Формування творчої особистості здобувача вищої освіти у галузі вивчення іноземних мов під час фахової підготовки. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2022. № 57. Т. 3.
16. Yuliia Shlikhtenko. Pedagogical aspects of formation of the leadership competence of future foreign language teachers. *Modern Science-Moderní věda*. Praha. Česká republika, Nemoros. 2022. № 2. P. 102–110.
17. Словник української мови : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін. Київ, Наук. думка, 1970 – 1980. Т. 7 : Поїхати-Приробляти. 1976. 723 с.
18. Сучасний тлумачний словник української мови: 60 000 слів / Уклад. Н. Кусайкіна, Ю. Цибульник; За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубіченського. Харків, ВД «ШКОЛА», 2011. 784 с.

19. Моляко, В. Творчий потенціал людини як психологічна проблема. *Психологія і суспільство*. 2007. № 4. С. 6–10.
20. Романовський О. Г., Михайличенко В. Є., Грень Л. М. Педагогіка лідерства : монографія. Харків, НТУ «ХП», 2023. 432 с.
21. Грень Л. М., Фурманець Б. І. Модель психологічного потенціалу особистості інженера: Монографія. Харків, Вид-во Іванченка І. С., 2020. 213 с.
22. Гура Т. Ділова гра як спосіб формування лідерського потенціалу у студентів технічних університетів. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. 2017. № 3. С.17–26
23. Ємельянова Г. Соціальні компетенції лідерства: комунікативний аспект. *Теоретичний та методично-науковий часопис «Вища освіта України»*. 2017. № 2 (додаток 1). С. 83–87.
24. Романовський О. Г., Гура Т. В., Книш А. Є. Розвиток лідерського потенціалу в Центрі лідерства Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». *Теоретичний та методично-науковий часопис «Вища освіта України»*. 2017. № 2 (додаток 1). С. 96–100.
25. Листопад О. А. Теоретико-методичні засади формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04, 13.00.08 / Держ. закл. «Південноукр. нац. пед. ун-т імені К. Д. Ушинського». Одеса, 2016. 44 с.
26. Воробйова Є., Підбуцька Н., Чебакова Ю. Інноваційні педагогічні техніки розвитку управлінського потенціалу менеджерів у вищій школі. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти* : матеріали 6-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 20 березня 2018 р. Київ : НАУ, 2018. С. 38–39.
27. Підласий І., Трипольська С. Формування професійного потенціалу як мета підготовки вчителя. *Рідна школа*. 1998. №1. С. 3–8.
28. Пономарьов О. С. Феномен лідерства у просторі соціальних цінностей. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2015. № 3. С. 93–101.

29. Резнік С. М. Умови реалізації особистісно орієнтованого підходу в професійній підготовці студентів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / голов. ред. Т. І. Сущенко. Запоріжжя : КПУ, 2010. Вип. 8. С. 373–377.

30. Черкашин А. Концептуальні положення методологічного виміру у контексті виховання лідерів у закладах вищої освіти. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. 2019. № 1. С. 102–115.

31. Міщиха Л. П. Творчий потенціал особистості у період пізньої дорослості: монографія. Івано-Франківськ: 2014. 400 с.

32. Моляко В. О., Музика О. Л. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень. Житомир, Рута, 2006. 320 с.

33. Дьоміна Ю. В. Творчий потенціал особистості майбутнього викладача. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2011. № 32–33. С. 286–292. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2011_32-33_43 (дата звернення: 13.05.2022).

34. Kelley T., Kelley D. Creative confidence: Unleashing the creative potential within us all. Currency, 2013. 304 p.

35. Baptiste Barbot, Maud Besançon, Todd Lubart. Creative potential in educational settings: its nature, measure, and nurture. *Education 3-13*, Taylor & Francis (Routledge), 2015. Vol 43, № 4. P. 371–381. DOI:10.1080/03004279.2015.1020643

36. Ewing, R., & Gibson, R. Creative teaching or teaching creatively? Using creative arts strategies in preservice teacher education. *Waikato Journal of Education*, 2016. 13. DOI:10.15663/wje.v13i1.284

37. Istamovna I. N., Rakhimovich R. S. THE USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN DEVELOPING THE CREATIVE POTENTIAL OF THE STUDENTS IN THE FINE ARTS. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*. 2019. Vol. 7, № 12, P. 586.

38. Зязюн І. А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія / за ред. І. А. Зязюна. Київ : Віпол, 2000. 636 с.

39. Антонова О. Є. *Креативність як провідний компонент готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка.* 2017. Вип. 2 (88). С. 5-9.

40. Башкір О. І. Місце імпровізації у формуванні творчого потенціалу майбутнього вчителя. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* 2014. №. 35. С. 91–96.

41. Волинець К.І. Формування творчого педагогічного потенціалу майбутнього вчителя в умовах професійної освіти в університеті. *Перлини наукового пошуку: збірник наукових статей /за заг. ред. Доукіної О. М. Хмельницький : ХмЦНП, 2013. С.34–44.*

42. Гекало Л. Розвиток творчого потенціалу педагога. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер.: Педагогічні науки.* 2013. №. 123 (2). С. 63–66.

43. Гуцал Л. А. Проблема реалізації творчого потенціалу вчителя у педагогічній думці другої половини ХІХ–початку ХХ століття. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: зб. наук. праць /ред. кол. Н. В. Гузій (відповідальний редактор) та ін. Вип.8 (18). Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. 175с.*

44. Дорошенко Л. Розвиток творчого потенціалу педагога. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Педагогічні науки.* 2013. Вип. 123(2). С. 92–96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2013_123%282%29_26 (дата звернення: 14.05.2022).

45. Зосименко О. В. Шляхи розвитку професійно-педагогічного потенціалу вихователів дошкільних навчальних закладів у системі післядипломної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій*

і загальноосвітній школах. 2015. Вип. 44. С. 154–159. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2015_44_23 (дата звернення: 14.05.2022).

46. Огир Т. Розвиток творчого потенціалу педагога. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер.: Педагогічні науки.* 2013. №. 123 (2). С. 246–249.

47. Отич О. М. Розвиток творчої індивідуальності студентів професійно-педагогічних навчальних закладів засобами мистецтва: монографія / за наук. ред. І. А. Зязюна. Чернівці: Зелена Буковина, 2011. 246 с.

48. Скульський Р. П. Підготовка майбутніх учителів до педагогічної творчості: монографія. Київ : Вища школа, 1992. 135 с.

49. Тарарака Т. В. Розвиток творчого потенціалу вчителя в умовах педагогічного експерименту. *Наука і освіта : наук.-практ. журнал.* 2008. № 4–5. С. 113–116.

50. Черноус В. П. Реалізація творчого потенціалу особистості майбутнього педагога в процесі професійної підготовки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя : КПУ, 2021. Вип. 75. Т. 3. С. 143–147.*

51. Фефілова Т. Проблема формування творчої особистості майбутнього вчителя. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка.* 2014. №. 2. С. 204–208.

52. Пільгук Т. Творча компетентність молодого вчителя як фактор професійного становлення. *Психологія особистості.* 2016. № 1. С. 215–223. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/По_2016_1_23 (дата звернення: 14.05.2022).

53. Яланська С. П. Розвиток творчого потенціалу студента в умовах вищого навчального закладу. *Наука і освіта.* 2014. № 6. С. 148–153. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2014_6_31 (дата звернення: 14.05.2022).

54. Mirza N. V. Creative component of professional competence of a teacher. *International Journal of Applied and Fundamental Research.* 2013. №. 2. P. 217–217.

55. Гончарук В. А. Самореалізація творчого потенціалу особистості майбутнього вчителя-філолога. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія*. 2017. №. 267. С. 39–43.

56. Адлова Т. М. Педагогічні умови формування готовності майбутнього вчителя початкової школи до творчої самореалізації. *Реалізація наступності в природничій освіті: реалії та перспективи*: зб. науково-методичних праць / за заг. ред. Р. К. Мельниченко, О. А. Сорочинської, В. В. Танської . Житомир: Вид-во «О. О. Євенок», 2018. С. 175–178

57. Бірюк Л. Я. Розвиток творчого потенціалу майбутнього вчителя початкових класів як основа формування комунікативної компетентності. *Наук. праці Дон. нац. техн. ун-ту*. Донецьк : ДВНЗ «ДонНТУ», 2008. Вип. 2 (133). С. 73–80.

58. Зубченко Л. В. Формування педагогічної творчості майбутніх учителів фізичного виховання у фаховій підготовці. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2013. № 5. С. 94–98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/snsv_2013_5_22 (дата звернення: 16.04.2022).

59. Пецкович Д. Формування творчого потенціалу учителів фізичної культури як психолого-педагогічна проблема. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2014. Вип. 9. С. 124–128. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2014_9_19 (дата звернення: 16.05.2022).

60. Хріненко Т. До проблеми формування творчого потенціалу майбутнього вчителя технологій. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки*. 2012. Вип. 107(2). С. 233–238. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2012_107%282%29_36 (дата звернення: 16.05.2022).

61. Салейчук Е. В. Критерії, показники, рівні та методи діагностики творчого потенціалу майбутніх учителів географії. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 32(1). С. 149–152. URL:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2021_32%281%29_34 (дата звернення: 16.05.2022).

62. Павленко Л. А. Особливості впровадження інноваційних підходів до розвитку творчого потенціалу вчителя в умовах нестабільності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. Вип. 44. С. 250–254. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2015_44_36 (дата звернення: 16.05.2022).

63. Олійник С. В. Формування музично-творчого потенціалу майбутнього вчителя початкових класів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.02. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Київ, 2005. 19 с.

64. Куценко С. В. Творчо-діяльнісний підхід до навчання в процесі формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер: Педагогічні науки*. 2014. №. 3. С. 149–154.

65. Мартинович Н. С. Розвиток творчого потенціалу особистості майбутнього вчителя засобами мистецтва : методичний посібник / 2-е вид., доп. Луганськ : Альма матер, 2002. 48 с.

66. Побірченко О. Розвиток творчого потенціалу в майбутніх учителів мистецьких дисциплін. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2013. №. 8 (1). С. 221–227.

67. Єсіна Н. О. Творчі вміння вчителя як компонент готовності до майбутньої професійно-педагогічної діяльності. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2011. №. 30-31. С. 32–36.

68. Тітова О. А. Методологічні підходи до розвитку творчого потенціалу майбутніх агроінженерів. *Інноваційна педагогіка*. 2018. № 4(2). С. 70-73.

69. Дяченко М. Д. Сутність та специфіка педагогічного процесу розвитку творчого потенціалу майбутніх журналістів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 28. С. 136–143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2013_28_23 (дата звернення: 18.05.2022).

70. Осінська І. С. Стан проблеми формування творчого потенціалу вчителя у вітчизняній та зарубіжній педагогіці. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2005. №. 22. С. 60–64.

71. Венгловська О., Пазюк С. Чинники розвитку творчого потенціалу вчителя: акмеологічний аспект. *Сучасна школа України*. 2011. №. 1 (229). С. 17–19.

72. Мирошник О. Педагогічна рефлексія як чинник вияву творчого потенціалу особистості вчителя. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2011. №. 2. С. 47–57.

73. Вознюк Л. Розвиток творчого потенціалу вчителя у системі шкільної освіти. *Витоки педагогічної майстерності. Серія : Педагогічні науки*. 2012. Вип. 10. С. 34–37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpm_2012_10_11 (дата звернення: 18.05.2022).

74. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підруч. 2-е вид./ О. Б. Бігіч, та ін.; під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. Київ, Ленвіт, 2002. 328 с.

75. Biletska O., Kuchai T., Kravtsova T., Bidiuk N., Tretko V., Kuchai O. The Use of the Activity Approach in Teaching Foreign Languages in Higher Education Institutions. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*. 2021. Vol. 13, Iss. 2. 243–267. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.2/420> (WOS).

76. Postolenko I., Biletska I., Kmit' O., Paltseva V., Mykhailenko O., Yatsyna S., & Kuchai T. Learning a Foreign Language Using Information Technologies for Comfortable Implementation of the Professional Position of a Future Specialist in a Foreign Language Environment. *International Journal of Computer Science and Network Security*. 2022. Vol. 22, Iss. 11. 63–70.

77. Біда О., Кузьмінський А., Кучай Т., Кучай О., Сулим О. Професійна позиція фахівця щодо здійснення англомовної освіти у сучасній українській початковій школі. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки: зб. наук. пр. / за*

ред. Проф. Тетяни Степанової. Миколаїв, МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2019. № 4 (67), С. 21–25.

78. Onishchuk, I., Bidyuk, N., Doroshenko, T., Zastelo, O., Kokhanovska, E., Yatsiv, S., & Ishchuk, N. Foreign Language Education in Eastern Europe in the Historical and Postmodern Discourse . *Postmodern Openings*, 2021. Vol. 12, № 3. 107–120. <https://doi.org/10.18662/po/12.3/330>.

79. Чернякова О.І. Особистісно орієнтований підхід у навчанні школярів англійської мови. *Психолінгвістика*. 2013. Вип.13. С. 93–117.

80. Богомазова В. Н. Формування навичок мовленнєвої компетенції. *Німецька мова в школі*. 2010. №3. С. 5–9.

81. Валуєва К. М. Гра в процесі вивчення англійської мови. *Англійська мова і література*. 2005. №7. С. 2–4.

82. Гіс В. Й. Методика проведення гри як засобу активної пізнавальної діяльності. *Англійська мова і література*. 2010. №6. С. 7–10.

83. Гурова Н. В. Ігри та ігрові прийоми на уроці німецької мови. *Німецька мова в школі*. 2009. №2. С. 6–11.

84. Жека А. А. Використання ігрових технологій на початковому етапі вивчення німецької мови. *Німецька мова в школі*. 2009. №1. С. 13–14.

85. Капітанчук Т. В. Рольова гра як резерв підвищення якості та ефективності навчання іноземних мов. *Англійська мова та література*. 2003. № 31. С. 2–7.

86. Колісник В. П. Підвищення ефективності навчання за допомогою гри. *Англійська мова і література*. 2010. №3. С. 2–6.

87. Кувшинов В. І. Ігри на уроках англійської мови. *Іноземні мови*. 1995. № 1. С. 26.

88. Майстренко С. В. Рольові ситуаційні ігри. *English*. 2000. № 37. С. 4.

89. Німчук Г. Б. Розважально-пізнавальні ігри на уроках англійської мови. *Англійська мова та література*. 2003. № 28. С. 12–15.

90. Терещенко Л. Д. Роль гри в процесі вивчення німецької мови на початковому етапі навчання. *Німецька мова в школі* 2009. №12. С.14–20.

91. Фічора Т. С. Вивчаємо із задоволенням – вивчаємо із успіхом. *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2003. №4. С.80–89.
92. Чепурна М. В. Рольова гра – один із основних засобів особистісно зорієнтованого навчання. *Англійська мова і література*. 2006. №22–23. С. 17–27.
93. Яланська С. П., Пільгук Т. С. Психологія розвитку педагогічної творчості : навч. посіб. Полтава, ПП Шевченко, 2015. 114 с.
94. Попова О. П. Розвиток творчого потенціалу майбутнього інженера в процесі професійної підготовки у вищому технічному навчальному закладі : дис... канд. пед. наук: 13.00.04/ Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2009. 298 с.
95. Лавринець А. П. Педагогічні умови розвитку творчого потенціалу вчителя музичного мистецтва в післядипломній педагогічній освіті. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2018. №. 58-59. С. 125–131.
96. Акімова О.В. Формування творчого мислення майбутнього вчителя. Монографія. Вінниця : 2013. 365 с.
97. Харченко О. В., Барбінова А. В. Розвиток творчого потенціалу вчителя в умовах дистанційного навчання. «Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі» (XXVIII КАРИШИНСЬКІ ЧИТАННЯ) : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції м. Полтава, 27-28 травня 2021 р.) / За заг. ред. проф. М.В. Гриньової. Полтава : Астроя, 2021. С. 305–307.
98. Яренчук Л. Г. Формування творчого потенціалу майбутніх учителів технологій у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ізмаїл. держ. гуманіт. ун-т. Ізмаїл, 2011. 272 с.
99. Єфіменко С. М. Структура та зміст інтелектуально-творчого потенціалу вчителя технологій. *Освітній вимір*. 2012. Т. 36. С. 267–274.

100. Сиваш С. В. Структурні компоненти творчого потенціалу вчителя української мови та літератури. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. №. 48. С. 204–214.

101. Бричок С. Б. Творчий потенціал майбутнього педагога: інтерактивні методи розвитку. *Професійний розвиток педагога*. 2013. С. 22–25.

102. Темченко О. В. Кваліметрична модель творчого потенціалу вчителя. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. /редкол.: ТІ Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя, 2011. Вип. 21(74) С. 172–178.

103. Гриненко І. Педагогічні умови формування творчого мислення майбутнього вчителя іноземної мови: теоретико-методичний аспект. *Педагогіка: Наукові записки*. Тернопільський держ. пед. ун-т. Тернопіль, 2003. №3. С. 149–155.

104. Засєкіна Л. В. Особливості формування професійно-творчого мислення майбутнього фахівця іноземної мови: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2000. 206 с.

105. Соловйова О. В. Критерії та рівні сформованості творчого потенціалу майбутніх викладачів іноземних мов. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Педагогіка, психологія, філософія*. 2016. Вип. 233. С. 252–257. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_ped_2016_233_39 (дата звернення: 20.05.2022).

106. Міхно С. В. Технологія формування пізнавально-творчої самостійності майбутніх учителів іноземної мови у процесі професійної підготовки (при вивченні педагогічних дисциплін). *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 4. С. 145-155.

107. Хмельковська С. В. Формування творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Херсон. держ. ун-т. Херсон, 2005. 221 с.

108. Антюхова Н. І Структура творчого потенціалу майбутнього вчителя іноземних мов. *Технології розвитку інтелекту*. 2015. Т. 1. Вип. 8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tri_2015_1_8_7 (дата звернення: 20.05.2022).

109. Про освіту : *Закон України* від 05 вересня 2017 р. № **2145-VIII**. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 20.05.2022).

110. Про вищу освіту : *Закон України* від 01 липня 2014 р. № **1556-VII**. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 20.05.2022).

111. Про наукову і науково-технічну діяльність : *Закон України* від 26.11.2015 р. № **848-VIII** URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (дата звернення: 20.05.2022).

112. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : *Закон України* від 08.09.2011 р. № **3715-VI** URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text> (дата звернення: 20.05.2022).

113. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : *Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція* від 14.12.2016 р. № **988-р**. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 20.05.2022).

114. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки : *Розпорядження Кабінету Міністрів України; від* 23.02.2022 р. № **286-р**. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 20.05.2022).

115. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» / *Мінеконом, торгівлі та сг; Наказ, Стандарт* від 23.12.2020 № **2736-20** . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (дата звернення: 20.05.2022).

116. Проект стандарту вищої освіти України другий (магістерський) рівень, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 014 Середня освіта (за

предметними спеціальностями). URL:
[https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2023/03/20/НО-
proyekt.stand.VO.014-Serednya.osvita.na.druhomu-mahister.rivni.20.03.2023.doc](https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2023/03/20/НО-
proyekt.stand.VO.014-Serednya.osvita.na.druhomu-mahister.rivni.20.03.2023.doc)
(дата звернення: 20.01.2023).

117. Шліхтенко Ю. Ефективність впровадження педагогічних умов у професійну підготовку майбутніх учителів іноземних мов. *Інноваційна педагогіка*, 2022. № 53. Т. 2.

118. Гриценко Я. Використання ділових ігор у вивченні ділової іноземної мови у ВНЗ. *Педагогіка і психологія професійної освіти : науково-методичний журнал*. 2013. №3. С.111–117.

119. Дубенчук І. Розвиток самостійної активно-пізнавальної діяльності студентів на заняттях з іноземної мови засобами проектної методики. *Нова педагогічна думка*. 2005. №4. С.25-27.

120. Івасів, Н. С., Козяр М. М. Застосування інтерактивних методів навчання у процесі формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх офіцерів. *Імідж сучасного педагога*. №3, 2020. С. 36–39. URL: <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/200546> (дата звернення: 23.05.2022).

121. Клочко В. І., Прадівлянний М. Г. Формування професійно спрямованої іншомовної компетентності фахівців технічних та економічних спеціальностей засобами сучасних інформаційних технологій: монографія. Вінниця, ВНТУ, 2009. 196 с.

122. Леврінц М. Сучасні тенденції розвитку іншомовної педагогічної освіти в Україні. *Електронний науковий фаховий журнал «Імідж сучасного педагога»*. 2020. № 2 (191). URL: http://isp.poippo.pl.ua/issue/viewIssue/2522-9729-2020-2%28191%29/pdf_42, (дата звернення: 23.05.2022).

123. Літвіненко. О. В. Роль наочності в навчанні іншомовних термінів у ВТНЗ. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. Запоріжжя : КПУ, 2015. Вип. 40 (93). С. 465–470.*

124. Паласюк М. Формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів вищих технічних закладів освіти. *Людознавчі студії. Педагогіка*. 2014. Вип. 29(1). С. 144–154. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lstud_2014_29%281%29__17 (дата звернення: 21.05.2022).

125. Бондар Н. Д., Прадівляний М. Г. Формування іншомовної компетенції фахівців немовних спеціальностей в процесі вивчення іноземної мови. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Зб. наук. пр. Вип. 50 / редкол. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018. С. 228–233.

126. Федоренко Ю. П. Формування у старшокласників комунікативної компетенції в процесі вивчення іноземної мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.09. Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки.. Луцьк, 2005. 20 с.

127. Боднар С. В. Формування дискурсивної компетенції як складової комунікативної компетенції майбутніх викладачів іноземних мов. *Педагогічні науки*: зб. наук. праць. Херсон: Видавництво ХДУ, 2010. Вип. 55. С. 211–215.

128. Ніколаєва С. Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу. *Іноземні мови*. 2010. № 2. С. 11–17.

129. Мазайкіна І. О. Формування готовності майбутніх учителів до застосування особистісно орієнтованих педагогічних технологій навчання іноземних мов у професійній діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2018. 23 с.

130. Морська Л. І. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів іноземних мов до використання інформаційних технологій у професійній діяльності. *Нові технології навчання*: наук.-метод. зб. / Кол. авт. Київ : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, 2007. Вип. 49. С. 80–85.

131. Можаровська О. Е. Методика визначення початкового рівня готовності до професійно орієнтованого іншомовного спілкування майбутніх

фахівців технічного профілю. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Зб. наук. пр. Вип. 50 / редкол. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018. С. 336–341.

132. Сухомлин Т. С. Психолого-педагогічні умови ефективного впровадження інформаційних технологій у професійну діяльність майбутнього вчителя іноземної мови. *Наукові записки. Серія "Філологічна"*. – Острого : Видавництво Національного університету "Острозька академія". Вип.11. 2009. С. 577–585.

133. Гапонова С. В. Типологія помилок у мовленні майбутніх учителів на уроках англійської мови. *Іноземні мови*. 2006. №2. С. 3–5.

134. Фандеєва А. Є. Формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів закладів вищої технічної освіти засобами інтерактивних технологій. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2020. Вип. 58. С. 67–77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mitimpt_2020_58_10 (дата звернення: 28.05.2022).

135. Добіжа Н. В. Роль самовизначення у формуванні індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього учителя іноземної мови в процесі педагогічної практики. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського* : зб. наук. праць. Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського. 2011. № 5–6. С. 244–254.

136. Марчій Т. М. *Особливості професійної підготовки творчого вчителя іноземної мови в початкових класах*. ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2008. № 39. С. 140–143.

137. Nikirk M. Teaching STEM to millennial students. *Tech Directions*. 2012. Vol. 71. № 7. P. 13–15, URL: <http://www.omagdigital.com/publication/?i=98503> (дата звернення: 25.05.2022).

138. Фрицюк В. А., Фрицюк В. М. Особливості розвитку креативності майбутніх учителів музичного мистецтва. *Вісник Глухівського національного*

педагогічного університету імені Олександра Довженка: Педагогічні науки. 2018. Вип. 1. С. 87-96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgnpu_2018_1_14 (дата звернення: 25.03.2023).

139. Зеленська Л. Д. Формування у майбутніх учителів навичок soft skills у процесі викладання навчальної дисципліни “коучингові технології в освіті” *Теорія і практика управління соціальними системами*. Харків: НТУ «ХП», 2021. № 4. С 59–68.

140. Сороко Н. Модель розвитку вчителя-лідера у STEAM - орієнтованому освітньому середовищі закладу загальної освіти. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. 2020. № 4. С. 91–104.

141. Кириленко Н. М., Кириленко В. В. Формування комунікативної культури вчителя іноземної мови за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Вип. 48. Київ-Вінниця : ФОП Тарнашинський О.В., 2017. С. 129–132.

142. Kaplan D. E. Creativity in education: Teaching for creativity development. *Psychology*. 2019. Vol. 10. № 2. P. 140–147.

143. Шліхтенко Ю. Переклад як спосіб та форма міжкультурної комунікації. *Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції: збірник наукових праць (м. Переяслав, 18 березня 2021 року) / Гол. ред. К. І. Мізін; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Переяслав, 2021. С. 95-98. URL: http://ephsheir.phdpu.edu.ua/bitstream/handle/8989898989/5685/Crosscultural%20communication%20and%20translation%20studies_%2018.03.2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 28.06.2022).

144. Rubenstein L. D., Ridgley L. M., Callan G. L., Karami S., & Ehlinger J. How teachers perceive factors that influence creativity development: Applying a

Social Cognitive Theory perspective. *Teaching and Teacher Education*. 2018. 70. P. 100-110.

145. Shubina, I., & Kulakli, A. Pervasive Learning and Technology Usage for Creativity Development in Education. *International Journal of Emerging Technologies in Learning*. 2019. Vol. 14(1). DOI:10.3991/ijet.v14i01.9067.

146. Клименко Л. В, Деркач І. В. Методики навчання майбутніх екологів англійського діалогічного мовлення з використанням з використанням інформаційно-комунікативних технологій. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія*. 2017. № 2 (21), С. 37–40

147. Гордійчук Г., & Кирильчук С. Використання методів інтерактивного навчання у закладах професійної освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*, 2017. (48), С. 20–24.

148. Практикум з методики викладання англійської мови у середніх навчальних закладах: посібник. Вид. 2-е, доп. і перероб. / кол. авторів під керівн. С Ю.Ніколаєвої. Київ, Ленвіт, 2004. 360 с.

149. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайло Коцюбинського. Освітньо-професійна програма першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 014 Середня освіта, предметною спеціальністю 014.02 Середня освіта. Мови і літератури (англійська, німецька). URL: <https://www.vspu.edu.ua/content/img/education/prog21.pdf> (дата звернення: 28.08.2022).

150. Черкаський Національний університет імені Богдана Хмельницького. Освітньо-професійна програма першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014.02 Середня освіта. Мова і література (англійська). URL: <https://teach.cdu.edu.ua/documents/educational-programs/> (дата звернення: 28.08.2022).

151. Мукачівський державний університет. Освітньо-професійна програма другого (магістерського) рівня за спеціальністю 014 Середня освіта. Мова і література (англійська). URL: <https://msu.edu.ua/wp->

[content/uploads/2022/06/ОП%20Магістр%20\(СО%20\(МЛ\)\)%202022%20–%20ГОТОВА%206.06.pdf](content/uploads/2022/06/ОП%20Магістр%20(СО%20(МЛ))%202022%20–%20ГОТОВА%206.06.pdf) (дата звернення: 28.05.2022).

152. Черкаський Національний університет імені Богдана Хмельницького. Освітньо-професійна програма **другого (магістерського)** рівня вищої освіти за спеціальністю 014.02 Середня освіта. Мова і література (англійська). URL: <https://teach.cdu.edu.ua/documents/educational-programs/> (дата звернення: 28.08.2022).

153. Фандєєва, А. Є. Розроблення дидактичних матеріалів як умова ефективного засвоєння професійно спрямованої іноземної мови. *Імідж сучасного педагога*. 2020. №4 (193). 54–59.

154. Bandura A. Self-efficacy: the exercise of control. N.Y. : W.H. Freeman, 1997. 604 p.

155. Серьожникова Р. К. Формування творчого педагогічного потенціалу майбутнього викладача у процесі професійної підготовки в університеті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.04. Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д.Ушинського. Одеса, 2009. 48 с.

156. Лазарев М. О. Основи педагогічної творчості: Навч. пос. для пед. ін-тів. Суми : Мрія Лтд, 1995. 212 с.

157. Ракітянська Л. М. Емоційний інтелект в структурі творчого потенціалу вчителя. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. праць. КПУ, 2019. Т.2 №63. С. 138–141.

158. Губенко О.В. Теоретико-методологічні основи дослідження психологічних механізмів творчої діяльності (інтегративний підхід): Монографія. Київ, Видавництво «Атопол», 2019. 400 с.

159. Содоль С. В. Формування художньо-творчого потенціалу майбутніх фахівців соціономічної сфери. *Формування особистості фахівців соціономічної сфери : стратегія і тактика : монографія. Присвячується п'ятнадцятиріччю роботи кафедри соціальної педагогіки, психології та педагогічних інновацій* / редкол. : В. В. Корнєшук, З. Н. Курлянд, Г. Х. Яворська та ін. Одеса, видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2017. С. 239–268.

160. Шліхтенко Ю. Критерії розвитку показників творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2022. № 6 (120). С. 124–133.

РОЗДІЛ 2

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ТА ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЇЇ ВПРОВАДЖЕННЯ В ПРАКТИКУ ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

2.1 Характеристика складових моделі розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов

Формування творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови потребує цілеспрямованого та системного підходу, що буде враховувати особливості соціальної взаємодії та змісту освітнього процесу. Усвідомлення важливості послідовності та наукової обґрунтованості процесу формування творчого потенціалу обумовив формулювання педагогічних умов та створення педагогічної моделі, що описані нижче.

Термін «умова» тлумачиться як «необхідна обставина, яка уможливорює здійснення створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь», «обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь» [1, с. 1506]. Науковець О. Пехота висвітлила педагогічні умови як систему, що допомагає досягненню чітко визначеній меті цієї педагогічної системи. Ця педагогічна система відображає методи й форми; реальні ситуації та матеріальну базу [2].

Зазначимо, що для визначення педагогічних умов потрібно: чітко поставити мету, висвітлити методологічні підходи, обрати сфери педагогічного впливу на особистість та форми й методи навчальної дії, спрогнозувати очікуваний результат від їх упровадження.

На основі проаналізованих в попередньому розділі педагогічних досліджень дало нам змогу прийти до висновку, що розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов буде відбуватися з більшою ефективністю під час їхньої професійної підготовки, якщо реалізувати такі взаємопов'язані педагогічні умови:

- залучення майбутніх учителів іноземних мов до розроблення дидактичних матеріалів, що містять матеріали творчого характеру;
- упровадження імерсивних технологій як інтерактивних засобів фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов, спрямованих на розвиток та реалізацію творчого потенціалу у студентів;
- забезпечення ціннісного ставлення до розвитку та реалізації творчого потенціалу під час аудиторної роботи на основі моделювання творчих професійно-орієнтованих завдань.

Представлені педагогічні умови доцільно впроваджувати послідовно починаючи з першого курсу. Креативність майбутнього учителя іноземних мов повинна бути завжди присутньою в професійній підготовці як основа його повного включення в педагогічну діяльність.

Оскільки розвиток освіченої творчої особистості майбутнього учителя іноземних мов є першочерговим завданням професійної підготовки, то творчий підхід до навчання виходить на перший план.

Розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов виступає, на думку дослідниці С. Хмельковської, як поетапна реалізація освітніх стратегій орієнтації, збагачення, залучення, які сприяють розкриттю і розвитку творчих якостей. Для цього вона пропонує сукупність педагогічних умов стратегічного характеру, а саме: «забезпечення професіоналізації занять з практики усного і «писемного мовлення студентів на початковому етапі навчання, що забезпечує формування творчого потенціалу спеціалістів-філологів; залучення студентів до систематичної науково-дослідної роботи; активізація імітаційно-педагогічної діяльності студентів на заняттях із практики мовлення» [3, с. 168].

Сучасний педагог А. Мостова розробила педагогічні умови формування творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов. На її думку, ефективному розвитку творчого потенціалу здобувачів вищої освіти сприяють такі педагогічні умови: «забезпечення професіоналізації

занять з практики усного і писемного мовлення студентів на початковому етапі навчання, що здійснює формування творчого потенціалу спеціалістів-філологів; залучення студентів до систематичної науково-дослідної роботи; активізація імітаційно-педагогічної діяльності студентів на заняттях із практики мовлення» [4, с. 335].

Дослідниця формування творчого педагогічного потенціалу майбутнього викладача під час професійної підготовки в університеті Р. Серьожникова у докторській дисертації розробила та обґрунтувала структурно-функціональну модель розвитку творчих якостей майбутніх викладачів у процесі професійної підготовки, суть якої полягає в цілеспрямованому управлінні цим процесом шляхом діагностики творчих якостей, контролю, корегування й оцінки формування творчого досвіду і закріплення у студентів творчих моделей поведінки під час навчання [5]. В моделі розвитку творчого потенціалу майбутнього викладача в процесі професійної підготовки представлено відбиття професійної самоактуалізації студента «як процес, спрямований на усвідомлення власних професійно-значущих індивідуально-креативних особливостей, адекватний і активний прояв їх у навчальній, квазіпрофесійній і навчальній професійно-педагогічній діяльності з урахуванням, вимог, що ставляться майбутнім фахівцем у творчій професійно-педагогічній діяльності» [6, с. 120]. У рамках розробленої моделі виявлено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено комплекс організаційно-педагогічних умов, спрямованих на ефективний розвиток педагогічно-творчого потенціалу майбутнього викладача. Цей комплекс охоплює в собі: «1) усвідомлення як процес доведення до свідомості індивіда інформації про себе самого, яка виступає результатом самопізнання і проявляється в самореалізації, при цьому переживання особистості мають значення як основа одержання суб'єктивного знання і якісного повного включення в педагогічну діяльність; 2) адекватність розглядаються як стан особистості – «стан творчого педагогічного потенціалу», тобто представлення, що

характеризує її самозародження; проявляється в самоактуалізації; 3) активність виступає як власна динаміка особистості й джерело перетворення, підтримки її життєвих і смислових зав'язків із довкіллям, при цьому проблема активності особистості безпосередньо пов'язана з вибором і вирішується з погляду продуктивності дії, тобто суб'єктна активність» [6, с. 122].

Ця педагогічна модель забезпечує ефективний розвиток педагогічно-творчого потенціалу майбутніх викладачів під час професійної підготовки та містить:

- сфери педагогічної свідомості – область уявлення про себе як викладача, область уявлення про педагогічну діяльність, область уявлення про учня як іншого;

- педагогічні технології – технологія навчання, технологія розвитку;

- педагогічна техніка – техніка спілкування, техніка предметної діяльності [6].

У перекладі з латини слово «modulus» («модель») – це «зразок, норма, міра». Зазначимо, що це визначення не має єдиного трактування. Аналіз педагогічних і психологічних розвідок дає можливість зазначити такі тлумачення «модель»: це певний тип штучно створеної конструкції; це зразок для копіювання та наслідування; це поняття про реальний об'єкт, що характеризує його основні властивості та якості. У загальному розумінні О. Коберник надає таке визначення моделі «це речова, знакова або уявна система, що відтворює принципи внутрішньої основи функціонування, а також певні властивості, ознаки чи характеристики об'єкта дослідження, безпосереднє вивчення якого неможливе, ускладнене або недоцільне» [7, с. 18]. В педагогіці моделювання перед усім використовується як інструмент пізнання. Пізнання відбувається під час створення в уяві когнітивної моделі та наступної праці з нею. Можемо зазначити, що педагогічна система, розроблена для відтворення елементів, параметрів, властивостей і компонентів реального об'єкта є моделлю.

Наша модель відтворює процес розвитку творчого потенціалу під час процесу професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

За допомогою моделювання ми маємо можливість в педагогічному процесі надавати студентам знання про реальний об'єкт вивчення. Такими об'єктами можуть бути педагогічне спілкування, поведінка в педагогічному середовищі, педагогічна діяльність, а також особистість суб'єкта освіти [8]. Створення педагогічних моделей проблемних ситуацій занурює майбутніх фахівців у сфері вивчення іноземних мов у реальну діяльність викладача, і дозволяє виявити уміння та навички розв'язання педагогічних проблем та проявити розвинутий творчий потенціал.

О. Власенко відзначає: «Модель замінює об'єкт, що досліджується, тим самим вона є посередником між об'єктом та дослідником. Така заміна можлива, якщо між моделлю та реальністю, яку вона представляє, існує певна відповідність, тобто модель, тою чи іншою мірою, є аналогом досліджуваного об'єкта. Дослідження моделі, яка є аналогічною досліджуваному об'єкту реальності дозволяє отримати нові знання про цей об'єкт» [9, с. 90].

Відповідно до різноманітних типологій моделі бувають: речові, що показують наявний реальний об'єкт; образні, що є уявленням про ідеальний об'єкт; знакові – у вигляді формул, діаграм та зображень. Наша модель відноситься до образних моделей.

Найбільшу увагу в проєктованій педагогічній моделі ми зосередили на новітніх методиках діагностики та розвитку творчого потенціалу студентів, способам формування творчих здібностей здобувачів вищої освіти в галузі навчання іноземних мов. Модель навчання майбутніх учителів іноземних мов повинна охоплювати, з одного боку, підготовку до безпосередньої практичної діяльності навчання учнів іноземним мовам, що пов'язано з розвитком таких здібностей як комунікативні, когнітивні, аналітичні та ін.

З іншого боку, необхідна орієнтація на самовдосконалення особистості студента, формування здібностей до самоорганізації, самодисципліни, самоаналізу, самооцінки результатів педагогічної діяльності, що сприяє розвитку особистісно-рефлексивної, емоційно-когнітивної, мотиваційно-ціннісної та комунікативно-діяльній складової творчого потенціалу. Це завдання вирішується перш за все у межах проєктованої моделі розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов.

Модель реалізації педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов представлено на рис. 2.1, вона передбачає гармонійне поєднання ресурсів, умов навчання, навчальної роботи та методів розвитку творчих здібностей здобувачів вищої освіти у галузі навчання іноземних мов.

Модель містить чотири блоки (цільовий, змістовно-діяльнісний, діагностичний та результативний), які становлять собою замкнену схему, яка має виконуватися у низхідному порядку і повертатися на початок у разі недосягнення результату.

Перший блок моделі – цільовий – задає мету та визначає соціальний контекст її реалізації. В якості соціального замовлення педагогічної моделі було визначено потребу у висококваліфікованих майбутніх учителях іноземних мов з розвинутим творчим потенціалом. Така потреба обумовлена активним входженням України в міжнародний простір, постійним розширенням міжнародних зв'язків як інституцій, так і звичайних громадян, що створює у суспільстві запит на отримання якісної підготовки у сфері іноземної мови. При цьому в процесі вивчення мови учні дуже часто зіштовхуються з безліччю перешкод: недостатня кількість часу, загальна завантаженість і, як результат, втрата мотивації.

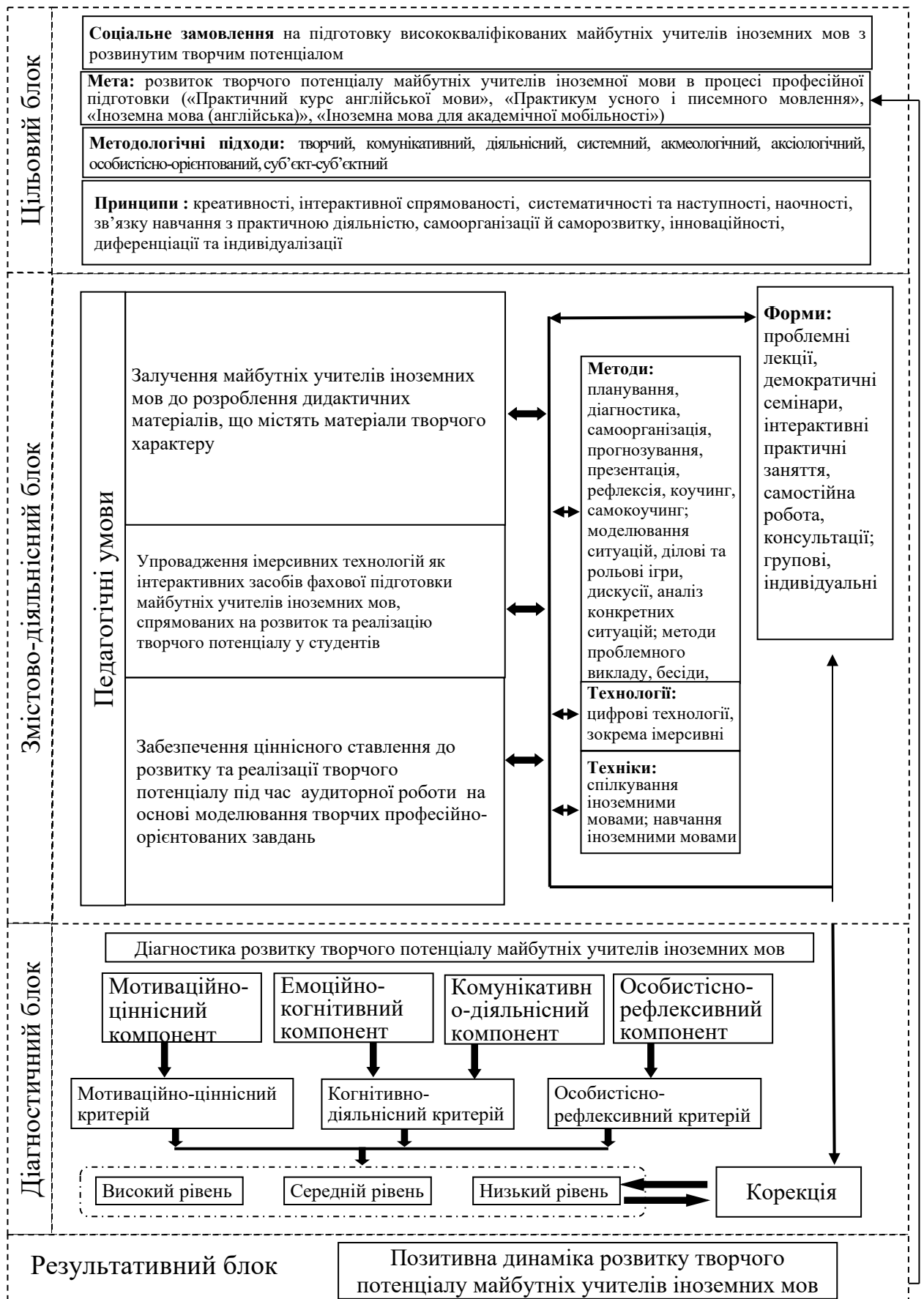

Рис. 2.1. Модель реалізації педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов

Джерело: розроблено автором

Саме низька мотивація, недостатнє розуміння цінності навчального матеріалу стоять за втратою інтересу до вивчення іноземної мови. В цьому світлі особлива роль відводиться педагогові і його здатності сформувати та підтримувати стійкий інтерес до вивчення іноземної мови. І саме творчий потенціал, який обумовлює здатність до креативного використання різних форм та методів навчання є тим підґрунтям, що обумовлює професійну успішність сучасного вчителя іноземної мови.

Мета педагогічної моделі полягає у розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови в процесі професійної підготовки. Таким чином, модель спрямована на отримання кількісних та якісних ознак розвитку всіх показників, що складають компоненти творчого потенціалу майбутнього учителя іноземної мови [10].

Основними методологічними підходами, на яких ґрунтується педагогічна модель було визначено: творчий, комунікативний, діяльнісний, системний, акмеологічний, аксіологічний, особистісно-орієнтований, суб'єкт-суб'єктний.

Згідно з думкою М. Фіцули творчий підхід реалізується в першу чергу завдяки особистості педагога, який вільно володіє матеріалом, відкритий до нового досвіду, готовий до спільного дослідження теми зі студентами. Він передбачає активний діалог між студентами та викладачем, що підкріплює в останніх інтерес до предмета та можливості саморозвитку в ньому [11]. Реалізація творчого підходу важлива, адже, в такому випадку викладач стає рольовою моделлю для майбутніх учителів, які зможуть використовувати творчий підхід у своїй майбутній професійній діяльності.

Комунікативний підхід є втіленням відкритості та діалогу в освітньому процесі. М. Прищак відзначає, що саме комунікативний підхід створює умови для рівності та відкритого обміну думками між викладачем та студентами і сприяє розвитку творчого потенціалу [12], що має першочергове значення в контексті мети педагогічної моделі.

Діяльнісний підхід передбачає активне занурення майбутніх учителів в реальну практичну діяльність, з метою відпрацювання набутих знань в умовах наближених до реальності. Діяльнісний підхід ґрунтується на переконанні про те, що будь-яке абстрактне знання може бути нереалізоване в практичній площині, якщо суб'єкт попередньо не мав досвіду їх застосування [13]. Саме тому важливо, щоб застосування творчих навичок було відпрацьовано студентами через виконання практичних завдань, участь у розігруванні гіпотетичних ситуацій, аналіз реальних кейсів.

Системний підхід в контексті авторської педагогічної моделі передбачає послідовне і повне виконання всіх умов для досягнення зазначеної мети. Часткове виконання умов або використання лише частин педагогічної моделі не може гарантувати результату та вимагатиме повернення до цільового блоку [14].

Акмеологічний підхід використовується з метою забезпечення не тільки професійного, але й особистісного розвитку майбутніх учителів іноземних мов. Як відзначає О. Дубасенюк «акмеологічний підхід відкриває можливості для виявлення рівня професіоналізму як одного з показників ефективного самовдосконалення та фундаментальної категорії акмеології» [15, с. 26]. Це є важливим, адже, творчий потенціал не є лише категорією, що описує професійні якості особистості. Навпаки, це категорія, яка відображає безпосередньо особливості розвитку людини та її особистісних рис і формуватися вони мають у тісному контакті з загальним психологічним розвитком.

Особистісно орієнтований та суб'єкт-суб'єктний підходи створюють умови для розвитку кожного майбутнього учителя іноземної мови. Як вже було відзначено вище, розвиток творчого потенціалу передбачає системні та глибокі зміни в особистості людини, тому важливо забезпечити умови для розвитку кожного студента. Це досягається внаслідок індивідуального підходу, гнучкості в плануванні та реалізації навчальних завдань, спільному дослідженні педагогами та студентами найбільш важливих тем.

Також цільовий блок визначає основні принципи на яких реалізовується педагогічна модель, серед них такі принципи:

- креативності (цілісне включення студентів у творчу діяльність, створення атмосфери відкритості та свободи вибору);
- інтерактивної спрямованості (цілісне залучення здобувачів освіти в галузі вивчення іноземних мов у творчу взаємодію, організація прямого та зворотного зв'язку суб'єкт-суб'єктної взаємодії студентів між собою та викладачем, а також взаємодії з цифровим середовищем загалом);
- систематичності та послідовності (наступність і логічність викладання навчальної інформації);
- наочності (розширення освітнього простору майбутнього учителя іноземних мов за допомогою імерсивних технологій та інших інструментів цифрових технологій);
- зв'язку навчання з практичною діяльністю (побудова і реалізація професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов в контексті розвитку їх творчого потенціалу у професійній діяльності);
- самоорганізації й саморозвитку (розвиток професійних компетентностей майбутніх учителів іноземних мов через самостійну творчу діяльність);
- інноваційності (структурування навчального матеріалу з урахуванням технологічних інновацій для розвитку творчого потенціалу);
- диференціації та індивідуалізації (побудова освітнього середовища з урахуванням рівня інтелектуального розвитку студента, а також його підготовки з даного предмету, здібностей і задатків, де майбутній учитель іноземних мов стає центральною фігурою навчального процесу, при цьому відбувається розвиток творчих, фізичних, емоційних, соціальних, естетичних і духовних якостей кожного здобувача освіти, так само як його інтелектуальні й професійно орієнтовані уміння).

Всі ці принципи є логічним та обов'язковим продовженням описаних вище підходів.

Змістовно-діяльнісний блок містить педагогічні умови, методи та форми їх реалізації, що описані та обґрунтовані відповідно до мети педагогічної моделі.

Діагностичний блок, спрямований на системну та багатосторонню діагностику творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови згідно з його основними структурними компонентами та критеріями. Повний склад структурних компонентів творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов наведено у підрозділі 1.3. Узагальнений перелік цих компонентів виглядає так:

- мотиваційно-ціннісний – висока мотивація використання творчих підходів в професійній діяльності, цінність саморозвитку, загальна спрямованість на успіх;

- емоційно-когнітивний – емоційна зрілість та високий рівень інтелектуального розвитку, що створюють передумову до постійного та системного використання творчих підходів в професійній діяльності;

- комунікативно-діяльнісний – високий рівень навичок спілкування, що забезпечує ефективність виконання професійно важливих задач;

- особистісно-рефлексивний – достатній рівень особистісної зрілості та здатності до рефлексії, а також творчих здібностей.

На базі цих структурних компонентів визначено критерії та показники для оцінки розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови. Детальний опис критеріїв та показників наведено у підрозділі 3.1.

Останній блок – результативний – для оцінки відповідності отриманого результату (зростання показників творчого потенціалу) меті педагогічної моделі. У випадку, якщо зростання є лише частковим та нестабільним необхідне повернення до цільового блоку моделі.

Отже, ми визначили модель реалізації педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов під час професійної підготовки, яка послідовно втілює цільовий, змістово-діяльнісний, діагностичний та результативний блоки у процес розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов.

Таким чином, визначені педагогічні умови обумовлюють зміст, методи та форми професійної підготовки й повинні застосовуватись починаючи з першого курсу протягом всього освітнього процесу у педагогічних закладах вищої освіти. Визначені педагогічні умови буде обґрунтовано.

2.2 Залучення майбутніх учителів іноземних мов до розроблення дидактичних матеріалів, що містять матеріали творчого характеру

Першою педагогічною умовою розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у рамках нашого дослідження стало залучення майбутніх учителів іноземних мов до розроблення дидактичних матеріалів, що містять матеріали творчого характеру. Це ґрунтується на принципах інтерактивності навчання, диференціації та індивідуалізації, що передбачає осмислення студентами методичних засад самостійної діяльності, застосування творчих, комунікативних, когнітивних, рефлексивних умінь і зумовлює прояв їх креативності. Зазначимо, що найбільш перспективним шляхом розвитку творчого потенціалу вважаємо залучення студентів в реальні умови професійної діяльності, де вони б мали виказати свої творчі здібності, саме такою працею є розробка дидактичних матеріалів. Ця умова найбільш ефективно реалізується під час навчальної практики, аудиторних занять, самостійної праці з навчання іноземних мов інших здобувачів освіти.

На нашу думку, розроблення дидактичних матеріалів доцільно розглядати як систему форм, методів, технологій і технік освітнього впливу на майбутнього учителя іноземних мов, що здійснюється під час самостійної навчальної діяльності для розвитку креативності, рефлексії, іншомовної комунікації, навичок самомотивації, самоосвіти, самоконтролю, самоактуалізації та самооцінки вмінь, під час якої остаточно відпрацьовуються на практиці й засвоюються знання, що отримано під час аудиторної роботи, розвивається творчий потенціал майбутніх учителів

іноземних мов. Розвиток творчого потенціалу ефективніше відбувається під час навчальних практик в освітньому процесі.

Мова йде щодо оптимального вибору способів, методів та форм, які використовуються в процесі навчання.

Важливим у контексті нашого дослідження є висновок О. Ігнатюк, що методи навчання «збуджують інтерес, сприяють становленню в студентській групі атмосфери колективного пошуку, збудженню, напрузі, позитивних емоцій, дають можливість викладачу надавати навчальний матеріал з різних точок зору, посилюючи та стимулюючи вплив на потребу пізнання» [16, с. 61].

Ми також погоджуємось з твердженням В. Лозової та Г. Троцько про те, що основними причинами вибору методів навчання є «відповідність їх специфіці навчальної дисципліни, змісту й обраної форми навчання, особливостям учнів даної конкретної групи» [17, с. 329-330]. Методи часто є зовнішньою дією яка повинна сприяти розвитку особистості в цілому. Природні передумови й механізми самої людини, що ведуть до такого розвитку, часто лишаються без належної уваги, як щось зрозуміле само собою. Однак саме врахування цих особливостей і закономірностей їх розвитку визначає ефективність методу. Іншими совами, під час розробки конкретних методів, спрямованих на розвиток майбутніх учителів іноземних мов, необхідно розуміти, їх мету і на базі яких психологічних процесів вони працюють. Все це потрібно враховувати під час створення дидактичних матеріалів з навчання іноземних мов.

На нашу думку, саме розробка дидактичних матеріалів для навчання іноземних мов, що здійснюється студентами самостійно, підвищує у них здатність до новаторства, адаптивність, мобільність, професійну креативність та якість педагогічної роботи. Зазначимо, що самостійна розробка дидактичних матеріалів для навчання іноземних мов є ефективним інструментом розвитку та реалізації творчої особистості здобувачів вищої освіти. Найбільш повно це проявляється під час проходження студентами навчальних практик з викладання іноземних мов.

Самостійна розробка дидактичних матеріалів дозволяє студентам розвинути творчі навички саме в професійній сфері, тому що це розвиває у студентів креативність під час вирішення нестандартних завдань та підсилює усвідомлення важливості прояву творчих та когнітивних здатностей для розв'язання навчальних проблем. Розробка дидактичних матеріалів також створює унікальні умови для прояву креативності й дає можливість майбутнім учителям іноземних мов проявити свою креативність та індивідуальність. Стимулювання до творчої активності при створенні дидактичних матеріалів з використанням елементів мистецької діяльності, надає можливість для розвитку як інтелектуальних, так і творчих здібностей здобувачів освіти в галузі вивчення іноземних мов. Адже як зазначають науковці І. Герасимова та О. Зінько: «Вища освіта покликана не лише поглиблювати знання, вміння та навички, а й навчати творчо мислити, розвивати компетенцію і формувати вміння застосовувати знання в конкретних практичних ситуаціях. Ознайомлення з особливостями мистецької діяльності – це не стільки процес засвоєння знань, як процес формування загальнолюдських цінностей, які вимагають необхідність здобути необхідний рівень загальнокультурної освіти, забезпечити орієнтацію в культурному просторі, сформувати світогляд, збагнути необхідність творчого мислення, здобути високу культуру праці та спілкування для нарощування мобільності в суспільному просторі»[18, с. 73].

Специфіка навчання іноземних мов детермінована такими особливостями: тривалість процесу, підвищена складність мовно-розумової складової, суворий зв'язок всіх навчальних модулів, потреба у безперервній самостійній діяльності, необхідність систематичної практики [19].

Розробка дидактичних матеріалів із вивчення іноземних мов – є самостійною роботою. Педагоги наполягають на важливій ролі самостійної роботи саме в навчанні. На нашу думку, найбільш ефективною самостійною роботою для розвитку творчого потенціалу під час професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов є навчальні практики.

Найвищий прояв навчальної діяльності визначають саме під час самостійної роботи сучасні дослідники В. Буряк [20], Н. Головка [21] О. Дубасенюк [22], В. Козаков [23], О. Мороз [24], П. Підкасистий [25], Л. Рибалко [26], Н. Сидорчук [27], М. Солдатенко [28], М. Швед [29], та ін.

Науковець Л. Морська вважає самостійну роботу найкращим напрямком вдосконалення освіти майбутнього учителя іноземних мов. Ми погоджуємося з твердженням дослідниці, що «створення таких умов, в яких студент може зайняти активну позицію та найповніше проявити себе як суб'єкт навчальної діяльності, тобто, створення позитивних умов для прогнозування подальшого навчання, залучення до нього студента на рівні не тільки інтелектуальної, а й на рівні особистості та соціальної активності» [30, с. 81], що й сприяє розвитку та реалізації особистісного потенціалу здобувачів вищої освіти у галузі навчання іноземних мов.

Ми підтримуємо думку Т. Сухомлин, що під час вдосконалення освітніх методик у ЗВО потрібно пам'ятати, «що глибше засвоєння матеріалу відбувається в процесі активної діяльності студентів із внесенням елементів певної новизни» [31, с. 578]. Так, для глибшого засвоєння матеріалу пропонуємо студентам самим обирати методику чи методичні засоби вивчення окремих тем навчального матеріалу для застосування відомих їм особистісно-орієнтованих технологій навчання іноземних мов. Необхідно акцентувати їхню увагу на тому, що більшість підручників для вивчення іноземних мов орієнтовані на учня з середніми здібностями. Це виправляється за шляхом застосування методів та технологій навчання, що дозволяють забезпечити виконання усних практичних вправ кожним студентом [32].

Зазначимо, що саме розробка дидактичних матеріалів надає майбутнім учителям досвід педагогічної діяльності.

Дослідниця А. Фандеєва рекомендує здобувачам освіти, що вчать іноземні мови, під час створення дидактичних розробок добирати такі методичні матеріали та способи, які б забезпечили індивідуалізацію та диференціацію освіти, враховуючи можливості самих студентів [33]. Вона

визначає розроблення дидактичних матеріалів як умову ефективного засвоєння іноземної мови. Ми погоджуємось з її думкою, що ефективність самостійної діяльності студента щодо виготовлення дидактичних матеріалів для впровадження особистісно-орієнтованих технологій навчання багато в чому залежить не лише від організаторських якостей педагога, а й від успішності надання допомоги студентам в осмисленні власних освітніх проблем, проєктування індивідуальної та групової самостійної діяльності; допомоги в послідовній реалізації запланованих етапів роботи, включаючи оцінювання та самооцінювання поточних результатів, коригування діяльності, підтримку успіхів у навчанні. Самостійна діяльність студентів, організована на основі особистісно-орієнтованого підходу, веде за собою розкриття особистісного потенціалу кожного студента, що знаходиться в позиції активного й самостійного суб'єкта освітнього процесу [33].

Вагомою для нашого дослідження є думка, що студентам необхідно дати теоретичні основи особистісно-орієнтованого підходу під час навчання. А під час мовної практики треба звернути увагу студентів на розвиток методичних вправ при вивченні іноземних мов за допомогою особистісно-орієнтованих технологій. Основою цього повинен бути процес розробки студентами дидактичних матеріалів з урахуванням принципів індивідуалізації та диференціації навчання іноземних мов.

Отже, першу визначену нами педагогічну умову обґрунтовано.

Вважаємо, що творчий потенціал, який закладений у людини від народження, не може не проявитися та надалі не розвиватися. Під час розробки дидактичних матеріалів існують всі необхідні й достатні умови для розвитку та реалізації творчого потенціалу у майбутніх учителів іноземних мов. Згідно зі змістом та вимогами до реалізації першої умови студенти мають працювати самостійно, розробляти дидактичні матеріали, на сам перед під час освітніх практик.

Визначення завдання. На стадії визначення завдання майбутнім учителям іноземних мов під час заняття з дисципліни «Іноземна мова

(англійська)» була представлена лекція, що висвітлює можливості розвитку особистості студента в умовах написання дидактичних матеріалів з навчання іноземних мов. Під час презентації були висвітлені такі питання:

- особливості розробки дидактичних матеріалів з навчання іноземних мов;
- можливості розвитку творчого потенціалу під час розробки дидактичних матеріалів.

Метою цього етапу було збудити у студентів первинну зацікавленість щодо розвитку творчого потенціалу та спонукати їх на розвиток творчого потенціалу під час розробки дидактичних матеріалів з навчання іноземних мов.

Стадія мотивування. Для пробудження у студентів особистісної зацікавленості щодо виконання завдань на стадії мотивування, було застосовано такі заходи: 1) метод психолого-педагогічної діагностики розвитку творчого потенціалу (Додаток Д); 2) розробка певних тем в курсах дисциплін за навчальними програмами з урахуванням особливостей діяльності учителів іноземних мов (Додатки А; Б).

Організація психолого-педагогічної діагностики розвитку творчого потенціалу у студентів дозволила не тільки виявити початковий рівень розвитку творчого потенціалу, а й досліджувати подальшу динаміку розвитку творчого потенціалу студентів у процесі формувального етапу експерименту. Система заходів психолого-педагогічної діагностики майбутніх учителів іноземних мов містить: спостереження, вимірювання, контроль, корекцію та проєктування професійно-значущих творчих здібностей майбутніх учителів іноземних мов. Ці заходи діагностики проводилися безперервно протягом 2021-2023 років.

На стадії мотивування безпосередньо відбувався перший етап діагностики. За її результатами кожному зі студентів було складено індивідуальний психологічний профіль, який описував ступінь розвитку творчого потенціалу. Цей профіль обговорювався з кожним студентом в

індивідуальному порядку для уточнення студентами найбільш актуальних для них аспектів розвитку творчого потенціалу. За результатами психолого-педагогічної діагностики студенти починали краще усвідомлювати свої сильні та слабкі творчі здібності й більш усвідомлено підходити до розробки дидактичних матеріалів під час навчання іноземних мов.

Під час аудиторної роботи було використано такі форми проведення навчальних занять: лекції, майстер-класи, рольові розігрування. По завершенню кожної теми студенти готували презентації, які об'єднувалися загальною спрямованістю «Можливості розвитку творчого потенціалу під час розробки дидактичних матеріалів з навчання іноземних мов майбутніми учителями».

Під час етапу мотивування на занятті з дисципліни «Іноземна мова (англійська)» було проведено лекцію на тему: «Особливості створення дидактичних матеріалів з навчання іноземних мов в контексті розвитку творчого потенціалу». Метою цього заняття було формування у майбутніх учителів іноземних мов базових знань, навичок і вмінь, що дало б їм змогу якісно організовувати самостійну діяльність для розробки дидактичних матеріалів та розвивати власний творчий потенціал. Спрямованість розробленої теми полягає у практичному опануванні методиками розробки дидактичних матеріалів з навчання іноземних мов.

Загальний обсяг тем, присвячених розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов склав 48 академічних годин. Заняття за цими темами було проведено під час вивчення дисциплін: «Практичний курс англійської мови», «Практикум усного і писемного мовлення», «Іноземна мова (англійська)», «Іноземна мова для академічної мобільності». Розподіл тем за дисциплінами наведено у табл. 2.1.

Особливе місце ми приділяли вправам на розвиток у майбутніх учителів іноземних мов умінь розв'язання аналітико-рефлексивних, проектно-прогностичних, організаційно-ділових і оцінювально-корекційних завдань.

Розподіл занять з розвитку творчого потенціалу за дисциплінами

№	Теми занять з розвитку творчого потенціалу	Вид та обсяг заняття
Дисципліна «Практичний курс англійської мови»		
1	Гурток з навчання іноземних мов як ефективний механізм розвитку творчого потенціалу особистості (Додаток А1)	Практика 2 години
2	Методика організації студентами гуртка з навчання іноземних мов	Практика 4 години
Дисципліна «Практикум усного і писемного мовлення»		
3	Особливості розвитку творчого потенціалу засобами вербальних і невербальних комунікацій та сторітелінгом на заняттях з іноземної мови (Додаток А4)	Практика 4 години
4	Практикум з творчого спілкування іноземною мовою	Практика 4 години
5	Інноваційні методи та форми навчання іноземних мов (Додаток Б3)	Практика 4 години
Дисципліна «Іноземна мова (англійська)»		
6	Особливості створення дидактичних матеріалів з навчання іноземних мов в контексті розвитку творчого потенціалу	Лекція 2 години
7	Особливості впливу мистецьких заходів на розвиток творчого потенціалу під час вивчення іноземних мов (Додаток А3)	Лекція 4 години
8	Можливості ігрових технологій для навчання іноземних мов	Лекція 2 години
9	Мистецькі заходи як засіб формування творчого потенціалу на заняттях з іноземних мов (Додаток Б2)	Практика 4 години
10	Гра як вид навчальної діяльності й метод навчання іноземних мов	Практика 6 години
Дисципліна «Іноземна мова для академічної мобільності»		
11	Принципи та способи розвитку творчого потенціалу на заняттях з іноземних мов	Лекція 2 години
12	Урахування особливостей вікового розвитку дітей під час реалізації їх творчого потенціалу на заняттях з іноземної мови (Додаток А2)	Лекція 2 години

Закінчення табл. 2.1

13	Інформаційно-комунікаційні освітні технології та їх роль в мотивації до вивчення іноземних мов	Практика 4 години
14	Ефективне використання особливостей вікового розвитку здобувачів освіти під час вивчення іноземних мов (Додаток Б1)	Практика 4 години
	Разом	48 годин

Джерело: розроблено автором

Студенти отримали наступні рекомендації:

- відібрати відповідний інформаційний матеріал;
- визначити комунікативні завдання мовців;
- скласти схему діалогу;
- добрати рольові ігри для активізації мовленнєвого матеріалу;
- сформулювати запитання для контролю розуміння змісту прочитаного тексту;
- надати іншим студентам комунікативну настанову на роботу в парах з метою спонукання до діалогу-запиту;
- організувати та провести у групі дискусії;
- виправити помилки у мовленні учасників дискусії, не порушуючи при цьому процес спілкування, перепитуючи, уточнюючи щось тощо;
- коментувати відповіді своїх товаришів щодо мовної правильності;
- оцінити діалог щодо його відповідності комунікативному завданню.

Разом зі студентами було обговорено доцільність і розроблена тактика використання диференційованих завдань з урахуванням принципів індивідуалізації та диференціації навчання іноземних мов. При цьому можемо зауважити, що не завжди варто звертати увагу студентів на тому, що вони пропонують завдання різної складності. Інколи це можна зробити в прихованій від студентів формі. Так, всій групі пропонувався для прочитання текст. Середньому студенту пропонувалося читати вголос, при цьому всі сліdkували за технічним текстом, за потребою давалися підказки. Після роз'яснення нових технічних термінів з тексту слабшим студентам пропонувалося переповісти текст українською мовою. Іншим середнім студентам пропонувалося дати відповідь на запитання викладача, поставлені іноземною мовою. Найсильнішим студентам пропонувалося переказати текст іноземною мовою. Загалом складалося враження, що працюють всі студенти в рівних умовах, але насправді перед ними були завдання різної складності. На

заняттях використовувалось таке цікаве індивідуальне завдання як складання кросвордів за різними темами.

Також цікавим для студентів виявилось завдання на розроблення сценаріїв ситуаційно-рольових ігор: «У магазині», «У театрі», «У лікаря», «В редакції журналу», «Розмова з роботодавцем». Студенти поділялися на підгрупи по 3-4 особи й отримували назви ситуаційно-рольових ігор. Від них вимагалось скласти словник з ключовими словами, вивчити необхідні слова й словосполучення, розробити сценарій, розподілити ролі й зіграти відповідну рольову гру, вклавшись у відведений час 5-7 хвилин. За результатом обговорення учасники мали представити не тільки зміст рольових ігор, а також й презентувати дизайн роздаткових матеріалів для потенційних учасників. Спостереження показало, що виконання такого завдання безпосередньо на практичному занятті потребує від студентів значної мобілізації інтелектуальних зусиль, концентрації уваги, координованості дій і готовності до співпраці та взаємопідтримки.

Підготувавшись до розігрування ролей, кожна підгрупа уважно вислуховувала виступ своїх колег, намагаючись зрозуміти, як сама тема розігрується. Всім слухачам пропонувалось звертати увагу на допущені помилки у вимові чи побудові речень, вносити корективи й пояснювати особливо складні моменти. Складніші теми, які передбачали вивчення значного обсягу невідомих раніше ключових слів, пропонувалось як домашнє завдання. Крім того, вдома студентам необхідно було опрацювати відповідну літературу (статті та методичні розробки з журналів «Англійська мова та література», «Дивослово», «Іноземні мови», «Іноземні мови в навчальних закладах», «Deutsch», «English» [34-50] та методичні посібники [51-55]) і письмово оформити сценарії ситуаційно-рольових ігор у вигляді дидактичного матеріалу для майбутньої професійної діяльності.

На занятті опрацьовувався дидактичний матеріал для проведення ситуаційно-рольової гри на тему «At a Party»:

Key words: single, engaged, married, divorced; English, French, Italian, Polish, American, Ukrainian, Scottish, Australian, Japanese, Irish, Canadian, Spanish; footballer, chef, model, lawyer, actress, business lady, singer, student, politician, DJ, blogger, artist. You are at the party, where you don't know anyone else, try to meet new people and get to know them. Tell a little about yourself and ask them about their life. Talk

Таблиця 2.2

Рольовий набір для ситуаційно-рольової гри

You're John. You're a famous English footballer. You're 23 and you live in London. You're engaged. You are fond of fast food and boating.	You're Tom. You're a French chef. You're 28 years old. You live in Paris. You're divorced. You enjoy watching horror films.	You're Lin. You're an Italian artist. You're 24. You live in Rome. You're divorced. You have two children. You like reading and jogging.
You're Christine. You're a Canadian model. You're 17 and you live in California. You are single. You like surfing and music.	You're Leo. You're a Polish singer. You're 19 and you are from Warsaw but you live in Italy. You're single. You prefer healthy food and fencing.	You're Samuel. You're a highly qualified lawyer. You are Spanish but you live in Finland. You're 29 and you're married. You love expensive cars and diving.
You're Samantha. You're an American actress. You're 25 and you live in New York. You're divorced. You enjoy parties and travelling.	You're Iryna. You're a Ukrainian politician. You're 32 and you live in Ukraine. You're married and you have 3 children. You enjoy travelling and comedies.	You're David. You're a popular Scottish Dj. You're 26 and you have a girlfriend. Your music is very cool. You like tennis and detective stories.
You're Dolores. You're an Australian business lady. You're 29 and you live in Milan. You're single. You like fashion and politics.	You're Tim. You're a Japanese student. You're 20 and you study literature in Sorbonne university. You're single. You like new gadgets and old films.	You're Maggie. You're a blogger. You're 27 and you're Irish, but you live in Japan. You're engaged. You you're your cat, art and travelling.

Джерело: https://vspu.edu.ua/content/specialized_academic_council/doc/2018/Mazaykina_I/dis.pdf

Одним з ефективних напрямів у сфері навчання іноземних мов використане на заняттях була система навчання на базі інформаційних (у тому числі дистанційних) технологій [56-64]. Поєднання звукових, графічних, анімаційних і текстових ефектів давало змогу вдало імітувати ефект занурення

в активне мовне середовище, реалізуючи сучасні лінгвістичні, технологічні, методичні та педагогічні технології. Крім того, при навчанні іноземної мови за такими програмами відпрацьовувалися всі аспекти мови: фонетичний, граматичний, лексичний та комунікативний, що дозволило майбутнім учителям іноземних мов в умовах вищого освітнього закладу більш якісно та швидко опанувати мовним матеріалом, набуваючи мовленнєвих навичок і вмінь.

За результатом викладання розроблених автором тем в курсах дисциплін за навчальними програмами та психолого-педагогічної діагностики розвитку творчого потенціалу студенти склали індивідуальний звіт-презентацію, який унаочнює план можливого розвитку та реалізації творчого потенціалу в умовах розробки дидактичних матеріалів з навчання іноземних мов.

Стадія планування. На цій стадії майбутніми учителями іноземних мов здійснювалося планування діяльності у рамках самостійної розробки дидактичних матеріалів. На цій стадії студентам ставилося завдання щодо створення алгоритму, за яким вони будуть розробляти дидактичні матеріали з навчання іноземних мов, та визначити можливості для саморозвитку, заплановані у цьому алгоритмі.

За результатами планування зі студентами проводилися індивідуальні консультації з елементами коучингу. Зокрема, студентам пропонувалося відповісти на питання: «Якої мети я хочу досягти за результатами моєї розробки дидактичних матеріалів з навчання іноземних мов?»

Після визначення майбутніми учителями іноземних мов своєї мети, вони разом з педагогом перевіряли її на дотримання критеріїв постановки мети SMART (specific, measurable, attainable, relevant, time-bounded). Мета відповідно до цих критеріїв має бути:

– конкретною (specific), тобто такою, що ясно передбачає очікуваний результат, досягнення якого студент може досягти в процесі розробки дидактичних матеріалів;

- вимірюваною (measurable), тобто мати вимірювані показники для визначення прогресу досягнення мети (наприклад, з використанням балів чи процентів під час психолого-педагогічної діагностики);
- досяжною (attainable), тобто такою, яку студенту можливо взагалі досягнути з огляду на його можливості та особистісні якості;
- значущою (relevant), тобто такою, що має для студента значення та особистісний зміст;
- відповідати конкретному часовому строку (time-bounded), наявність кінцевої дати допомагає сфокусувати зусилля на досягненні мети у визначений строк чи раніше [65].

Постановка мети та перевірка її за критеріями SMART допомагає вирішенню наступних завдань:

- під час визначення мети студент унаочнює результат, якого хоче досягти;
- через конкретність та вимірювання результату студент усвідомлює його позитивний вплив на власне життя і майбутню педагогічну діяльність;
- студент усвідомлює відповідальність за розвиток своїх творчих здібностей.

Стадії реалізації та формулювання звіту. Під час цієї стадії студенти самостійно виконують роботу та корегують план своєї діяльності, створений на стадії планування. Психолого-педагогічний вплив педагога-координатора на студентів зменшується до мінімуму, але педагог-координатор доступний для консультування через комунікаційні програмні додатки та соціальні мережі: Telegram, Viber, Instagram, Facebook, та ін.

Протягом всієї роботи над дидактичними матеріалами педагог-координатор проводив аналіз самостійної роботи студентів. Всі проблемні ситуації, що виникали протягом всього часу вирішувалися самими майбутніми учителями іноземних мов. Таким чином, під час розробки дидактичних матеріалів у студентів формувалось усвідомлення методичних засад самостійної діяльності та роботи з розробки дидактичних матеріалів,

розвивалися такі особистісні якості як творчі здібності, комунікативні здібності, когнітивні та рефлексивні уміння, нестандартне мислення, цілеспрямованість, швидке опанування знаннями та вміннями.

Зауважимо, що особистісні якості – це та основа, на якій базується активність майбутнього учителя іноземної мови не тільки стосовно вияву і реалізації його творчих задатків, а й у сфері його соціально-суспільної значущості, що вельми важливо для майбутнього учителя іноземних мов в контексті розвитку творчого потенціалу у себе та у своїх учнів.

У дидактичні матеріали студенти включали різноманітні творчі заходи. До розроблених тем занять входить практичне заняття «Методика розробки сценарію та плану мистецького заходу іноземною мовою майбутнім учителем». На цьому занятті студенти дізналися про «сценарний план», його форми та види; про режисуру заходу. Також вони ознайомилися з основними етапами створення сценарного плану: розробка художньої ідеї, добір тематики; образне вирішення ідеї; втілення задуму з використанням методів режисури. Викладач ознайомив студентів з чинниками, які безпосередньо впливають на реалізацію задуму та особливостями розроблення та проведення творчих заходів іноземною мовою. Всім студентам була запропонована самостійна розробка сценарію мистецького заходу, та включення його у свої дидактичні матеріали. Розробка творчих заходів у дидактичних матеріалах супроводжувалась формуванням у студентів творчих здібностей, комунікативних здібностей, нестандартного мислення, схильності до ризику, мотивації до досягнення успіху. Приклади завдань виконаних студентами під час розвитку творчого потенціалу наведено у додатку Б. Під час розробки дидактичних матеріалів та включенні в них саме творчих заходів у студентів підвищувався їх професійний та культурний рівень, складалися умови для швидкого опанування знаннями та вміннями, відбувався безперервний процес розвитку та саморозвитку.

Також у дидактичні матеріали студенти включали різні розвивальні ігри під час навчання іноземних мов.

Під час розробленого практичного заняття на тему «Гра як вид навчальної діяльності та метод навчання іноземних мов» студенти дізналися про можливості гри щодо розвитку особистості учня. Було розглянуто функції гри: 1) розвиток навичок іншомовного спілкування; 2) розвиток уяви; 3) розвиток волі; 4) активізація спрямованості на навчання іноземних мов; 5) розвиток творчих здібностей. Кожному зі студентів, що брали участь в експерименті пропонувалось самостійно розробити ігровий захід для активізації навчання іноземної мови у своїх дидактичних матеріалах. Учасники експерименту розробили: ігри що спрямовані перш за все на розвиток творчості, розвиток інтелектуального потенціалу в іншомовному середовищі; імітаційні ігри, рольові розігрування. Реалізація ігрових ситуацій відбувалась за такими основними напрямками: дидактична мета ставилась у формі ігрового завдання; навчальна діяльність підкоряється правилам гри; навчальний матеріал використовується як засіб гри; у навчальну діяльність уводиться елемент змагання, що переводить дидактичне завдання в ігрове; успішне виконання дидактичного завдання пов'язується з ігровим результатом. Отже, під час розробки ігрових заходів у дидактичних матеріалах у студентів формувалися такі особистісні якості як іншомовні, комунікативні здібності, нестандартне мислення, мотивація до успіху, професійна компетентність. Розробка ігрових заходів у дидактичних матеріалах супроводжувалась підвищенням професійного та культурного рівня у студентів, створенням умов для швидкого опанування знаннями та вміннями, неперервним перебігом процесу освіти й самоосвіти, а найголовніше – розвитком творчого потенціалу особистості майбутнього учителя іноземних мов.

Розроблене практичне заняття за темою «Методика організації студентами гуртка з навчання іноземних мов» дало можливість майбутнім фахівцям у сфері навчання іноземних мов дізнатися про особливості роботи саме таких гуртків. Кожному зі студентів, які брали участь в експерименті, було запропоновано самостійно при розробці дидактичних матеріалів

розробити одне заняття такого гуртка. Умовою при розробці цього заняття було перш за все те, щоб воно було інтерактивним, розкривало індивідуальні творчі здібності викладача та членів гуртка. Отже, саме ця робота налаштовує студентів на організацію гуртків з іноземної мови в освітньому середовищі, що формує у них іншомовні комунікативні здібності; підіймає професійний рівень; розвиває творчі та когнітивні здібності в іншомовному середовищі.

Під час розробленого практичного заняття на тему «Інформаційно-комунікаційні освітні технології та їх роль в мотивації до вивчення іноземних мов» студенти отримали інформацію щодо можливості творчого використання: художніх засобів, соціальних мереж, Інтернету, засобів мультимедіа, ЗМІ для зростання мотивації до вивчення іноземних мов у учнів, розвитку творчого потенціалу викладача та його учнів. Кожному зі студентів, що брали участь в експерименті, було запропоновано створити таку групу у соціальній мережі та викласти у неї елементи своїх розроблених дидактичних матеріалів, творчо розв'язуючи питання їх візуалізації, змагання, гри. Отже, під час такої роботи у студентів художніми засобами мультимедіа в соціальних мережах формувалися іншомовні комунікативні здібності, підвищувався професійний рівень, складалися умови насамперед для розвитку когнітивних та творчих здібностей особистості студента. Викладач кожному студенту надавав рекомендації з вдосконалення наочності навчання іноземних мов в групі соцмереж. Кожен зі студентів, що брав участь в експерименті, включив в групу викладача з іншими студентами – учасниками експерименту та мав можливість впровадити свій дидактичний матеріал в цій групі.

Слід зазначити, що під час консультації студентів щодо розробки дидактичних матеріалів з навчання іноземних мов, викладач не давав готових рішень, а стимулював студентів шукати самостійне рішення. Стимулювання самостійного розв'язання проблеми виконувалося із застосуванням таких запитань: «Які варіанти розв'язання проблеми можливі?», «А що можна зробити ще?», «Якщо обрати цей варіант дії, з якими труднощами можна зіштовхнутися?» та ін. Відповідаючи на ці питання студент обирав не просто

«вірний» варіант дії, а той варіант, що був найбільш сприятливим саме для нього, для реалізації його творчого потенціалу. Прийняття самостійного рішення з питань розробки дидактичних матеріалів з навчання іноземних мов також дало студентам впевненості у власних силах і переконало у можливості досягти успіху в професійній діяльності учителя іноземних мов.

Стадія оцінки. На цій стадії відбувалась презентація студентами результатів індивідуальної діяльності в ролі автора дидактичних матеріалів з вивчення іноземних мов. Під час звіту вони аналізували складні ситуації у своїй самостійній діяльності; розповідали, що з запланованого їм вдалося виконати, а що ні, та чому; і найголовніше – розповідали, чи вдалося їм досягнути фінальної мети: розвинути та реалізувати свій творчий потенціал в умовах розробки дидактичних матеріалів з навчання іноземних мов.

Викладач за результатами презентації надавав емоційно позитивний зворотний зв'язок, підкреслював досягнення, які студентам вдалося здобути, та стимулював студентів до розмірковування щодо можливостей подальшого розвитку власного творчого потенціалу.

У процесі виконання самостійної роботи з розробки дидактичних матеріалів студенти набувають навичок та якостей, що сприяють розвитку й реалізації творчого потенціалу (таблиця 2.3).

Таблиця 2.3

Показники творчого потенціалу, що розвиваються під час розробки дидактичних матеріалів під час навчання іноземних мов

Стадія самостійної роботи студента	Показники творчого потенціалу
1	2
Визначення завдання	Допитливість; потяг до створення нового, до пошуку й розв'язання проблем навчання іноземної мови; знання вимог, що висувуються до сучасної творчої особистості; відкритість новому досвіду; здатність до осмислення можливостей та обмежень використання творчих методів в професійній діяльності;
Мотивування	усвідомлення своїх мотивів до розвитку та прояву творчого потенціалу в іншомовному середовищі; мотивація досягнення успіху; навички самомотивації з розвитку творчого потенціалу; усвідомлення власних цінностей та орієнтирів;

Планування	цілеспрямованість, наполегливість, систематичність до навчання іноземних мов; працелюбність, творча спрямованість на пошуки аналогій, комбінування, реконструювання, зміна варіантів в галузі навчання іноземних мов; цілеспрямована поведінка творчої особистості, пов'язана з розвитком та реалізацією творчого потенціалу в різноманітних сферах життя, включаючи професійну (навчання іноземних мов), яка містить цілепокладання, та засоби реалізації мети; навички планування з використанням коучингу;
Реалізація/ виконання завдання	емоційне підкріплення навчання іноземних мов; інтуїтивізм; швидке засвоєння нової інформації іноземною мовою; схильність до постійних порівнянь, зіставлень, відбору; прояви загального інтелекту в іншомовному середовищі; здатність забезпечувати навчання майбутніх учнів іноземній мові через емоційні переживання та спілкуватися іноземною мовою в освітньому колі, творчо використовуючи інноваційні форми та методи навчання; навички іншомовного творчого спілкування та взаємодії; уміння використовувати комунікативний вплив та емоційне підкріплення; здатність вирішувати у процесі професійної підготовки складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі навчання іноземних мов, що передбачає застосування теорій та методів філологічної науки й характеризується комплексністю та невизначеністю умов; розуміння цінності творчого потенціалу для професійної самореалізації; спрямованість на використання творчих підходів в майбутній професійній діяльності; інтелект; здатність до самоорганізації; здатність до самостійної розробки дидактичних матеріалів з використанням імерсивних технологій; здатність до творчого використання імерсивних технологій; розуміння змісту та значення творчості в діяльності майбутнього учителя іноземної мови; здатність до використання творчих методів в діяльності;

Закінчення табл. 2.3

1	2
Формування звіту	здатність інтегрувати інновації у власну педагогічну практику з навчання іноземних мов; знання самого себе, своїх творчих здібностей з навчання іноземних мов, рефлексія своїх творчих здібностей в іншомовному середовищі, самооцінка; самоефективність; здатність до самоактуалізації; критичність мислення; самоусвідомлення; навички рефлексії;
Презентація результатів	здатність застосовувати методи збагачення мовлення майбутніх учнів для висловлення ними думок, почуттів і ставлень; сприяння мовній творчості учнів; розвинутий творчий потенціал

Джерело: розроблено автором

Ми можемо констатувати, що у результаті виконання самостійної роботи з розробки дидактичних матеріалів за запропонованим планом учасники експерименту набули важливого досвіду, який змінив їх ставлення до свого творчого потенціалу та сприяв усвідомленню можливостей для його розвитку та реалізації. Завдяки реалізації першої педагогічної умови під час професійної підготовки набули динамічного розвитку показники творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов, визначені у табл. 2.3.

Зазначимо, що в наслідок реалізації першої умови у студентів відбувається розвиток окремих підструктур особистості:

– інтелектуальна підструктура особистості – розвиваються механізми таких психічних процесів як пам'ять, увага, уява, мислення; набувається досвід побудови логічних зав'язків; формуються здатності до аналізу, синтезу, узагальнення, абстракції, систематизації; мислення стає більш логічним і системним;

– когнітивна – формуються фонові знання, що складають інтелектуальне поле мовної діяльності (слова, інформація з проблем спілкування, факти, відомості, дати, кількісні числа тощо);

– комунікативна – завдяки полілогічному спілкуванню розвиваються вміння – слухати, розмовляти, розуміти, відповідати, тлумачити, аргументувати, з'ясовувати, повідомляти, коментувати; навички вербальної та невербальної педагогічної взаємодії – наголос, пауза, інтонація, темп мовлення, жести, міміка, погляд, орієнтація в просторі; творча взаємодія в педагогічному середовищі; система реалізації творчого потенціалу під час комунікації;

– духовна – завдяки вивченню соціально-політичних, морально-етичних і культурно-історичних цінностей інших країн, їх творчої спадщини формується уявлення та повага до культури інших народів; розвивається почуття національної самобутності та національної гідності;

– вольова – необхідність значних зусиль у вивченні іноземної мови формує важливі риси характеру: наполегливість, цілеспрямованість, терпіння, старанність, самостійність;

– діяльнісна – використання словників, довідників, пошук необхідної інформації, конспектування, прослуховування аудіо матеріалів і перегляд відеоматеріалів з навчальною метою розвивають культуру розумової праці.

Таким чином, використання першої педагогічної умови буде сприяти особистісним, рефлексивним, когнітивним, діяльнісним та мотиваційно-ціннісним змінам, що призводить до розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов як під час професійної підготовки, так і в майбутній педагогічній діяльності. При реалізації першої педагогічної умови динамічний розвиток творчого потенціалу у здобувачів освіти в галузі вивчення іноземних мов відбувається перш за все під час навчальних практик, аудиторних занять та самостійної діяльності за фахом.

2.3 Упровадження імерсивних технологій для розвитку у майбутніх учителів іноземної мови творчого потенціалу

Другою педагогічною умовою розвитку творчого потенціалу стало упровадження імерсивних технологій як інтерактивних засобів фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов, спрямованих на розвиток та реалізацію творчого потенціалу у студентів та прояву їх креативності у доповненій та віртуальній реальності іншомовного спрямування.

Розвиток творчих здібностей майбутніх фахівців, повинен відбуватися з урахуванням вимог, які продиктовані стрімким розвитком цифрових технологій, реформуванням навчального середовища ЗВО, зростанням рівня мобільності українців у Європейський простір.

Як на одну з ознак сьогодення науковці В. Биков [66]; Р. Гуревич, М. Кадемія, М. Козяр [67]; В. Кухаренко, В. Бондаренко [68]; М. Лещенко [69], вказують на інтеграцію освітніх технологій з цифровими технологіями.

Прогрес у галузі цифрових технологій відкрив для освіти якісно нові можливості щодо забезпечення ефективності навчальної діяльності; та якості підготовки майбутніх фахівців.

В останні роки особливо у період пандемії та воєнного стану все частіше науковці О. Асадчих [70], Т. Дибська [71], В. Краснопольский [72], М. Мінь [73], Г. Михайлюк [74], Ю. Наумова [75], С. Benjamin [76], як найбільш ефективний метод занурення майбутніх фахівців в умови реальної професійної реальності називають використання доповненої та віртуальної реальності. Засобами розв'язання проблем інтерактивного вивчення іноземних мов багато вчених визнають саме використання імерсивних технологій.

Поняття «імерсивність» (від англ. «immersion» – занурення) О. Пінчук визначає як «стан свідомості, часто штучний, при якому самоусвідомлення суб'єктом свого фізичного стану зменшується чи втрачається зовсім. Цей психічний стан часто супроводжується відчуттям нескінченності простору, зосередженістю, спотвореним відчуттям часу, а також легкістю дій. Термін широко застосовується для опису занурення у віртуальну реальність, мистецтва інсталяції та відеоігор, але при цьому неясно, чи використовується це слово однозначно. Цей термін відноситься також до часто використовуваних модних слівцець, тому сенс його досить нечіткий, але він несе в собі відтінок чогось захопливого. Відчуття занурення у віртуальну реальність можна описати як повну присутність всередині нав'язного простору віртуальних предметів, де все що належить до цього простору обов'язково передбачає його «реальність», а суб'єкт здається зовсім відключеним від зовнішнього фізичного світу» [77, с. 35-36].

Закордонні науковці В. Platte, А. Platte, R. Thomanek, С. Roschke, Т. Rolletschke, F. Zimmer, M. Ritter [78]; Н. Cheng, Н. Zhan, А. Tsai [79]; А. Chik [80]; Е. Frazier, Е. Bonner, R. Lege [81]; Х. Geng, М. Yamada, [82; 83] розглядають імерсивне навчальне середовище, в яке занурюється людина під час навчальної діяльності, як динамічний системний самоорганізований психологічний конструкт, з притаманними йому властивостями глибокого

занурення, присутності в ньому суб'єкта, інтерактивності, позасуб'єктної просторової локалізації, спостережливості, доступності когнітивному досвіду, надмірності, насиченості, цілісності, пластичності, умотивованості. Ми погоджуємось з думками вчених, що розглядають імерсивні технології як збірну назву всіх технологій, які включають взаємодію людини з простором, інформацією, контентом. Імерсивні технології стирають грані між реальним та вигаданими світами, дозволяють взаємодіяти та занурюватися в інформацію та контент. На нашу думку, саме під час такої взаємодії майбутнього учителя іноземних мов з простором, інформацією та контентом у процесі професійної підготовки найбільш ефективно відбувається розвиток його творчого потенціалу.

Дослідниця О. Попова стверджує, що використання технологій доповненої реальності може підвищити якість візуалізації освітнього середовища за допомогою віртуальних об'єктів, комп'ютерної графіки та технологій розпізнавання об'єктів. Ефективність впливу технологій доповненої реальності на викладання іноземних мов майбутнім фахівцям включає покращення рівня знань, навичок і умінь певної мови у педагогічній діяльності, мотивацію та включення студентів в іншомовну взаємодію і комунікацію [84]. На нашу думку, імерсивні технології потрібно використовувати для розвитку творчого потенціалу саме в іншомовному навчанні, тому що за їх допомогою можливо виконувати контекстуальну візуалізацію, представляючи віртуальну інформацію у розширеному змісті та забезпечувати інтеракцію освіти, здійснюючи взаємодію з віртуальним змістом у 3D-світі, завдяки якому студенти «занурюються» в віртуальний простір та максимально відчують емоції, що сприяє ефективності навчання. Створення цього середовища з «зануренням» майбутніх учителів іноземних мов і є процесом творчості, саме так відбувається розвиток їх творчого потенціалу.

Зауважимо, що імерсивні технології розвивають у студентів просторове мислення та пам'ять, що дозволяє здобувачам освіти відчувати освітній

процес, бачачи все, що відбувається навколо. На нашу думку, саме імерсивні технології посилюють візуальну освіту і налаштовують майбутніх учителів іноземних мов на розуміння складніших елементів навчання при максимальному включенні їх творчих здібностей.

Зазначимо, що велика кількість науковців світу підкреслюють значення цифрових технологій під час вивчення іноземних мов. Вагомою у контексті нашого дослідження є висновки з наукових робіт R. Hein, C. Wienrich, M. Latoschik, які виявили користь віртуальної реальності для навчання і викладання іноземних мов. Вони визначили відзнаки імерсивних технологій, які допомагають навчанню іноземних мов (лінгвістичний і комунікативний рівень) і підтвердили, що віртуальна реальність із повним зануренням має вплив на позитивну динаміку розвитку особистості студентів [85]. Зазначимо, що розвиток особистості студентів включає і розвиток їх творчого потенціалу. Дослідники вивчили понад дві тисячі робіт та добрали п'ятдесят чотири наукових розвідки, в яких останнім часом досліджувалося застосування імерсивних технологій в освітньому процесі під час вивчення іноземних мов [85]. Вчені визначили, що більша частина цих досліджень є порівняльним аналізом традиційних методів навчання зі змішаним навчанням, яке містить використання віртуальної та доповненої реальності. Основними відмінностями застосованих технологій підтримки є допомога у вивченні лексики; розвитку мовленнєвих умінь, міжкультурної компетентності; створення мотивації до навчання іноземної мови; формування впевненості під час спілкуванні іноземними мовами. Перевагою віртуальної реальності перед традиційними способами навчання дослідники назвали те, що майбутнім фахівцям надається можливість не уявляти, а відчувати предмет, проблему, що неможливо показати за допомогою традиційних методів навчання [85].

Закордонні дослідники E. Frazier, E. Bonner, R. Lege для вивчення іноземних мов, застосовують додаток Google Earth VR, який дозволяє студентам незалежно від їх реального географічного місця перебування, вчити різні дисципліни, відвідуючи різноманітні місця світу [81]. Науковці описали

застосування інструменту Mindshow у Google Earth VR. Ми вважаємо, що для розвитку творчого потенціалу у майбутніх викладачів іноземних мов, дуже корисним є інструмент Mindshow у Google Earth VR для використання нових середовищ в рольових і ділових іграх, тому що ці середовища створюють саме студенти. Науковці E. Frazier, E. Bonner, R. Lege підкреслюють, що такі інструменти як Mindshow за допомогою викладача-консультанта успішно застосовуються під час дистанційного навчання іноземних мов.

Вагомими у контексті нашого дослідження є висновки науковців H. Cheng, H. Zhan, A. Tsai, що представили практику застосування CAVE-like VR у якості віртуального освітнього середовища. Вчені підкреслюють значення розробки різних ігор для формування саме початкового рівня іноземних знань, умінь і навичок. Вони наводять приклад авторських ігор для навчання іноземних мов, реалізація яких базується на двох елементах: захопливе середовище, що відтворює почуття присутності людини на місці ігрової події й наближену до реальної взаємодію [79]. Отже, CAVE-like VR є дуже ефективним механізмом для розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов, тому що в ігрових подіях проявляються креативні здібності студента.

Ми погоджуємося з висновками японських вчених X. Geng та M. Yamada, які довели, що навчання із залученням доповненої реальності є найбільш ефективним механізмом засвоєння східних мов студентами, в порівнянні з класичними методиками [82]. На нашу думку, саме залучення до процесу професійної підготовки доповненої реальності майбутніх учителів іноземних мов сприяє розвитку творчих здібностей в порівнянні з традиційною освітою, тому що занурення в доповнену реальність викликає емоційне збудження та сприяє прояву креативності.

Дуже корисною для нашого дослідження була доповідь сучасних французьких вчених B. Platte, A. Platte, R. Thomanek, C. Roschke, T. Rolletschke, F. Zimmer, M. Ritter на конференції з мовних ресурсів у 2020 році у Марселі, які запропонували для вивчення іноземних мов із

використанням доповненої реальності застосовувати ARTranslate [78]. Програма ARTranslate розпізнає більш тисячі 3D-об'єктів у навчальному просторі студента. На базі «конволюційних нейронних мереж» реалізується спосіб глибокого занурення, що дає змогу студенту маніпулювати 3D-об'єктами та їх назвами. Технологія доповненої реальності дає можливість поєднувати 3D-об'єкти з назвами різними мовами. Вважаємо, що цей додаток має перспективи використання під час навчання іноземних мов, тому що налаштування додатків ARTranslate дозволяє майбутнім учителям іноземних мов співвідносити 3D-об'єкти та їх назви будь-якою мовою, що посилює творчу уяву та сприйняття, а засвоєння іншомовної лексики таким чином перетворюється на творчий процес.

Ми погоджуємось з висновками іспанського вченого М. Arbogast, який у своєму дисертаційному дослідженні «Імерсивні технології у педагогічній освіті: вплив доповненої реальності на проєктне навчання та досвід навчання» підкреслює, що розуміння практик професійної підготовки майбутніх учителів може привести до поліпшення навчання студентів. Для розуміння таких практик вчений провів дослідження, щодо визначення впливу імерсивних технологій на особистість майбутнього учителя, зокрема технології доповненої реальності. Дослідження проводилось за таким показниками як: мотивація, запам'ятовування знань, увага. Було визначено, що технологія доповненої реальності підвищує мотивацію під час проєктної діяльності [86].

Отже, метод проєктів є одним з найбільш ефективних механізмів розвитку творчого потенціалу саме у майбутніх учителів іноземних мов, тому що в наслідок використання імерсивних технологій для проєктів відбувається розвиток творчих здібностей та підвищується мотивація до їх розвитку в іншомовному середовищі. У роботі М. Arbogast вплив доповненої реальності був переконливим лише для мотивації до освіти. Вплив доповненої реальності на запам'ятовування знань та на увагу був незначним [86]. Дистанційна освіта останнього часу в Україні визначила найбільшу проблему такого навчання: низька мотивація студентів до отримання освіти дистанційно. Таким чином,

використання імерсивних технологій доповненої реальності у дистанційній освіті може розв'язувати цю проблему і підвищити мотивацію майбутніх учителів іноземних мов під час дистанційної освіти, а саме мотивацію до розвитку творчого потенціалу в умовах онлайн навчання

Педагоги в галузі навчання іноземних мов О. Гаєвська та Н. Сороко підкреслили, що «імерсивні технології забезпечують нову парадигму подачі навчальних матеріалів, що має позитивний вплив на формування базових та фахових компетентностей майбутніх фахівців» [87, с. 43]. Ми погоджуємось з висновками вчених, що ці технології підвищують мобільність та візуалізацію освіти; використання віртуальної та доповненої реальності мотивує студентів до засвоєння іноземних мов; доповнена і віртуальна реальність є інноваційним механізмом фахової підготовки студентів; за допомогою імерсивних технологій покращується лінгвокультурна підготовка студентів та розвиваються творчі здібності майбутніх фахівців у сфері навчання іноземних мов [87]. Також нам імпонує їх твердження, що «імерсивні технології можуть бути ефективними, якщо їх застосовувати у змішаному навчанні, в якому інтегруються онлайн форми й методи з онлайн освітою та самостійне навчання студентів іноземним мовам» [87, с. 43].

Проведений аналіз наукових джерел дозволив нам зробити висновок, що імерсивні технології підвищують результативність навчання іноземних мов майбутніми учителями та сприяють ефективному розвитку творчого потенціалу, тому що студенти занурюються в умови іншомовного освітнього середовища, створеного за допомогою доповненої та віртуальної реальності, що посилює емоційне сприйняття іноземних мов, уяву і сприяє прояву їх творчих здібностей.

Вагомими у контексті нашого дослідження є висновки вчених щодо способів використання віртуальної реальності в освітньому середовищі:

– повне занурення з високою деталізацією представлення реальності у віртуальній моделі;

– без занурення, за допомогою комп'ютерного інтерфейсу, без безпосереднього впливу на почуття студента; віртуальна реальність із неповним зануренням, що містить об'єкти віртуальної реальності та об'єкти дійсності [88];

– соціальні мережі для групової віртуальної взаємодії [89].

Також важливими для нашого дослідження є висновки вчених щодо застосування доповненої реальності в освітньому середовищі:

– використання технології QR-коду;

– системи глобального позиціонування GPS та ГЛОНАС [89];

– упровадження способу відеопроєктування для моделювання 3D-об'єктів [91];

– застосування технології Visual Inertial Odometry, що використовує детектори й камери для створення 3D-моделі.

Застосування змішаної реальності, яка складається з елементів доповненої та віртуальної реальності [85].

Зауважимо, що використання в освіті вищезазначених реальностей має свої переваги та недоліки, але кожна з них може застосовуватися під час вивчення іноземних мов. Так доповнена реальність – зручна для використання і більш економічна, а технології віртуальної реальності є досить складним і менш доступним ніж доповнена реальність. Отже, використання імерсивних технологій посилює мотивацію до вивчення іноземних мов та розвитку творчого потенціалу і зацікавлює майбутніх учителів іноземних мов творчо демонструвати найскладніші випадки в іншомовній практиці щодо її викладання та навчання.

Підсумовуючи, можемо виокремити кроки щодо ефективного використання імерсивних технологій розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов:

1. Вивчення іноземних мов із використанням імерсивних технологій передбачає застосування двох моделей: модель із використанням віртуальної

реальності та модель із використанням доповненої реальності, які можуть бути об'єднані та розширені в змішаній реальності.

2. Створення, організація та впровадження освітнього контенту (викладання розроблених автором тем в курсах дисциплін за навчальними програмами) для майбутніх учителів іноземних мов, що базується на використанні імерсивних технологій.

3. Моніторинг знань, навичок та вмінь студентів щодо готовності до розвитку творчого потенціалу у викладацькій діяльності з використанням цифрових технологій.

4. Аналіз результатів.

5. У випадку незадовільного результату потрібно повернутися до кроку «два» і зробити аналіз та переглянути зміст освітнього контенту.

6. У випадку задовільного результату, працюємо за цим планом крок за кроком.

Розуміння важливості практичного відпрацювання навичок розвитку творчого потенціалу у майбутніх учителів іноземних мов з емоційним супроводом дало змогу визначити використання імерсивних технологій як засіб розв'язання проблем інтерактивного вивчення іноземних мов методом занурення, що передбачає активну творчу працю студентів під час навчання.

Отже, другу визначену нами педагогічну умову обґрунтовано.

Ця умова впроваджувалась в процесі викладання майбутнім викладачам іноземної мови різних курсів з англійської мови у Комунальному закладі вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»: у студентів 3-4 курсу під час вивчення дисциплін «Практичний курс англійської мови» та «Практикум усного і писемного мовлення»; у студентів 1-2 курсу під час вивчення дисципліни «Іноземна мова (англійська)» та вибіркової дисципліни у студентів 1 курсу «Іноземна мова для академічної мобільності» у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського.

Для ознайомлення студентів з можливостями використання доповненої та віртуальної реальності під час викладання іноземних мов було проведено

практичне заняття з вивчення та використання продукту Microsoft Learningtools (Додаток В). На аудиторному занятті було підкреслено, що пропонуванний продукт – це імерсивний засіб читання, педагогічний інструментарій для якісного перетворення процесу навчання, у тому числі англійської мови. Було зазначено, що Microsoft Learningtools передбачає : переведення тексту в режим читання – максимально зручний для використання вид, який застосовується до вебсторінок, нотаток, навчальних текстів; налаштування режиму читання під специфічні завдання. Інструменти дозволяють попутно вивчати частини мови, покращуючи цим навички письма. Допомагають внаслідок прослуховування відтвореного тексту голосовим движком виробити правильну вимову слів. Цей продукт може бути використаний як на уроці, так і під час підготовки домашнього завдання, результатом є:

- покращення навичок читання у всіх учнів;
- учні, що вивчають англійську мову можуть підвищити швидкість мови;
- читачі-початківці зможуть почуватися впевнено при читанні матеріалів вищого рівня;
- тим, хто навчається з особливими освітніми потребами, наприклад, дислексією, буде легше розшифрувати текст;
- імерсивне читання утримує увагу того, хто навчається на досліджуваному матеріалі.

Можливі зміни у 4 розділах:

- Параметри тексту (див. Додаток В рис. В.3 та рис. В.4).
- Граматика (див. Додаток В рис. В.5).
- Параметри читання (див. Додаток В рис. В.6 та рис. В.7).
- Параметри перекладу (див. Додаток В рис. В.9).

Розділ: Параметри тексту:

1. Можлива зміна розміру тексту для зручнішого сприйняття.

2. Збільшені інтервали. Великі проміжки між словами допомагають легко розуміти прочитане.

3. Виділення тексту кольором та різні теми оформлення: білу, темну або сіру для покращення контрастності; сепію для імітації фізичної книги;

Розділ: Граматика:

1. Виділення частин мови кольором.
2. Розбивка на склади.
3. Показати підписи частин мовлення у тексті.

Розділ: Параметри читання:

1. Виділення рядків допоможе сконцентруватися на тексті за вибором (можна виділити один рядок, три рядки або п'ять рядків із тексту).

2. Також доступний словник з картинками та переклад (див. Додаток В рис. В.8). Переклад можливий як тексту, так і окремих слів (див. Додаток В рис. В.10).

Така різноманітність представлених інструментів дозволяє викладачеві не тільки іноземних мов використовувати цей продукт на уроках та позаурочній діяльності. І як основну цінність даного продукту підкреслимо можливість прослуховувати текст із параметрами швидкості, що змінюються. Таким чином, ми можемо застосовувати всі інструменти під час навчання читання, граматики, лексики й навіть говоріння та аудіювання. Ресурс можна розглядати як варіант дистанційного консультування з предмета, варіативного домашнього завдання для успішних або тих, хто відчуває труднощі у сприйнятті інформації учнів. Описаний продукт та інструменти в ньому можуть бути використані з величезним успіхом та у навчанні дітей з обмеженими можливостями здоров'я. Кожен урок це середовище для розвитку творчості та успіху, наш світ так стрімко змінюється та розвивається, ми хотіли б, щоб система освіти теж змінювалася і ці зміни були позитивними та комфортними для всіх суб'єктів освітнього процесу. Ми враховуємо світові процеси й прагнемо найкращого та позитивного. Дозвольте навести приклад натхненний нас на відкриття слоган засобів навчання «Майкрософт»: «Мета

освіти – створювати можливості. Коли освіта зустрічається із технологіями, можливості стають реальністю».

Було розроблено окремі приклади для вивчення складних дієслів англійської мови на основі доповненої реальності та апробовано деякі пропозиції доповненої та віртуальної реальності для самостійного навчання на дисциплінах з вище зазначених курсів.

Так, для створення додатків, які реалізують доповнену реальність на платформах Android та iOS, повинно використовуватися відповідне середовище, програмні продукти та бібліотеки (див. Додаток В рис. В.15, рис. В.16, рис. В.17, рис. В.18).

Важливим досвідом у використанні доповненого та віртуального середовища для вивчення англійської мови була реалізація власних прикладів студентами для вивчення дієслів у BlippAR та у CoSpaces. Для цього студентам були надані детальні інструкції для роботи з цими додатками.

Для створення прикладу у BlippAR студенту необхідно було здійснити такі кроки:

1. Зареєструватися на сайті <https://builder.blippar.com/>, завантажити додаток BlippAR на смартфон з Play Маркет;
2. Натиснути на головній сторінці додатка «New Project» та обрати «Create App AR» і «Start from scratch» для створення особистого проєкту з доповненою реальністю;
3. Натиснути на «Browse» і обрати підготовлене зображення дієслова;
4. На бічній панелі зліва «Widgets» і обрати «Video», або будь-яку іншу пропозицію, потім на правій панелі натиснути на «Add video file», обрати відповідний файл відео;
5. Створюючи звукові ефекти можна діяти аналогічно пункту 4 (вибрати в меню пункт «Audio» та завантажити заздалегідь створений файл), при цьому є можливість використання вбудованої функції читання перекладеного тексту Google Translator або Imtranslator (<https://text-to-speech.imtranslator.net/speech.asp>);

6. Обрати на правій панелі «Autoplay» і торкнутися «Preview», після цього з'явиться код, що є ключем для перегляду створеної AR; при використанні додатка VlippAR на смартфоні, торкнутися «Continue» і «Publish to test»;

7. На смартфоні вибрати VlippAR, і налаштуванні ввести код, який був запропонований на сайті для перегляду створеної AR;

8. Взяти надруковане або чітко написане дієслово, чи його картинку на екрані дисплея, навести на нього камеру смартфона і натиснути «Tap to scan».

Для створення прикладу VR у CoSpaces необхідно зробити наступні кроки:

1. Зареєструватися на сайті cospaces.io, щоб увійти в обліковий запис CoSpaces Edu;

2. Створити обліковий запис викладача;

3. Увійти до свого акаунта на CoSpaces та створити CoSpace (Create CoSpace);

4. Обрати необхідну сцену для свого прикладу: 3D-середовище для створення VR та AR; VR як зображення 360°, AR для додаткового засобу, як, наприклад, MERGE Cube;

5. Створити 3D-об'єкти для свого сценарію, що може бути здійснено шляхом перетягування 3D-об'єктів із бібліотеки, щоб додати їх до своєї сцени, або створення особистих об'єктів за допомогою будівельних блоків (Building);

6. Завантажити 3D-моделі, зображення у форматі GIF, відео та звуки

Крім вищезазначених інструментів, майбутнім учителям іноземних мов було продемонстровано варіанти використання таких засобів доповненої та віртуальної реальності для вивчення англійської мови:

– AR на базі візуальної інерційної одометрії – «Triplens»;

– VR із неповним зануренням – «Free»;

– VR із повним зануренням – «Mondly»;

– VR із повним та неповним зануренням – «Google Earth VR».

Після занять та самостійного навчання студентів за допомогою доповненої реальності та віртуальної реальності було проведено добровільне анкетування студентів як експертів. Анкетування проводилось на означених дисциплінах експериментальних закладах вищої освіти.

Майбутнім учителям іноземних мов було запропоновано проранжувати підходи до навчання англійської мови відповідно до їхньої важливості за методом Лікерта (Likert Scale) – від неефективного (1 бал) до дуже ефективного (5 балів).

Підходи до вивчення дієслів англійської мови визначалися нами згідно з традиційними методами (прямий метод, граматично-перекладний метод, аудіолінгвальний метод, когнітивний метод) та із врахуванням застосування цифрових, зокрема імерсивних технологій.

Для оцінювання студентам було запропоновано такі підходи:

- використання електронних словників;
- пошук та використання інтернет-ресурсів;
- використання онлайн навчальної літератури;
- створення та застосування асоціацій (офлайн);
- застосування додатків доповненої реальності;
- використання віртуальної реальності;
- самостійне створення навчальних матеріалів на основі доповненої реальності;
- самостійне створення навчальних матеріалів на основі віртуальної реальності.

Результати цього анкетування довели, що майбутні учителі іноземних мов вважають, що створення самостійно навчальних матеріалів на основі доповненої реальності є самим ефективним підходом для навчання англійської мови. На друге місце за ефективність навчання студенти поставили створення самостійно навчальних матеріалів на основі віртуальній реальності та використання електронних словників. На третє місце за динамікою свого розвитку майбутні фахівці у сфері іноземних мов поставили – пошук та

використання Інтернет-ресурсів. Таким чином, результати анкетування студентів виказали, що на їхню думку найбільш доцільно навчати англійську мову на підході, який базується на створенні самими студентами навчальних матеріалів засобами побудови доповненої реальності (100% студентів поставили 5 балів), віртуальної реальності та використання електронних словників (80% студентів поставили 5 балів).

На формувальному етапі експерименті було впроваджено наступний алгоритм використання імерсивних технологій для підготовки майбутніх учителів іноземних мов, зокрема англійської.

Алгоритм передбачав такі кроки:

1. Вивчення студентами англійської мови із використанням імерсивних технологій, що передбачало створення двох моделей: модель із використанням віртуальної реальності та модель із використанням доповненої реальності;

2. Створення, організація та впровадження освітнього контенту для майбутніх учителів іноземних мов, що базувалось на використанні імерсивних технологій. Він включав такі модулі:

Модуль 1 «Теоретичні аспекти використання цифрових технологій під час вивчення іноземних мов». Цей модуль містить такі теми: «Базові поняття», «Методи застосування цифрових технологій у процесі вивчення іноземної мови»;

Модуль 2 «Електронні освітні ресурси щодо вивчення іноземної мови (англійської)», яке охоплювало такі теми, як: «Електронні словники та їх практичне використання у викладацькій діяльності», «Онлайн тести з іноземних мов: використання міжнародних тестових систем та створення особистих тестів за допомогою вебсервісів»;

Модуль 3 «Імерсивні технології для вивчення англійської мови», що включало такі теми, як: «Модель навчання іноземної мови з використанням віртуальної реальності», «Модель навчання іноземної мови з використанням доповненої реальності»;

Модуль 4 «Дослідницька діяльність щодо створення матеріалів для перекладу та викладання англійської мови»;

3. Діагностика знань, вмінь і навичок студентів щодо перекладацької й викладацької діяльності з використанням цифрових, зокрема імерсивних технологій, що охоплює тестування та захист проєктів за модулем 4;

4. Аналіз результатів.

Зазначимо, що саме під час реалізації другої умови відбувається розвиток творчого потенціалу майбутнього учителя іноземних мов в інтернет-середовищі, підвищується інтерес і мотивація студентів до вивчення іноземної мови. Навчання з іноземних мов стає більш наочним і мобільним, виконується головніша умова ефективності навчання іноземних мов – інтерактивність. Таким чином, використання цієї педагогічної умови сприяє особистісним, рефлексивним, когнітивним, діяльнісним та мотиваційно-ціннісним змінам у майбутнього учителя іноземних мов, а саме головне: веде до ефективного розвитку творчого потенціалу студента. Зауважимо, що під час упровадження імерсивних технологій відбувається розвиток творчого потенціалу здобувачів освіти в сфері навчання іноземних мов за наступними показниками: мотивація до розвитку творчого потенціалу в умовах онлайн навчання; мотивація до навчання іноземних мов в онлайн освіті; здатність моделювати зміст навчання на заняттях з іноземних мов, використовуючи цифрові технології; емоційне підкріплення навчання іноземних мов; здатність забезпечувати навчання майбутніх учнів іноземній мові через емоційні переживання та спілкуватися іноземною мовою в освітньому колі, творчо використовуючи інноваційні форми та методи навчання; допитливість, потяг до створення нового, до пошуку й розв'язання проблем навчання іноземної мови; цілеспрямована поведінка творчої особистості, пов'язана з розвитком та реалізацією творчого потенціалу в навчанні іноземних мов; навички іншомовного творчого спілкування та взаємодії; уміння використовувати комунікативний вплив та емоційне підкріплення; здатність до самостійної розробки дидактичних матеріалів з використанням імерсивних технологій; здатність до творчого

використання імерсивних технологій; здатність застосовувати методи збагачення мовлення майбутніх учнів для висловлення ними думок, почуттів і ставлень; сприяння мовній творчості учнів; здатність інтегрувати інновації у власну педагогічну практику з навчання іноземних мов; самоефективність; здатність до самоактуалізації; мотивація досягнення успіху; навички самомотивації з розвитку творчого потенціалу; усвідомлення власних цінностей та орієнтирів; розуміння цінності творчого потенціалу для професійної самореалізації; спрямованість на використання творчих підходів в майбутній професійній діяльності; інтелект; критичність мислення; здатність до самоорганізації; здатність до використання творчих методів в діяльності; відкритість новому досвіду; самоусвідомлення; навички рефлексії; розвинутий творчий потенціал; здатність до осмислення можливостей та обмежень використання творчих методів в професійній діяльності.

2.4 Забезпечення ціннісного ставлення до розвитку та реалізації творчого потенціалу під час аудиторної роботи на основі моделювання творчих професійно-орієнтованих завдань

Третьою педагогічною умовою розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов визначено забезпечення ціннісного ставлення до розвитку та реалізації творчого потенціалу під час аудиторної роботи на основі моделювання творчих професійно-орієнтованих завдань.

В. Сорочинська зазначає, що лише однієї компетентності студентів для зміни особистісних ставлень та поведінки студентів недостатньо [92].

Вище ми зазначали, що творчий потенціал майбутніх учителів іноземних мов є системою природно обумовлених та відновлюваних ресурсів особистості, реалізація яких у процесі фахової підготовки призводить до значущих професійних та особистісних досягнень. Саме усвідомлення значення творчого потенціалу для здобуття професійного та особистісного успіху майбутніми учителями іноземних мов є однією з визначальних умов

його розвитку. Надзвичайно важливо залучати студентів до розвитку творчого потенціалу саме під час аудиторної роботи, що пов'язана перш за все з використанням інтерактивних методів взаємодії між викладачем і студентами та між самими студентами.

Мотиваційно-ціннісний компонент є визначальним для спонукання майбутніх учителів іноземних мов до розвитку творчого потенціалу. Доки здобувач вищої освіти в галузі навчання іноземних мов не усвідомить перспективи розвитку власного творчого потенціалу для майбутньої педагогічної діяльності, розвиток його творчого потенціалу буде малоефективним. Мотиваційно-ціннісний компонент грає роль інтеграційного елемента, який спрямовує всі інші компоненти творчого потенціалу студентів працювати на досягнення успіху. Включаючи розвиток творчого потенціалу до аудиторної роботи, ми перетворюємо розвиток творчого потенціалу на обов'язковий елемент освітньої програми.

На нашу думку, аудиторна робота є надзвичайно важливою для забезпечення послідовності та стабільності процесу розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов. В процесі впровадження третьої педагогічної умови ми також керувалися ідеєю орієнтованості на формування творчої особистості здобувача вищої освіти у галузі вивчення іноземних мов під час фахової підготовки. Успіх навчання, відбитий у значних ціннісних та особистісних змінах здобувача освіти, великою мірою залежить від готовності педагога визнати унікальність та неповторність особи, на яку спрямовано освітній вплив.

На студентоцентризований підхід як один із визначальних в освіті зазначають науковці А. Коломієць і Н. Лазаренко: «У діяльності сучасного викладача педагогічного ВНЗ має переважати студентоцентризована особистісно-розвивальна стратегія навчання та виховання, що передбачає використання технологій і методів навчання, котрі спонукають до співпраці. Головною характеристикою такої стратегії є вміння визнати студента як самодостатню особистість, яка прагне досягти кращого рівня життя шляхом

успішної діяльності, заслуговує на повагу й очікує на допомогу та підтримку в процесі здобуття вищої освіти» [93, с. 47]. Вважаємо, що визнання гідності та самодостатності студента з боку викладача вищої школи сприятиме формуванню більш ціннісного ставлення майбутнього учителя до розвитку і реалізації свого творчого потенціалу.

М. Прадівляний підкреслює, організація особистісно-орієнтованого підходу впливає на відносини між викладачем та студентом. Вони мають бути трансформовані з експертно-оціночних відносин у партнерські [94]. Ми вважаємо, що така трансформація є найбільш природною саме в аудиторній діяльності для розвитку творчих здібностей здобувачів вищої освіти в галузі навчання іноземних мов, забезпечення у них ціннісного ставлення саме до цього процесу.

Ми вважаємо, що всі ці вимоги під час професійної підготовки студентів: забезпечення розвитку мотиваційно-ціннісного компонента творчого потенціалу особистості, використання студентоцентрованого та особистісно-орієнтованого підходу, побудова партнерських відносин між викладеним та студентами, зміни особистісних ставлень до творчості; можливо задовольнити під час моделювання професійних ситуацій в аудиторії.

Останнім часом педагоги І. Зязюн [95], І. Костира [96], Н. Кузьміна [97], В. Семиченко [98], як найбільш ефективний метод розв'язання суперечностей між домінуванням теоретичних знань і браком у ЗВО використання цих знань на практиці визначають створення педагогічних моделей. Зазначимо, що впровадження моделювання у професійну підготовку у ЗВО, зокрема створення педагогічних проблемних ситуацій, допомагає поєднати теоретичні знання та практичні навички та вміння, які будуть використовуватися майбутніми учителями іноземних мов у професійній діяльності. На нашу думку, створення проблемних педагогічних ситуацій є ефективним механізмом розвитку творчого потенціалу студентів, який формує ціннісне ставлення до цього розвитку та буде сприяти: прояву креативних здібностей в

навчанні; вдосконаленню іншомовної комунікації, навичок самостійної роботи; впевненості у собі. Створення моделей проблемних педагогічних ситуацій є також інструментом підвищення творчої активності студентів під час навчання іноземних мов, що сприяє оригінальності професійних рішень.

Дослідниця розвитку творчого потенціалу у майбутніх учителів іноземних мов С. Хмельковська зазначає: «Проблема формування творчого потенціалу майбутнього педагога невід’ємно пов’язана зі створенням умов для підвищення рівня його спрямованості на творчу професійну діяльність, готовності до розв’язання соціально-значущих педагогічних проблем, що впливають з реальних професійно-педагогічних ситуацій. Саме тому навчальна діяльність у вищій педагогічній школі має бути організована таким чином, щоб студенти були в змозі не тільки опановувати потоками інформації, виробляти й закріплювати знання й уміння, перетворювати їх в інструмент практичної дії, але і діяти у професійних ситуаціях, здійснювати пошук способів творчого розв’язання навчально-пізнавальних завдань, поставлених перед ними. Засобом вирішення цих завдань є навчально-пізнавальна діяльність студентів, максимально наближена до реальних педагогічних ситуацій з метою розвитку професійної майстерності, компетентності майбутніх учителів» [99, с. 24]. На нашу думку, професійно-педагогічні ситуації повинні бути побудовані таким чином, щоб не тільки розвивати професійну компетентність у майбутніх учителів іноземних мов, а й формувати ціннісне ставлення до розвитку творчого потенціалу в першу чергу за допомогою почуття успіху, отриманого під час розв’язання проблем.

Вагомою у контексті нашого дослідження є думка науковця С. Сисоєвої, яка поділяє ефективні умови стимулювання творчості студентів на педагогічні та психологічні. До першої групи включено умови, які забезпечують практичну організацію творчої діяльності, а саме: 1) забезпечення та добір необхідним мовним матеріалом здобувачів вищої освіти, який сприяє розвитку їхньої пізнавальної активності; 2) наближення умов освіти до реальних ситуацій, в яких здобувачі освіти мали б змогу виявити свою творчість,

відчутти й перевірити здібності, знання, вміння та навички, що сформувалися у процесі освітньої діяльності; 3) зміна позиції викладача і відповідно студента, при якій перший виконував би роль помічника, консультанта і не був лише носієм інформації та контролером, а другий брав би активну участь у плануванні та організації аудиторних занять.

До другої групи увійшли умови, що мають позитивний вплив на психологічний стан здобувачів вищої освіти, формують готовність до міжособистісного спілкування, а саме: 1) творча атмосфера в процесі розв'язання навчально-пізнавальних завдань, мета якої – знижувати рівень тривожності студентів та підвищувати почуття впевненості у собі; 2) завдання, виконання яких дозволило студентам з різним рівнем знань та здібностей змістовно спілкуватися; 3) структура заняття, що надавала б можливість ставити запитання, висувати гіпотези, розвивати логічну уяву; 4) особистий приклад творчого підходу до розв'язання проблем з боку викладача [100; 101].

Ми погоджуємось з цим висновками дослідниці, але вважаємо що особистий приклад творчого підходу до розв'язання проблем з боку викладача обов'язково повинен мати елементи ціннісного ставлення до розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов: лекції про педагогів-новаторів в галузі навчання іноземних мов; створення проблемних ситуацій, які вирішуються за допомогою творчих здібностей студентів, що отримують почуття успіху під час цього. Проблемні ситуації, що створюються під час аудиторних занять – це навчальні моделі.

Педагоги поділяють навчальні моделі на семіотичні, імітаційні та соціальні [102, с. 79]. Семіотичний тип моделі представляється у писемному вигляді. Зазвичай, це домашня письмова робота. На нашу думку, недоліком цієї моделі є неможливість оперативного втручання викладача. Цей тип моделювання дуже ефективний для розвитку творчого потенціалу особистості студента, тому що передбачає в першу чергу прояв творчих здібностей під час виконання домашніх завдань. Цей тип моделювання постійно використовується під час професійної підготовки майбутніх учителів

іноземних мов в першу чергу для прояву їх творчих здібностей та забезпечення у них ціннісного ставлення до розвитку свого творчого потенціалу.

За цією класифікацією другий тип моделі – імітаційна: 1) опрацювання теорії з навчальної дисципліни; 2) побудова уявної схеми ефективного навчання; 3) імітація творчої педагогічної поведінки в процесі вирішення навчальних завдань [102, с. 80]. Вважаємо, що цей тип моделювання також доречно використовувати під час професійної підготовки здобувачів вищої освіти в галузі навчання іноземних мов для розвитку професійної компетентності, креативності та забезпечення ціннісного ставлення до реалізації свого творчого потенціалу.

Соціальні моделі – це третій тип моделей за цією класифікацією. Ми погоджуємось з тими науковцями, які вважають, що ця модель найбільш повно формує у здобувачів вищої освіти в галузі навчання іноземних мов уявлення про їх майбутню педагогічну діяльність. Це моделювання супроводжується груповими розігруваннями проблемних педагогічних ситуацій, які потребують прояву розвинутих креативних здібностей здобувачів вищої освіти. При цьому студенти: залучаються у вирішення проблемних педагогічних ситуацій з навчання іноземних мов, відчують емоції, докладають розумових зусиль та активізують розвиток творчого потенціалу. Соціальне моделювання формує учителя-новатора у сфері навчання іноземних мов, тому що у студентів формується ціннісне ставлення до розвитку їх творчого потенціалу. Вони набувають педагогічний досвід прояву своїх креативних здібностей, відчують позитивні емоції під час досягнення результату, що своєю чергою мотивує їх на досягнення професійного успіху.

Визначимо алгоритм створення проблемних ситуацій під час професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов:

1. Інструментами побудови проблемних ситуацій повинні бути засоби, які розвивають творчий потенціал та формують ціннісне ставлення до цього процесу – метод проєктів, кейси, сюжетно-рольові ігри, групові вправи.

2. Розв'язання проблеми стосовно якої створюється проблемна ситуація, повинно розвивати творчий потенціал та формувати ціннісне ставлення до цього розвитку.

3. При побудові проблемної ситуації потрібен суб'єкт-суб'єктний підхід для повного включення студентами свого творчого досвіду під час розв'язання проблем в педагогічних ситуаціях та для прояву ціннісного ставлення до розвитку свого творчого потенціалу.

4. Певні педагогічні умови при побудові проблемних ситуацій повинні створювати таке освітнє середовище, щоб педагогічні проблеми вирішувалися з проявом емоцій, відчуття успіху, інноваційних ідей, креативності особистості студента та проявом ціннісного ставлення до розвитку його творчого потенціалу.

Важливе значення опанування навичками розвитку творчого потенціалу майбутніми учителями іноземних мов навело нас на думку щодо необхідності реалізації творчого потенціалу під час побудови проблемних ситуацій, для чого необхідно впроваджувати інтеракцію в процес їх вирішення. Як відзначає В. Ягоднікова – інноваційна діяльність не тільки розкриває проблему для студентів, але й активізує її емоційне сприйняття [103, с. 300].

Забезпечення ціннісного ставлення до розвитку та реалізації творчого потенціалу під час аудиторної роботи на основі моделювання творчих професійно-орієнтованих завдань відбувалося за наступними напрямками:

1) усвідомлення майбутніми учителями іноземних мов значення творчого потенціалу для гармонійної педагогічної взаємодії у фаховій підготовці;

2) сформованість ціннісних орієнтацій щодо розвитку творчої особистості учня на заняттях з іноземних мов;

3) розуміння майбутніми учителями іноземних мов прямого зв'язку між розвитком творчого потенціалу та досягненням успіху в професії;

4) мотивація студентів до розвитку творчого потенціалу та успіху у викладацькій діяльності;

5) знання про перешкоди на шляху до успіху у діяльності учителя-новатора з розвиненим творчим потенціалом.

В процесі реалізації третьої педагогічної умови необхідно поєднувати індивідуальні та групові форми навчання в роботі з майбутніми учителями іноземних мов. Індивідуальні форми роботи сприяють усвідомленню власних цінностей, розумінню важливості творчого потенціалу для особистого та професійного життя. Групові форми роботи надають студентам можливість усвідомити унікальний вплив прояву творчого потенціалу на соціальне життя та їх місце в ньому.

Засоби навчання при реалізації третьої педагогічної вимоги дозволяють ефективно формувати саме мотиваційно-ціннісну сферу майбутніх фахівців у сфері вивчення іноземних мов, тому що практичне моделювання спрямовує ціннісні орієнтації на розвиток їх творчого потенціалу.

Отже, визначену третю педагогічну умову обґрунтовано.

Аналіз наукових досліджень, присвячених проблемі формування творчого потенціалу показав, що під час реалізації педагогічних умов важливо дотримуватися принципів: системності, систематичності та послідовності. Неможливо забезпечити розвиток творчого потенціалу здобувачів освіти в галузі навчання іноземної мови в умовах хаотичного, несистемного впровадження педагогічних умов, що буде супроводжуватися порушенням логіки їх впровадження. Тому вважаємо за необхідно описати основні рекомендації щодо реалізації педагогічних умов розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти у галузі навчання іноземної мови у процесі їх фахової підготовки.

Принцип системності в реалізації педагогічних умов передбачає, що педагогічні умови й всі заходи, які вони містять у собі, розглядаються як єдина система, всі елементи якої пов'язані один з одним та дозволяють досягти результату лише в ході системного застосування. Використання лише окремих заходів чи груп заходів в контексті конкретної педагогічної умови не буде мати якогось вираженого ефекту і не призведе до бажаного результату. Тому

важливо пам'ятати, що лише використання всіх заходів та всіх описаних стадій може привести до повної реалізації педагогічних умов розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти у галузі навчання іноземної мови у процесі їх фахової підготовки. Принцип системності також передбачає, що реалізація педагогічних умов не може відбуватися у відриві від загального змісту професійної підготовки здобувачів освіти у галузі навчання іноземної мови.

Також реалізація принципу системності передбачає, що робота в рамках кожної з педагогічних умов має проходити низку стадій, серед яких можна виділити такі як: мотивування, цілепокладання, реалізація, оцінка результатів. В залежності від змісту заходів педагогічної умови можуть вводитися додаткові стадії, але ці чотири мають залишатися обов'язково.

Мотивування має передувати будь-яким практичним заходам, оскільки саме від ставлення здобувача до процесу розвитку в професійній сфері залежить успішність цього процесу. Мотивація являє собою основу та рушійну силу будь-якого професійного розвитку, вона спрямовує здобувача та допомагає йому наповнити змістом будь-які дії. Саме мотивація допомагає сформувати зв'язки між окремими елементами професійного розвитку та почати свідомо рухатися до мети. Без мотиваційного підґрунтя здобувач не буде цілковито включатися в процес реалізації педагогічних умов, і навіть виконавши всі справи не зможе повноцінно розвинути свій творчий потенціал. Тому реалізація будь-якої педагогічної умови має починатися саме з мотиваційної стадії. Ця стадія може реалізовуватися з використанням мотиваційних лекцій; лекцій-бесід, що будуть активізувати та залучати здобувачів до процесу обговорення, а отже буде сприяти «запуску» їхніх особистісних змістів; групових обговорень та мозкових «штурмів», що провокуватимуть групове осмислення певної проблеми та усвідомлення цінності розвитку творчого потенціалу. В попередніх параграфах детально описані мотивувальні заходи, але також важливо усвідомлювати, що їх зміст та форма мають відповідати особливостям групи, з якою ці заходи

проводяться. У випадку, якщо група нечисленна (до 7 осіб) до неї можна застосовувати методи, що передбачають більш індивідуальний та креативний підхід. У випадку, якщо група здобувачів більша за 10 осіб, то до неї доцільно застосовувати такі заходи, як мотиваційна лекція, але при цьому передбачати форми зворотного зв'язку, які б дозволили «включити» всіх учасників.

Стадія цілепокладання також є невіддільною частиною процесу будь-якого розвитку. Усвідомлення цілі, рух до якої здійснюється, виконує мобілізаційну функцію та дозволяє зробити здобувача активним суб'єктом, а не пасивним об'єктом. Постановка цілі має виконуватися як на загальногруповому рівні через озвучення викладачем основних цілей педагогічної умови, стадії, конкретної справи, але й через індивідуальне формулювання цілей. Важливо через прості питання типу «Як зміниться твоя практична діяльність, якщо ти навчишся робити ось це?» змусити здобувачів замислитися над тими позитивними змінами, до яких призведе розвиток у них тієї чи іншої навички.

Стадія реалізація передбачає проведення всіх заходів визначених педагогічною умовою. Очевидно, що така реалізація має відбуватися під контролем та увагою викладача. Здобувач має отримувати дуже чіткі зрозумілі інструкції, а також емоційну підтримку в процесі реалізації всіх запропонованих заходів. Важливо, щоб при цьому здобувач відчував себе партнером педагогічної взаємодії, до потреб та інтересів якого ставляться з увагою та повагою. Таке ставлення з боку викладача також сприятиме формування більшої впевненості здобувача у собі.

Стадія оцінювання спрямована на аналіз результатів проведеної роботи, усвідомлення отриманих результатів. Також цей етап дозволяє визначити «слабкі місця», усвідомити зони для подальшого розвитку. Стадія оцінки обов'язково передбачає діагностичні процедури та спільне обговорення здобувача з викладачем, отриманих результатів. На цій стадії має відбутися не просто формальна оцінка змін у рівні творчого потенціалу, а глибока та

усвідомлена робота з оцінювання результатів, яка дозволить здобувачеві визначити вектор подальшого розвитку.

Ще одним важливим принципом, якого необхідно дотримуватися є систематичність. Заходи з розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти у галузі навчання іноземної мови мають впроваджуватися систематично впродовж всього періоду реалізації педагогічного експерименту. Це означає, що проведення окремих розірваних у часі заходів не принесе бажаного ефекту. Реалізація педагогічних умов має бути тісно пов'язана зі змістом професійної підготовки здобувачів та здійснюватися у вигляді регулярних щотижневих заходів, мета і значення яких мають повідомлятися здобувачам. Учасники експерименту мають бути буквально занурені в процес розвитку творчого потенціалу.

Останнім принципом реалізації педагогічних умов є послідовність впровадження педагогічних умов в процес професійної підготовки здобувачів освіти у галузі навчання іноземної мови.

Розпочати впровадження педагогічних умов в процес професійної підготовки необхідно з реалізації третьої педагогічної умови, а саме, з забезпечення ціннісного ставлення до розвитку та реалізації творчого потенціалу під час аудиторної роботи на основі моделювання творчих професійно-орієнтованих завдань. Ціннісне ставлення передбачає глибоке розуміння того, що таке творчий потенціал і яке значення він має в майбутній професійній діяльності. Саме таке усвідомлення створює підґрунтя для формування мотивації до участі в заходах з розвитку творчого потенціалу [104]. При цьому варто зауважити, що заходи третьої педагогічної умови не повинні реалізовуватися лише на початку експерименту. Вони є початковими, але мають також систематично проводитися впродовж всього періоду проведення формувального етапу експерименту для того, щоб ціннісне ставлення до розвитку творчого потенціалу поглиблювалося і стало частиною уявлень здобувача про якісний професійний розвиток.

На наступному етапі необхідно почати реалізацію другої педагогічної умови, а саме упровадження імерсивних технологій, спрямованих на розвиток та реалізацію творчого потенціалу у студентів. Імерсивні технології є потужним інструментом підсилення інтересу та мотивації здобувачів до професійного розвитку. Використання імерсивних технологій дозволить підкріпити ціннісне ставлення до розвитку творчого потенціалу, а також створить найбільш сприятливі умови для вільного його розвитку.

В останню чергу проводяться заходи першої педагогічної умови, а саме – залучення майбутніх учителів іноземних мов до розроблення дидактичних матеріалів, що містять матеріали творчого характеру. Реалізація цієї педагогічної умови вимагає вже сформованого інтересу та зацікавленості у розвитку творчого потенціалу, а також наявності певних знань та досвіду. Самостійна розробка дидактичних інструментів є дуже важливим кроком в професійному розвитку здобувачів освіти у галузі навчання іноземної мови, тому важливо, щоб їй передувала спеціальна підготовка у вигляді заходів другої та третьої педагогічної умови.

Таким чином, можемо резюмувати, що реалізація педагогічних умов з розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти у галузі навчання іноземної мови у процесі їх фахової підготовки вимагає дотримання принципів системності, систематичності та послідовності та має проводитися в партнерських відносинах між викладачем та здобувачем.

Отже, всі три визначених педагогічних умови обґрунтовано.

Третя педагогічна умова впроваджувалась у процесі викладання різноманітних курсів з англійської мови в експериментальних закладах вищої освіти: «Практичний курс англійської мови», «Практикум усного і писемного мовлення», «Іноземна мова (англійська)» та у Вінницькому державному педагогічному університеті імені М. Коцюбинського: «Іноземна мова для академічної мобільності». Саме ці дисципліни викладаються під час підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

Для поглиблення усвідомлення майбутніми учителями іноземних мов значення розвитку та реалізації свого творчого потенціалу для успішної педагогічної діяльності використовувався комплекс навчальних методів, серед яких: проблемні лекції, опитування, бесіда та технік: спілкування іноземними мовами, навчання іноземними мовами.

Проблемна лекція «Вчителі-новатори з навчання іноземних мов» була присвячена педагогічній діяльності видатних педагогів в галузі навчання іноземних мов. На лекції наводилась інформація про творчі характеристики педагогів. Лекція мала своєю метою показати прямий зв'язок між розвинутим творчим потенціалом та успішною кар'єрою саме в професійній діяльності учителя іноземних мов. За результатами лекції студентам пропонувалося взяти участь у навчальному диспуті за темою «Що означає творчий потенціал в діяльності учителя іноземних мов?». Для цього студентам запропонували поділитися на трійки й розглянути такі твердження:

– На що повинна буту спрямована творча діяльність учителя іноземних мов (гроші, слава, визнання, успіх учнів)?

– Чи повинен учитель іноземних мов проявляти розвинений творчий потенціал?

– Чи повинен учитель іноземних мов думати про розвиток творчого потенціалу своїх учнів?

– Чи може учитель іноземних мов свої творчі здібності спрямовувати на підприємницьку діяльність?

– Чи повинен учитель іноземних мов замислюватися про наслідки своїх дій для розвитку творчого потенціалу учнів?

У кожній з груп одного зі студентів обирали ведучим. Він мав сформулювати два антитектичних твердження за обраною темою для проведення диспуту. Для прикладу: «твердження перше: гроші – це єдина міра творчого успіху сучасного учителя іноземних мов», «твердження друге: творчий успіх учня в навчанні іноземних мов – це єдина міра успіху сучасного учителя іноземних мов». Ці твердження записані на листах паперу наосліп

розподіляються між іншими двома учасниками групи, їх завдання – довести твердження яке отримали.

Таблиця 2.4

Заходи забезпечення ціннісного ставлення майбутніх учителів іноземних мов та показники динамічного розвитку творчого потенціалу

Захід з реалізації педагогічної умови	Показники розвитку творчого потенціалу
1	2
<i>Проблемна лекція «Вчителі-новатори з навчання іноземних мов» 2 години</i>	допитливість, потяг до створення нового, до пошуку й розв’язання проблем навчання іноземної мови; відкритість новому досвіду; розуміння цінності творчого потенціалу для професійної самореалізації; спрямованість на використання творчих підходів в майбутній професійній діяльності; розуміння змісту та значення творчості в діяльності майбутнього учителя іноземної мови; розвинутий творчий потенціал;
<i>Диспут «Що означає творчий потенціал в діяльності учителя іноземних мов?» Бесіда за результатами диспуту. 2 години</i>	здатність забезпечувати навчання майбутніх учнів іноземній мові через емоційні переживання та спілкуватися іноземною мовою в освітньому колі, творчо використовуючи інноваційні форми та методи навчання; розуміння змісту та значення творчості в діяльності майбутнього учителя іноземної мови; здатність до використання творчих методів в діяльності; спрямованість на використання творчих підходів в майбутній професійній діяльності;
<i>Лекція «Особистісний щоденник як ефективний механізм розвитку творчого потенціалу майбутнього учителя іноземних мов». 2 години</i>	цілеспрямована поведінка творчої особистості, пов’язана з розвитком та реалізацією творчого потенціалу в різноманітних сферах життя, включаючи професійну (навчання іноземних мов), яка містить цілепокладання, та засоби реалізації мети; здатність до осмислення можливостей та обмежень використання творчих методів в професійній діяльності; навички планування з використанням коучингових технологій; самоусвідомлення; навички рефлексії; критичність мислення; здатність до самоорганізації; навички самомотивації з розвитку творчого потенціалу, усвідомлення власних цінностей та орієнтирів;
<i>Письмове опитування. 2 години</i>	знання вимог, що висувуються до сучасної творчої особистості; інтелект; розвинутий творчий потенціал; розуміння змісту та значення творчості в діяльності майбутнього учителя іноземної мови; розуміння цінності творчого потенціалу для професійної самореалізації;

Продовження таблиці 2.4

1	2
Презентаційна робота щодо візуалізації творчого потенціалу педагогів-новаторів. 4 години	інтуїтивізм; здатність вирішувати у процесі професійної підготовки складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі навчання іноземних мов (лінгвістики, літературознавства, фольклористики), що передбачає застосування теорій та методів філологічної науки й характеризується комплексністю та невизначеністю умов; розуміння цінності творчого потенціалу для професійної самореалізації; розвинутий творчий потенціал; спрямованість на використання творчих підходів в майбутній професійній діяльності; відкритість новому досвіду; мотивація досягнення успіху; розуміння змісту та значення творчості в діяльності майбутнього учителя іноземної мови; здатність до використання творчих методів в діяльності; мотивація до розвитку творчого потенціалу в умовах онлайн навчання; мотивація до навчання в онлайн освіті; здатність до творчого використання імерсивних технологій
Проведення практичного заняття на тему «Особистісні якості, що сприяють розвитку творчого потенціалу». 2 години	здатність інтегрувати інновації у власну педагогічну практику з навчання іноземних мов; самоефективність, здатність до самоактуалізації; цілеспрямованість, наполегливість, систематичність до навчання іноземних мов; працелюбність, творча спрямованість на пошуки аналогій, комбінування, реконструювання, зміна варіантів в галузі навчання іноземних мов; інтелект; критичність мислення; здатність до самоорганізації; здатність до використання творчих методів в діяльності; відкритість новому досвіду; самоусвідомлення; навички рефлексії; навички самомотивації з розвитку творчого потенціалу, усвідомлення власних цінностей та орієнтирів;
<i>Бесіда</i> «Спрямованість мотивації» Презентація «Творчість у моєму житті». 2 години	усвідомлення своїх мотивів до розвитку та прояву творчого потенціалу в іншомовному середовищі; спрямованість на використання творчих підходів в майбутній професійній діяльності;
<i>Бесіда</i> на тему «Розвинутий творчий потенціал – успішний кар'єрний шлях сучасного учителя іноземних мов». 2 години	навички іншомовного творчого спілкування та взаємодії, уміння використовувати комунікативний вплив та емоційне підкріплення; мотивація досягнення успіху; навички самомотивації з розвитку творчого потенціалу, усвідомлення власних цінностей та орієнтирів; розвинутий творчий потенціал; розуміння цінності творчого потенціалу для професійної самореалізації; спрямованість на використання творчих підходів в майбутній професійній діяльності; розуміння змісту та значення творчості в діяльності майбутнього учителя іноземної мови;

Закінчення таблиці 2.4

1	2
<i>Бесіда</i> «Цінності в житті сучасного учителя іноземних мов». <i>Диспут</i> . 2 години	знання цінностей сучасної творчої особистості та налаштованість на них; мотивація досягнення успіху; розуміння цінності творчого потенціалу для професійної самореалізації; навички самомотивації з розвитку творчого потенціалу, усвідомлення власних цінностей та орієнтирів; розвинутий творчий потенціал
Аналіз проблемних ситуацій з навчання іноземних мов, ситуацій морального вибору, ситуацій з розвитку творчого потенціалу. <i>Дискусія</i> . 2 години	емоційне підкріплення навчання іноземних мов; схильність до постійних порівнянь, зіставлень, відбору; мотивація досягнення успіху; розуміння цінності творчого потенціалу для професійної самореалізації; спрямованість на використання творчих підходів в майбутній професійній діяльності; критичність мислення; розуміння змісту та значення творчості в діяльності майбутнього учителя іноземної мови; здатність до використання творчих методів в діяльності; розвинутий творчий потенціал; здатність до осмислення можливостей та обмежень використання творчих методів в професійній діяльності;
Презентація щоденника за результатами розвитку творчого потенціалу. 4 години	здатність застосовувати методи збагачення мовлення майбутніх учнів для висловлення ними думок, почуттів і ставлень; сприяння мовній творчості учнів; знання самого себе, своїх творчих здібностей з навчання іноземних мов, рефлексія своїх творчих здібностей в іншомовному середовищі, самооцінка; мотивація досягнення успіху; розуміння цінності творчого потенціалу для професійної самореалізації; спрямованість на використання творчих підходів в майбутній професійній діяльності; навички самомотивації з розвитку творчого потенціалу, усвідомлення власних цінностей та орієнтирів; навички планування з використанням прийомів коучингу; самоусвідомлення; навички рефлексії; критичність мислення; здатність до самоорганізації; розуміння змісту та значення творчості в діяльності майбутнього учителя іноземної мови; здатність до використання творчих методів в діяльності; розвинутий творчий потенціал; мотивація до розвитку творчого потенціалу в умовах онлайн навчання; мотивація до навчання іноземних мов в онлайн освіті; здатність до творчого використання імерсивних технологій ;

Джерело: розроблено автором

Диспут відбувався за такими етапами: аргументація, контраргументація, запитання-відповіді сторін. Для підготовки аргументів та запитань надається 10 хвилин. За цей час студентам треба підготувати аргументи таким чином, щоб вони виглядали вагомо і переконливо. Загальний час диспуту – 30 хвилин. Наприкінці диспуту учасник, що не був його стороною, визначає переможця, якому вдалося довести свою точку зору.

По завершенню диспутів у групах відбувається загальне обговорення у вигляді *бесіди*. Представники груп розповідають: 1) які твердження здобули перемогу; 2) які аргументи були найвагомішими; 3) що з елементів іншомовної комунікації допомогло учасникам довести свою точку зору, а що, навпаки, заважало; 4) які труднощі виникли під час підготовки аргументів; 5) чи виникали ускладнення під час визначення переможців диспуту.

По закінченню обговорення підсумовуються загальні «універсальні поради» щодо проведення диспуту.

Під час лекцій, диспутів та бесід майбутні учителі іноземних мов отримують велику кількість різноспрямованої інформації, яка може залишитися у їх пам'яті лише як низка цікавих фактів. Для того, щоб ця інформація вплинула на сприйняття значення творчого потенціалу для успіху у вивченні іноземних мов, було влаштоване письмове *опитування*, яке ставило метою систематизацію отриманих знань та навичок. Під час опитування майбутнім учителям іноземних мов пропонувалося оцінити значущість творчого потенціалу в педагогіці. Після опитування студентам потрібно було обґрунтувати свої оцінки, написавши підсумковий висновок. Така форма роботи мала спонукати студентів до переосмислення значення творчого потенціалу в діяльності сучасного учителя іноземних мов взагалі та в його власному житті зокрема.

Важливою умовою розвитку творчого потенціалу є послідовна індивідуальна робота з її розвитку. Для впровадження на практиці такої повсякденної індивідуальної роботи, під час аудиторної роботи було застосовано методiku ведення щоденника з розвитку творчого потенціалу. З початку студентам була прочитана лекція «Особистісний щоденник як ефективний механізм розвитку

творчого потенціалу майбутнього учителя іноземних мов». Ми поставили перед студентами експериментальної групи завдання – створити та заповнювати кожного тижня щоденник розвитку творчого потенціалу. Кожного тижня майбутньому учителю іноземних мов треба було відповідати в щоденнику на такі запитання:

- 1) Які події цього тижня мали вплив на творчий потенціал?
- 2) Як я проявив нестандартне мислення у результатах праці?
- 3) Чи проявляв я творчі здібності, коли це було необхідно?
- 4) Що я міг змінити для більшої реалізації свого творчого потенціалу на цьому тижні?
- 5) В чому я можу ще проявити творчі здібності?

Питання в щоденнику мають на меті змусити майбутнього фахівця у сфері іноземних мов аналізувати свою діяльність та продумувати варіанти її трансформації для ефективної реалізації й розвитку творчого потенціалу. З доповідями щодо ведення щоденника студенти виступали під час семінарських занять.

Ведення щоденника поширювалось на весь час вивчення дисципліни. Наприкінці формувального експерименту студент мав проаналізувати й поділитися з групою та викладачем тим, чому його навчив щоденник та як змінилося за цей час його ставлення до свого творчого потенціалу та його впливу на досягнення успіху в професійній діяльності учителя іноземних мов.

Для забезпечення ціннісного ставлення до розвитку творчого потенціалу студентам було прочитано мінілекцію з презентаційними матеріалами, присвячену прояву творчого потенціалу в педагогіці. При цьому наголос робився на те, що у кожного педагога-новатора свій почерк прояву творчих здібностей.

Після цього між групами були наосліп розподілені різні прояви творчого потенціалу в педагогіці, що були описані в мінілекції. Групам були дані такі завдання:

1. За допомогою групового диспуту визначте відомого педагога-новатора, що, на думку групи, краще за інших демонструє свої творчі

здібності. Єдина умова: У мережі Інтернет мають існувати відеоматеріали про цього педагога (документального чи художнього спрямування).

2. Під час групового диспуту визначте, які творчі здібності сприяють розвитку особистості педагога новатора.

3. За допомогою ресурсу Youtube відшукайте відео, що найбільш яскраво демонструє творчість педагога-новатора, що був обраний вашою групою. Передивіться декілька відео для того, щоб скласти повне враження про обраного викладача.

4. Визначте творчі здібності педагога новатора.

5. На основі виконаної роботи, створіть презентацію, використовуючи короткі відеоприклади.

6. За результатами роботи створіть короткий відеофільм, для ілюстрації творчого потенціалу педагога. Тематика та художній стиль фільму необмежені.

7. Презентуйте результати своєї роботи однокурсникам.

За результатами такої аудиторної роботи проходить огляд фільмів, на якому групи майбутніх учителів іноземних мов демонструють кращі свої напрацювання і відео з елементами творчості. Огляд фільмів реалізується в аудиторній роботі.

Огляд фільмів проходить в атмосфері емоційного підйому, радості й позитивного настрою у всіх учасників. На цих аудиторних заняттях особливої уваги приділялось формуванню творчих здібностей, засвоєнню навичок творчого потенціалу під час занять з вивчення іноземної мови.

Отже, за результатами цих практичних занять ми можемо спостерігати такі наслідки:

1. У майбутніх учителів іноземних мов поглиблюються знання про значущість саме творчого потенціалу в педагогіці, можливості його прояву під час навчання іноземних мов.

2. У майбутніх учителів іноземних мов розвиваються творчі здібності, відбувається креативний пошук під час вирішення складних творчих завдань у педагогіці.

3. Майбутні учителі іноземних мов під час виконання завдання отримують можливість застосувати свій творчий досвід і знання, які отримувались не тільки під час вивчення різноманітних дисциплін в закладі вищої освіти, а й з досвіду особистого життя.

4. Майбутні учителі іноземних мов демонструють свій творчий потенціал на певних етапах підготовки проєкту.

5. З ростом творчої та навчальної активності майбутніх учителів іноземних мов, зростає їх зацікавленість у творчому та професійному саморозвитку.

6. Створюються умови для забезпечення ціннісного ставлення до розвитку творчого потенціалу саме в педагогічній діяльності.

З метою поглиблення розуміння майбутніми учителями іноземних мов важливості творчого потенціалу для їх професійного та кар'єрного успіху реалізовувався ряд заходів, серед яких лекція, бесіда, метод проєктів.

Під час *бесіди* на тему «Розвинутий творчий потенціал – успішний кар'єрний шлях сучасного учителя іноземних мов» педагог порушував проблему нелінійності та складності побудови успішної професійної кар'єри учителя іноземних мов в українському суспільстві. Бесіда мала мету сформуванню у студентів розуміння своєї мети педагога, спрямованість на неї та на реалізацію творчого потенціалу, тому що тоді вони легко зможуть долати труднощі на своєму професійному й життєвому шляху.

В процесі бесіди викладач стимулював студентів висловлювати свої думки за напрямками: 1) Як я бачу свій професійний шлях учителя іноземних мов? 2) Що я можу зробити особисто для досягнення професійного успіху в педагогічній сфері? 3) Чому я збираюся / не збираюся залишатися в професії? 4) Як творчий потенціал допоможе мені досягти професійного та кар'єрного успіху? 5) Якими

особистісними якостями володіє учитель іноземних мов з розвинутим творчим потенціалом?

Наприкінці бесіди студенти отримували завдання підготувати доповіді про успішних сучасних учителів іноземних мов і про значення творчого потенціалу в їхньому житті. Для того, щоб проаналізувати різні професійні шляхи сучасних учителів іноземних мов, експериментальну групу було поділено на дві рівні підгрупи. Студенти першої підгрупи готували доповіді про сучасних закордонних учителів іноземних мов, а студенти другої підгрупи – про українських сучасних учителів іноземних мов. Особистість для підготовки доповіді студент обрав самостійно, важливою частиною завдання був аналіз прояву творчого потенціалу сучасним успішним учителем іноземних мов. Аналізуючи кар'єрний шлях успішного вчителя іноземних мов, студенти мали змогу прослідкувати на прикладі варіанти побудови кар'єри. Студенти мали усвідомити, що успішність сучасного викладача іноземних мов не пов'язано слідуванню шаблону, а поєднана з проявом та реалізацією творчих здібностей: створенням стартапу, розробкою новітніх методик викладання іноземних мов, пошуку свого унікального творчого педагогічного стилю. А для цього необхідні якісна освіта, високорозвинений творчий потенціал, що обумовлює успішність кар'єрного росту.

Як підсумок доповідей на практичному занятті виконувалася вправа «Банк ідей з розвитку творчого потенціалу». Педагог пояснював студентам, що отриманий досвід і знання з іноземних мов є їхнім надбанням, яке може змінити їх ставлення до професії вчителя іноземних мов. Для посилення розвитку творчого потенціалу студентів, цей здобуток треба поєднати. Кожному зі студентів пропонувалося розкрити певний метод розвитку творчого потенціалу, про який він дізнався під час виконання завдань, та поділитися ним з іншими. Студенти записували по черзі свої ідеї до спільного «банку ідей». Кожну ідею, педагог коментував, обов'язково дякуючи автору та відзначаючи його позитивну роль у розвитку творчого потенціалу саме майбутнього учителя іноземних мов.

Виконуючи ці вправи майбутні учителі іноземних мов усвідомлювали важливість розвитку творчого потенціалу. По закінченню вправи педагог виносив

на обговорення студентів питання: «Які особистісні якості сприяють розвитку творчого потенціалу майбутнього учителя іноземних мов?»

За результатами такого обговорення виокремилось коло особистісних якостей, запропонованих учасниками групи. Частіше за все серед якостей майбутнього учителя іноземних мов називали: нестандартне мислення, оригінальність, авантюризм, цілеспрямованість, наполегливість, інтелект, комунікабельність, допитливість, критичність мислення, спрямованість на успіх, працелюбність тощо. Підсумком цієї вправи був розподіл визначених якостей між студентами, яким ставилось завдання з розробки та презентації практичного заняття з розвитку визначеної особистісної якості, що сприяє росту творчого потенціалу. Структура такого заняття містить: мінілекцію, бесіди та практичні вправи.

Спочатку студенти розробляли сценарій та план такого заняття і презентували його іншим. У підсумку визначався найбільш вдалий проєкт, який переможець впливав у життя на наступному занятті.

Внаслідок реалізації описаних вище навчальних методів під час аудиторної роботи студенти не тільки усвідомлювали важливість творчого потенціалу для професійного розвитку в педагогіці, а й отримували певні практичні інструменти для його розвитку.

Для створення позитивного ставлення до творчого потенціалу та спрямованості на досягнення успіху в педагогічній діяльності реалізовувалась низка таких заходів: навчальна бесіда «Шляхи мотивації», презентації «Творчість у моєму житті».

У навчальній бесіді педагог торкається питань залежності результатів діяльності від впливу мотивації. Під час бесіди студентам пропонується згадати випадки зі свого життя: 1) коли їх діяльність обумовлювалась високою мотивацією та спрямованістю на успіх; 2) коли вони відчували байдужість до результатів завдання; 3) коли вони діяли під впливом мотивації уникнення невдач. Згадуючи кожний з трьох станів, майбутнім учителям іноземних мов треба було описати: чого вони прагнули досягти, що при цьому відчували та які результати отримали. Під час

обговорення студенти усвідомлювали важливість позитивної мотивації для досягнення успіху у педагогічній діяльності та у житті.

Наприкінці бесіди викладач пропонував студентам замислитися над важливістю творчого потенціалу у їхньому житті. Чи допомагав творчий потенціал їм досягти успіху? За результатами розмірковувань студентам необхідно було скласти 5-хвилинну презентацію, в якій вони мали викласти обставини, коли вони проявляли творчий потенціал саме при навчанні іноземних мов, що допомогло їм розв'язувати освітню проблему або дозволило досягти мети.

Така вправа допомагає майбутнім учителям іноземних мов усвідомити того факту, що творчий потенціал вже реалізується в їхньому житті й сприяє вирішенню педагогічних ситуацій.

Під час впровадження третьої педагогічної умови важливим завданням було усвідомлення майбутніми учителями іноземних мов морального змісту у педагогічній діяльності. Для реалізації цього завдання застосовувався метод бесіди, диспут, презентації.

Навчальна бесіда була присвячена питанню цінностей, якими мають керуватися у своїй діяльності сучасні учителі іноземних мов. Викладач розповів майбутнім фахівцям у галузі навчання іноземних мов про те, що цінності людини умовно можна розділити на матеріальні та духовні. Різні спільноти неоднаково ставляться до цінностей та приділяють провідну роль різним ідеям та ідеалам.

Педагог пропонував студентам назвати ті цінності, якими має керуватися у своїй діяльності сучасний учитель іноземних мов. Далі викладач просив учасників визначити за 5-бальною шкалою, в якій мірі ці цінності уявного учителя іноземних мов відповідають їх власним цінностям. Наприкінці вправи відбувалось обговорення. Викладач схвально коментував відкритість та готовність студентів до розмови про власні цінності в контексті розвитку творчого потенціалу.

За результатами бесіди проводився диспут на тему «Цінності сучасного учителя іноземних мов в контексті розвитку творчого потенціалу свого та учнів».

Під час обговорення майбутні учителі іноземних мов усвідомлюють цінність творчого потенціалу для успішності професійної діяльності.

Реалізації третьої педагогічної умови відбувалась з використанням двох основних методів активного навчання: методу рольового моделювання конкретних ситуацій та методу ділових бесід. Це допомогло моделюванню професійно-орієнтованих ситуацій, які б сприяли розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов.

Під час використання методу рольового моделювання конкретних ситуацій ми вирішили зосередитися на проблемних ситуаціях з навчання іноземних мов, ситуаціях морального вибору, що потребують прояву креативних здібностей та ситуацій, присвячених розвитку саме творчого потенціалу.

Перед моделюванням саме таких ситуацій студентам було представлено лекцію презентацію про бар'єри з навчання іноземних мов. В ході лекції-презентації студенти дізналися які саме існують бар'єри, шляхи зняття цих бар'єрів на заняттях з іноземної мови та роль прояву творчих здібностей викладача для ефективного подолання цих бар'єрів.

Після закінчення лекції-презентації студентам було запропоновано поділитися на пари та змоделювати спілкування за визначеними ролями при навчанні іноземних мов. Студентам пропонувалося змоделювати самим декілька ситуацій, вони мали наповнити модель іншомовно-комунікативним змістом.

За підсумками розігрувань у групі проходила дискусія за темою «Чи завжди креативне ставлення до суб'єктів навчання сприяє ефективному подоланню бар'єрів з вивчення іноземної мови?» Майбутні учителі іноземних мов аналізували змодельовані ситуації та робили висновки щодо подолання бар'єрів під час навчання іноземних мов. Також студенти аналізували те, на скільки роль впливала на можливість їх самовираження та здатність до прояву творчих здібностей.

Моделювання ситуацій присвячених моральному вибору відбувалися за допомогою рольового розігрування. Перед моделюванням під час лекції-дискусії «Цінності сучасного майбутнього учителя іноземних мов» студенти були обізнані щодо моралі, цінностей, видів цінностей, універсальних цінностей, типів морального розвитку особистості та мали змогу висловити свою думку з питань: «Яким має бути моральний профіль сучасного учителя іноземних мов?».

«Актуальні цінності сучасного світу», «Найважливіші для мене цінності», «Які цінності важливі для розвитку творчого потенціалу свого та учнів?»

По закінченню лекції-дискусії студенти в парах моделювали розвиток ситуації, пов'язаних з моральним вибором учителів.

За підсумками моделювання майбутні учителі висловлювали свої рішення. Відбувалась загальна дискусія на тему «Вплив цінностей на якість роботи учителя іноземних мов?»

Особлива увага приділялася моделюванню ситуацій присвячених розвитку творчого потенціалу студентів. На початку моделювання студентам була презентована мінілекція «Творчі здібності учителя іноземних мов». У цій лекції було розглянуто творчі здібності які можуть бути притаманні особистості та як можна їх використовувати під час навчання іноземних мов.

Для моделювання студентам пропонувалось продемонструвати свої творчі здібності під час занять з іноземних мов. Кожен студент готував заняття з іноземної мови за темою, яку йому пропонував викладач та проводив заняття в групі, виконуючи роль викладача. Основними критеріями оцінки студента були інтерактивність підготованого ним заняття, використання своїх творчих здібностей на цьому занятті та вияв творчих здібностей в інших студентів. Спрямованість цих занять була орієнтована як на предметну сферу, так і на прояв креативності. Домінантну позицію на цих заняттях займали майбутні учителі іноземних мов, роль викладача зводилась до напряму роботи студентів на досягнення основних цілей ігрового заняття. Цей метод дає студентам змогу легше зрозуміти й запам'ятати навчальний матеріал, оскільки студенти стають суб'єктами навчального процесу, водночас така форма занять спрямована на формування і реалізацію творчого потенціалу у майбутніх учителів іноземних мов шляхом взаємного впливу і дій студентів на інших членів колективу, що сприяє зміні та формуванню особистості майбутнього учителя іноземних мов в системі своїх творчих способів мислення і поведінки.

Під час моделювання ділових бесід пріоритетним завданням було введення студентів у ситуації коли суб'єкти навчання повинні проявляти свою креативність.

На початку розігрування ділових бесід майбутні учителі іноземних мов слухали лекцію зі зворотним зв'язком на тему «Особливості створення творчого клімату на заняттях іноземної мови». Під час цієї лекції студенти дізналися про форми й методи створення творчого клімату, особливості ролей, що виконують учасники під час таких занять. По завершенню лекції студенти давали зворотний зв'язок щодо почутого, – що нового вони дізналися з лекції? Які способи створення творчого клімату вони використовують як майбутні учителі? Що викликаю складності під час створення творчого клімату саме на заняттях з іноземної мови?

Для моделювання студентам було запропоновано розіграти в парах декілька ситуацій створення творчого клімату на заняттях з іноземної мови.

По завершенню моделювання ситуацій студенти брали участь у дискусії на тему «Прояв творчого потенціалу на заняттях з іноземної мови», під час якої аналізували, як на суб'єктів навчання впливає роль, рівень розвитку творчого потенціалу, рівень професійного розвитку, особистісні характеристики тощо.

За підсумками реалізації моделювання педагогічних завдань, які вимагали від майбутніх учителів іноземних мов прояву креативних здібностей для створення почуття успіху, можемо зазначити, що у студентів експериментальної групи спостерігалось:

- посилення мотивації досягнення успіху;
- розуміння цінності творчого потенціалу для професійної самореалізації;
- спрямованість на використання творчих підходів в майбутній професійній діяльності;
- прояв навичок самомотивації з розвитку творчого потенціалу, усвідомлення власних цінностей та орієнтирів;
- прояв навичок планування з використанням коучингових технологій;
- інтелект;
- критичність мислення;
- здатність до самоорганізації;

- розуміння змісту та значення творчості в діяльності майбутнього учителя іноземної мови;
- здатність до використання творчих методів в діяльності;
- відкритість новому досвіду;
- самоусвідомлення;
- навички рефлексії;
- розвинутий творчий потенціал;
- здатність до осмислення можливостей та обмежень використання творчих методів в професійній діяльності.

Комплекс заходів, проведених під час реалізації третьої педагогічної умови, спонукає студентів до рефлексії та обдумування значення творчого потенціалу для продуктивної педагогічної роботи, досягнення особистого та професійного успіху.

Висновки до другого розділу

Для досягнення мети дисертаційної роботи, а також перевірки її гіпотези було розроблено педагогічну модель формування творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови, що складається з трьох блоків: цільового, змістовно-діяльнісного та діагностичного. Всі етапи є взаємопов'язаними та неможливі без послідовного їхнього упровадження. Модель конкретизувала мету, принципи, педагогічні умови та критерії оцінки дослідження. Основними критеріями було визначено: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-діяльнісний та особистісно-рефлексивний. Згідно з педагогічною моделлю відсутність значущих результатів експерименту має призвести до фундаментальної її перебудови та уточнення змісту цільового блоку. Аналіз наукових досліджень, присвячених проблемі формування творчого потенціалу показав, що під час реалізації педагогічних умов важливо дотримуватися принципів: креативності, інтерактивної спрямованості, систематичності та наступності, наочності, зв'язку навчання з практичною діяльністю, самоорганізації й саморозвитку, інноваційності, диференціації та

індивідуалізації. Неможливо забезпечити розвиток творчого потенціалу здобувачів освіти в галузі навчання іноземної мови в умовах хаотичного, несистемного впровадження педагогічних умов, що буде супроводжуватися порушенням логіки їх впровадження. Принцип системності в реалізації педагогічних умов передбачає, що педагогічні умови й всі заходи, які вони охоплюють в собі, розглядаються як єдина система, всі елементи якої пов'язані один з одним та дозволяють досягти результату лише в ході системного застосування.

Перша педагогічна умова передбачає залучення майбутніх учителів іноземних мов до розроблення дидактичних матеріалів, що містять матеріали творчого характеру. Розроблено зміст вправ, лекцій та завдань, які необхідні для реалізації педагогічної умови. Заходи, що складають її зміст спрямовані на формування інтелектуальної, когнітивної, комунікативної, духовної, вольової та діяльнісної підструктури особистості здобувача та закріплюють його здатність до реалізації творчого потенціалу на практиці. Ця умова реалізується під час педагогічної практики, на аудиторних заняттях та під час самостійної педагогічної праці з викладання іноземних мов.

Друга педагогічна умова передбачає упровадження імерсивних технологій, спрямованих на розвиток та реалізацію творчого потенціалу у студентів. Визначено перелік сучасних мобільних додатків, складено інструкції з їх використання майбутніми учителями іноземної мови. В процесі реалізації цієї умови здобувачі ознайомлюються з цілим рядом сучасних додатків, що дозволяють суттєво розширити їх професійні навички, а також стимулюють розвиток творчого потенціалу.

Третя педагогічна умова передбачає забезпечення ціннісного ставлення до розвитку та реалізації творчого потенціалу під час аудиторної роботи на основі моделювання творчих професійно-орієнтованих завдань. Дана умова реалізується через цілий ряд індивідуальних та групових заходів, що разом формують мотивацію до розвитку та саморозвитку творчого потенціалу, успіху в педагогічній діяльності. Методичні рекомендації з реалізації

педагогічних умов з розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти у галузі навчання іноземної мови у процесі їх фахової підготовки вимагає дотримання певних підходів, принципів, форм та методів навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
2. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: навч. посібник / О. М. Пехота та інші. Київ, В-во А.С.К., 2003. 240 с.
3. Хмельковська С. В. Формування творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Херсон. держ. ун-т. Херсон, 2005. 221 с.
4. Мостова А. О. Формування творчого потенціалу майбутніх учителів англійської мови. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя, 2011. Вип. 17 (70). С. 332–335
5. Серьожникова Р. К. Формування творчого педагогічного потенціалу майбутнього викладача у процесі професійної підготовки в університеті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.04. Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д.Ушинського. Одеса, 2009. 48 с.
6. Серьожникова Р. К. Актуалізація творчого потенціалу особистості як результат суб'єктної активності майбутнього викладача. *Наука і освіта*. 2010. № 2. С. 119–123.
7. Коберник О. М. Теоретико-методичні засади моделювання виховної системи школи. *Педагогічний альманах*. 2015. Вип. 25. С. 16–23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2015_25_4 (дата звернення: 28.05.2022)
8. Кравчук О. М. Моделювання професійної діяльності майбутнього вчителя математики у навчальному процесі. *Моделювання в навчальному процесі* : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конференції 23–27 лют. 2015 р. / уклад. Н. А. Головіна. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. С. 24–27.

9. Власенко О. М. Моделювання педагогічних ситуацій як засіб формування моральних цінностей у майбутніх вчителів. *Вісн. Житомир. держ. пед. ун-ту ім. І. Франка*. 2003. Вип. 13. С. 90–92.

10. Шліхтенко Ю. Модель реалізації педагогічних умов розвитку творчого потенціалу в майбутніх учителів іноземних мов. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2022. №7-8 (121-122). С. 182-191.

11. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : «Академвидав», 2006, 352 с.

12. Прищак М. Д. Методологічний концепт комунікативного підходу в освіті та педагогіці. *In Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (25–27 вересня 2012 р.)*. 2012. URL: <http://conf.vntu.edu.ua/znanosv/2012/txt/pryshchak.pdf>. (дата звернення: 20.09.2022)

13. Шехавцова С. О. Професійно-педагогічна підготовка студентів університету в контексті суб'єктно-діяльнісного підходу. *Educational Dimension*, 2012, 35, С. 402-409.

14. Ткаченко Л. П. Системний підхід до організації навчання у вищих навчальних закладах. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*: зб. наук. пр. /за ред. С.С. Єрмакова, 2003, 20, С. 32-34.

15. Дубасенюк О. А. Акмеологічний підхід як стратегічний орієнтир особистісно-орієнтованої педагогічної освіти. *Проблеми освіти*: збірник наукових праць, 2015, 84, С.25-30.

16. Ігнатюк О. А. Формування готовності майбутнього інженера до професійного самовдосконалення: теорія і практика: монографія. Харків : Вид-во НТУ «ХП», 2009. 432 с.

17. Лозова В. І., Троцько Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання: навч. посіб. / 2-е вид., випр. і доп. Харків, «ОВС», 2002. 400 с.

18. Зінько О. В., Герасимова І. Г. Мистецтво як засіб творення особистості студента при вивченні культурознавчих дисциплін у вищих

навчальних закладах. Тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції "Знання. Освіта. Освіченість", м. Вінниця, 28–29 вересня 2016 р.: С. 72-75. URL: http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13304/%20%20%20%20%20_%20%20%20%20%20%20_2016.PDF?sequence=1 (дата звернення: 28.04.2023)

19. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підруч. 2-е вид./ О. Б. Бігіч, та ін.; під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. Київ, Ленвіт, 2002. 328 с.

20. Буряк В. К. Самостійна робота як вид навчальної діяльності школяра. *Рідна школа*. 2001. № 9. С.49–51.

21. Головка Н. Самостійна робота як складова навчального процесу у вищій школі. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогіка*. 2015. Вип. 2. С. 19–22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vknutshp_2015_2_6 (дата звернення: 20.05.2022)

22. Дубасенюк О. А. Проблеми професійної підготовки студентів заочної форми навчання в університеті. *Андрагогічний вісник*. 2012. № 1. С. 94–98.

23. Козаков В. А. Самостоятельная работа студентов и ее информационно-методическое обеспечение : учебное пособие для вузов. Київ : Высшая школа, 1990 . 247 с.

24. Мороз О. Г., Сластьонін В. О., Філіпенко Н. І. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація: навч. посібник. Київ, НПУ, 1997. 168 с.

25. Организация самостоятельной работы студентов в условиях интенсификации обучения / Алексюк А. М., Аюрзанайн А. А., Пидкасистый П. И., Козаков В. А. Київ : ИСИО, 1993. 333 с.

26. Рибалко Л. С. Акмеологічний аспект змісту самостійної роботи студентів. *Акмеологія в Україні: теорія і практика* : зб. наук. праць. Київ, 2013. 63–69.

27. Сидорчук Н. Г. Роль самостійної навчальної діяльності у підготовці майбутніх учителів до професійної самоосвіти. *Професійна підготовка педагогічних працівників: наук.-метод. зб.* / за ред. О. А. Дубасенюк, Л. П. Пуховської. Київ-Житомир: Житомир. держ. пед.ун-тет. 2000. С.254–262.

28. Солдатенко М. М. Самостійна пізнавальна діяльність як фактор професійного становлення. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика.* 2001. Вип. 2001. Т. 2. С. 54–66.

29. Швед М. Самостійна робота студентів: навч.-метод. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2013. 205 с.

30. Морська Л. І. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів іноземних мов до використання інформаційних технологій у професійній діяльності. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб.* / Кол. авт. Київ : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, 2007. Вип. 49. С. 80–85.

31. Сухомлин Т. С. Психолого-педагогічні умови ефективного впровадження інформаційних технологій у професійну діяльність майбутнього вчителя іноземної мови. *Наукові записки. Серія "Філологічна".* – Острого : Видавництво Національного університету "Острозька академія". Вип.11. 2009. С. 577–585.

32. Чернякова О. І. Особистісно орієнтований підхід у навчанні школярів англійської мови. *Психолінгвістика.* 2013. Вип.13. С.93–117.

33. Фандеєва, А. Є. Розроблення дидактичних матеріалів як умова ефективного засвоєння професійно спрямованої іноземної мови. *Імідж сучасного педагога.* 2020. №4 (193). 54–59.

34. Богомазова В. Н. Формування навичок мовленнєвої компетенції. *Німецька мова в школі.* 2010. №3. С. 5–9.

35. Варзацька Л., Кратасюк Л. Інтерактивні технології в системі особистісно-зорієнтованої освіти. *Дивослово.* 2006. №4. С. 15–25.

36. Гапонова С. В. Типологія помилок у мовленні майбутніх учителів на уроках англійської мови. *Іноземні мови.* 2006. №2. С. 3–5.

37. Гіс В. Й. Методика проведення гри як засобу активної пізнавальної діяльності. *Англійська мова і література*. 2010. №6. С. 7–10.

38. Зайцева І. Особливості навчання майбутніх філологів ведення англомовної дискусії з використанням проблемних ситуацій. *Науково-методичний журнал «Іноземні мови»*. 2021. №1. С. 10–17.

39. Паршикова О. О. Готуємо майбутніх учителів до застосування комунікативно-ігрових технологій у навчанні німецької мови у Новій українській школі. *Іноземні мови*. 2021. № 2. С. 10–15.

40. Совгар О. Активне навчання та його застосування у викладанні англійської мови. *Іноземні мови*. 2021. №2. С.16–22.

41. Харченко Ю. Ю. Формування ключових життєвих компетентностей в умовах сучасної модернізації освітніми засобами ІКТ: давайте обговоримо. *Англійська мова та література*. 2018. №1/3. С. 24–26.

42. Джуряк, Л. Ю. Застосування інноваційних методів під час викладання та вивчення англійської мови. *Англійська мова та література*. 2019. № 1–3. С. 46–50.

43. Душніцька І. І. Важливість вивчення іноземних мов у сучасному світі та роль навчальної гри у цьому процесі. *Англійська мова та література: науково-метод. журн*. 2018. № 19–21. С 30–35.

44. Устименко О. М. Порівняльний аналіз технологій традиційного та проєктного навчання іноземних мов і культур учнів закладів загальної середньої освіти. *Науково-методичний журнал "Іноземні мови"*. 2020. №. 2. С. 47–52.

45. Жека А. А. Використання ігрових технологій на початковому етапі вивчення німецької мови. *Німецька мова в школі*. 2009. №1. С. 13–14.

46. Колісник В. П. Підвищення ефективності навчання за допомогою гри. *Англійська мова і література*. 2010. №3. С. 2–6.

47. Майстренко С. В. Рольові ситуаційні ігри. *English*. 2000. № 37. С. 4.

48. Терещенко Л. Д. Роль гри в процесі вивчення німецької мови на початковому етапі навчання. *Німецька мова в школі*. 2009. №12. С. 14–20.

49. Фічора Т. С. Вивчаємо із задоволенням – вивчаємо із успіхом. *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2003. №4. С.80–89.
50. Чепурна М. В. Рольова гра – один із основних засобів особистісно зорієнтованого навчання. *Англійська мова і література*. 2006. № 22–23. С. 17–27.
51. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2004. 334 с.
52. Дубасенюк О. А. Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін. Житомир : Видавництво ЖДУ, 2004. 261 с.
53. Дубенчук І. Розвиток самостійної активно-пізнавальної діяльності студентів на заняттях з іноземної мови засобами проектної методики. *Нова педагогічна думка*. 2005. №4. С.25–27.
54. Практикум з методики викладання англійської мови у середніх навчальних закладах: посібник. Вид. 2-е, доп. і перероб. / кол. авторів під керівн. С Ю.Ніколаєвої. Київ, Ленвіт, 2004. 360 с.
55. British Council. URL: <http://learnenglish.britishcouncil.org/> (дата звернення: 20.05.2022)
56. Duolingo . URL: <https://www.duolingo.com/learn> (дата звернення: 20.05.2022)
57. FreeRice. URL: <https://freerice.com/categories/english-vocabulary> (дата звернення: 23.05.2022)
58. Situational English. . URL: <https://www.situational-english.com/> (дата звернення: 24.05.2022)
59. EnglishDom. URL: <https://www.englishdom.com> (дата звернення: 24.05.2022)
60. English language learning. URL: <http://english-for-free.com> (дата звернення: 24.05.2022)
61. Learn German. / Complete PC Course. URL: <https://www.lingoda.com/en/german/how-it-works> (дата звернення: 25.05.2022)

62. Real English. . URL: <https://www.real-english.com/> (дата звернення: 25.05.2022)
63. Wertenschlag L., Muller M., Scherling T., Gik C. Moment mal wortschatz trainer 1-3. Видавництво Langenscheidt, 2000. Розмір файлу: 12.9 Мб.
64. LinguaLeo URL: <https://lingualeo.com/uk> (дата звернення: 25.05.2022)
65. Atkinson M. W., Chois R. T. Step-by-step coaching. – Exalon Pub., 2010.
66. Биков В. Ю. Цифрова трансформація суспільства і розвиток комп'ютерно-технологічної платформи освіти і науки України. *Матеріали методологічного семінару НАПН України "Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку"*. 4 квітня 2019 р. / За ред. В.Г. Кременя, О.І. Ляшенка. Київ, 2019. С.20–26.
67. Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю., Козяр М. М. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті майбутніх фахівців / за ред. член-кор. НАПН України Гуревича Р. С. Львів : Вид-во «СПОЛОМ», 2012. 502 с.
68. Кухаренко В. М., Бондаренко В. В. Екстрене дистанційне навчання в Україні: монографія. Харків, Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. 409 с.
69. Биков В., Лещенко М. Цифровая гуманистическая педагогика открытого образования. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. 2016. №. 4. С. 115–130.
70. Асадчих О. В. Методична система інтегрованого навчання майбутніх філологів японського академічного мовлення: дис. ... докт. пед. наук : 13.00.02 / Нац. пед. університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2017. 481 с.
71. Дибська Т. С. Методика змішаного навчання усного японського мовлення майбутніх філологів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2020. 290 с.
72. Краснопольський В. Е. Іншомовна підготовка студентів нефілологічних спеціальностей на основі створення і використання WEB-

технологій: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. Київ, 2019. 438 с.

73. Ма Мінь Методика навчання усного китайського діалогічного мовлення майбутніх філологів. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Київ. нац. унт ім. Тараса Шевченка, Київ, 2018. 197 с.

74. Михайлюк Г. В. Навчання майбутніх учителів японської мови розуміння граматичних засобів вираження модальності у процесі читання: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Київ. нац. лінгв. ун-т. Київ, 2010. 206 с.

75. Наумова Ю. С. Особливості засвоєння візуально-семантичних образів студентами у процесі вивчення іноземної мови з ієрогліфічною писемністю : дис. ... канд. пед. наук : 19.00.07 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2019. 276 с.

76. Chang, Benjamin, et al. Foreign language learning in immersive virtual environments. *The Engineering Reality of Virtual Reality*. 2012. Vol. 8289. International Society for Optics and Photonics, 2012. URL: https://www.researchgate.net/publication/258712423_Foreign_language_learning_in_immersive_virtual_environments (дата звернення: 26.05.2022)

77. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті: словник. Київ, ЦП Компринт, 2019. 134 с.

78. Benny Platte, Anett Platte, Rico Thomanek, Christian Roschke, Tony Rolletschke, Frank Zimmer, Marc Ritter *ARTranslate - Immersive Language Exploration with Object Recognition and Augmented Reality*. Proceedings of the 12th Conference on Language Resources and Evaluation (LREC 2020), Marseille, 11–16 May 2020. P. 356–362. URL: <https://aclanthology.org/2020.lrec-1.44.pdf> (дата звернення: 01.06.2022).

79. Cheng, H., Zhan, H., & Tsai, A. Integrating Second Life Into a Chinese Language Teacher Training Program: A Pilot Study. *Journal of Technology and Chinese Language Teaching*, Retrieved from 2010. 1(1). pp. 31-58 URL: <https://commons.erau.edu/publication/1099> (дата звернення: 01.06.2022)

80. Chik, A. Digital gaming and language learning: Autonomy and community. *Language Learning & Technology*. 2014. no. 18(2), pp. 85–100. URL: <http://llt.msu.edu/issues/june2014/chik.pdf> (дата звернення: 01.06.2022)

81. Frazier, Erin & Bonner, Euan & Lege, Ryan A Brief Investigation into the Potential for Virtual Reality: A Tool for 2nd Language. *Learning Distance Education in Japan*, 2019. no. 2, pp. 211

82. Geng, X., Yamada, M. An augmented reality learning system for Japanese compound verbs: study of learning performance and cognitive load. *Smart Learn. Environ.* 2020. № 7. P. 27. URL: <https://doi.org/10.1186/s40561-020-00137-4> (дата звернення: 01.06.2022)

83. X. Geng and M. Yamada, The development and evaluation of an augmented reality learning system for Japanese compound verbs using learning analytics. *2020 IEEE International Conference on Teaching, Assessment, and Learning for Engineering (TALE)*, 2020, P. 71–76, doi: 10.1109/TALE48869.2020.9368345.

84. Попова О. В. Теоретико-методичні засади професійно-мовленнєвої підготовки майбутніх перекладачів китайської мови в умовах університетської освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / ДЗ Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2017. 887 с.

85. Rebecca M. Hein, Carolin Wienrich, Marc E. Latoschik. A systematic review of foreign language learning with immersive technologies (2001-2020). *AIMS Electronics and Electrical Engineering*, 2021. № 5(2) P. 117–145. doi: [10.3934/electreng.2021007](https://doi.org/10.3934/electreng.2021007)

86. Arbogast, M. A. Immersive Technologies in Preservice Teacher Education: The Impact of Augmented Reality in Project-Based Teaching and Learning Experiences : Doctoral dissertation, University of Toledo. OhioLINK Electronic Theses and Dissertations Center. 2019. URL: http://rave.ohiolink.edu/etdc/view?acc_num=toledo1553266590134835 (дата звернення: 01.06.2022)

87. Сороко Н., Гаєвська О. Імерсивні технології та їх роль у викладанні східних мов (на матеріалі японської мови). *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. 2021. № 4. С. 33–46.

88. Ana Carolina C de Oliveira, João Agnaldo Nascimento, Sérgio Ribeiro Santos, Sandra M. D. de Queiros, Patricia Karla G. Brito, Adriana Z. Clericuzi REANIME a neonatal resuscitation simulator for evaluating team training. *Virtual and Augmented Reality (SVR) 22nd Symposium on*, 2020. P. 174–178.

89. Monaha, T. Virtual Reality for Collaborative E-learning. *Computers & Education*. 2008. no. 50 (4), P. 1339–1353.

90. Jack, C. P. Cheng, Keyu Chen, and Weiwei Chen Comparison of markerbased AR and markerless AR: A case study on indoor decoration system. *Proc. Lean & Computing in Construction Congress (LC3)*. (CONVR). Heraklion, Greece, 2017. vol. 2. DOI: 10.24928/JC3-2017/0231

91. Lee, Jaewoon, Kim, Yeonjin, Heo, Myeong-Hyeon, Kim, Dongho, Shin, ByeongSeok Real-Time Projection-Based Augmented Reality System for Dynamic Objects in the Performing Arts. *Symmetry*, 2015. no. 7(1), pp. 182–192, URL: <https://doi.org/10.3390/> (дата звернення: 01.06.2022).

92. Сорочинська В. Є. Утвердження здорового способу життя студентської молоді як вимір євроінтеграційного реформування. *Вища освіта України*. Додаток 4, 2006. Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» С.199–211.

93. Коломієць А. М., Лазаренко Н. І. Сучасні методологічні підходи в організації вищої педагогічної освіти. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Педагогічні науки*. 2016. № 3. С. 47–52.

94. Прадівляний М. Г. Використання особистісно орієнтованого підходу у формуванні готовності до іншомовного професійного спілкування студентів технічних спеціальностей. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2016. № 4. С. 115–119.

95. Зязюн І. А. Педагогічна дія вчителя в умовах інтегральної освітньої технології. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. 2010. № 3. С. 11–22.

96. Костиря І. В. Моделювання підготовки та професійної діяльності майбутнього фахівця-лідера. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. 2019. № 2. С. 100–107.

97. Кузьміна Н. М. Методика використання комп'ютерного моделювання при розв'язуванні деяких економічних задач. Актуальні проблеми психології: Психологічна теорія і технологія навчання / за ред. С. Д. Максименка, М. Л. Смульсон. Київ : Міленіум, 2005. Вип. 1. Т.8. С. 205–213.

98. Семиченко В. А. Системно-структурне моделювання складних об'єктів у психолого-педагогічних дослідженнях. *Післядипломна освіта в Україні*. 2003. № 3. С. 26–30.

99. Хмельковська С. В. Формування творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Херсон. держ. ун-т. Херсон, 2005. 221 с.

100. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.

101. Сисоєва С. О. СОЦІАЛЬНІ, ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ. Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм у системі підготовки освітянських кадрів: здобутки, пошуки, перспективи : монографія / за ред. Н. В. Гузій ; Мін-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. С. 23-56..

102. Костиря І. В. Формування лідерської позиції майбутніх інженерів у вищих технічних навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т". Харків, 2018. 246 с.

103. Ягоднікова В. В. Теорія і практика формування інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи: дис. ... доктора

пед. наук: 13.00.07 / Вінницький держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського, [Південноукраїнський нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського]. Вінниця, 2016. 525 с.

104. Шліхтенко Ю. В. Мультиmodalний підхід впровадження педагогічних умов розвитку творчого потенціалу в майбутніх учителів іноземних мов. *VIII Міжнародна науково-практична конференція «Integration of scientific and modern ideas into practice»*. 15-18 листопада 2022 р., Стокгольм, Швеція. С. 611-616. URL: <https://isg-konf.com/uk/integration-of-scientific-and-modern-ideas-into-practice/> (дата звернення: 01.12.2022).

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ПЕРЕВІРКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

3.1 Організація і методика педагогічного експерименту

Основним методом перевірки ефективності педагогічних умов розвитку творчого потенціалу у майбутніх учителів іноземної мови у процесі професійної підготовки було обрано педагогічний експеримент. Педагогічний експеримент являє собою складний та багатофункціональний метод, що спрямований на перевірку гіпотези педагогічного дослідження. Перевагою педагогічного експерименту є те, що він створює можливість об'єктивної фіксації змін, що відбуваються у рівні розвитку показників об'єктів дослідження [1, с. 123]. Об'єктивність результатів педагогічного експерименту обумовлюється:

- чітко визначеними показниками та критеріями оцінки об'єкта дослідження;
- використанням науково обґрунтованих методів дослідження;
- контрольованістю результатів дослідження через залучення групи порівняння;
- черговістю етапів (констатувального, формувального, узагальнювального).

Педагогічний експеримент проводився з 2021 по 2023 рік на базі Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Черкаського Національного університету імені Богдана Хмельницького, Мукачівського державного університету. До участі в дослідженні було залучено 376 студентів і 22 викладачі цих ЗВО, що виступали в ролі експертів.

На констатувальному етапі дослідно-експериментальної роботи на основі теоретичного аналізу та узагальнення наукових джерел вивчено стан досліджуваної проблеми (здійснювався аналіз філософської, психологічної та педагогічної літератури, дисертаційних робіт та авторефератів з проблеми розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти); здійснено аналіз законодавчих та нормативних документів щодо розвитку творчого потенціалу під час професійної підготовки; розглянуто наукові підходи до розвитку творчого потенціалу у майбутніх учителів іноземних мов; було виокремлено суперечності, які необхідно розв'язати; уточнено тему дослідження, сформульовано його науковий апарат, визначено мета та завдання дослідження; теоретично узагальнено досвід застосування педагогічних технологій з розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов під час професійної підготовки. Визначено структуру творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов. Проведено пілотне дослідження рівня розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови. Дослідження здійснювалося з використанням шкали самооцінювання. Респондентам пропонувалося оцінити по 10-бальній шкалі рівень розвитку творчого потенціалу на цей момент за кожним з критеріїв. Метод самооцінювання був застосований саме для визначення суб'єктивної потреби майбутніх учителів у розвитку творчого потенціалу. Під час дослідження було здійснено перевірку рівня розвитку творчого потенціалу у майбутніх учителів іноземних мов. Визначено педагогічні умови та створено модель реалізації педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов під час професійної підготовки, сформульовано гіпотезу дослідження; розроблено методичне забезпечення дисциплін професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов з метою розвитку їх творчого потенціалу. Зазначимо, що констатувальний етап дослідження був спрямований на виявлення реального стану розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов під час професійної підготовки для розробки ефективних педагогічних умов.

На формувальному етапі дослідження було впроваджено розроблені та обґрунтовані авторські педагогічні умови розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов під час їх професійної підготовки; здійснено експериментальну перевірку гіпотези дослідження та ефективності педагогічних умов і моделі реалізації педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов під час професійної підготовки. Було сформовано рівноцінні групи респондентів: експериментальну та контрольну. Проведене дослідження рівня розвитку творчого потенціалу за всіма показниками всіх критеріїв, а також виконано порівняння з використанням методів математичної статистики з метою доведення відсутності значущих відмінностей між групами на початку формувального етапу експерименту. На формувальному етапі експерименту реалізовувалися педагогічні умови розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов, за результатами впровадження яких здійснювалося повторне дослідження рівня розвитку творчого потенціалу. На цьому етапі емпіричні методи дослідження супроводжувалися систематичною фіксацією, синтезом і аналізом результатів. Зазначимо, що формувальний етап дослідження передбачав активну дію на здобувачів освіти експериментальної групи.

На узагальнювальному етапі дослідження (2023 р.) було інтерпретовано та систематизовано експериментальні дані методами математичної статистики; було проведене порівняння результатів до та після впровадження педагогічних умов окремо в експериментальній, окремо в контрольній групі з метою визначення статистичного вірогідних змін у результатах (порівняння кількісних показників на різних етапах експериментальної діяльності стало можливим внаслідок порівняльного аналізу відсоткових значень, отриманих на початку і в кінці дослідження); теоретично обґрунтовано та узагальнено матеріали дослідно-експериментальної роботи; сформульовано основні висновки за результатами проведення експерименту; здійснено літературне оформлення результатів дисертаційного дослідження; визначено перспективи подальших досліджень.

Послідовне дотримання вимог до організації педагогічного експерименту вимагало чіткого визначення критеріїв та показників оцінки розвитку творчого потенціалу у майбутніх учителів іноземної мови у процесі професійної підготовки (табл. 3.1).

Першим критерієм було визначено *мотиваційно-ціннісний*. Саме ціннісне ставлення до розвитку творчого потенціалу не тільки підвищує успішність студента в процесі участі в педагогічному експерименті, але й гарантує його подальший розвиток у цьому напрямкові. Якщо майбутній учитель іноземної мови усвідомить важливість та значення творчого потенціалу у забезпеченні його майбутньої професійної успішності, то це обумовить формування у нього стійкої спрямованості на подальший саморозвиток в цьому напрямку, а отже розвинені знання, навички та вміння, що дають можливість реалізувати творчий потенціал будуть суттєво розвиватися у майбутньому.

Показниками першого критерію було визначено: мотивація досягнення успіху; розуміння цінності творчого потенціалу для професійної самореалізації; спрямованість на використання творчих підходів в майбутній професійній діяльності; навички самомотивації з розвитку творчого потенціалу, усвідомлення власних цінностей та орієнтирів; навички планування з використанням коучингових технологій.

Також були визначені рівні розвитку за даним критерієм.

Таблиця 3.1

Критерії та показники сформованості розвитку творчого потенціалу у майбутніх учителів іноземної мови у процесі фахової підготовки

Критерії	Показники
Мотиваційно-ціннісний критерій	<ul style="list-style-type: none"> – мотивація досягнення успіху; – розуміння цінності творчого потенціалу для професійної самореалізації;

	<ul style="list-style-type: none"> – спрямованість на використання творчих підходів в майбутній професійній діяльності; – навички самомотивації з розвитку творчого потенціалу, усвідомлення власних цінностей та орієнтирів; – навички планування з використанням коучингових технологій;
Когнітивно-діяльнісний критерій	<ul style="list-style-type: none"> – інтелект; – критичність мислення; – здатність до самоорганізації; – здатність до самостійної розробки дидактичних матеріалів з використанням імерсивних технологій; – здатність до творчого використання імерсивних технологій; – розуміння змісту та значення творчості в діяльності майбутнього учителя іноземної мови; – здатність до використання творчих методів в діяльності
Особистісно-рефлексивний критерій	<ul style="list-style-type: none"> – відкритість новому досвіду; – самоусвідомлення; – навички рефлексії; – розвинутий творчий потенціал; – здатність до осмислення можливостей та обмежень використання творчих методів в професійній діяльності.

Джерело: розроблено автором

Низький рівень за мотиваційно-ціннісним критерієм виражається у відсутності мотивації досягнення успіху, низькому рівні усвідомлення цінності творчого потенціалу для професійної самореалізації, відсутністю спрямованості на використання творчих підходів в майбутній професійній діяльності, низьким рівнем розвитку навичок самомотивації з розвитку творчого потенціалу, усвідомлення власних цінностей та орієнтирів та навичок планування з використанням прийомів коучингу. Також низький

рівень буде визначений у тих здобувачів, у яких щонайменше три показники розвинені на низькому рівні, а інші на середньому або високому. Такі студенти, як правило, немотивовані до розвитку в професії взагалі або сприймають її як суму професійно важливих знань та навичок і не бажають витратити час на щось таке «несерйозне» як розвиток творчого потенціалу.

Середній рівень за мотиваційно-ціннісним критерієм може бути визначений якщо всі показники будуть розвинені на середньому рівні, або один з показників на низькому, а інші на високому. Такі студенти, як правило, характеризуються усвідомленням необхідності професійного розвитку та мотивовані на успіх, але не готові до роботи над собою та послідовного докладання зусиль до розвитку творчого потенціалу.

Високий рівень розвитку за мотиваційно-ціннісним критерієм може бути визначений якщо всі показники будуть розвинені на високому рівні. Такі студенти є дуже добре мотивованими, вони глибоко усвідомлюють значення творчого потенціалу для професійної самореалізації та демонструють ознаки готовності до послідовної роботи та саморозвитку в цьому напрямку.

Другим критерієм було визначено *когнітивно-діяльнісний*. Даний критерій спрямований на вимірювання глибини розуміння творчих процесів та можливостей їх використання в практичній площині як для саморозвитку, так і для професійної діяльності. Майбутній учитель може засвоїти як факт, що творчість в професійній діяльності важлива, але якщо він не усвідомлює як саме і через які способи можна застосовувати творчість в процесі викладання і до яких результатів це призведе, то реалізація творчого потенціалу в професійній діяльності буде заблокована.

Низький рівень показує низький рівень інтелекту та критичного мислення, низький рівень здатності до самоорганізації, відсутність розуміння змісту та значення творчості в діяльності майбутнього учителя іноземної мови, нездатність до творчого використання імерсивних технологій в діяльності, а також самостійної розробки дидактичних матеріалів з використанням імерсивних технологій. Для визначення низького рівня за критерієм він має

бути визначений хоча б за одним показником. Це обумовлюється тим, що відсутність чіткого розуміння змісту та творчих методів обов'язково буде ослаблювати здатність до їх використання на практиці, навіть якщо людина й зможе за прикладом повторювати якісь творчі способи у своїй діяльності. І навпаки, якщо людина добре розуміє зміст, але не може на практиці застосовувати свої знання, то це також буде вказувати на вкрай низький рівень розвитку творчого потенціалу за когнітивно-діяльним критерієм загалом.

Середній рівень визначається у майбутніх вчителів, у яких всі показники розвинуті на середньому рівні або частина на середньому, а інша – на високому. Такі здобувачі, як правило, характеризуються загальним позитивним ставленням до творчого потенціалу, що відбивається в їхній цікавості до творчого потенціалу та можливості опанувати методи його використання на практиці. При цьому їхній інтерес та включеність в розвиток творчого потенціалу не є повністю стійкими.

Високий рівень визначається у майбутніх вчителів, у яких всі показники розвинуті на високому рівні. Такі здобувачі характеризуються стійкими знаннями, розвинутими вміннями та здатністю до креативного та нестандартного використання методів творчого потенціалу на практиці.

Третім було визначено *особистісно-рефлексивний* критерій. Показниками цього критерію є відкритість новому досвіду; самоусвідомлення; навички рефлексії; розвинутий творчий потенціал; здатність до осмислення можливостей та обмежень використання творчих методів в професійній діяльності. Цей критерій показує особистісну готовність до осмисленого та цілеспрямованого розвитку творчого потенціалу.

Низький рівень відбиває низький рівень розвитку творчого потенціалу та нездатність до осмисленого використання творчих методів в професійній діяльності. Для визначення низького рівня за критерієм він має бути визначений хоча б за одним показником.

Середній рівень визначається у майбутніх вчителів, у яких всі показники розвинуті на середньому рівні або одна частина на середньому, а інша – на

високому. Такі майбутні вчителі володіють деяким рівнем розуміння та осмислення можливостей використання творчих методів у своїй діяльності, але при цьому надмірно переймаються штучними обмеженнями та потребують правил та настанов ззовні.

Високий рівень визначається у майбутніх вчителів, у яких обидва показники розвинуті на високому рівні. Такі майбутні учителі володіють розвинутим творчим потенціалом як особистісною рисою, а його використання здатні осмислювати та самостійно підвищувати його рівень.

Висновок про наявність низького рівня творчого потенціалу робиться якщо:

- за всіма трьома критеріями визначено низький рівень;
- за двома критеріями визначено низький рівень, а за третім середній або високий;
- за одним критерієм визначено низький рівень, а за двома іншими середній.

Висновок про наявність середнього рівня творчого потенціалу робиться якщо:

- за всіма трьома критеріями визначено середній рівень;
- за одним критерієм низький, за другим середній, за третім високий;
- за двома середніми, а за третім високий;
- за одним середній, а за двома високими.

Висновок про наявність високого рівня творчого потенціалу робиться тільки якщо всі три критерії розвинуті на високому рівні.

З метою діагностики рівня розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови були підібрані науково обґрунтовані методи, а саме: анкетування, експертна оцінка, психодіагностичні методики (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Методики діагностики рівня розвитку показників критеріїв розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов

Показник	Методика	Шкала оцінювання
----------	----------	------------------

<i>Мотиваційно-ціннісний критерій</i>		
Мотивація досягнення успіху	Методика діагностики особистості на мотивацію досягнення успіху Т. Елерса (Додаток Д1)	Від 1 до 10 балів: низька мотивація до успіху; Від 11 до 16 балів: середній рівень мотивації до успіху; Від і вище високий рівень мотивації
Розуміння цінності творчого потенціалу для професійної самореалізації	Авторська анкета визначення рівня розуміння цінності творчого потенціалу для професійної самореалізації у майбутніх учителів іноземної мови (Додаток Д2)	2,5 бали – низький рівень 5-7,5 балів – середній рівень 10 балів – високий рівень
Спрямованість на використання творчих підходів в майбутній професійній діяльності	Авторська анкета визначення рівня спрямованості на використання творчих підходів в майбутній професійній діяльності (Додаток Д2)	2,5 бали – низький рівень 5-7,5 балів – середній рівень 10 балів – високий рівень
Навички самомотивації з розвитку творчого потенціалу, усвідомлення власних цінностей та орієнтирів	Авторська анкета спрямована на визначення самомотивації з розвитку творчого потенціалу, усвідомлення власних цінностей та орієнтирів (Додаток Д7)	2,5 бали – низький рівень 5-7,5 балів – середній рівень 10 балів – високий рівень

Продовження табл. 3.2

Навички планування з використанням коучингових технологій	Експертне оцінювання	2,5 бали – низький рівень 5-7,5 балів – середній рівень 10 балів – високий рівень
<i>Когнітивно-діяльнісний критерій</i>		
Інтелект	Експертне оцінювання за результатами навчання	60 балів та нижче – низький рівень, 61-80 – середній рівень, 81-100 – високий рівень

Критичність мислення	Експертне оцінювання за результатами навчання	60 балів та нижче – низький рівень, 61-80 – середній рівень, 81-100 – високий рівень
Здатність до самоорганізації	Експертне оцінювання за результатами навчання	60 балів та нижче – низький рівень, 61-80 – середній рівень, 81-100 – високий рівень
Здатність до самостійної розробки дидактичних матеріалів з використанням імерсивних технологій	Експертне оцінювання за результатами навчання	60 балів та нижче – низький рівень, 61-80 – середній рівень, 81-100 – високий рівень
Здатність до творчого використання імерсивних технологій	Експертне оцінювання за результатами навчання	60 балів та нижче – низький рівень, 61-80 – середній рівень, 81-100 – високий рівень
Розуміння змісту та значення творчості в діяльності майбутнього учителя іноземної мови	Авторська анкета з визначення рівня розуміння змісту та значення творчості в діяльності майбутнього учителя іноземної мови (Додаток Д3)	2,5 бали – низький рівень 5-7,5 балів – середній рівень 10 балів – високий рівень

Закінчення табл. 3.2

Здатність до використання творчих методів в діяльності	Експертне оцінювання за результатами навчання (Додаток Д4)	2,5 бали – низький рівень 5-7,5 балів – середній рівень 10 балів – високий рівень
<i>Особистісно-рефлексивний критерій</i>		
Відкритість новому досвіду	Методика «Велика п'ятірка» Р. МакКрає та П. Кости (Додаток Д8)	0-6 балів – низький рівень, 7-12 балів – середній рівень, 13-18 балів – високий рівень

Самоусвідомлення	Методика «Велика п'ятірка» Р. МакКрає та П. Кости (Додаток Д8)	0-6 балів – низький рівень, 7-12 балів – середній рівень, 13-18 балів – високий рівень
Навички рефлексії	Методика діагностики рівня розвитку рефлексивності (Додаток Д9)	3 бали – низький рівень 4-8 балів – середній рівень 9-10 балів – високий рівень
Розвинутий творчий потенціал	Тест творчого мислення П. Торренса (Додаток Д5)	1-2 бали – низький рівень 3-4 бали – середній рівень 5 балів – високий рівень
Здатність до осмислення можливостей та обмежень використання творчих методів в професійній діяльності	Авторська анкета на визначення здатності до осмислення можливостей та обмежень використання творчих методів в професійній діяльності (Додаток Д6)	2,5 бали – низький рівень 5-7,5 балів – середній рівень 10 балів – високий рівень

Джерело: розроблено автором

Для визначення рівня розвитку показників мотиваційно-ціннісного критерію було використано психодіагностичний опитувальник (Методика діагностики особистості на мотивацію досягнення успіху Т. Елерса [2] (Додаток Д1)), метод анкетування та експертне оцінювання. Розроблена авторська анкета (Додаток Д2) містила 8 питань, чотири з яких були спрямовані на визначення рівня розуміння цінності творчого потенціалу для професійної самореалізації, а наступні чотири на визначення рівня спрямованості на використання творчих підходів в майбутній професійній діяльності. Кожен з показників оцінювався за 10-бальною шкалою. Показник мотивації до досягнення успіху оцінювався за шкалою методики. Окремо було розроблено анкету, спрямовану на визначення рівня розвитку навичок самомотивації з розвитку творчого потенціалу, усвідомлення власних цінностей та орієнтирів (Додаток Д7). Метод експертного оцінювання

використовувався для визначення рівня розвитку навичок планування з використанням коучингових технологій. Експертами виступали викладачі, що працювали з респондентами в ході реалізації педагогічних умов.

Для визначення рівня розвитку показників когнітивно-діяльнісного критерію було використано метод анкетування та метод експертного оцінювання. Для визначення рівню розвитку показників: інтелект, критичність мислення, здатність до самоорганізації, здатність до самостійної розробки дидактичних матеріалів з використанням імерсивних технологій, здатність до творчого використання імерсивних технологій було використано оцінки респондентів, які вони отримували за виконання специфічно спрямованих завдань в ході реалізації педагогічних умов.

Для оцінювання рівня розуміння змісту та значення творчості в діяльності майбутнього учителя іноземної мови учасникам пропонувалося навести приклади того, як вони могли б використати у своїй професійній діяльності такі творчі методи як: мозковий штурм, сторітелінг, зміна ролей учителя та учня, метод емпатії. Учасникам експерименту необхідно було запропонувати якомога більше ідей та пояснити їх значення для засвоєння навчального матеріалу. За 1 варіант відповіді на кожну з категорій респондент отримував 2,5 бали, за 2-3 відповіді – 5 балів, 4 відповіді – 7,5 балів, 5 відповідей і більше – 10 балів.

Для оцінювання рівня здатності до використання творчих методів в діяльності було використано метод експертної оцінки. Для цього було залучено 22 викладачів-експертів. Критеріями включення викладачів в пул експертів було визначено: наявність педагогічного досвіду не менше десяти років; наявність практичного досвіду викладання іноземної мови не менше п'яти років. Експерти брали участь у ролі спостерігачів в п'яти різних практичних заняттях кожен. На цих заняттях вони спостерігали за респондентами та оцінювали їх за 10 бальною шкалою з використанням експертного бланка (Додаток Д4). Кожен з учасників отримував 3 незалежні

оцінки після чого підраховувався середній бал та визначався загальний рівень здатності до використання творчих методів в діяльності.

Для визначення рівня розвитку показників особистісно-рефлексивного критерію було використано психодіагностичні опитувальники: «Велика п'ятірка» Р. МакКрає та П. Кости [3, с. 110], тест творчого мислення П. Торренса [3, с. 139], методика діагностики рівня розвитку рефлексивності [4, с. 165-167] та авторська анкета. В анкеті були використані відкриті питання, спрямовані на уточнення можливостей застосування творчих методів в діяльності майбутнього учителя іноземної мови. Кожна відповідь оцінювалася за такими критеріями: розгорнутість, логічність, опис сильних та слабких сторін метода, про який йдеться у питанні. Кожна відповідь оцінювалася максимум у 2,5 бали.

Для визначення потреби у розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов було проведено констатувальний етап дослідження. В ньому взяли участь 68 майбутніх учителів іноземної мови (42 жінки, 26 чоловіків). В таблиці 3.3 наведені результати цього дослідження за критеріями розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови.

Було визначено, що творчий потенціал за мотиваційно-ціннісним критерієм у майбутніх учителів іноземної мови розвинений переважно на середньому рівні (44,12%). При цьому високий рівень було визначено лише у 14,71% респондентів, що вказує на гостру потребу до формування у майбутніх учителів ціннісного ставлення до творчого потенціалу та стійкої мотивації до його розвитку

Таблиця 3.3

Результати дослідження рівня розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови за критеріями

Критерії	Відсоток респондентів (%)		
	Низький	Середній	Високий

Мотиваційно-ціннісний критерій	41,18	44,12	14,71
Когнітивно-діяльнісний критерій	32,35	52,94	14,71
Особистісно-рефлексивний критерій	36,76	50,00	13,24

Джерело: розроблено автором

За когнітивно-діялісним критерієм творчий потенціал також виявився розвиненим переважно на середньому рівні (52,94%), а кількість осіб з низьким та високим рівнем виявилася майже рівною, що показує рівномірність розподілу даних. Такі результати є свідченням того, що розуміння механізмів дії творчого потенціалу, а також навички його використання в професійній діяльності не формуються стихійно, а потребують цілеспрямованого і добре організованого розвитку.

За особистісно-рефлексивним критерієм творчий потенціал виявився розвиненим переважно на середньому рівні (52,1%). За цим критерієм творчий потенціал виявився розвиненим найгірше – лише у 13,24% він виявився розвиненим на високому рівні. Це вказує на те, що майбутні учителі у своїй більшості не готові до свідомого та вдумливого використання творчого потенціалу, що ставить під питання успішність їхніх дій з інтеграції творчих підходів у професійну діяльність.

На основі узагальнення результатів констатувального етапу експерименту було визначено, що творчий потенціал за всіма критеріями розвинений у респондентів переважно на середньому рівні.

Високий рівень розвитку творчого потенціалу за результатами само оцінювання майбутніх учителів іноземної мови був визначений лише у 13,24% всіх учасників. Це вказує на те, що абсолютна більшість майбутніх викладачів не володіє необхідним рівнем творчого потенціалу для успішного здійснення професійної діяльності. А отже є необхідність у цілеспрямованому та організованому розвитку творчого потенціалу майбутніх викладачів.

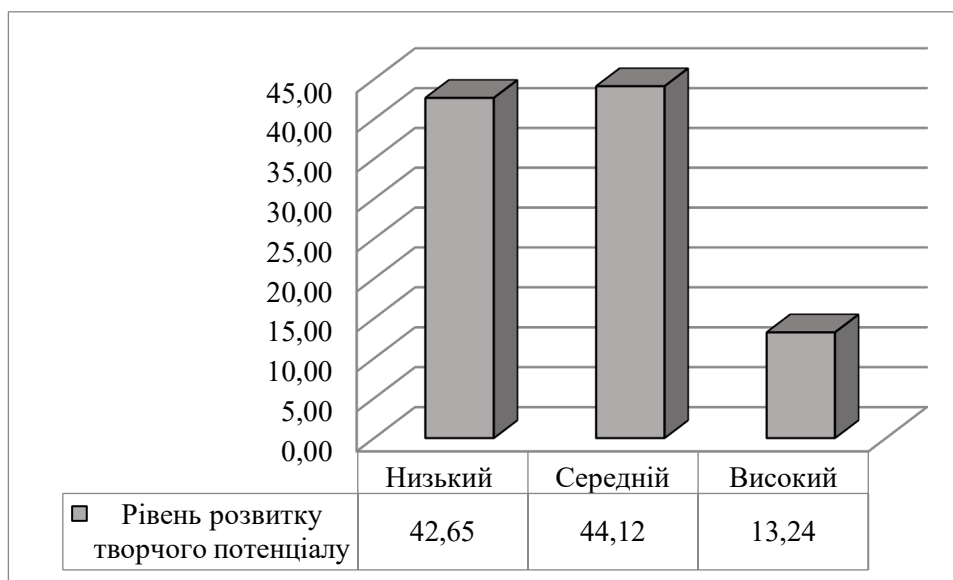

Рис. 3.1. Результати дослідження рівня розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови (%)

Джерело: розроблено автором

Таким чином, на констатувальному етапі дослідно-експериментальної роботи було визначено проблему дослідження, здійснено аналіз наукових джерел за проблемою, уточнено поняття та виокремлено структуру творчого потенціалу творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов, визначено педагогічні умови та розроблена модель реалізації цих умов, сформульовано гіпотезу дослідження та розроблено методичне забезпечення дисциплін з метою розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти у сфері навчання іноземних мов. Виявлений на цьому етапі реальний рівень розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов під час професійної підготовки дав підставу для висновку про необхідність створення освітнього середовища метою якого є розвиток творчого потенціалу здобувачів освіти у сфері навчання іноземних мов.

В наступному параграфі представлені результати формувального етапу експерименту з реалізації педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови.

3.2 Аналіз результатів експериментальної перевірки ефективності впровадження педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови у вищій школі

З метою перевірки гіпотези роботи про те, що ефективність розвитку творчого потенціалу у майбутніх учителів іноземних мов підвищиться, якщо під час професійної підготовки реалізувати такі взаємопов'язані педагогічні умови: залучення майбутніх учителів іноземних мов до розроблення дидактичних матеріалів, що містять матеріали творчого характеру; упровадження імерсивних технологій як інтерактивних засобів фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов, спрямованих на розвиток та реалізацію творчого потенціалу у студентів; забезпечення ціннісного ставлення до розвитку та реалізації творчого потенціалу під час аудиторної роботи на основі моделювання творчих професійно-орієнтованих завдань всіх учасників дослідження було сформовано дві групи: експериментальну (201 здобувач) та контрольну (196 здобувачів). Розділення учасників експерименту на групи здійснювалося випадковим чином з використанням процедур рандомізації даних. Жодного суб'єктивного впливу дослідника на формування груп дослідження не здійснювалося.

Для перевірки рівності рівнів розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови було проведено порівняння з використанням Т-тесту для незалежних змінних. Порівняння виконувалося з використанням пакета прикладних програм IBM SPSS 22. Даний статистичний критерій був обраний з огляду на те, що він характеризується: високою точністю; враховує параметри розподілу даних, а не тільки середньоарифметичні показники; дозволяє визначити двосторонні розбіжності, а не тільки переважання результатів отриманих в одній групі над іншими [5].

Результати порівняння рівнів розвитку показників творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови в експериментальній та контрольній групі наведено у Додатку Ж, (див. табл. Ж.1) та рис. 3.2.

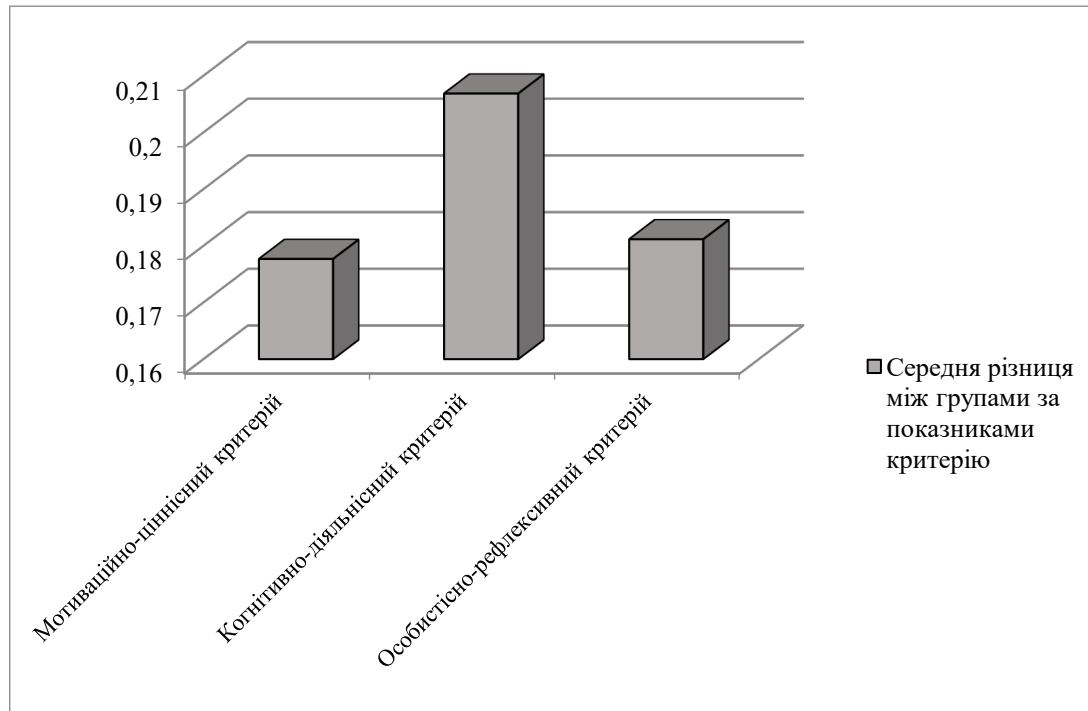

Рис. 3.2. Середня різниця між групами дослідження за показниками критеріїв

Джерело: розроблено автором

T-критерій Стюдента дозволяє визначити наявність відмінностей у разі, якщо двобічний критерій вірогідності (**Sig. (2-tailed)**) буде меншим за 0,05, що буде вказувати на вірогідність помилки у визначенні розбіжностей у 5%. Якщо ж цей показник перевищує 0,05, то це вказує на відсутність значущих відмінностей. Отримані дані вказують на те, що суттєвих розбіжностей у рівні розвитку показників творчого потенціалу в експериментальній та контрольній групі на момент констатувального дослідження немає [6].

При оцінці показників мотиваційно-ціннісного критерію статистичну гіпотезу про наявність суттєвих відмінностей було відкинуто (Sig. (2-tailed) від 0,062 до 0,392). Це означає, що у представників обох груп спостерігається приблизно однаковий рівень мотиваційно-ціннісного ставлення до розвитку творчого потенціалу.

При оцінці показників когнітивно-діяльнісного критерію статистичну гіпотезу про наявність суттєвих відмінностей було відкинуто (Sig. (2-tailed) від

0,068 до 0,082). Це означає, що у представників і експериментальної, і контрольної групи рівень розуміння творчих процесів в професійній діяльності, а також вміння їх застосовувати знаходяться на приблизно однаковому рівні.

При оцінці показників особистісно-рефлексивного критерію статистичну гіпотезу про наявність суттєвих відмінностей було відкинуто (Sig. (2-tailed) від 0,084 до 0,267). Це вказує на те, що представники експериментальної та контрольної групи приблизно однаково здатні до усвідомленого та рефлексивного використання творчих методів у професійній діяльності.

Отримані результати дозволяють нам стверджувати, що абсолютно за всіма показниками учасники експериментальної та контрольної групи знаходилися на однаковому рівні розвитку, і представники жодної з груп не мали якихось певних переваг чи відставань. Таким чином, всі отримані під час другого тестування формувального етапу експерименту результати будуть пов'язані з тим формувальним впливом, що буде здійснюватися при реалізації педагогічних умов.

Після першого тестування і визначення рівня розвитку творчого потенціалу в освітній процес учасників експериментальної групи були впроваджені педагогічні умови розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови з дотриманням всі методичних рекомендацій. Учасники контрольної групи навчалися за звичайною програмою без жодних додаткових заходів.

Після закінчення формувального впливу було здійснено повторне тестування, на якому учасники пройшли ті ж самі анкетування, опитування та експертні оцінювання, що і на констатувальному етапі.

З метою визначення значущих змін в рівні розвитку творчого потенціалу на узагальнювальному етапі експерименту було виконане статистичне порівняння з використанням парного Т-тесту. Даний критерій є

параметричним та створений для оцінки відмінностей у групах зі зв'язними даними.

Результати порівняння рівнів розвитку показників творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови в експериментальній групі під час першого та другого тестування наведено у Додатку Ж (див. табл. Ж.2) та рис. 3.3.

Згідно з отриманими результатами за всіма показниками спостерігається статистично вірогідне зростання балів.

За показником мотивації досягнення успіху середнє зростання склало 1,97 бала, що становить близько 9% від загальної кількості балів. Розбіжності виявилися статистично вірогідними (Sig. (2-tailed) $\leq 0,001$). Таким чином, встановлено, що реалізація педагогічних умов сприяє формуванню більш стійкої спрямованості майбутніх учителів іноземної мови на успіх та самовдосконалення.

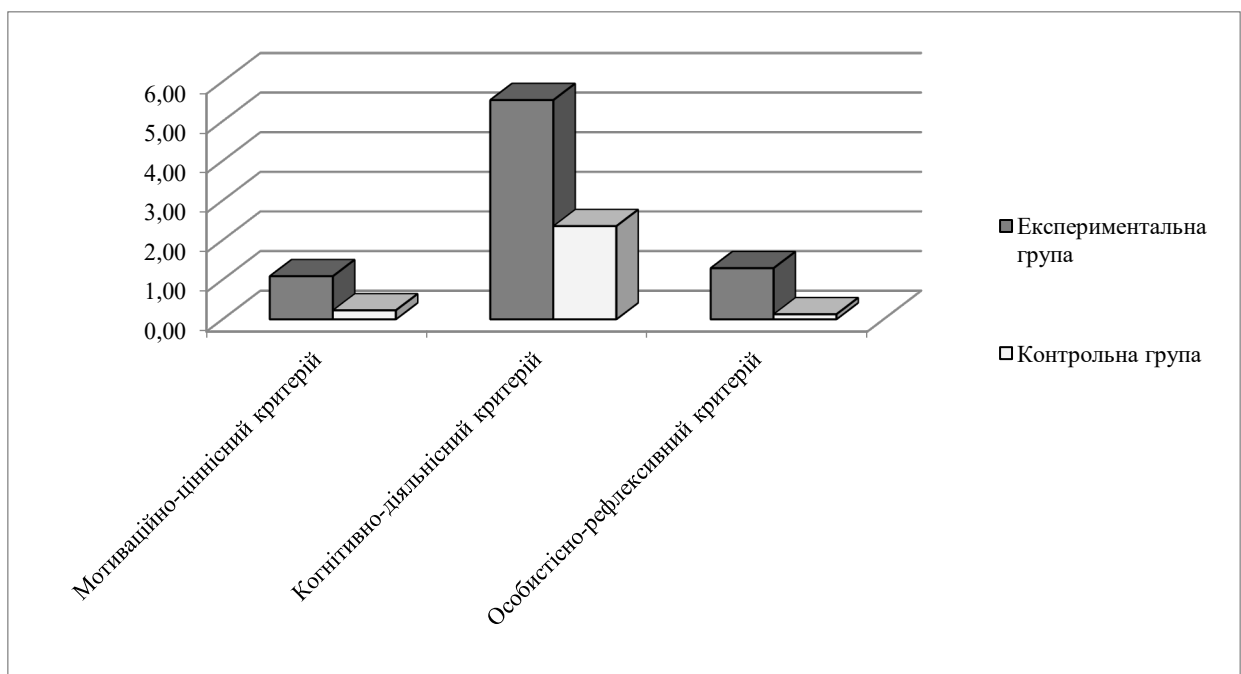

Рис. 3.3. Порівняння середніх приростів результатів за показниками критеріїв творчого потенціалу в експериментальній та контрольній групі

Джерело: розроблено автором

За показником розуміння цінності творчого потенціалу для професійної самореалізації середнє зростання склало 0,52 бала, що становить близько 5% від загальної кількості балів. Розбіжності виявилися статистично вірогідними (Sig. (2-tailed) $\leq$ 0,002). Це вказує на формування у майбутніх учителів експериментальної групи ціннісного ставлення до творчого потенціалу та необхідності його цілеспрямованого розвитку.

За показником спрямованість на використання творчих підходів в майбутній професійній діяльності середнє зростання склало 0,86 бала, що становить близько 8% від загальної кількості балів. Розбіжності виявилися статистично вірогідними (Sig. (2-tailed) $\leq$ 0,001). Це вказує на те, що в учасників експериментальної групи розвинулася потреба у свідомому застосуванні творчих підходів у майбутній професійній діяльності.

За показником навичок само мотивації з розвитку творчого потенціалу, усвідомлення власних цінностей та орієнтирів середнє зростання склало 1,57 бала, що становить близько 15% від загальної кількості балів. Розбіжності виявилися статистично вірогідними (Sig. (2-tailed) $\leq$ 0,002), це вказує на значне зростання здатності майбутніх учителів до самоорганізації відповідно з їхніми цілями та життєвими орієнтирами, що додатково наділяє їхню діяльність змістом.

За показником навичок планування, використовуючи коучингові технології, середнє зростання склало 0,51 бала, що становить близько 5% від загальної кількості балів. Розбіжності виявилися статистично вірогідними (Sig. (2-tailed) $\leq$ 0,003). Це є свідченням того, що в результаті впровадження в освітній процес авторських педагогічних умов відбулося зростання здатності майбутніх учителів до послідовного планування їхньої освітньої діяльності.

За показником інтелекту середнє зростання склало 5,92 бала, що становить близько 6% від загальної кількості балів, а за показником критичного мислення 6,12 бала (6% від загальної кількості балів). Розбіжності виявилися статистично вірогідними (Sig. (2-tailed) $\leq$ 0,002 та $\leq$ 0,001 відповідно). Це є свідченням того, що впровадженні педагогічні умови

сприяли розвитку інтелектуальних функцій та здатності до критичного осмислення матеріалів, пов'язаних з професійною діяльністю.

Також статистично вірогідні зміни були визначені за діяльнісними показниками: Здатність до самоорганізації (+8%, Sig. (2-tailed) $\leq$ 0,002), Здатність до самостійної розробки дидактичних матеріалів з використанням імерсивних технологій (+9%, Sig. (2-tailed) $\leq$ 0,001), Здатність до творчого використання імерсивних технологій (+7%, Sig. (2-tailed) $\leq$ 0,001). Це вказує на те, що в ході реалізації педагогічних умов майбутні учителі отримали достатньо можливостей для опрацювання творчих навичок на практиці.

За показником розуміння змісту та значення творчості в діяльності майбутнього учителя іноземної мови середнє зростання склало 1,67 бала, що становить близько 16% від загальної кількості балів. Розбіжності виявилися статистично вірогідними (Sig. (2-tailed) $\leq$ 0,001). Це вказує на те, що в процесі реалізації педагогічних умов у майбутніх учителів експериментальної групи сформувався чітке розуміння того, як творчі методи можуть бути використані в професійній діяльності.

За показником здатності до використання творчих методів в діяльності середнє зростання склало 0,26 бала, що становить близько 3% від загальної кількості балів. Розбіжності виявилися статистично вірогідними (Sig. (2-tailed) $\leq$ 0,001). Це є свідченням того, що майбутні учителі отримали можливість практичного відпрацювання навичок творчої діяльності та зможуть їх використовувати надалі.

За показником відкритості новому досвіду середнє зростання склало 1,16 бала, що становить близько 6% від загальної кількості балів. Розбіжності виявилися статистично вірогідними (Sig. (2-tailed) $\leq$ 0,002). Практичні вправи запропоновані в ході реалізації педагогічних умов навчили майбутніх учителів ставитися до нового досвіду без остраху.

За показником самоусвідомлення середнє зростання склало 2,66 бала, що становить близько 15% від загальної кількості балів. Розбіжності виявилися статистично вірогідними (Sig. (2-tailed) $\leq$ 0,001). Таким чином,

завдання, що виконували майбутні учителі іноземних мов сприяли підвищенню рівня їхнього усвідомлення впливу особистості на професійну успішність.

За показником навичок рефлексії середнє зростання склало 0,55 бала, що становить близько 5% від загальної кількості балів. Розбіжності виявилися статистично вірогідними (Sig. (2-tailed) $\leq$ 0,001). Групові завдання сприяли більш осмисленому підходу до професійного саморозвитку та формуванню здатності до аналізу продуктів власної діяльності майбутніх учителів іноземної мови.

За показником розвинутого творчого потенціалу середнє зростання склало 1,18 бала, що становить близько 11% від загальної кількості балів. Розбіжності виявилися статистично вірогідними (Sig. (2-tailed) $\leq$ 0,001). Це вказує на те, що творчий потенціал як особистісне утворення суттєво зріс у майбутніх учителів іноземної мови та зможе впливати на підвищення їхнього загального професійного рівня.

За показником здатності до осмислення можливостей та обмежень використання творчих методів в професійній діяльності середнє зростання склало 0,77 бала, що становить близько 7% від загальної кількості балів. Розбіжності виявилися статистично вірогідними (Sig. (2-tailed) $\leq$ 0,001). Це вказує на те, що майбутні учителі експериментальної групи навчилися аналізувати можливості використання творчих методів, що підвищило загальний рівень свідомості в їхній професійній діяльності.

Аналогічне порівняння результатів було виконане і в контрольній групі. Результати порівняння рівнів розвитку показників творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови в контрольній групі під час першого та другого тестування наведено у Додатку Ж (див. табл. Ж.3) та рис. 3.3.

Результати порівняння не дозволили визначити жодних статистично вірогідних відмінностей у рівні розвитку показників творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови, що входили до складу контрольної групи. Рівень помилки (Sig. (2-tailed)) варіювався за різними показниками від 0,361

до 0,804, що вказує на надзвичайну близькість результатів. Відсутність розбіжностей між результатами першого та другого тестувань експерименту та їхня наявність в експериментальній групі вказує на ефективність запропонованих педагогічних умов у формуванні творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови.

Ще одним важливим для аналізу параметром в контексті теми нашого дослідження є зміни у відсоткових співвідношеннях майбутніх учителів з низьким, середнім та високим рівнем розвитку творчого потенціалу в експериментальній (табл. 3.4) та контрольній (табл. 3.5) групі.

Таблиця 3.4

Результати порівняння рівнів розвитку критеріїв творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови в експериментальній групі за результатами першого та другого тестувань (у %)

Критерій	Перше тестування			Друге тестування		
	Низький	Середній	Високий	Низький	Середній	Високий
Мотиваційно-ціннісний критерій	32,84	47,26	19,90	8,96	39,80	51,24
Когнітивно-діяльнісний критерій	25,37	50,25	24,38	9,45	38,81	51,74
Особистісно-рефлексивний критерій	35,82	52,74	11,44	5,47	43,78	50,75

Джерело: розроблено автором

Згідно з результатами дослідження кількість учасників експериментальної групи, у яких було визначено високий рівень за мотиваційно-ціннісним критерієм зросла на 31,34% з 19,9% до 51,24%. Таким чином, на узагальнювальному етапі саме підгрупа учасників з високим рівнем

розвитку творчого потенціалу за мотиваційно-ціннісним критерієм виявилася найбільшою в експериментальній групі. Група ж осіб з низьким рівнем зменшилася на 23,88% та стала найменш численною.

Кількість учасників експериментальної групи, у яких було визначено високий рівень за когнітивно-діяльнісним критерієм зросла на 26,37% з 24,38% до 51,74%. Тож на узагальнювальному етапі саме підгрупа учасників з високим рівнем розвитку творчого потенціалу за когнітивно-діяльнісним критерієм виявилася найбільшою в експериментальній групі. Група ж осіб з низьким рівнем зменшилася на 15,92% та стала найменш численною.

Кількість учасників експериментальної групи, у яких було визначено високий рівень за особистісно-рефлексивним критерієм зросла на 39,31% з 11,44% до 50,75%. Тож на узагальнювальному етапі саме підгрупа учасників з високим рівнем розвитку творчого потенціалу за особистісно-рефлексивним критерієм виявилася найбільшою в експериментальній групі. Група ж осіб з низьким рівнем зменшилася на 30,35% та стала найменш численною.

Таким чином, саме майбутні учителі іноземної мови з високим рівнем розвитку за всіма критеріями творчого потенціалу склали більшість серед учасників експериментальної групи [7; 8; 9].

Аналогічне порівняння, що було виконане в контрольній групі не дозволило визначити таких суттєвих зрушень.

Таблиця 3.5

Результати порівняння рівнів розвитку критеріїв творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови в контрольній групі за результатами першого та другого тестування (у %)

Критерій	Перше тестування			Друге тестування		
	Низький	Середній	Високий	Низький	Середній	Високий
Мотиваційно-ціннісний критерій	33,16	46,43	20,41	29,08	49,49	21,43

Когнітивно-діяльнісний критерій	25,51	48,47	26,02	22,45	51,53	26,02
Особистісно-рефлексивний критерій	37,24	51,53	11,22	31,63	56,63	11,73

Джерело: розроблено автором

Згідно з результатами дослідження кількість учасників контрольної групи, у яких було визначено високий рівень за мотиваційно-ціннісним критерієм зросла на 1,02% з 20,41% до 21,43%. Кількість же учасників контрольної групи з низьким рівнем зменшилася на 4,08%. Як і під час першого тестування найбільшою виявилася підгрупа студентів з середнім рівнем за даним критерієм, вона також несуттєво зросла (на 3,06%).

Кількість учасників контрольної групи, у яких було визначено високий рівень за когнітивно-діяльнісним критерієм залишилася на тому самому рівні (зростання 0%). Кількість же учасників контрольної групи з низьким рівнем зменшилася на 3,06%. Як і під час першого тестування найбільшою виявилася підгрупа студентів з середнім рівнем, що зросла на 3,06%.

Кількість учасників контрольної групи, у яких було визначено високий рівень за особистісно-рефлексивним критерієм зросла на 0,51% з 11,22% до 11,73%. Кількість же учасників контрольної групи з низьким рівнем зменшилася на 5,61%. Як і під час першого тестування найбільшою виявилася підгрупа студентів з середнім рівнем за даним критерієм, яка зросла на 5,1%.

Таким чином, ми отримали ще одне підтвердження відсутності суттєвих змін у рівні розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови, що входили до складу контрольної групи.

На основі отриманих даних було проведено узагальнення результатів, яке дозволило порівняти зростання загального рівня розвитку творчого потенціалу в експериментальній та контрольній групі (табл. 3.6).

**Результати порівняння рівнів розвитку творчого потенціалу
майбутніх учителів іноземної мови під час першого та другого
тестування (у %)**

Група	Перше тестування			Друге тестування		
	Низький	Середній	Високий	Низький	Середній	Високий
ЕГ	35,82	52,74	11,44	9,45	43,78	46,77
КГ	37,24	51,53	11,22	31,63	56,63	11,73

Джерело: розроблено автором

В експериментальній групі спостерігається суттєве зростання майбутніх учителів з високим (+35,33%) рівнем, а також зниження з низьким (-26,37%) та середнім (-8,96%). Такі дані вказують на те, що реалізовані в освітньому процесі педагогічні умови сприяли формуванню високої мотивації розвитку творчого потенціалу, усвідомлення змісту та значення творчих методів в професійній діяльності, відпрацюванню практичних навичок використання творчих методів, а також сприяли особистісному зростанню майбутніх учителів, що стали учасниками експериментальної групи.

В контрольній же групі спостерігаються лише не суттєві зрушення у результатах. Кількість осіб з високим рівнем виросла лише на 0,51%, з середнім на 5,1%, з низьким знизилася на 5,58%. Отримані результати вказують на те, що освітня програма, в якій не було реалізовано педагогічних умов розвитку творчого потенціалу не сприяє його розвитку у майбутніх учителів. Це призводить до того, що більшість учителів характеризуються середнім рівнем творчого потенціалу, а його реалізація в освітньому процесі є нестійкою. Такий рівень також не може гарантувати подальшої спрямованості учителів на розвиток творчого потенціалу і конкретних творчих навичок, що знижує вірогідність їхньої професійної успішності.

Проведений експеримент дозволив нам переконливо довести гіпотезу дисертаційної роботи про те, що ефективність розвитку творчого потенціалу у

майбутніх учителів іноземних мов підвищиться, якщо під час професійної підготовки реалізувати такі взаємопов'язані педагогічні умови: залучення майбутніх учителів іноземних мов до розроблення дидактичних матеріалів, що містять матеріали творчого характеру; упровадження імерсивних технологій як інтерактивних засобів фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов, спрямованих на розвиток та реалізацію творчого потенціалу у студентів; забезпечення ціннісного ставлення до розвитку та реалізації творчого потенціалу під час аудиторної роботи на основі моделювання творчих професійно-орієнтованих завдань.

Висновки до третього розділу

З метою перевірки гіпотези роботи, а також досягнення мети та реалізації емпіричних завдань було проведено педагогічний експеримент. Педагогічний експеримент проводився з 01.09.2021 по 01.06.2022 роках на базі Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Черкаського Національного університету імені Богдана Хмельницького, Мукачівського державного університету. До участі в дослідженні було залучено 376 студентів і 22 викладачів зазначених закладів вищої освіти, що виступали в ролі експертів.

Педагогічний експеримент здійснювався у три етапи: констатувальний, формувальний та узагальнювальний. Для оцінки рівня розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови було виділено три основні критерії: мотиваційно-ціннісний (показники: мотивація досягнення успіху; розуміння цінності творчого потенціалу для професійної самореалізації; спрямованість на використання творчих підходів в майбутній професійній діяльності; навички самомотивації з розвитку творчого потенціалу, усвідомлення власних цінностей та орієнтирів; навички планування з використанням коучингових технологій); когнітивно-діяльнісний (показники: інтелект ;критичність мислення; здатність до самоорганізації; здатність до

самостійної розробки дидактичних матеріалів з використанням імерсивних технологій; здатність до творчого використання імерсивних технологій; розуміння змісту та значення творчості в діяльності майбутнього учителя іноземної мови; здатність до використання творчих методів в діяльності), особистісно-рефлексивний (показники: відкритість новому досвіду; самоусвідомлення; навички рефлексії; розвинутий творчий потенціал; здатність до осмислення можливостей та обмежень використання творчих методів в професійній діяльності).

З метою реалізації формувального етапу експерименту всі учасники експерименту були розділені на дві групи: експериментальну (201 особа) та контрольну (196 осіб). Під час першого тестування на формувальному етапі дослідження високий рівень розвитку творчого потенціалу був визначений лише у 11,3% всіх учасників, що вказувало на те, що абсолютна більшість майбутніх викладачів не володіла необхідним рівнем творчого потенціалу для успішного здійснення професійної діяльності. Статистичне порівняння рівня розвитку всіх показників творчого потенціалу під час першого тестування показало відсутність вірогідних розбіжностей. В подальші місяці в освітньому процесі експериментальної групи реалізовувалися авторські педагогічні умови, а контрольна група навчалася за звичним навчальним планом. Під час другого тестування на формувальному етапі експерименту в експериментальній групі було визначено суттєве зростання кількості майбутніх учителів з високим (+35,33%) рівнем, а також зниження з низьким (-26,37%) та середнім (-8,96%). В контрольній групі спостерігалися лише несуттєві зрушення у результатах. Кількість осіб з високим рівнем виросла лише на 0,51%, з середнім на 5,1%, з низьким знизилася на 5,58%. Отримані результати вказують на те, що освітня програма, в якій не було реалізовано педагогічних умов розвитку творчого потенціалу не сприяє його розвитку у майбутніх учителів. Отримані результати дозволили довести гіпотезу дисертаційної роботи про те, що ефективність розвитку творчого потенціалу у майбутніх учителів іноземних мов підвищиться, якщо під час професійної

підготовки реалізувати такі взаємопов'язані педагогічні умови: залучення майбутніх учителів іноземних мов до розроблення дидактичних матеріалів, що містять матеріали творчого характеру; упровадження імерсивних технологій як інтерактивних засобів фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов, спрямованих на розвиток та реалізацію творчого потенціалу у студентів; забезпечення ціннісного ставлення до розвитку та реалізації творчого потенціалу під час аудиторної роботи на основі моделювання творчих професійно-орієнтованих завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. *Методологія науково-педагогічних досліджень: підручник*. Рівне, Волинські обереги, 2013. 360 с.
2. Опитувальник Т. Елерса для вивчення мотивації досягнення успіху/ ni.biz.ua © 2019-2022. URL: http://ni.biz.ua/11/11_4/11_48303_instruktsiya-testu-elersa.html (дата звернення: 20.05.2022).
3. Чала Ю. М., Шахрайчук А. М. *Психодіагностика: навчальний посібник*. Харків, НТУ «ХПІ», 2018. 246 с.
4. *Методика діагностики і формування професійної усталеності майбутніх учителів : навчальний посібник / укладачі: І. М. Богданова, Н. І. Дідусь, З. Н. Курлянд та ін.* Одеса, ОГПІ, 1993. 242 с.
5. Статистика IBM SPSS / ibm.com. URL: <https://www.ibm.com/products/spss-statistics> (дата звернення: 20.05.2022).
6. Руденко В.М. *Математична статистика*. Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 304 с.
7. Шліхтенко Ю. В. Впровадження педагогічних умов розвитку творчого потенціалу в майбутніх учителів іноземної мови. *Місце України у розвитку світової науки*. СХП Міжнародна науково-практична інтернет-конференція. м. Черкаси, 14 листопада 2022 року. С. 456-461.
8. Shlikhtenko Yuliia. Pedagogical conditions for the development of creative potential in future teachers of foreign languages. *IV International Scientific and Practical Conference «The latest implementation of technologies in education»*, November 21 – 23, Munich, Germany. P. 244-248.
9. Шліхтенко Ю. В. DEVELOPMENT OF CREATIVE POTENTIAL IN FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS ACCORDING PEDAGOGICAL CONDITIONS. *Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень: зб. наук. пр. Вип. 17 / редкол.: Р.С. Гуревич (голова) [та ін.]; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського*. Вінниця, ТОВ «Друк плюс», 2022. С.41–43.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження підтвердили основні положення висунутої гіпотези та дозволили дійти таких висновків:

1. Уточнено поняття «творчий потенціал майбутніх учителів іноземних мов» як система природно обумовлених та відновлюваних ресурсів особистості, реалізація яких у процесі фахової підготовки призводить до значущих професійних та особистісних досягнень: усвідомлення майбутніми учителями іноземних мов необхідності до постійного розвитку та реалізації творчого потенціалу; здатність до творчого впливу на освітній колектив; здатність мотивувати до вивчення іноземної мови й реалізації цілей та завдань освіти за допомогою креативних форм, методів та засобів педагогічної роботи; здатність набувати практичного творчого досвіду в педагогічній роботі учителя іноземних мов; здатність ініціювати використання креативних, інноваційних, насамперед цифрових технологій в аудиторній діяльності під час вивчення іноземних мов. Це поняття ґрунтується на стійкій особистісній позиції майбутнього учителя іноземної мови, спрямованій на постійний розвиток і реалізацію творчого потенціалу у себе та своїх учнів та формується в процесі прояву творчих рис в різних життєвих ситуаціях, включаючи умови професійної сфери учителя іноземної мови.

Структура творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов включає такі компоненти: *мотиваційно-ціннісний* (показує: усвідомлення майбутнім учителем іноземних мов своїх мотивів до розвитку та прояву творчого потенціалу в іншомовному середовищі; мотивацію до розвитку творчого потенціалу в умовах онлайн навчання; мотивацію до навчання іноземних мов в онлайн освіті; знання цінностей сучасної творчої особистості та налаштованість на них; допитливість, потяг до створення нового, до пошуку й розв'язання проблем навчання іноземних мов); *емоційно-когнітивний* (показує: емоційне підкріплення навчання іноземних мов; інтуїтивізм; швидкість у засвоєнні нової інформації іноземною мовою; нахили до

постійних порівнянь, зіставлень, відбору; прояви загального інтелекту в іншомовному середовищі; здатність забезпечувати навчання майбутніх учнів іноземній мові через емоційні переживання та спілкуватися іноземною мовою у освітньому колі, творчо використовуючи інноваційні форми та методи навчання; знання вимог, що висуваються до сучасної творчої особистості); *комунікативно-діяльнісний* (показує: цілеспрямовану поведінку творчої особистості, пов'язану з розвитком та реалізацією творчого потенціалу в різноманітних сферах життя, включаючи професійну (навчання іноземних мов), яка містить цілепокладання, та засоби реалізації мети; навички іншомовного творчого спілкування та взаємодії, уміння використовувати комунікативний вплив та емоційне підкріплення; здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі навчання іноземних мов (лінгвістики, літературознавства, фольклористики) в процесі професійної підготовки, що передбачає застосування теорій та методів філологічної науки й характеризується комплексністю та невизначеністю умов; здатність застосовувати методи збагачення мовлення майбутніх учнів для висловлення ними думок, почуттів і ставлень, сприяння мовній творчості учнів; здатність інтегрувати інновації у власну педагогічну практику з навчання іноземних мов; здатність моделювати зміст навчання на заняттях з іноземних мов, використовуючи цифрові технології); *особистісно-рефлексивний* (показує: знання самого себе, своїх творчих здібностей з навчання іноземних мов, рефлексію своїх творчих здібностей в іншомовному середовищі, самооцінку; самоефективність, здатність до самоактуалізації; цілеспрямованість, наполегливість, систематичність до навчання іноземних мов; працелюбність, творчу спрямованість на пошуки аналогій, комбінування, реконструювання, зміну варіантів в галузі навчання іноземних мов).

2. Теоретично обґрунтовано та розроблено педагогічні умови розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у процесі професійної підготовки: залучення майбутніх учителів іноземних мов до розроблення дидактичних матеріалів, що містять матеріали творчого характеру;

упровадження імерсивних технологій як інтерактивних засобів фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов, спрямованих на розвиток та реалізацію творчого потенціалу у студентів; забезпечення ціннісного ставлення до розвитку та реалізації творчого потенціалу під час аудиторної роботи на основі моделювання творчих професійно-орієнтованих завдань.

На підставі аналізу педагогічної та психологічної літератури, науково-методичних розробок, визначеної структури розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов, а також результатів анкетування, тестування та опитування створено модель реалізації педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов, які послідовно реалізуються у цільовому, змістово-діяльнісному, діагностичному й результативному блоках. Усі ці виділені блоки взаємопов'язані між собою, мають певний смисл та спрямовані на досягнення кінцевого результату – позитивну динаміку у розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов. Створена модель реалізації педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов містить мету, методологічні підходи, методичне забезпечення реалізації педагогічних умов, діагностику розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у процесі професійної підготовки. Реалізація педагогічних умов відбувається за допомогою використання таких форм: проблемні лекції, демократичні семінари, інтерактивні практичні заняття, самостійна робота, консультації; групові та індивідуальні. При цьому використано методи: планування, діагностика, прогнозування, самоорганізація, рефлексія, презентація, коучинг, самокоучинг, моделювання ситуацій, рольові та ділові ігри, аналіз конкретних ситуацій, дискусії, методи проблемного викладу, бесіди; технології: цифрові, зокрема імерсивні; техніки: спілкування іноземними мовами, навчання іноземними мовами.

3. Визначено на основі компонентної структури зазначеного творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов критерії його розвитку (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний)

та показники цього розвитку. Проведено огляд наукових публікацій та виділено три рівні розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у процесі професійної підготовки (низький, середній, високий). Експериментально перевірено ефективність впровадження педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у процесі професійної підготовки. Окреслено зміст і програму проведення експерименту, виокремлено діагностичні методики перевірки компонентів розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов під час професійної підготовки, проаналізовано результати констатувального та формульовального етапів експерименту.

За результатами констатувального етапу педагогічного експерименту, з'ясовано, що творчий потенціал за всіма критеріями розвинений у респондентів переважно на середньому рівні. За мотиваційно-ціннісним критерієм цей рівень виявлено у 46,9 % респондентів, за когнітивно-діяльнісним критерієм – у 49,4 % студентів, за особистісно-рефлексивним критерієм – у 52,1 % майбутніх учителів іноземних мов. Ці результати дослідження дають підставу до висновку, що наявна система професійної підготовки у педагогічних ЗВО України недостатньо спрямована на високоефективну підготовку майбутніх учителів іноземних мов до розвитку свого творчого потенціалу, оскільки більшість студентів не мають знань, умінь і навичок, що забезпечують розвиток їх творчого потенціалу. Це зумовило необхідність удосконалення підготовки майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності, зокрема до розвитку свого творчого потенціалу у фаховій підготовці.

Аналіз динаміки рівнів розвитку мотиваційно-ціннісного, емоційно-когнітивного, комунікативно-діяльнісного особистісно-рефлексивного компонентів творчого потенціалу наприкінці формульовального етапу дослідження підтвердив, що у студентів ЕГ відбулися істотні позитивні зміни досліджуваного феномену. Оцінювання рівня цього розвитку у респондентів контрольної та експериментальної групи свідчать реалізація теоретично

обґрунтованих педагогічних умов позитивно впливає на зміни рівнів розвитку творчого потенціалу у студентів. Відповідно, на контрольному етапі експерименту кількість респондентів з високим рівнем розвитку творчого потенціалу в експериментальній групі збільшилася на 35,33 %, а з низьким рівнем зменшилась на 26,37 %. Водночас у контрольній групі рівень розвитку творчого потенціалу змінився незначною мірою. Кількість майбутніх учителів іноземних мов, що мають низький рівень розвитку творчого потенціалу зменшилась тільки на 5,58 %.

Результати педагогічного експерименту доводять вірність висунутої гіпотези дослідження та доцільність впровадження розроблених педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у процесі професійної підготовки. Це дає підстави для ствердження, про виконання поставлених завдання наукового пошуку та досягнення мети.

4. Опрацьовано методичний супровід розвитку та реалізації творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов під час фахової підготовки. На базі розроблених педагогічних умов було сформульовано методичні рекомендації щодо реалізації педагогічних умов під час професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов. Підкреслено важливість комплексного впровадження педагогічних умов у роботі зі здобувачами освіти у галузі навчання іноземної мови у процесі їх фахової підготовки. Значення саме комплексного використання педагогічних умов обумовлюється спрямованістю кожної з педагогічних умов на розвиток певних компонентів творчого потенціалу майбутнього учителя іноземних мов: перша педагогічна умова – на розвиток особистісно-рефлексивного та комунікативно-діяльнісного компонентів, друга педагогічна умова – на формування емоційно-когнітивного компонента, третя педагогічна умова – на розвиток мотиваційно-ціннісного компонента творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов. Реалізація педагогічних умов окремо одна від одної буде призводити до формування лише деяких навичок розвитку творчого потенціалу, але не до розвитку творчого потенціалу як цілісного утворення.

Перспективи подальших наукових досліджень, через те що наукова робота не претендує на поглиблене розв'язання усіх аспектів досліджуваної проблеми, вбачаються у розробці модулів з дисциплін філологічного циклу для розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов. Подальшого визначення та вдосконалення потребують: розроблення підходів та педагогічних умов підвищення кваліфікації викладачів-філологів з питань розвитку творчого потенціалу; організація роботи викладачів-філологів з метою подолання бар'єрів до використання цифрових технологій для розвитку творчого потенціалу студентів. Вважаємо також доцільним подальше розроблення науково-методичного забезпечення для організації використання імерсивних технологій під час навчання майбутніх учителів іноземних мов.

ДОДАТКИ

Додаток А

Зразки дидактичних матеріалів

Додаток А1

План-конспект практичного заняття з дисципліни «Практичний курс англійської мови».

Тема: Гурток з навчання іноземних мов як ефективний механізм розвитку творчого потенціалу особистості.

Категорія здобувачів вищої освіти: майбутні учителі іноземних мов.

Навчальна мета: опанувати знаннями та методичними навичками з організації гурткової роботи з навчання іноземних мов

Виховна мета: сприяти формуванню уміння мислити творчо, ініціативно, самостійно діяти у нестандартних ситуаціях.

Розвивальна мета: розвивати цілісне уявлення про організаційні аспекти гурткової діяльності; ознайомлення студентів з особливостями функціонування гуртків з навчання іноземних мов.

Кількість аудиторних годин: 2 години.

Навчальне обладнання: комп'ютерна техніка та відповідне програмне забезпечення.

Наочні засоби: наочність викладення матеріалу забезпечується використанням схем, таблиць та мультимедійним супроводженням окремих питань теми.

План:

1. Основні принципи організації гурткової роботи з навчання іноземних мов. Принципи організації позааудиторної роботи. Нормативно правова база організації гуртків.

2. Гурткові заняття і їх характеристика. Зміст і основні напрями роботи у гуртку з навчання іноземних мов. Творчий потенціал учнівських гуртків з навчання іноземних мов.

3. Гурткова діяльність. Види гуртків. Типи гуртків. Гуртки з навчання іноземних мов.

4. Організація керівництва гуртком з навчання іноземних мов. Перспективний та календарний плани гурткової діяльності з навчання іноземних мов. Тривалість гурткових занять. Розподілу робочого часу.

5. Проектування та складання необхідної документації керівника гуртка з навчання іноземних мов. Методичні матеріали керівника гуртка з навчання іноземних мов. Вказівки до ведення журналу планування та обліку гуртка.

6. Зміст навчального матеріалу на гурткових заняттях з навчання іноземних мов. Вибір індивідуальних творчих завдань для гуртківців. Підбір матеріалу.

7. Навчальні програми. Авторські навчальні програми гуртків з навчання іноземних мов. Структура програми. Розділи програми.

8. План роботи керівника гуртка з навчання іноземних мов. Складання плану-конспекту гурткового заняття. Види конспектів. Структура конспекту.

Анотація. У на занятті студентам пропонується інформація щодо організації гурткової роботи з навчання іноземних мов в дитячих освітніх закладах. Під час розгляду питань у майбутніх учителів іноземних мов буде формуватися уявлення про особливості функціонування гуртків з навчання іноземних мов; основні принципи організації гурткової діяльності, специфічні особливості функціонування гуртків з навчання іноземних мов, методіку організації гурткової роботи, методичні аспекти керування гуртковою діяльністю. Навчальний матеріал сприяє формуванню вмінь студентів аналізувати спеціальну науково-методичну літературу, творчо використовувати отримані знання під час розв'язування ситуаційних завдань, володіти науково-методичними даними з методіки організації гурткової

роботи з навчання іноземних мов; організувати гурткову роботу з навчання іноземних мов дітей різного віку, користуватися навчальними програмами гуртків з навчання іноземних мов, скласти план-конспект гурткового заняття з навчання іноземних мов, проводити гурткові заняття з навчання іноземних мов із застосуванням особистісно-орієнтованих технологій організації позааудиторної діяльності.

Контрольні питання:

1. Нормативно-правова база організації гурткової роботи.
2. Планування роботи гуртка з навчання іноземної мови.
3. Матеріально-технічна база гуртка з навчання іноземної мови.
4. Здійснення керівництвом гуртковою діяльністю з навчання іноземної мови.
5. Види гуртків.
6. Комплектація гуртків та тривалість занять.
7. Класифікація груп, гуртків та інших творчих об'єднань.
8. Функції керівника гуртка з навчання іноземної мови.
9. Схема керування гуртком з навчання іноземної мови.
10. Навчальні програми. Авторські навчальні програми гуртків з навчання іноземної мови в контексті розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти.
11. Складання плану-конспекту гурткового заняття з навчання іноземної мови.
12. Проєктування та складання необхідної документації керівника гуртка.
13. Масові, групові та індивідуальні форми навчальної роботи.

Список літератури

1. Брижак Н.Ю. Методика гурткової та клубної роботи в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах : навчальний посібник / Н. Ю. Брижак. – Київ: Логос, 2017. – 126 с.

1. Наказ МОН України від 22.07.08р. №676 «Про затвердження Типових навчальних планів для організації навчально-виховного процесу в позашкільному навчальному закладі системи Міністерства освіти і науки України». URL: http://metodnet.at.ua/load/nakaz_mon_ukrajini_vid_22_07_2008_roku_676_pro_zatverdzhennja_tipovikh_navchalnih_planiv_dlja_organizaciji_navchalno_vikhovno_go_procesu_v_pozashk/1-1-0-88

2. Положення про позашкільний навчальний заклад, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 06 травня 2001 року № 433 (зі змінами, які затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 27.08.2010 №769 «Про внесення змін до Положення про позашкільний навчальний заклад»). URL: <http://dolinvo.ucoz.ru>

3. Сліпченко О. В. Організація роботи шкільних клубів. Навчально-методичний посібник. URL: <http://refs.in.ua/cherkasekoyi-oblasti-slipchenko-olena-vitaliyivnaorganizaciya.html>

Джерело: Розроблено автором.

Додаток А2

План-конспект лекції з дисципліни «Іноземна мова для академічної мобільності».

Тема: Урахування особливостей вікового розвитку дітей під час реалізації їх творчого потенціалу на заняттях з іноземної мови.

Категорія здобувачів вищої освіти: майбутні учителі іноземних мов.

Навчальна мета: ознайомлення студентів з онтогенезом дитини, основними силами розвитку, психологічними властивостями особистості дитини на різних етапах розвитку.

Виховна мета: сприяти формуванню етичної поведінки майбутніх учителів іноземних мов під час професійної діяльності.

Розвивальна мета: розвивати власні здібності розв'язання педагогічних задач з розвитку творчого потенціалу учнів з урахуванням їх вікових особливостей на заняттях з іноземних мов, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.

Кількість аудиторних годин: 2 години.

Навчальне обладнання: комп'ютерна техніка та відповідне програмне забезпечення.

Наочні засоби: наочність викладення матеріалу забезпечується використанням презентацій, схем, мультимедійним супроводженням окремих питань теми.

План:

1. Основні принципи вікової психології у теорії Еріксона.
2. Перегляд відео про етапи теорії Еріксона та обговорення цього відео.
3. Дискусія щодо головного конфлікту на кожній стадії розвитку.
4. Розподіл індивідуальних завдань за темою лекції.

Анотація. У цієї лекції студентам пропонується інформація щодо теорії Еріксона (8 етапів розвитку людини), особливостей розвитку дитини на першому, другому, третьому, четвертому, п'ятому етапі розвитку особистості. Зазначено, що розвиток творчого потенціалу найбільш ефективно відбувається під час перших п'яти етапів розвитку людини. Під час розгляду питань майбутнім учителям іноземних мов надано інформацію про головні конфлікти на кожній стадії розвитку дитини та надано рекомендації щодо розвитку творчого потенціалу з урахуванням вікових особливостей на кожному етапі. Підкреслено, що викладачі, які дозволяють учням робити вибір, розвивають у них особистісний контроль і почуття незалежності, налаштовують учнів на ефективний розвиток творчого потенціалу, зокрема на заняттях з іноземної мови.

Презентація до теми:

Video

ERIKSON'S
EIGHT STAGES
OF PSYCHOSOCIAL
DEVELOPMENT

A MODIFI

Discussion

- What is common between the theories of Erickson and Freud?
- What is the difference between the theories of Erickson and Freud?
- Which theory seems more plausible to you?
- What stages of development did Erickson highlight?

What is the main conflict in infancy?

Рис. А2.1. Презентація до лекції

Stage 1: Trust vs. Mistrust

- The first stage of Erikson's theory of psychosocial development occurs between birth and 1 year of age and is the most fundamental stage in life. Because an infant is utterly dependent, developing trust is based on the dependability and quality of the child's caregivers.
- At this point in development, the child is utterly dependent upon adult caregivers for everything they need to survive including food, love, warmth, safety, and nurturing. If a caregiver fails to provide adequate care and love, the child will come to feel that they cannot trust or depend upon the adults in their life.

What is the main conflict in Early Childhood?

Stage 2: Autonomy vs. Shame and Doubt

The second stage of Erikson's theory of psychosocial development takes place during early childhood and is focused on children developing a greater sense of personal control.

- **The Role of Independence**

At this point in development, children are just starting to gain a little independence. They are starting to perform basic actions on their own and making simple decisions about what they prefer. By allowing kids to make choices and gain control, parents and caregivers can help children develop a sense of autonomy.

- **Potty Training**

The essential theme of this stage is that children need to develop a sense of personal control over physical skills and a sense of independence. Potty training plays an important role in helping children develop this sense of autonomy.

- **Outcomes**

Children who struggle and who are shamed for their accidents may be left without a sense of personal control. Success during this stage of psychosocial development leads to feelings of autonomy; failure results in feelings of shame and doubt.

What is the main conflict in Preschool ?

Stage 3: Initiative vs. Guilt

- The third stage of psychosocial development takes place during the preschool years. At this point in psychosocial development, children begin to assert their power and control over the world through directing play and other social interactions.
- Children who are successful at this stage feel capable and able to lead others. Those who fail to acquire these skills are left with a sense of guilt, self-doubt, and lack of initiative.
- **Outcomes**
- The major theme of the third stage of psychosocial development is that children need to begin asserting control and power over the environment. Success in this stage leads to a sense of purpose. Children who try to exert too much power experience disapproval, resulting in a sense of guilt.

What is the main conflict in School Age?

Stage 4: Industry vs. Inferiority

- The fourth psychosocial stage takes place during the early school years from approximately ages 5 to 11. Through social interactions, children begin to develop a sense of pride in their accomplishments and abilities.
- Children need to cope with new social and academic demands. Success leads to a sense of competence, while failure results in feelings of inferiority.
- **Outcomes**
- Children who are encouraged and commended by parents and teachers develop a feeling of competence and belief in their skills. Those who receive little or no encouragement from parents, teachers, or peers will doubt their abilities to be successful.

What is the main conflict in Adolescence?

Рис. А2.2. Презентація до теми

Stage 5: Identity vs. Confusion

- The fifth psychosocial stage takes place during the often turbulent teenage years. This stage plays an essential role in developing a sense of personal identity which will continue to influence behavior and development for the rest of a person's life. Teens need to develop a sense of self and personal identity. Success leads to an ability to stay true to yourself, while failure leads to role confusion and a weak sense of self.
- During adolescence, children explore their independence and develop a sense of self. Those who receive proper encouragement and reinforcement through personal exploration will emerge from this stage with a strong sense of self and feelings of independence and control. Those who remain unsure of their beliefs and desires will feel insecure and confused about themselves and the future.

What is the main conflict in Young Adulthood?

Stage 6: Intimacy vs. Isolation

- Young adults need to form intimate, loving relationships with other people. Success leads to strong relationships, while failure results in loneliness and isolation. This stage covers the period of early adulthood when people are exploring personal relationships.
- Erikson believed it was vital that people develop close, committed relationships with other people. Those who are successful at this step will form relationships that are enduring and secure.
- Remember that each step builds on skills learned in previous steps. Erikson believed that a strong [sense of personal identity](#) was important for developing intimate relationships. Studies have demonstrated that those with a poor sense of self tend to have less committed relationships and are more likely to struggle with emotional isolation, [loneliness](#), and depression.

What is the main conflict in Middle Adulthood?

<p>Stage 7: Generativity vs. Stagnation</p> <ul style="list-style-type: none"> • Adults need to create or nurture things that will outlast them, often by having children or creating a positive change that benefits other people. Success leads to feelings of usefulness and accomplishment, while failure results in shallow involvement in the world. • During adulthood, we continue to build our lives, focusing on our career and family. Those who are successful during this phase will feel that they are contributing to the world by being active in their home and community.² Those who fail to attain this skill will feel unproductive and uninvolved in the world. 	<p>What is the main conflict in Maturity?</p>
<p>Stage 8: Integrity vs. Despair</p> <p>The final psychosocial stage occurs during old age and is focused on reflecting back on life. At this point in development, people look back on the events of their lives and determine if they are happy with the life that they lived or if they regret the things they did or didn't do.</p> <p>Erikson's theory differed from many others because it addressed development throughout the entire lifespan, including old age. Older adults need to look back on life and feel a sense of fulfillment. Success at this stage leads to feelings of wisdom, while failure results in regret, bitterness, and despair.</p> <p>At this stage, people reflect back on the events of their lives and take stock. Those who look back on a life they feel was well-lived will feel satisfied and ready to face the end of their lives with a sense of peace. Those who look back and only feel regret will instead feel fearful that their lives will end without accomplishing the things they feel they should have.</p> <p>•Outcomes Those who are unsuccessful during this stage will feel that their life has been wasted and may experience many regrets. The person will be left with feelings of bitterness and despair.</p>	<p>Homework</p> <ul style="list-style-type: none"> • Choose one of developmental stages and create a presentation about it. • Create a presentation about any level of ecological system by your choice. • Create a presentation on childhood amnesia • Create a presentation about types of autism

Рис. А2.3. Презентація до теми

Контрольні питання:

1. Які етапи розвитку людини виокремив Еріксон?
2. У чому полягає головний конфлікт дитинства?
3. У чому полягає головний конфлікт в дошкільній установі?
4. У чому полягає головний конфлікт шкільного віку?
5. У чому полягає головний конфлікт підліткового віку?
6. У чому полягає головний конфлікт молодого віку?
7. Як учитель іноземних мов повинен допомагати конструктивно вирішувати ці конфлікти для ефективного розвитку творчого потенціалу у своїх учнів?

Список літератури

1. Павелків Р. В. Вікова психологія : підручник. Київ : Кондор, 2015. 469 с.

2. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навч. посібник.. Київ : Центр учбової літ., 2012. 424 с.
3. Гуцало Е. У. Психологія вікового розвитку особистості : Практикум: навч.-метод. посіб. / Кіровогр. держ. пед. ун-т ім. В. К. Винниченка. Кіровоград : Александра М. В., 2012. 179 с.
4. Dasey, J. S., Kenny M. Adolescent development. Madison etc., WCB Brown & Benchmark Publishers, 1994. 536 p.
5. Поліщук, В. М. Віковий кризовий розвиток людини : від народження до дорослості: навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2020. 460 с.
6. Theoretical and applied aspects of the development of modern psychology and pedagogy : collective monograph / S. P. Bielavin, T. I. Bielavina, I. N. Bila et al. Lviv; Toruń, Liha-Pres, 2019. 223 p.
7. The innovative potential of psychology in the development of the modern man / S. I. Babatina, O. M. Kikinezhdzi, N. Tavrovetska et al. Lviv; Toruń, Liha-Pres, 2019. 111 p.
8. Psychology of personality professional development : collective monograph / M. Smulson, O. Volobuieva, M. Tomchuk et al. Lviv ; Toruń, Liha-Pres, 2019. 148 p.
9. Pillemer David B., White Sheldon H. Developmental Psychology and Social Change: Research, History and Policy / Cambridge University Press, 2005. 412 p.
10. Wood C., Littleton K., Sheehy K. Developmental Psychology in Action / Blackwell Publishing. Printed and bound in the United Kingdom by The Alden Group, Oxford. 2006. 235 p.

Джерело: Розроблено автором.

Додаток АЗ

План-конспект інтерактивної лекції з дисципліни «Іноземна мова (англійська)».

Тема: Особливості впливу мистецьких заходів на розвиток творчого потенціалу під час вивчення іноземних мов.

Категорія здобувачів вищої освіти: майбутні учителі іноземних мов.

Навчальна мета: вивчення процесу сприйняття й розуміння здобувачами освіти творів мистецтва та особливостей показу мистецьких заходів іноземною мовою, здобуття навичок застосування мистецьких засобів під час вивчення іноземних мов, набуття умінь з розвитку творчого потенціалу артметодиками на заняттях з іноземних мов.

Виховна мета: сприяти формуванню: педагогічної культури засобами мистецтва, методів художнього впливу на здобувачів освіти для розвитку їх творчого потенціалу під час вивчення іноземних мов.

Розвивальна мета: розвивати: здатність аналізувати складові формування творчого потенціалу здобувачів освіти під час вивчення іноземних мов засобами мистецтва, художнє сприйняття творів мистецтва, навички використання артметодів на заняттях з іноземних мов.

Кількість аудиторних годин: 4 години.

Навчальне обладнання: комп'ютерна техніка та відповідне програмне забезпечення.

Наочні засоби: наочність викладення матеріалу забезпечується використанням презентацій, мультимедійним супроводженням окремих питань теми.

План:

1. Роль мистецтва у розвитку творчого потенціалу людини.
2. Музика як засіб формування творчого потенціалу здобувача освіти.
3. Поезія як метод розвитку творчого потенціалу на заняттях іноземної мови.

4. Короткі оповідання як ефективний механізм формування творчого потенціалу під час вивчення іноземних мов.

5. Живопис як продуктивний засіб розвитку творчого потенціалу у студентів.

6. Імпресіонізм як елемент розвитку культури майбутніх учителів іноземних мов.

7. Експресіонізм та його роль у формуванні творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов.

Анотація. В інтерактивній лекції студентам пропонується інформація щодо ролі мистецтва у людському житті. Розглядається мистецтво як інструмент розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти. Для формування творчого потенціалу на занятті використовуються музичні фрагменти та дискусія для обговорення почуттів та думок, що виникають під час прослуховування цих фрагментів. Також на лекції заслуховувались вірші Е. Фінча, Дж. Кітса, Р.Уілборда. Для розвитку творчого потенціалу майбутнім учителям іноземних мов було запропоновано дискусія щодо цієї поезії. В лекції заслуховувались короткі оповідання О. Генрі. Для розвитку творчого потенціалу зі здобувачами освіти обговорювались сильні сторони кожного оповідання. Наступним кроком лекції було надання інформації щодо ролі живопису у розвитку творчого потенціалу особистості. Для формування творчого потенціалу обговорювались репродукції картин відомих художників, зокрема художників-імпресіоністів та художників-експресіоністів.

Презентація до теми:

<p>Особливості впливу мистецьких заходів на розвиток творчого потенціалу під час вивчення іноземних мов</p> <p>Peculiarities of the impact of artistic events on the development of creative potential during foreign language learning</p> 	<p>Discussion</p> <ul style="list-style-type: none"> • What art means to you? • What is the place of art in your life? • Can you remember a situation when art helped you feel better? • Can you remember a situation when art made you feel bad? • Why humanity needs an art in your opinion? 	<p>Listen to a music and try to understand all feelings that it will bring</p>
<p>Discussion</p> <ul style="list-style-type: none"> • What did you feel while listening? • Did you feelings change while you were listening? • How this melody influenced your mood? 	<p>Listen to a music and try to concentrate on thoughts that it will bring</p> 	<p>Discussion</p> <ul style="list-style-type: none"> • What did you think about while listening? • Did you thoughts change while you were listening? • How this melody influenced your mood? • On what sphere did the music influence more: feelings or thoughts?
<p>Poetry</p> 	<p>Discussion</p> <ul style="list-style-type: none"> • Do you like poetry? Why? • What kind of poetry do you prefer? • In what periods of time you enjoyed a poetry? • What feelings and thoughts usually brings poetry? 	<p>Read the poem 1 Final Autumn BY ANNIE FINCH Maple leaves turn black in the courtyard. Light drives lower and one bluejay crams our cold memories out past the sun, each time your traces come past the shadows and visit under my looking-glass fingers that lift and block out the sun. Come—I'll trace you one final autumn, and you can trace your last homecoming into the snow or the sun.</p>
<p>Read the poem 2 To Autumn BY JOHN KEATS Season of mists and mellow fruitfulness, Close bosom-friend of the maturing sun; Conspiring with him how to load and bless With fruit the vines that round the thatch-eves run; To bend with apples the moss'd cottage-trees, And fill all fruit with ripeness to the core To swell the gourd, and plump the hazel shells With a sweet kernel; to set budding more, And still more, later flowers for the bees, Until they think warm days will never cease, For summer has o'er-brim'd their clammy cells.</p>	<p>Read the poem 3 The Beautiful Changes BY RICHARD WILBUR One wading a fall meadow finds on all sides The Queen Anne's Lace lying like lilies On water; it glides So from the walker, it turns Dry grass to a lake, as the slightest shade of you Valleys my mind in fabulous blue lucernes. The beautiful changes as a forest is changed By a chameleon's tuning his skin to it: As a mantis, arranged On a green leaf, grows Into it, makes the leaf leafier, and proves Any greenness is deeper than anyone knows. Your hands hold roses always in a way that says They are not only yours: the beautiful changes In such kind ways, Wishing ever to sunder Things and things' selves for a second finding, to lose For a moment all that it touches back to wonder.</p>	<p>Discussion</p> <ul style="list-style-type: none"> • Which poem did you like the most? Why? • What do these poems have in common? • What makes these poems different? • What words / techniques evoke the most emotional response? • What words / techniques evoke the most thoughts? • If you were a poet, what poetry would you like to write?
<p>SHORT STORIES</p> 	<p>Discussion</p> <ul style="list-style-type: none"> • Do you like short stories? • How are they different from big novels? • What, in your opinion, are the strengths and weaknesses of short stories? • Is there an author who made the strongest impression on you? • Tell us about his story? • What is the most powerful poetry or short stories? 	<p>Let's listen to a story by O. Henry "The last leaf" and then discuss it.</p> <p>Our story today is called "The Last Leaf." It was written by O. Henry. Here is Barbara Klein with the story.</p>

Рис. А3.1. Презентація до теми

<p>Let's listen to Isaac Babel story "You must know everything" and then discuss it</p> 	<p>Discussion</p> <ul style="list-style-type: none"> • Which short story did you like the most? Why? • What do these short stories have in common? • What makes these short stories different? • What short story evoke the most emotional response? • What short story evoke the most thoughts? • If you were an author, what short story would you like to write? Why? 	<p>Paintings</p>
<p>Discussion</p> <ul style="list-style-type: none"> • How do you feel about painting? • Did you visit art museums when you were a child? And in adulthood? • When you hear the word "artist", what name comes to your mind? • What picture comes to mind when you hear the word "painting"? • Is there a picture that is special for you personally, which is associated with certain life events? 	<p>Video</p> 	<p>Video Discussion</p> <ul style="list-style-type: none"> • What period in the development of painting are you most familiar with? • Which period is closer to you in spirit? • If you could choose a painting to hang in your room, what period would it belong to?
<p>Painting reflection</p> <ul style="list-style-type: none"> • Now I will present to you several pictures in turn. We will discuss each of them from the point of view of its influence on human. 	<p>Leonardo Da Vinci, Mona Lisa, 1503–19</p> 	<p>Discussion</p> <ul style="list-style-type: none"> • Have you seen this picture before? • What thoughts and feelings does this picture evoke? • What do you think is the greatness of this picture? • What personality traits is this painting associated with? • What kind of mood does this picture bring?
<p>Johannes Vermeer, Girl with a Pearl Earring, 1665</p> 	<p>Discussion</p> <ul style="list-style-type: none"> • Have you seen this picture before? • What thoughts and feelings does this picture evoke? • What do you think is the greatness of this picture? • What personality traits is this painting associated with? • What kind of mood does this picture bring? 	<p>Sandro Botticelli, , 1484–1486</p>
<p>Discussion</p> <ul style="list-style-type: none"> • Have you seen this picture before? • What thoughts and feelings does this picture evoke? • What do you think is the greatness of this picture? • What personality traits is this painting associated with? • What kind of mood does this picture bring? 	<p>Vincent van Gogh, The Starry Night, 1889</p> 	<p>Discussion</p> <ul style="list-style-type: none"> • Have you seen this picture before? • What thoughts and feelings does this picture evoke? • What do you think is the greatness of this picture? • What personality traits is this painting associated with? • What kind of mood does this picture bring?

Рис. А3.2. Презентація до теми

<p>James Abbott McNeill Whistler, Arrangement in Grey and Black No. 1, 1871</p> 	<p>Discussion</p> <ul style="list-style-type: none"> • Have you seen this picture before? • What thoughts and feelings does this picture evoke? • What do you think is the greatness of this picture? • What personality traits is this painting associated with? • What kind of mood does this picture bring? 	<p>Gustav Klimt, The Kiss, 1907–1908</p>
<p>Discussion</p> <ul style="list-style-type: none"> • Have you seen this picture before? • What thoughts and feelings does this picture evoke? • What do you think is the greatness of this picture? • What personality traits is this painting associated with? • What kind of mood does this picture bring? 	<p>Georges Seurat, A Sunday Afternoon on the Island of La Grande Jatte, 1884–1886</p> 	<p>Discussion</p> <ul style="list-style-type: none"> • Have you seen this picture before? • What thoughts and feelings does this picture evoke? • What do you think is the greatness of this picture? • What personality traits is this painting associated with? • What kind of mood does this picture bring?
<p>Impressionism</p> 	<p>Video</p> 	<p>Questions</p> <ul style="list-style-type: none"> • What is impressionism? • Why is this style considered especially prominent? • Which artists belong to this direction?
<p>Look on this picture closely</p> 	<p>Questions</p> <ul style="list-style-type: none"> • What is shown in the picture? • Does this image look realistic? • What feelings does the picture evoke? • What ideas come to mind when looking at this picture? • What idea do you think the artist wanted to convey? 	<p>Look on this picture closely</p>
<p>Questions</p> <ul style="list-style-type: none"> • What is shown in the picture? • Does this image look realistic? • What feelings does the picture evoke? • What ideas come to mind when looking at this picture? • What idea do you think the artist wanted to convey? 	<p>Expressionism</p> 	<p>Video</p>

Рис. А3.3. Презентація до теми

<p style="text-align: center;">Video</p> 	<p style="text-align: center;">Questions</p> <ul style="list-style-type: none"> • What is expressionism? • What is abstract expressionism? • Why is this style considered especially prominent? • Which artists belong to this direction? 	<p style="text-align: center;">Look on this picture closely</p>
<p style="text-align: center;">Questions</p> <ul style="list-style-type: none"> • What is shown in the picture? • Does this image look realistic? • What feelings does the picture evoke? • What ideas come to mind when looking at this picture? • What idea do you think the artist wanted to convey? 	<p style="text-align: center;">Look on this picture closely</p> 	<p style="text-align: center;">Questions</p> <ul style="list-style-type: none"> • What is shown in the picture? • Does this image look realistic? • What feelings does the picture evoke? • What ideas come to mind when looking at this picture? • What idea do you think the artist wanted to convey?

Homework

1. For the next practice, choose a piece of music up to 10 minutes long. Prepare a presentation about it, in which talk about:
  - The author of the music
  - Story of creation
  - The feelings that this music evokes in you
2. Make a presentation about your favorite poem and its' author. Try to explain what feelings and thoughts this poem brings.
3. Prepare a presentation about any short story on your choice: story of its' creation, author, impact.
4. Prepare a presentation about your favorite painting. Tell us about the history of its creation and the effect it has on you.
5. Choose any picture of impressionist painter and create a presentation about it.
6. Choose any picture of expressionist painter and create a presentation about it.

Рис. А3.4. Презентація до теми

Контрольні питання:

1. Що для вас є мистецтво?
2. Яке місце для мистецтва ви виділяєте у своєму житті?
3. Навіщо мистецтво людству? Наведіть приклад.
4. Яким чином музика сприяє розвитку творчого потенціалу? Наведіть приклад.
5. Чи вважаєте ви поезію корисною для розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти? Наведіть приклад.

6. Визначте роль коротких оповідань для формування творчого потенціалу у студентів під час вивчення іноземних мов. Наведіть приклад.

7. Живопис як інструмент розвитку творчого потенціалу на заняттях з іноземних мов. Наведіть приклад.

8. Імпресіонізм як інструмент розвитку творчого потенціалу у майбутніх учителів іноземних мов. Наведіть приклад.

9. Експресіонізм як механізм формування творчого потенціалу під час навчання іноземних мов. Наведіть приклад.

Список літератури

1 . Клепиков О. І., Кучерявий І. Т. Основи творчості особи. Київ : Вища школа, 1996. 259 с.

2. Роменець В.А. Психологія творчості. Київ : Либідь, 2001. 288 с.

3. Аршава І. Ф., Кулешова Т. В. Психологія мистецтва: проблеми та перспективи. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Педагогіка і психологія»*. № 9/1. Вип. 15. 2009. URL: <http://psyresearch.dp.ua/index.php/psy/article/view/163>

4. Дроздова М. А. Психологія мистецтва: навчальний посібник для студентів. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2006. 104 с.

5. Mather, G. (2020). *The Psychology of Art*. Routledge, 150 p. doi:10.4324/9780429275920 8. Robert Gray (2019). *Art Therapy and Psychology : A Step-by-Step Guide for Practitioners*. Taylor & Francis Inc, 166 p

11.Mather, G. (2017). *The Psychology of Visual Art : Eye, Brain and Art*. Cambridge University Press, 211 p. doi:10.1017/CBO9781139030410 12.Tinio, P. P., & Smith, J. K. (Eds.) (2014). *The Cambridge handbook of the psychology of aesthetics and the arts*. Cambridge University Press, 610 p. doi:10.1017/CBO9781139207058

Джерело: Розроблено автором.

Додаток А4

План-конспект інтерактивного практичного заняття з дисципліни «Практикум усного і писемного мовлення».

Тема: Особливості розвитку творчого потенціалу засобами вербальних і невербальних комунікацій та сторітелінгом на заняттях з іноземної мови.

Категорія здобувачів вищої освіти: майбутні учителі іноземних мов.

Навчальна мета: засвоєння студентами теоретичних основ риторики й оволодінні практичними вміннями та навичками побудови текстів публічних промов та їх виголошення для розвитку творчого потенціалу під час занять з іноземних мов.

Виховна мета: сприяти вмінням формулювати думки логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культурних особливостей співрозмовника з додержанням категорій педагогічної етики.

Розвивальна мета: розвивати навички міжособистісної взаємодії, здатність до усної та письмової професійної комунікації іноземними мовами, здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку та творчого потенціалу.

Кількість аудиторних годин: 2 години.

Навчальне обладнання: комп'ютерна техніка та відповідне програмне забезпечення.

Наочні засоби: наочність викладення матеріалу забезпечується використанням презентацій та мультимедійним супроводженням окремих питань теми.

План:

1. Роль ораторських навичок у розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов.

2. Зовнішня само презентація для публічного виступу майбутнього учителя іноземних мов як ознака його високорозвиненого творчого потенціалу.

3. Вербальні ознаки майбутнього учителя іноземних мов як вдалого промовця.

4. Невербальні ознаки майбутнього учителя іноземних мов як вдалого промовця.

5. Творчі способи знаходження контакту з іншомовною аудиторією.

6. Принцип Поліанни як ефективний інструмент спілкування на заняттях з іноземної мови.

7. Роль іміджу для ефективного публічного виступу майбутнього учителя на заняттях з іноземної мови.

8. Особливості голосу та методики покращення мовлення майбутніх учителів іноземних мов.

9. Логічність і розуміння публічних виступів майбутніх учителів іноземних мов.

Анотація. Під час практичного заняття студентам пропонується інформація щодо важливих аспектів ораторського мистецтва і їх ролі у розвитку творчого потенціалу особистості. Розглянуто основні навички гарного промовця, ознаки його зовнішньої само презентації, вербальні та невербальні засоби ефективної комунікації. Визначено творчі засоби пошуку і встановлення контакту з іншомовною аудиторією. Підкреслено, що принцип Поліанни дуже ефективний як засіб знаходження контакту з іншомовною аудиторією. Висвітлено роль іміджу оратора як ефективного інструменту впливу на оточення. Розглянуто елементи особистісного іміджу успішного промовця: зовнішність, одяг, голос, міміка, жести. Виокремлено роль поставленого голосу промовця. Надано методику скоромовок як ефективного інструменту розвитку голосу у майбутніх учителів іноземних мов. Визначено закони логіки в промові майбутніх учителів іноземних мов як необхідний елемент побудови продуктивної промови у спорах та навчальних заняттях.

Презентація до теми

<p>Peculiarities of the development of creative potential in foreign language classes by means of verbal and non-verbal communication and storytelling</p> 	<p>Discussion</p> <ul style="list-style-type: none"> • Why it is important to be a good speaker? • Did you have a situation in life where you had to make an important speech? How did it go? • What speaker skills do you need to improve? 	<p>Team work</p> <ul style="list-style-type: none"> • Split into two teams. • In next 15 minutes present 10 features of: <p>Team 1 – Good speech Team 2 – Bad speech</p>
<p>VIDEO</p> 	<p>VIDEO DISCUSSION</p> <ul style="list-style-type: none"> • What are the secrets of a good speech? • Do you agree with the speaker? • What secrets you knew before video? • What was new to you? • How you personally can improve your skills with this secrets? 	<p>VIDEO</p>
<p>VIDEO DISCUSSION</p> <ul style="list-style-type: none"> • Did you like the speech? • What were the signs of a bad speech? • Do you have some habits that can make a bad speaker? How you can work with them? 	<p>Self-presentation of a speaker</p> 	<p>Discussion 1</p> <ul style="list-style-type: none"> • What does the trusted speaker look like? • Does his appearance matter? Height? Weight? Clothing? • Does the volume and tone of the voice matter? • What would you need to change in your appearance in order to inspire confidence in the audience?
<p>Discussion 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • What are verbal signals? • What verbal signals can you hear from a good speaker? • What verbal signals can you hear from a bad speaker? • What verbal signals do you most often use in your speech? 	<p>Discussion 3</p> <p>What are non-verbal signals?</p> <p>What non-verbal cues can you see from a good speaker?</p> <p>What non-verbal cues can you see from a bad speaker?</p> <p>What non-verbal cues do you most often use in your speech?</p>	<p>Video discussion</p> <ul style="list-style-type: none"> • Now you will see 5 famous film speeches. • Please note for each speech what verbal and non-verbal signals you see in each speech.
<p>VIDEO</p> 	<p>Video Discussion</p> <ul style="list-style-type: none"> • Please share your thoughts about each video: • What verbal signals did speakers use? • What non-verbal signals did speakers use? • How they could improve their presentation with usage of verbal and non-verbal signals? 	<p>Contact with the audience</p>

Рис. А4.1. Презентація до теми

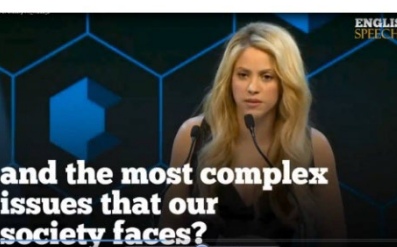

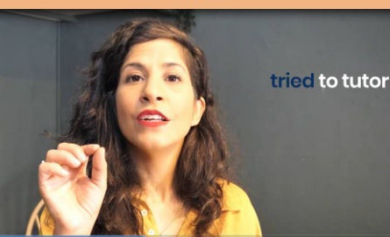
<p style="text-align: center;">Discussion</p> <ul style="list-style-type: none"> • How you can make a connection with an audience? • Please give an example from your life about tips that you use for making connection with an audience? 	<p style="text-align: center;">Video</p> 	<p style="text-align: center;">Video discussion</p> <ul style="list-style-type: none"> • What are the tips for finding contact with the audience? • What tips you had already know? • What was new to you? • What can you use in your public speaking? • What tips wouldn't work in real life (in your opinion)?
<p style="text-align: center;">Video</p> 	<p style="text-align: center;">Video discussion</p> <ul style="list-style-type: none"> • What is Pollyanna principle? • Why it is important in public speaking? • How you can use it in preparation to public speaking? 	<p style="text-align: center;">The image of the speaker</p>
<p style="text-align: center;">Discussion</p> <ul style="list-style-type: none"> • What is an image? • What is your personal image? • What image should the speaker have? • Does the image depend on the sphere of activity of the speaker? • What image should a scientist's speaker have? • What image should a TV star's speaker have? • What image should the speaker selling the product have? 	<p style="text-align: center;">Video</p> 	<p style="text-align: center;">Discussion</p> <ul style="list-style-type: none"> • What was the video about? • What speaker's ideas do you agree with? • What is special about the image of the list that makes it more relatable? • What would you change in the image of this speaker?
<p style="text-align: center;">Video</p> 	<p style="text-align: center;">Discussion</p> <ul style="list-style-type: none"> • What was the video about? • What speaker's ideas do you agree with? • What is special about the image of the list that makes it more relatable? • What would you change in the image of this speaker? • Does the gender of the speaker affect the perception of the speech? 	<p style="text-align: center;">Voice of the speaker</p>
<p style="text-align: center;">Video</p> 	<p style="text-align: center;">Questions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Do you agree with the speaker? • What is the importance of voice in the speaker's presentation? • How can voice help get the message across? • Do you change your voice in different situations? • What voice do you use when you are trying to ask for something? • What voice do you use when you are proving a point? • What kind of voice would be better for presentations? 	<p style="text-align: center;">Video 2</p>

Рис. А4.2. Презентація до теми

<p style="text-align: center;">Questions</p> <ul style="list-style-type: none"> • What are language twisters? • Where are tongue twisters used? • In what professions should language twisters be used? • Do you know language twisters in your language? 	<p style="text-align: center;">Try to read as fast as possible</p> <ul style="list-style-type: none"> • Peter Piper picked a peck of pickled peppers A peck of pickled peppers Peter Piper picked If Peter Piper picked a peck of pickled peppers Where's the peck of pickled peppers Peter Piper picked? • Betty Botter bought some butter But she said the butter's bitter If I put it in my batter, it will make my batter bitter But a bit of better butter will make my batter better So 'twas better Betty Botter bought a bit of better butter 	<p style="text-align: center;">Arguments in speech</p>
<p style="text-align: center;">Video</p> 	<p style="text-align: center;">Questions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Do you often argue? • What problems do you have in disputes? • What ideas of the speaker could you use in your life? • What ideas can you not apply in your life? • How can you use the speaker's ideas to make a good speech? 	<p style="text-align: center;">Video</p>
<p style="text-align: center;">Questions</p> <ul style="list-style-type: none"> • What is the peculiarity of the speech of lawyers? • What techniques do lawyers use in their speeches? • What way of thinking is inherent in lawyers? • How could you personally use the techniques of lawyers in your life? 		<p style="text-align: center;">Homework</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Choose any topic (it should be relevant to you), create a presentation and get ready to make a speech for 5-7 minutes. 2. Create a presentation about perfect verbal and non-verbal signals of a speaker. 3. Create a presentation about ways of finding connection with the audience. 4. Choose any speech that impressed you. Prepare a presentation on the image of the speaker of this speech, paying special attention to: appearance; clothes; voice; facial expressions; gestures; 5. Prepare a presentation on «The Voice in Speaker's Work». Find and learn five tongue twisters 6. Prepare a presentation on "The laws of logic in the construction of a speech"

Рис. БА.3. Презентація до теми

Контрольні питання:

1. Для чого майбутньому учителю іноземних мов потрібно бути гарним оратором?
2. Назвіть основні навички гарного промовця.
3. Як ораторське мистецтво сприяє розвитку творчого потенціалу під час занять з іноземних мов? Наведіть приклади.
4. Назвіть ознаки зовнішньої само презентації успішного оратора. Наведіть приклади.
5. Назвіть вербальні способи впливу на аудиторію.
6. Назвіть невербальні способи впливу на аудиторію.
7. Як успішна зовнішня само презентація позначається на розвитку творчого потенціалу майбутнього учителя іноземних мов? Наведіть приклади.

8. Як вдала вербальна комунікація на заняттях з іноземних мов сприяє формуванню творчого потенціалу здобувачів освіти? Наведіть приклади.
9. Як вдала невербальна комунікація на заняттях з іноземних мов сприяє формуванню творчого потенціалу здобувачів освіти? Наведіть приклади.
10. Назвіть способи знаходження контакту з аудиторією.
11. Опишіть принцип Поліанни при налагодженні контакту з аудиторією.
12. Як ефективні методи знаходження контакту з аудиторією сприяють розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти? Наведіть приклади.
13. Що таке особистісний імідж викладача іноземних мов?
14. Чи відрізняється імідж викладача іноземних мов від іміджу оратора-науковця, спікера-телезірки, спікера-менеджера? Наведіть приклади.
15. Назвіть компоненти іміджу майбутнього учителя іноземних мов.
16. Призначення голосу в презентації промовця.
17. Опишіть метод скоромовок для розвитку голосу майбутнього учителя іноземних мов. Наведіть приклади.
18. Визначте роль законів логіки, логічних аргументів в промові майбутнього учителя іноземних мов.
19. Як використання логічних аргументів позначається на розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов? Наведіть приклади.

Список літератури

1. Зубенко Л. Г. Ораторське мистецтво : практ. посібник. Київ : Парламентське видавництво, 2002. 115 с.
2. Риторика : навч.-метод. посібник / Романовський О. Г., Серeda Н. В. та ін. Харків : НТУ „ХПИ”, 2008. 160 с.
4. Серeda Н. В. Основи риторики для бізнес-лідерів: ефективний публічний виступ : навчальний посібник. Київ : ДП НВЦ «Пріоритети», 2016. 40 с.

5. Середа Н. В. Квасник О. В. Основи ораторського мистецтва : навч. посібник. Харків : НТУ „ХПІ”, 2020. 257 с.
6. Кацавець Р. С. Ораторське мистецтво : підручник. 2-ге вид., доповн. Київ : Алерта, 2018. 216 с.
7. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика : навч. посіб. 2-ге вид., стер. Київ : Вища шк., 2006. 311 с.
8. Сагач Г. Риторика : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Ін Юре, 2000. 567 с.
9. Donovan J. (2013) How to Deliver a TED Talk: Secrets of the World's Most Inspiring Presentations. McGraw Hill; 1st edition. 240 p
10. Піз А., Піз Б. Мова рухів тіла. Київ : КМ-БУКС, 2021. 416 с.
11. Justin C. Nzekwe. (2016) The Art of Oratory: Effective guide to Communication and Speech Making Create. Space Independent Publishing Platform; 2nd edition. 270 p.

Джерело: Розроблено автором

Додаток Б

Роботи студентів

Додаток Б1

Приклади виконаних завдань до теми: «Урахування особливостей вікового розвитку дітей під час реалізації їх творчого потенціалу на заняттях з іноземної мови».

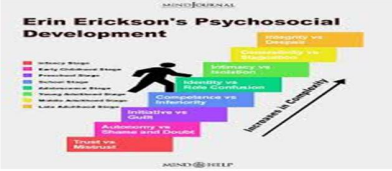
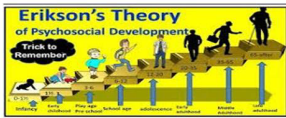

<p style="text-align: center;">DEVELOPMENTAL STAGES</p> <p style="text-align: center;">Social Development in 3-5 Year Olds</p> 	<p>The preschool years are a magic time in development. Children move from being almost entirely dependent on their parents, to being somewhat independent beings in the world. In virtually every aspect of development, their knowledge base and competencies are exploding, not the least of which are their social and emotional skills.</p>
<p>The preschool years (ages 3 to about age 6) begin with the tail end of Erik Erikson's second stage of psychosocial development: Autonomy vs. Shame and Doubt. In this stage, children are learning to be self-sufficient in ways such as self-regulation, toileting, feeding, and dressing. Around the age of four, they enter the third stage of psychosocial development: Initiative vs. Guilt.</p>	<p>Over the course of this period, children learn to imagine, to become more independent, to broaden their skills through play, fantasy, and exploration, and to engage, participate, and cooperate with others, including peers. According to Erikson, if these goals are not accomplished, the child will become fearful, socially excluded, limited in his ability to play, and negatively dependent on adults.</p>
<p>While seeming lofty, these goals are achieved by most children through natural interactions with family and other caretakers. While preschoolers are also learning how to relate to peers and interact with them, most of the social and emotional growth occurs in the relationship with caregivers. One of the challenges of this period is to learn to navigate maintaining the secure attachments accomplished during infancy and toddlerhood, while simultaneously differentiating oneself as an individual.</p> 	<p>Individuation for children over the preschool years means developing a better understanding of who they are, as well as beginning to understand and relate to others. Creating this personal identity means exploring many fundamental aspects of themselves—gender, race, personality. At age 3, children still believe they can grow up and transform genders. By 6, they understand that gender is more or less a fixed aspect of their identity. Thus, over the preschool years, children begin to have a sense of the stable characteristics that make them the unique person that they are.</p>
<p>Children's imaginations can take them wonderful places, alone or with peers. It is over the preschool years that children move from parallel play (where "friends" play side-by-side but separately) to social play (where friends interact, share ideas, and build off the play of the other). During this time, children begin to be able to play games, where they learn turn taking and sharing, as well as how to adhere to the rules.</p>	<p>What children learn through these playful interactions is many-fold! they are beginning to learn to interpret others' perspectives, to regulate their responses and interactions, manage impulse control, increase both their ability to wait and to demonstrate patience, as well as their ability to share an object or event. Being able to follow rules and manage emotions is tough for young children.</p>

Рис. Б1.1. Презентація студента №1

Infantile amnesia

Discussion

- What is memory?
- How is a memory formed in the brain?
- Why do we forget information?
- Does age affect the retention of information?
- What is the age at which memories form the worst?

Discussion

- What is childhood amnesia?
- How do scientists explain the fact that a child does not remember the first years of his life?
- What was your first memory?
- Do you agree with the speaker? Why?

Discussion

- How does trauma affect our brains?
- Have there been any traumatic moments in your life that have been forgotten?

Video

Video

Video

Рис. Б1.2. Презентація студента №2

<p>Ecological Systems Theory by Urie Bronfenbrenner</p>	<p>The Five Ecological Systems</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bronfenbrenner (1977) suggested that the environment of the child is a nested arrangement of structures, each contained within the next. He organized them in order of how much of an impact they have on a child. • He named these structures the microsystem, mesosystem, exosystem, macrosystem and the chronosystem. • Because the five systems are interrelated, the influence of one system on a child's development depends on its relationship with the others. 	<p>The Microsystem</p> <ul style="list-style-type: none"> • The microsystem is the first level of Bronfenbrenner's theory, and are the things that have direct contact with the child in their immediate environment, such as parents, siblings, teachers and school peers. • Relationships in a microsystem are bi-directional, meaning the child can be influenced by other people in their environment and is also capable of changing the beliefs and actions of other people too. • Furthermore, the reactions of the child to individuals in their microsystem can influence how they treat them in return. • The interactions within microsystems are often very personal and are crucial for fostering and supporting the child's development. • If a child has a strong nurturing relationship with their parents, this is said to have a positive effect on the child. Whereas, distant and unaffectionate parents will have a negative effect on the child.
<p>Questions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Who is included in microsystem? • Why is microsystem important for further development of a child? • In what stage of development microsystem is most important? 	<p>The Mesosystem</p> <ul style="list-style-type: none"> • The mesosystem encompasses the interactions between the child's microsystems, such as the interactions between the child's parents and teachers, or between school peers and siblings. • The mesosystem is where a person's individual microsystems do not function independently, but are interconnected and assert influence upon one another. For instance, if a child's parents communicate with the child's teachers, this interaction may influence the child's development. Essentially, a mesosystem is a system of microsystems. • According to the ecological systems theory, if the child's parents and teachers get along and have a good relationship, this should have positive effects on the child's development, compared to negative effects on development if the teachers and parents do not get along. 	<p>Questions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Who is included in Mesosystem? • Why is Mesosystem important for further development of a child? • In what stage of development Mesosystem is most important?
<p>The Exosystem</p> <ul style="list-style-type: none"> • The exosystem is a component of the ecological systems theory developed by Urie Bronfenbrenner in the 1970s. It incorporates other formal and informal social structures, which do not themselves contain the child, but indirectly influence them as they affect one of the microsystems. • Examples of exosystems include the neighborhood, parent's workplaces, parent's friends and the mass media. These are environments in which the child is not involved, and are external to their experience, but nonetheless affects them anyway. • An instance of exosystems affecting the child's development could be if one of the parents had a dispute with their boss at work. • The parent may come home and have a short temper with the child as a result of something which happened in the workplace, resulting in a negative effect on development. 	<p>Questions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Who is included in Exosystem? • Why is Exosystem important for further development of a child? • In what stage of development Exosystem is most important? 	<p>The Macrosystem</p> <ul style="list-style-type: none"> • The macrosystem is a component of Bronfenbrenner's ecological systems theory that focuses on how cultural elements affect a child's development, such as socioeconomic status, wealth, poverty, and ethnicity. • Thus, culture that individuals are immersed within may influence their beliefs and perceptions about events that transpire in life. • The macrosystem differs from the previous ecosystems as it does not refer to the specific environments of one developing child, but the already established society and culture which the child is developing in. • This can also include the socioeconomic status, ethnicity, geographic location and ideologies of the culture. • For example, a child living in a third world country would experience a different development than a child living in a wealthier country.
<p>Questions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Who is included in Macrosystem? • Why is Macrosystem important for further development of a child? • In what stage of development Macrosystem is most important? 	<p>The Chronosystem</p> <ul style="list-style-type: none"> • The fifth and final level of Bronfenbrenner's ecological systems theory is known as the chronosystem. • This system consists of all of the environmental changes that occur over the lifetime which influence development, including major life transitions, and historical events. • These can include normal life transitions such as starting school but can also include non-normative life transitions such as parents getting a divorce or having to move to a new house. 	<p>Questions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Who is included in Chronosystem? • Why is Chronosystem important for further development of a child? • In what stage of development Chronosystem is most important?

Рис. Б1.3. Презентація студента №3

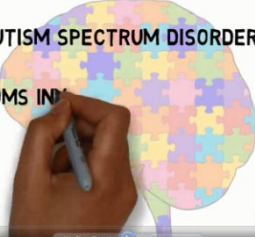

<h3>Autism</h3> <p>Video 2</p>	<h3>AUTISM</h3> <p>-AKA AUTISM SPECTRUM DISORDER</p> <p>-SYMPTOMS IN</p> <p>Discussion</p> <ul style="list-style-type: none"> • At what age do you notice signs of autism? • At what age can autism be diagnosed? • What are the main symptoms of autism? • Can relatives self-diagnose? Why? • What psychological features can be confused with autism? 	<h3>Discussion</h3> <ul style="list-style-type: none"> • What is autism? • What features of the brain are associated with autism? • Can it be prevented? <p>Video 3</p>
 <p>Discussion</p> <ul style="list-style-type: none"> • How do adults with autism feel in society? • What problems do they face in society? • How do they overcome the problems associated with autism? 	<p>Video 4</p> <p>The DSM-5, which is the tool that psychiatrists use to diagnose disorders, uses the following criteria to describe autism.</p> <ol style="list-style-type: none"> Social Deficits Restricted, Repetitive behaviors, interests, activities Symptoms present in early developmental periods (even though it may not be noticed at that time) Symptoms cause significant impairment Not better explained by intellectual disability 	 <p>Discussion</p> <ul style="list-style-type: none"> • How is female autism different from male autism? • How does society perceive women with autism? • What difficulties do women with autism face? • In what ways do autistic women adapt to life in society?

Рис. Б1.4. Презентація студента №4

<h2>Childhood amnesia</h2> <p>AGE PSYCHOLOGY</p>	<p>Childhood amnesia, also called infantile amnesia, is the inability of adults to retrieve episodic memories (memories of situations or events) before the age of two to four years, as well as the period before the age of ten of which some older adults retain fewer memories than might otherwise be expected given the passage of time. The development of a cognitive self is also thought by some to have an effect on encoding and storing early memories.</p>
<p>Some research has demonstrated that children can remember events from before the age of two, but that these memories may decline as children get older. Psychologists differ in defining the onset of childhood amnesia. Some define it as the age from which a first memory can be retrieved. This is usually the second birthday, but it can range from two to seven years for a few.</p> 	<p>History</p> <p>Childhood amnesia was first formally reported by psychologist Caroline Miles in her article "A study of individual psychology", in 1895 by the <i>American Journal of Psychology</i>. Five years later, Henri and Henri published a survey showing that most respondents' earliest recollections occurred from the age of two to four. In 1904 G. Stanley Hall noted the phenomenon in his book, <i>Adolescence: Its Psychology and Its Relations to Physiology, Anthropology, Sociology, Sex, Crime, Religion and Education</i>. In 1910, Sigmund Freud offered one of the most famous and controversial descriptions and explanations of childhood amnesia. Using psychoanalytic theory, he postulated that early life events were repressed due to their inappropriately sexual nature. He asserted that childhood or infantile amnesia was a precursor to the 'hysterical amnesia', or repression, presented by his adult patients.</p>

Рис. Б1.5. Презентація студента №5

<p>Methods of recall</p> <p>The method of memory retrieval can influence what can be recalled. Specifically, whether an individual is prompted to remember a specific event, given more general guidelines, or asked to recall any memory possible, the cue method generates different results.</p>	<p>Cued</p> <p>Many studies use cued recall to <i>retrieve memories</i>. In its basic form, the experimenter gives the participant a word, and the participant responds with the first memory they think of associated with that word. This method has generally estimated the age of onset at about three to five but can vary. There are several objections to the cue method. One memory is recorded per cue word, so it can be difficult to know whether this memory is their earliest memory or the first memory that popped to mind.</p>
--	---

Cued recall

Cued recall is when a person is given a list of items to remember and is then tested with cues to remember material. Researchers have used this procedure to test memory. Participants are given pairs, usually of words, A1-B1, A2-B2... An-Bn (n is the number of pairs in a list) to study. Then the experimenter gives the participant a word to cue the participant to recall the word with which it was originally paired. The word presentation can either be visual or auditory.

There are two basic experimental methods used to conduct cued recall, the study-test method and the anticipation method. In the study-test method participants study a list of word pairs presented individually.

Рис. В1.6. Презентація студента №6

Types of Autism

Types of Autism Spectrum Disorders

There are three types of autism spectrum disorders:

Autistic Disorder

This is sometimes called "classic" autism. It is what most people think of when hearing the word "autism". People with autistic disorder usually have significant language delays, social and communication challenges, and unusual behaviors and interests. Many people with autistic disorder also have intellectual disability.

Asperger Syndrome

People with Asperger syndrome usually have milder symptoms of autistic disorder. They might have social challenges and unusual behaviors and interests. However, they typically do not have problems with language or intellectual disability.

Pervasive Developmental Disorder – Not Otherwise Specified

This is sometimes called "atypical autism," or PDD-NOS. People who meet some of the criteria for autistic disorder or Asperger syndrome, but not all, may be diagnosed with atypical autism. These people usually have fewer and milder symptoms than those with autistic disorder. The symptoms might cause only social and communication challenges.

Рис. Б1.7. Презентація студента №7

CHILDHOOD AMNESIA

06

WHAT IS CHILDHOOD AMNESIA?

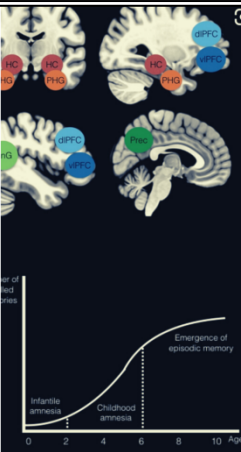
childhood amnesia is the inability of human adults to remember episodic experiences that occurred during the first few years of life (generally 0-3 years) and the tendency to have sparse recollection of episodic experiences that occurred before age 10

06

WHAT CAUSES CHILDHOOD AMNESIA?

The lack of stored memories, according to this theory, is due to brain immaturity. Some evidence has suggested that amnesia for events taking place in early childhood (before the age of 2) could be at least partly explained by difficulties with verbally recalling memories that were encoded before language acquisition.

06

WHAT IS AN EXAMPLE OF CHILDHOOD AMNESIA?

"We took a long plane ride, two boat trips," she adds. Francis says he doesn't remember. That's a classic example of a phenomenon known as childhood amnesia. "Most adults do not have memories of their lives for the first 3 to 3 1/2 years," says Patricia Bauer, a professor of psychology at Emory University.

06

HOW DO YOU TREAT CHILDHOOD AMNESIA?

In most cases, amnesia resolves itself without treatment. However, if an underlying physical or mental disorder is present, treatment may be necessary. Psychotherapy can help some patients. Hypnosis can be an effective way of recalling memories that have been forgotten.

06

DO PEOPLE WITH AMNESIA FORGET THEIR EARLY LIFE?

This is the term used to describe the fact that people can't recall memories of events from early childhood. Few people have memories from before the ages of three to five because the brain areas that support memory are still developing.

06

HOW LONG DOES CHILDHOOD AMNESIA LAST?

This is usually at the age of three or four, but it can range from two to seven years for a few. Changes in encoding, storage and retrieval of memories during early childhood are all important when considering childhood amnesia.

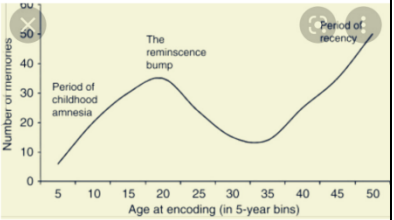

Рис. Б1.8. Презентація студента №8

CHILDHOOD AMNESIA

Although early experiences are important for personal development and future life, as adults we recall nothing or very little of those early formative events, such as making first steps or learning first words. In fact, when adults are asked about their first memories they usually don't recall events before the age of 2-3, with only fragmented recollection of events that happened between the age of 3 and 7. This phenomenon is often called childhood or infantile amnesia. It represents an inability of both children and adults to recall episodic memories from infancy and early childhood, before the age 2-4.

The most widely used method for testing childhood amnesia is the cue word technique. First developed by Sir Francis Galton in his early research on memory, the technique involves giving participants certain words (eg., dog, cat, or chair) and then asking them to "think of a specific memory" associated with that word as well as estimate their age at the time when they experienced that memory. Cue word methods are often used to test autobiographical memory across the entire lifespan.

By comparing recall at different ages, memory researchers have identified the rate of normal forgetting that occurs for memories developed from the age of eight onward. From that point on, amnesia for early childhood events becomes well established with little change over time.

So why does childhood amnesia occur?

Various explanations have been offered, including Freud's theory that childhood amnesia is caused by repression of traumatic memories occurring in the child's early psychosexual development.

More modern theorists, however, argue that the key to forgetting lies in the early development of the brain itself. While young children and even infants appear able to recall information for weeks or months, linking those memories to verbal cues is more difficult.

In one intriguing research study looking at memory recall from early to middle childhood, 7- to 9-year-old children were interviewed about events they had previously recalled with their mothers at the age of three. Among 7-year-old children, 60 percent recalled the same events while children tested at age 8 or 9 remembered only 36 to 38 percent of the events.

This suggests that amnesia for early events occurs rapidly over only two years. Overall, younger children appear far more vulnerable to forgetting than older children.

One important finding was that children rapidly forgot memories of early childhood but that forgetting slowed as children grow older. This suggests that the number of available memories relating to early childhood rapidly shrinks in children. For adults, however, memories are less vulnerable to forgetting due to better memory consolidation.

So what does this mean in explaining childhood amnesia? While the age of earliest recall seems remarkably stable for both older children and adults, the rapid forgetting that causes early memories to fade means that childhood amnesia emerges fairly early in childhood (by the age of 7 years old). As to why this happens, one important clue can be found in the narrative reports that children provide when questioned about specific memories.

In the study by Bauer and Larkina, 7-year-old children needed considerable prompting to describe events that happened to them while older children and adults provide richer, more verbally complete, narratives with little need for extra prompting.

Since narrative retelling allows us to "rehearse" important memories and retain them longer, memories that are not rehearsed become inaccessible over time and can be quickly forgotten as a result.

As children grow and mature, autobiographical memory matures as well. By the age of eleven, autobiographical memory shows the same level of development seen in adults. Prior to that time, however, forgetting appears to be much faster than in adults which may be due to memories failing to consolidate which makes them more vulnerable to memory loss.

Thank you for your attention!!!

- Sources
- [Childhood Amnesia: Why Can't We Remember the Early Years? \(psychcentral.com\)](#)
- [Exploring Childhood Amnesia | Psychology Today](#)

Рис. Б1.9. Презентація студента №9

*Джерело: розроблено студентами 1 курсу факультету іноземних мов
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла
Коцюбинського*

Додаток Б2

Приклади виконаних завдань до теми «Особливості впливу мистецьких заходів на розвиток творчого потенціалу під час вивчення іноземних мов».

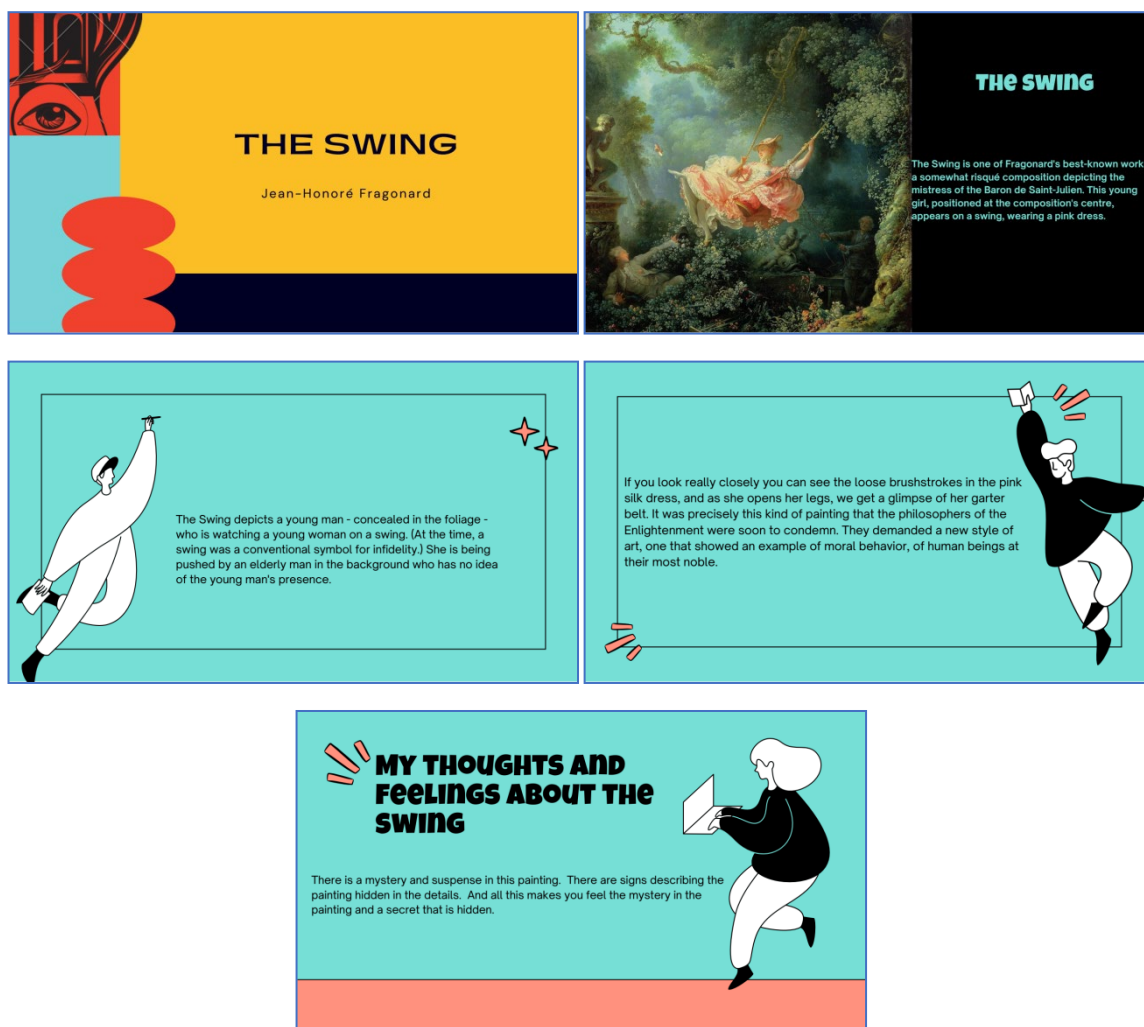

Рис. Б2.1. Презентація студента №1

FOUR SEASONS

By Antonio Vivaldi

Listen to the music

<https://www.youtube.com/watch?v=ZPdk5GalDio>

Antonio Vivaldi

Who is Antonio Vivaldi

- Antonio Lucio Vivaldi (4 March 1678 – 28 July 1741) was an Italian Baroque composer, virtuoso violinist, teacher, impresario, and Roman Catholic priest. Born in Venice, the capital of the Venetian Republic, Vivaldi is regarded as one of the greatest Baroque composers, and his influence during his lifetime was widespread across Europe, being paramount in the development of Johann Sebastian Bach's instrumental music. He composed many instrumental concertos, for the violin and a variety of other musical instruments, as well as sacred choral works and more than fifty operas. His best-known work is a series of violin concertos known as the Four Seasons.

Four seasons

- The Four Seasons is a group of four violin concertos by Italian composer Antonio Vivaldi, each of which gives musical expression to a season of the year. These were composed around 1718–1720, when Vivaldi was the court chapel master in Mantua. They were published in 1725 in Amsterdam, together with eight additional concertos, as *Il cimento dell'armonia e dell'inventione* (The Contest Between Harmony and Invention).
- The Four Seasons is the best known of Vivaldi's works. Though three of the concertos are wholly original, the first, "Spring", borrows patterns from a *sinfonia* in the first act of Vivaldi's contemporaneous opera *Il Giustino*. The inspiration for the concertos is not the countryside around Mantua, as initially supposed, where Vivaldi was living at the time, since according to Karl Heller[1] they could have been written as early as 1716–1717, while Vivaldi was engaged with the court of Mantua only in 1718.

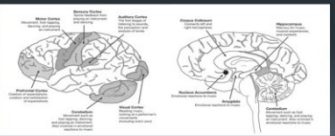
- They were a revolution in musical conception: in them Vivaldi represented flowing creeks, singing birds (of different species, each specifically characterized), a shepherd and his barking dog, buzzing flies, storms, drunken dancers, hunting parties from both the hunters' and the prey's point of view, frozen landscapes, and warm winter fires.
- Unusual for the period, Vivaldi published the concertos with accompanying sonnets that elucidated what it was in the spirit of each season that his music was intended to evoke. The concertos therefore stand as one of the earliest and most detailed examples of what would come to be called program music in other words, music with a narrative element. Vivaldi took great pains to relate his music to the texts of the poems, translating the poetic lines themselves directly into the music on the page. For example, in the middle section of "Spring", when the goatherd sleeps, his barking dog can be heard in the viola section. The music is elsewhere similarly evocative of other natural sounds. Vivaldi divided each concerto into three movements (fast-slow-fast), and, likewise, each linked sonnet into three sections.

How does music make us feel

- Whatever the feeling, it is based on emotion. Music has an impact on our mood, our memory, performance and wellbeing.
- Music forms a big part of our lives. We listen to it on the way to and from work, while exercising and while relaxing. It becomes part of our identity. Our musical preferences as teenagers stay with us as we age.
- While noise is a stressor to the brain, music that we like will boost our mood, keeping the brain in a more relaxed state that is open to learning, new ideas and greater insight.

The impact of music on the brain.

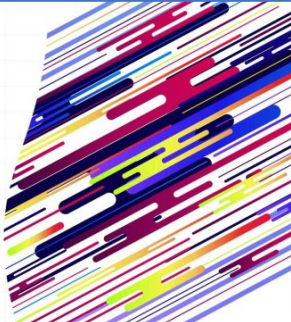
- When we listen to music, multiple areas of the brain are activated including those associated with movement, planning, attention and memory. It changes our brain chemistry as well. Listening to music we enjoy stimulates the release of dopamine that makes us feel rewarded.

- Personally I agree with the idea that music can influence your mood, your ability to concentrate and stay on task. Soothing quiet music can help to alleviate anxiety, which for stressed out students or high intensity operatives could prove advantageous to reduce stress levels and emotion to improve concentration and focus.
- What matters is recognizing how you can consciously choose to use music to improve your mood and level of happiness. Not surprisingly, choosing to listen to happy music boosts our own level of happiness.

Рис. Б2.2. Презентація студента №2

Red Rubicon by Cloudboy

<https://www.youtube.com/watch?v=ZgT0XMLnFic>

Lyrics

Lounging in the garden look at you, you're a star
 I tell you I'm not lying, you tell me that you are ... oh Yeah!!!
 So give me more, give me less, I don't need you to confess ...
 tell me what you don't know, I'll show you where I go ... oh
 yeah
 (bridge) So khabod or able, i don't really need to ask ...
 I can cross the room because I'm fast
 Hanging out in discotheques, hanging out in bars
 I ask were you a rocker, would you tell me that you are ... oh
 yeah
 You could have been so good ...
 So if it you, is it me, can you fight a war for free ...
 With the word, the letter, the replica of life ... Oh Yeah
 You could have been so good
 (bridge) There was a close encounter but it didn't leave a
 mark (?)
 I'm heading for the Moon as soon as I get to the bar
 khabod or Able I don't really need to ask
 I can cross the rubicon at last
 I thought I heard your signal but it could have been the trains
 thought that I was wet, but it was rain ... oh yeah

It could have been so good ...
 Well you're causing such a scene, and I know just what you
 mean.
 About the time, the place, the sureness in your face, oh yeah
 It could have been so good
 (Ride) verse
 (bridge) There was a close encounter but it didn't leave a mark
 I'm heading for the moon as soon as I get to the bar
 Any fight or evil, i don't really need to rise
 I can cross the room, be kinda' nice, I can cross the room, be
 kinda' nice
 So if it you, is it me, can you fight a war for free ...
 Lounging in the garden look at you, you're a star
 I tell you that I'm lying, you said i know you are ... oh Yeah!!!
 It could have been so good ...
 So if it you, is it me, can you fight a war for free ...
 With a word, a move, a replica of love ... oh Yeah
 It could have been so good
 (bridge) khabod or Able and I really need to ask ...
 I can cross the Rubicon at last, i can cross the Rubicon at last

Cloudboy was an electronica band from Dunedin, New Zealand, that recorded and performed between 1995 and 2003. Their music is described as dark and introspective, mixed with occasionally upbeat songs. The band had three main members, Demarnia Lloyd as lead vocalist, Johannes Contag on keyboards, and Craig Monk with other instruments. Chris O'Connor was with the group on drums between 2001 and 2003. They then moved to Wellington for their third record *Down at the end of the garden*.

The band developed as a continuation of the group Mink. Lloyd in 2001 stated that "Mink was more poppy and loud and dance, whereas Cloudboy was a bit more introspective. Mink was a collective, Cloudboy is a band".

Red Rubicon I song that helps me relax when I feel overwhelmed by things. It takes me to positive daydream where I can feel relaxed and calmer for four minutes. It is a song which uses a lot of instruments so sometimes I focus on the synth and sometimes I focus on the lyrics which makes it hard for it to get boring even after continuously listening. And it feels different from the songs and sounds I used to hear; it feels refreshing. The reason I chose to listen to this song is as an escape mechanism to relax my thoughts and reset my brain so that I can return to my life and responsibilities as more energetic and more focused.

▶ Thank for your attention.

Рис. Б2.3. Презентація студента №3

PORTRAIT PAINTING

Portrait painting is a genre in painting, where the intent is to represent a specific human subject. The term 'portrait painting' can also describe the actual painted portrait

PORTRAITISTS MAY CREATE
 THEIR WORK BY
 COMMISSION, FOR PUBLIC
 AND PRIVATE PERSONS, OR
 THEY MAY BE INSPIRED BY
 ADMIRATION OR
 AFFECTION FOR THE
 SUBJECT. PORTRAITS OFTEN
 SERVE AS IMPORTANT STATE
 AND FAMILY RECORDS, AS
 WELL AS REMEMBRANCES.

HISTORICALLY, PORTRAIT PAINTINGS HAVE PRIMARILY
 MEMORIALIZED THE RICH AND POWERFUL.

OVER TIME, HOWEVER, IT
 BECAME MORE COMMON FOR
 MIDDLE-CLASS PATRONS TO
 COMMISSION PORTRAITS OF
 THEIR FAMILIES AND
 COLLEAGUES. TODAY,
 PORTRAIT PAINTINGS ARE STILL
 COMMISSIONED BY
 GOVERNMENTS,
 CORPORATIONS, GROUPS,
 CLUBS, AND INDIVIDUALS.

Рис. Б2.4. Презентація студента №4

Music Composer.

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis.

M. K. Ciurlionis (1875-1911), composer and painter, was born in Varena (southern Lithuania). During his short life, he composed about 400 pieces of music and created about 300 paintings, as well as many literary works and poems. His works have had a profound influence on modern Lithuanian culture.

His art work.

-Paintings:
His art is symbolic, transcendental and uniquely abstract, requiring a deep analysis. However, at the same time it is strong and moving even for those unfamiliar with the concepts of art. Čiurlionis' paintings have been displayed at international exhibitions in Spain, Germany, Japan, and elsewhere. Here are some of his paintings:

1. Rex

2. Fairy tail.

3. Creation of the world.

-Music:

Some of his most-performed musical works include:

- Pasaka (*The Princess's Journey: A Fairy Tale*).
- Folk songs for choir.
- Miške (*In the Forest*).
- Jūra (*The Sea*).

<https://youtu.be/MzEH7xrmflg>

Questions?

Thank you very much!

Рис. ВБ2.5. Презентація студента №5

Painting

Who is John Everett Millais?

Sir John Everett Millais, he was born on 8 June 1829; and passed away on the 13 August 1896; he was an English painter and illustrator who was one of the founders of the Pre-Raphaelite Brotherhood.

Ophelia.

Analysis of the painting.

Ophelia's pose—her open arms and upwards gaze—also resembles traditional portrayals of saints or martyrs, but has also been interpreted as erotic. The painting is known for its depiction of the detailed flora of the river and the riverbank, stressing the patterns of growth and decay in a natural ecosystem.

Thank you for your attention.

Рис. Б2.6. Презентація студента №6

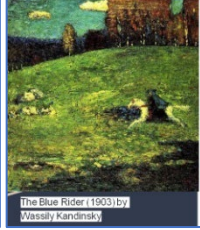

<p>picture of expressionist painter</p>		<p>Expressionism as an art movement can be very broad and difficult to characterize. It spans across different countries, mediums, movements and periods. Expressionist art was therefore not defined by a set of aesthetic principles, but rather as a tool of expression and societal commentary. Below are 10 iconic paintings that represent the evocative and dynamic nature of the expressionist period.</p>	 <p>The Blue Rider (1903) by Wassily Kandinsky.</p>	<p>Wassily Kandinsky was a pioneer of abstraction in modernist art and created a comprehensive bridge between post-impressionism and expressionism. His work underwent several stylistic changes, evolving from realistic and organic to geometric and abstract. He also founded Der Blaue Reiter (The Blue Rider) group in Munich in 1911, which became one of the earliest formal groups of expressionist artists.</p>
 <p>Street, Berlin (1913) by Ernst Ludwig Kirchner.</p>	<p>Ernst Ludwig Kirchner, along with Emil Nolde, was a member of the Die Brücke group of German expressionists. His work was characterized by vivid block colors, wide, contrasting brushstrokes and sharp, angular forms. His expressive use of color was inspired by the work of post-impressionist and early expressionist painters Vincent van Gogh, Albrecht Dürer and Edvard Munch.</p>		<p>Max Beckmann was a German painter, writer and sculptor who was known for the dramatized night-life, mythical or biblical scenes in his work. Although he is broadly labeled as an expressionist painter, he rejected the movement and denied being a part of it. Beckmann often depicted his own face in his work, which can be identified by a frowning face with a large head.</p>	<p>The Night was a product of the Neue Sachlichkeit, or New Objectivity movement, which was established as an anti-expressionist rebellion. The piece features sharp angles and chaotic, overlapping figures as an expression of Beckmann's disenchantment with life in postwar Germany. The piece portrays gruesome elements of sex, death and violence, drawing attention to the overstimulation and obscenity of modern society.</p>

Рис. Б2.7. Презентація студента №7

 <p>Armand amar</p>	<ul style="list-style-type: none"> French of Moroccan origin (born in Jerusalem), Armand Amar spent his childhood in Morocco, moved with the sound of ensembles considered exotic at the time, the pull of that "exotic point" exercised by some European music soon fascinated him. Autodidact, he was constantly searching for physical movement in the early years of his musical apprenticeship, whereas in the following years his search became a commitment. He learned to play tabla, discovered the baglam (oudan) and bouzouki (under various matters of traditional and classical music). 	
<ul style="list-style-type: none"> AWARDS Armand's discovery of dance in 1976 following an invitation from South African choreographer and trained anthropologist Peter Goss was another decisive moment. Suddenly what he'd been looking for was right there in front of him – a direct relationship to music, the power to improvise freely, the advantages of authentic, on-the-spot exchanges. 	<ul style="list-style-type: none"> The musical and spiritual influences at play show through in his film score such as in the following selection: Eyewitness (2000), The Axe (2005), Eden is East (2009) all by Costa Gavras; The Concert (winner of the César, Best Soundtrack of the Year Award 2009), Live and Become (2006), The Source (2011) all by Radu Mihaileanu; Days of Glory (2006), by Rachid Boucharab; Blame it on Fidel (2006) by Julie Gayet; The First Cry by Gilles de Maistre (2007); The Madon and the Wolves (2008) and You will be my Son (2011) by Gilles Legrand; Sagan by Diane Kurys (2008); Like Five Fingers by Alexandre Arcady; HOME by Yann Arthus-Bertrand (2009); Free Men by Ismaël Ferragutti (2010); In 2012 Armand Amar composed the original scores of two Brazilian films: My Sweet Orange Tree by Marcus Bernstein and Amazonia Eterna by Bellisario Franca, as well as of the films Planet Ocean by Yann Arthus-Bertrand, What the day owes to the Night by Alexandra Acosta, and The Capital by Costa-Gavras. He wrote the music for Nicolas Winding Refn's Belle and Sebastian, and Philip Miuy's new film Le Promeneur d'Oiseau 	<ul style="list-style-type: none"> A Thousand Times Goodnight by Erik Poppe: Amanda Award/ Best soundtrack of the Year 2014, Norway; The Concert by Radu Mihaileanu: César/ Best Soundtrack of the Year Award 2009; HOME by Yann Arthus-Bertrand: Excellence in Scoring 2009; Best original score for a documentary feature Award by The International Film Music Critics Association; Moi, Van Gogh by François Bertrand: Achievement Awards 2009; GSCA, prix de la meilleure bande originale Plus loin by Michelin, directed by Eric Valli: Special SACEM Award 2003 for the best original music.
		
		<p>• https://youtu.be/fBhH1hV_AA</p>

Рис. Б2.8. Презентація студента №8

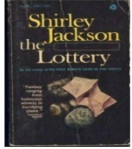
<h2 style="text-align: center;">Short story (The Lottery)</h2> <p>The Lottery is a short story written by Shirley Jackson, first published in the June 26, 1948, issue of <i>The New Yorker</i>.</p> <p>The story describes a fictional small town which observes an annual rite known as "the lottery", in which a member of the community is selected by chance.</p> 	<p>The shocking consequence of being selected in the lottery is revealed only at the end. Readers' initial negative response surprised both Jackson and <i>The New Yorker</i>; subscriptions were canceled, and much hate mail was received throughout the summer of its first publication, while the Union of South Africa banned the story. The story has been dramatized several times and subjected to much sociological and literary analysis, and has been described as one of the most famous short stories in the history of American literature.</p>
<p>Details of contemporary small-town American life are embroidered upon a description of an annual ritual known as "the lottery". In a small village of about 300 residents, the locals are in an excited yet nervous mood on June 27. Children gather stones, as the adult townsfolk assemble for their annual event, which in the local tradition is apparently practiced to ensure a good harvest (Old Man Warner quotes an old proverb: "Lottery in June, corn be heavy soon"). However, some other villages have already discontinued the lottery, and rumors are spreading that a village farther north is considering doing likewise.</p>	<p>The lottery preparations start the night before, with coal merchant Mr. Summers and postmaster Mr. Graves drawing up a list of all the extended families in town and preparing a set of paper slips, one per family. All are blank except one, later revealed to be marked with a black dot. The slips are folded and placed in a black wooden box, which in turn is stored in a safe at Mr. Summers' office until the lottery is scheduled to begin.</p>

Рис. Б2.9. Презентація студента №9

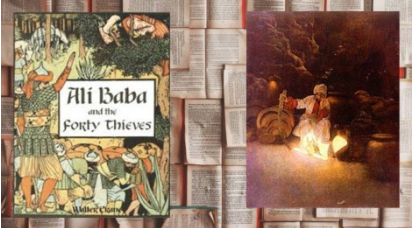

	<h3 style="text-align: center;">What is a Short Story?</h3> <ul style="list-style-type: none"> A short story is : a brief work of fiction where, usually, the main character faces a conflict that is worked out in the plot of the story 	<h3 style="text-align: center;">Elements of a Short Story</h3> <ul style="list-style-type: none"> Setting Characterization Plot Conflict Climax Resolution Theme Point of view
<p><i>Ali Baba and the Forty Thieves</i> (Arabic: علي بابا والأربعون لصا) is a folk tale from the <i>One Thousand and One Nights</i>. It was added to the collection in the 18th century by its French translator <i>Antoine Galland</i>, who heard it from Syrian storyteller <i>Hanna Diyab</i>. As one of the most familiar of the Arabian Nights tales, it has been widely retold and performed in many media, especially for children, for whom the more violent aspects of the story are often suppressed</p>	<p>In the original version, Ali Baba (Arabic: علي بابا 'Ali Bābā) is a poor woodcutter who discovers the secret of a thieves' den, and enters with the magic phrase "open sesame". The thieves try to kill Ali Baba, but Ali Baba's faithful slave-girl foils their plots. Ali Baba's son marries her and Ali Baba keeps the secret of the treasure.</p>	
<p style="text-align: center;">• https://youtu.be/-4A4XzRxOUY</p>		

Рис. Б2.10. Презентація студента №10

Short story fable

The Fox and the Crow

The Fox and the Crow

One day a Crow found a piece of meat. He hid it in his beak and flew away with it in a tree. Right that moment, a Fox passing by saw the Crow with the meat and since he was very hungry, thought of a plan meant to help him steal the meat. So, he sat in front of the Crow and began to exclaim: "Oh, Crow, you are the most gracious and beautiful bird I have ever seen! Let me admire you, and let me hear your voice, too. It must be equally beautiful as your appearance, you, Queen of Birds!" The Crow was truly delighted by all these compliments, and she was even convinced she had a beautiful voice, so she opened her mouth to sing. That moment, she dropped the meat, and the Fox grabbed it right away. "Look, Crow," the Fox said, "your voice is ok, but, unfortunately, you have no wit."

The flatterers are not trustworthy.

Moral and history of the fable

The Fox and the Crow is one of Aesop's Fables, numbered 124 in the Perry Index. There are early Latin and Greek versions and the fable may even have been portrayed on an ancient Greek vase. The story is used as a warning against listening to flattery.

In the fable a crow has found a piece of cheese and retired to a branch to eat it. A fox, wanting it for himself, flatters the crow, calling it beautiful and wondering whether its voice is as sweet to match. When it lets out a caw, the cheese falls and is devoured by the fox.

The earliest surviving versions of the fable, in both Greek and Latin, date from the 1st century of the Common Era. Evidence that it was well known before then comes in the poems of the Latin poet Horace, who alludes to it twice. Addressing a malodorous sponge called Scaeva in his Epistles, the poet comments guardedly speech for if the crow could have fed in silence, he would have had better fare, and much less of quarreling and of envy. A satire on legacy-hunting includes the lines

Aesop's Fables, or the Aesopica, is a collection of fables credited to Aesop, a slave and storyteller believed to have lived in ancient Greece between 620 and 564 BCE. Of diverse origins, the stories associated with his name have descended to modern times through a number of sources and continue to be reinterpreted in different verbal registers and in popular art as well as artistic media.

The fables originally belonged to the oral tradition and were not collected for some three centuries after Aesop's death. By that time, a variety of other stories, jokes and proverbs were being ascribed to him, although some of that material was from sources earlier than him or came from beyond the Greek cultural sphere. The process of inclusion has continued until the present, with some of the fables unrecorded before the Late Middle Ages and others arriving from outside Europe. The process is continuous and new stories are still being added to the Aesop corpus, even when they are demonstrably more recent work and sometimes from known authors.

Jean de La Fontaine collected fables from a wide variety of sources, both Western and Eastern, and adapted them into French free verse. They were issued under the general title of Fables in several volumes from 1668 to 1694 and are considered classics of French literature. Humorous, unanced and ironical, they were originally aimed at adults but then entered the educational system and were required learning for school children. Divided into 12 books, there are 239 of the Fables, varying in length from a few lines to some hundred, those written later being as a rule longer than those written earlier.

Рис. Б2.11. Презентація студента №11

Vincent van Gogh

Vincent van Gogh was one of the world's greatest artists, with paintings such as "Starry Night" and "Sunflowers," though he was unknown until after his death. van Gogh was a post-impressionist painter whose work — notable for its beauty, emotion and color — highly influenced 20th-century art. He struggled with mental illness and remained poor and virtually unknown throughout his life.

Van Gogh was born on March 30, 1853, in Groot-Zundert, Netherlands. Van Gogh's father, Theodorus van Gogh, was an austere country minister, and his mother, Anna Cornelia Carbentus, was a moody artist whose love of nature, drawing and watercolors was transferred to her son.

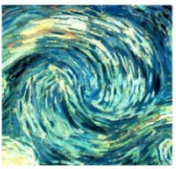
Van Gogh was born exactly one year after his parents' first son, also named Vincent, was stillborn. At a young age — with his name and birthdate already etched on his dead brother's headstone — van Gogh was melancholy.

Date of Creation: 1889
Height (cm): 73,70
Length (cm): 92,10
Medium: Oil
Support: Cotton
Subject: Landscapes
Characteristics: Post-impressionism
Framed: Yes
Art Movement: Post-impressionism
Created by: Vincent van Gogh
Current location: New York, New York
Owner: Museum of Modern Art

Starry Night Analysis

The night sky depicted by van Gogh in the Starry Night painting is brimming with whirling clouds, dancing stars, and a bright crescent moon. The setting is one that viewers can relate to and van Gogh's swirling sky directs the viewer's eye around the painting, with spacing between the stars and the curving contours creating a dot-to-dot effect. These internal elements enmesh fluidity and much contour were important for the artist even though they were becoming less significant for other Impressionists. Thus Starry Night's composition was distinct from the Impressionist technique of the 19th century.

In Starry Night contoured forms are a means of expression and they are used to convey emotion. Many feel that van Gogh's turbulent quest to overcome his illness is reflected in the dimness of the night sky. The village is painted with dark colors but the brightly lit windows create a sense of comfort. The village is peaceful in comparison to the dramatic night sky and the silence of the night can almost be felt in Starry Night. The steeple dominates the village and symbolizes unity in the town. In terms of composition, the church steeple gives an impression of size and isolation.

In the left foreground is a cypress tree which is typically associated with mourning. It is painted in the same way as the sky with fluid lines which enhances the flow of the Starry Night painting well as its earliness on the eye.

Starry Night Mood, Tone and Emotion

There are various interpretations of Starry Night and one is that this canvas depicts hope. It seems that van Gogh was showing that even with a dark night such as this it is still possible to see light in the windows of the houses. Furthermore, with shining stars filling the sky, there is always light to guide you. It seems that van Gogh was finally being cured of his illness and had essentially found his heaven. He also knew that in death he would be at peace and further portrays this by using bold colors in the Starry Night painting. Starry Night shows the vast power of nature and the church spire and cypress tree — representing man and nature — both point to the heavens.

Starry Night Brushstroke

In Starry Night van Gogh's unique, thick brush strokes are very much obvious and it is possible that his severe attacks further dramatized his brush work. However, there is a consistency to his technique that adds even more depth as well as a rich texture to the work of art.

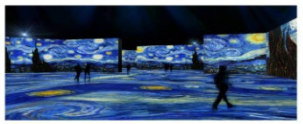

Рис. Б2.12. Презентація студента №12

The tale of the golden fish.

The author.

Alexander Sergeyevich Pushkin born in 1799; and passed away in 1837, he was a Russian poet, playwright, and novelist of the Romantic era.

He is considered by many to be the greatest Russian poet and the founder of modern Russian literature.

Video.

The moral of the story.

The moral of the story is that if you can't find happiness in things you already have, you'll never be happy no matter which of your wishes will come true.

Fisherman's seemingly good heart was not enough to make him happy because his wife was so greedy.

Thank you for your attention.

Рис. Б2.13. Презентація студента №13

THE BEDROOM BY VINCENT VAN GOGH

• Vincent van Gogh (1853 - 1890, Arles, October 1890)

When Van Gogh first arrived in Arles, he found accommodations in a hotel, but he quickly found that expensive. It was cheaper and far more ideal for him to rent a house where he and another artist could eat, sleep, and paint. Eventually, he found what would become known as "the Yellow House." It was a modest two-story building with a front studio, back kitchen, and a few rooms upstairs. Being on a corner gave the house a slightly awkward floor plan. The front wall and sidewalk were not at ninety-degree angles; instead the front wall went diagonally to align with the street below. Like many of Van Gogh's phases of his life, this new venture in Arles filled him with hope and anticipation. When Gauguin agreed to go to Arles, Van Gogh wrote to him saying he was envious of Gauguin's upcoming trip, jokingly saying, "Here! I've checked out to see if it was like Japan yet! (Childish, isn't it?)" You can imagine the joy that Van Gogh was feeling while he waited for his friend to join him. To prepare for Gauguin's arrival, Van Gogh and Gauguin exchanged letters and paintings. He also decorated the house with paintings of handflowers and put the rooms together.

On October 16th 1888, Vincent wrote to his brother describing a painting of his bedroom. Because of the simplicity of the subject matter and items in the bedroom, Van Gogh felt that the color needed to "do the job" of the painting. Van Gogh's Bedroom, or Bedroom in Arles, painting is of a room where one sleeps, and he wanted the painting to put the viewer's mind and imagination at rest.

Upon entering the room, there is a bed to the right. Along the wall to the right is a chair, table with water on it, and a window overlooking the street. The wall on the left has another chair and the door to the second bedroom. Bedroom in Arles shows Van Gogh's knowledge of color theory with oranges against blues, reds and greens. Inspired by the Japanese prints that Van Gogh studied, he omitted shadows from the picture. The lack of shadows, along with the distorted perspective, makes some of the objects appear to be falling or not at all. This is not entirely a result of working fast or a lack of skill. The odd angle of the far wall results in the furniture not aligning, squarely.

Van Gogh must have liked the picture. In the letter to his brother he included a sketch of the bedroom and then the very next day he wrote to Gauguin and included a sketch with that letter too. The painting he sent to his brother was damaged from a flood so he reworked the subject and painted it again the next year when he was in Saint-Rémy. Then, still wanting to explore the subject, painted a third version for his mother. In all three paintings the composition is almost identical with minor changes to details and color.

Throughout Van Gogh's career, he painted or sketched around him landscapes, people in his town, or even the shores he visited. In Van Gogh's Bedroom in Arles he shows a room in his house. This house, his Studio of the South, was supposed to be the bright of his artistic vision. His painting of his bedroom was done with excitement and a hope for the future preparing to welcome his friend and fellow artist.

- At our middle school we were watching a documentary about Vincent van Gogh in our fine arts class and this painting was the one which our teacher told us about the fundamentals of color. It was one of the most interesting days of my younger self. Everyone I think about this painting. I still fondly remember the excitement, curiosity and interest I felt that day.

Thank you for your attention!!!

Sources:
The Bedroom by Vincent van Gogh
Dunagshgaller.com
Vincent van Gogh - The Bedroom - Van Gogh Museum

Рис. Б2.14. Презентація студента №14

*Джерело: розроблено студентами 1-2 курсу філологічного факультету
Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний
коледж»*

Додаток БЗ

Приклади виконаних завдань до теми: Особливості розвитку творчого потенціалу засобами вербальних і невербальних комунікацій та сторітелінгом на заняттях з іноземної мови

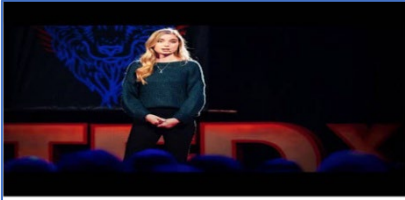
<p>Connection with the audience</p> <p>connect audience</p> 	<p>Why is connecting to your audience important?</p> <p>One of the most important aspects of marketing is to connect to the target audience. Connecting to the target audience is vital for any business or organization, particularly in order to determine how the target audience reacts to events, items, or situations. The reactions of your target audience will directly relate to business growth. The ability to connect with the target audience separates the great companies from the ones that are just doing okay.</p>	<p>Connecting to your audience will allow you to understand their reactions, wants, and needs. Since many audiences are constantly changing, it's a great idea to get connected and stay connected with your audience. This way, you keep up with your target audience and adapt whatever you need to in order to stay relevant. In fact, you might even need to update your marketing strategy to stay relevant.</p>
<p>Who is your target audience?</p> <p>If you're going to connect with your audience, then you need to have a good, rough idea of who they are. Typically, it might be a great idea to learn the demographics of your target audience and update that information frequently. This way, you can develop marketing strategies to help you connect with your audience.</p> 	<p>Once you have that good, rough idea of who your target audience is, you're going to want to get specific details in order to understand them better. Understanding who your target audience is and whether or not they are changing will be extremely important to your marketing strategy, particularly if you want to make sure you're maintaining a creative marketing strategy. Keep in mind what your audience is going to want from your company or organization in the end when addressing issues.</p>	<p>How do you connect?</p> <p>There are many great ways for companies to connect with their audiences. Your PR agency must know how to connect in order to attract visitors to your site. One of the best ways to connect and interact with your audience is through social media sites like Facebook, Twitter, or even LinkedIn. Social media marketing has particularly gained significance in the past several years. Social media sites are some of the best places to present your brand story and get an actual from your audience.</p>

Рис. БЗ.1. Презентація студента №1

<p>CONNECTING WITH YOUR AUDIENCE</p>	<p>1. Respond to what you see</p> <p>Many speakers are very self-focused when they are on stage. Most of the time, this is not intentional. But speakers want to do a good job. So, they focus on the job they feel is most important: the words and the slides. If you focus only there, you will lose the attention of the audience. Because there is no connection. A good speaker has to know what happens in the room, at all times.</p> <p>2. Look at people a bit longer</p> <p>It's common advice for speakers: "Look to all parts of the room and focus on some people." Great advice, but you need to be careful with this. If you "glance" over the audience too much, they will feel neglected. They feel you don't see them. What you want is a real connection. This means looking people in the eye. In fact, look at some people a bit longer. Not too long, that gets creepy, but long enough to get the connection. Get a smile even. It will bring you closer.</p>	<p>3. Smile and have fun</p> <p>Smiling is one of the most underestimated parts of public speaking. If you want to connect, the audience must feel you like them. And if you are not smiling, how will they ever feel you like them? Once you show you are enjoying yourself on stage, the audience will become part of that. And they will feel closer to you.</p> <p>4. Be personal</p> <p>Which things are so very important part of your presentation. You have to make any presentation you do personal. People bond with you, not with the presentation. So as soon as you can make part of the presentation personal, you will get closer to the audience.</p>
<p>5. Refer to what they already know</p> <p>If you talk about stuff that people can relate to, you make it hard for them. It can be almost like you are talking to them in a foreign language. You want to avoid people that. Even when you are talking about difficult topics. You want to sometimes bring it back to basics. The best way of doing that is refer to things people already know. Sometimes that is an analogy, sometimes it's going back to something everybody knows.</p> <p>6. Walk towards your audience</p> <p>By physically getting closer to your audience, you will make them feel closer to you as well. So, walk towards them. Make them part of your presentation. And it will create a bond.</p>	<p>7. Complement the audience</p> <p>Finally, complement the audience. Tell them how great they are. There are several parts in the presentation where you can do this. At the start, you can make a compliment about the location, the city that you are in or the company that you are presenting at. During the talk, you can tell them you can see they are a smart audience. "I don't need to tell you this, you know this," shows you feel they are smart. And at the end of the talk, you can say you enjoyed their presence.</p> <p>8. Tell a story</p> <p>As you can see, there are many ways of getting a connection with your audience. The one important thing you have to keep in mind is that it has to be about them. They need to be able to recognize themselves. The best way of doing that is by telling a story. People love stories. Not only because they are fun, but because it's part of our DNA. Stories are part of our everyday life. Each day we tell each other stories. Each day we listen to stories.</p>	<p>THANK YOU FOR YOUR ATTENTION</p>

Рис. БЗ.2. Презентація студента №2

FUNDAMENTALS OF ORATORY

https://www.youtube.com/watch?v=1qj7DLu2Y

- appearance; she was good looking, she stood up and had a good posture.
- clothes; she dressed well and attentive also good looking.

- voice; she used her voice well but a little bit thin. In my opinion she should have use more confidence, she was not really confidence I guess because of excited.
- facial expressions; she expressed herself well and used good expressions.

- gestures; In my opinion she was weak at the her gestures, she should have use it more and probably she was nervous but it was not that bad.

Рис. БЗ.3. Презентація студента №3

MARTIN LUTHER KING'S SPEECH

What Was MLK Famous Speech?

- Martin Luther King delivered his iconic **I Have A Dream** speech on August 28th 1963 at a civil rights rally in Washington DC that was officially known as the March on Washington for Jobs and Freedom.

What Are the Main Points of the I Have a Dream Speech?

- The speech calls upon African-Americans to "cash the check" that was written to all Americans by the country's founding fathers. Dr. King asserts that **the promises of the Declaration of Independence should guarantee blacks the same rights to life, liberty, and the pursuit of happiness** that whites already enjoy.

"I have a dream that one day this nation will rise up, live out the true meaning of its creed: 'We hold these truths to be self-evident, that all men are created equal.'"

MARTIN LUTHER KING, JR.

What Are the Words to Dr Martin Luther King Speech I Have a Dream?

- There are many reasons why this speech is so effective. First of all, Martin Luther King knew very well how to address people. He used his gestures and facial expressions very effectively. The tone was very effective. His appearance was also very effective and serious.

Thanks for the attention

Рис. БЗ.4. Презентація студента №4

Non verbal signals

What is body language?

While the key to success in both personal and professional relationships lies in your ability to communicate well, it's not the words that you use but your nonverbal cues or "body language" that speak the loudest. Body language is the use of physical behavior, expressions, and mannerisms to communicate nonverbally, often done instinctively rather than consciously

Whether you're aware of it or not, when you interact with others, you're continuously giving and receiving wordless signals. All of your nonverbal behaviors—the gestures you make, your posture, your tone of voice, how much eye contact you make—send strong messages.

They can put people at ease, build trust, and draw others towards you, or they can offend, confuse, and undermine what you're trying to convey. These messages don't stop when you stop speaking either. Even when you're silent, you're still communicating nonverbally.

In some instances, what comes out of your mouth and what you communicate through your body language may be two totally different things. If you say one thing, but your body language says something else, your listener will likely feel that you're being dishonest. If you say "yes" while shaking your head no, for example. When faced with such mixed signals, the listener has to choose whether to believe your verbal or nonverbal message

Since body language is a natural, unconscious language that broadcasts your true feelings and intentions, they'll likely choose the nonverbal message.

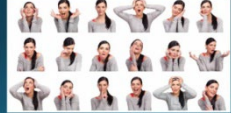

Рис. БЗ.5. Презентація студента №5

Рис. Б3.6. Презентація студента №6

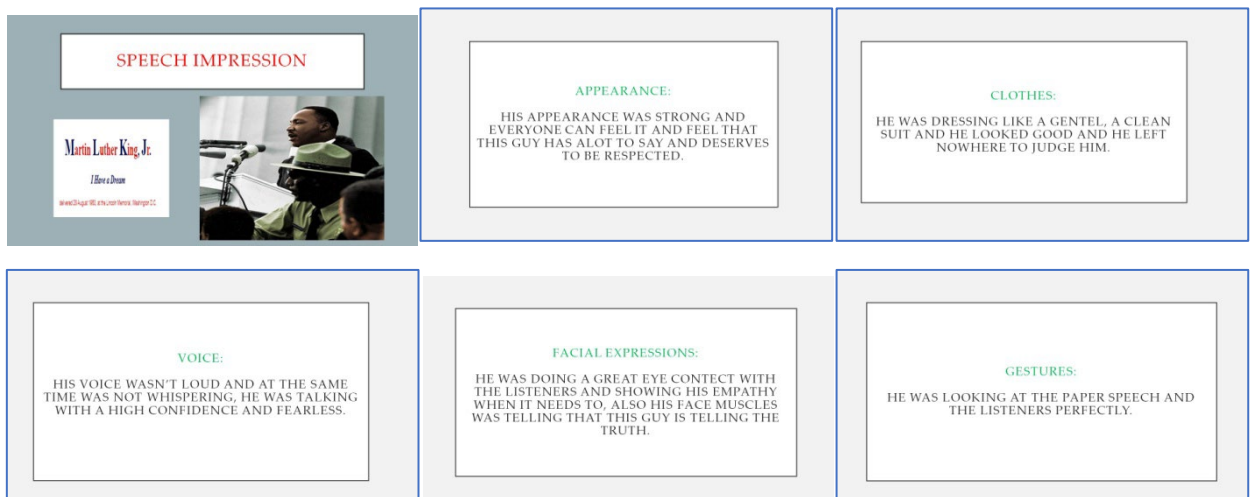

Рис. Б3.7. Презентація студента №7

Oprah Winfrey

Speech golden globes 2018

Watch the speech

<https://www.youtube.com/watch?v=2yq5MHL00c>

Oprah Winfrey

Oprah Gail Winfrey, January 29, 1954) is an American talk show host, television producer, actress, author, and philanthropist. She is best known for her talk show, The Oprah Winfrey Show, broadcast from Chicago, which was the highest-rated television program of its kind in history and ran in national syndication for 25 years. From 1986 to 2011, [better source needed] Dubbed the "Queen of All Media, she was the richest African-American of the 20th century was once the world's only Black billionaire and the greatest Black philanthropist in U.S. history. By 2007, she was sometimes ranked as the most influential woman in the world.

ANALYSIS OF THE SPEECH

Winfrey, a talk show host, actress and philanthropist was honored as the first black woman to win the Cecil B DeMille lifetime achievement award. She used her acceptance speech to repudiate racial injustice, abuse against women and attacks against the press.

It was a powerful speech that brought the audience to its feet for prolonged applause on more than one occasion. The speech, in full, is below. My thoughts follow.

Oprah had clearly prepared for this moment - it is obvious that she had worked hard on her speech. And yet, as prepared as she was, her speech felt natural and conversational. That is the result of good preparation. You know what you want to say, but you are not tied to a memorized script. She grabbed the audience's attention from the start. When you begin a speech, you only have a few moments to hook the audience's attention, so you want to make those moments count. Psychologists talk about the learning principles of primacy and regency. People tend to remember the first and last things they hear. So the openings (and closings) of your presentation are important. How did Oprah grab the audience's attention? With a story. Note the details: the year, the linoleum floor (not a chair or a rug, but cold linoleum), the elegance of Sidney Potter, his white tie and black skin.

There was a good pace to her voice, with many pauses (often helped by applause). And yet, she also knew how to quicken her pace, when appropriate, such as when she thanks a number of people by name (2:50) or recounts the women who have been abused over the years (5:00). Because Oprah did not need notes, she was able to maintain eye contact with the audience throughout, sweeping the room from left to right. She was firm but tactful in her rebuke of Donald Trump's attacks on the press. She never mentioned the President by name, but everyone knew about whom she was speaking. (There has even been some speculation that Trump might have to contend with another TV Star in the next election.) And that made her words all the more powerful (3:08). She had a powerful conclusion circling back to little girls who might be watching Oprah's speech on television and also calling for the day when nobody will have to say "Me too." (8:30)

Conclusion

Oprah had a well-structured speech (logos). With her humble beginnings, her well-documented career struggles and her undeniable success, she was 100% credible (ethos). She spoke with passion and told moving stories (pathos). Aristotle would have approved. And Oprah is ethos on a stick. Here was a woman, and a woman of color who made her own success from a poor background, a woman of color whose breakthrough role was in The Color Purple, a film about triumphing over racism and sexual abuse, a woman of color whose career as a talk-show host has centered on the sharing of personal stories ("Speaking your truth", as she put it) and who has been saying "Me Too" for decades. Her speech did everything she could have hoped it would. No ban was left unformed. It was a speech about storytelling ("Each of us in this room is celebrated because of the stories that we tell, and this year we became the story") and bearing witness.

Рис. БЗ.8. Презентація студента №8

The laws of logic in the construction of a speech

Law of logic may refer to: **Basic laws of Propositional Logic or First Order Predicate Logic**. Laws of thought, which present first principles (arguably) before reasoning begins. Rules of inference, which dictate the valid use of inferential reasoning.

How is logic used in speeches?
Logic helps your audience remember too

Logos in public speaking is your mode for appealing to others' sense of reason, hence the term logic. If your argument is logical, it is easier for your audience to go away and repeat your message to someone else who might like to hear it.

Why is logic important in a speech?
Logic is a very effective tool for persuading an audience about the accuracy of an argument. However, people are not always persuaded by logic. Sometimes audiences are not persuaded because they have used values or emotions instead of logic to reach conclusions.

What is logic and why is it important in critical thinking?
Logic's Relationship to Critical Thinking

Using logic, a person evaluates arguments and strives to distinguish between good and bad reasoning, or between truth and falsehood. Using logic, you can evaluate ideas or claims people make, make good decisions, and form sound beliefs about the world.

Рис. БЗ.9. Презентація студента №9

<h2>The Voice in Speaker's Work</h2>	<p>I found a majority of the historical works were inaccessible, esoteric texts focused on spiritual matters or sparse, self-aggrandising anecdotes of public speaking rather than actual vocal training. Yet despite all their disparities, each work came to the same agreement — the voice can only be supported through adequate breath and that speech is the most important instrument for the transmission of thought aside the written word.</p>	<p>I would say even Shakespeare, a genius at writing, suffered from the limitations of the written word. His great works only came to life when given the power of the human voice — although such claims may draw the ire of many a thespian or English literature scholar.</p>
<p>Nevertheless, the spoken word has developed and devolved much since the days of yore. The art of oratory, that is, the art of public speaking is thought to have been professionally established in Ancient Athenian times with the master Greek orators being Pericles (495–429 BC) and Demosthenes (384–322 B.C.). Pericles was a highly influential individual in Greek political society born from a wealthy background.</p>	<p>He was provided with all manner of lessons concerning extempore speaking and rhetoric leaving him gifted with excellent speaking skills. He was claimed to have 'carried the might of Zeus' within his words, with an uncanny ability to strike as lightning at his subject with an often-arrogant air.</p> 	 <p>Demosthenes on the other hand was an orphan child born with a severe stutter who was deprived of his father's sword-making factory and raised in poverty. He was fabled to have recited poems and verse whilst running to improve his lung capacity, along with speaking with pebbles in his mouth to bolster his enunciation in hopes to convince a jury of his inheritance rights.</p>

Рис. Б3.10. Презентація студента №10

<h2>The Speech</h2>	<h2>The Speech</h2> <p>Mustafa Kemal Atatürk'ün Cumhuriyeti ilan edişi 1933 – YouTube https://www.youtube.com/watch?v=Goa1HsgGJKQ</p>
<p>He wore formal clothes like a suit in most of his public appearance as in this speech. As accessories he wore a hat and sometimes carried a walking stick. He was known to be fashionable. He was talking with a loud voice ;his words are clear and easy to understand. He kept a straight face through the speech. And as for gestures he mostly only gave greeting before and after the speech.</p>	 <h2>Thank you for your attention.</h2>

Рис. Б3.11. Презентація студента №11

VERBAL AND NON-VERBAL SIGNALS

Verbal and non-verbal communication

- Verbal and non-verbal communication occur simultaneously, with the latter generally being under less cognitive control and revealing more of what we actually think and feel. Body language, facial expressions and vocal characteristics are not easy to control, whereas verbal communication is done intentionally and is easier to manipulate. As a result, **we have more faith in non-verbal cues than what is actually said**. If a person says one thing, but sends a contradicting message non-verbally, the receiver is more likely to trust the non-verbal signal.
- Therefore, having a conscious awareness of your non-verbal communication while verbally communicating can help others receive messages the way you actually intended to give them. Also, don't be "all talk and no substance". Next time you want to make a positive impression, make sure you have not only prepared what you are going to say, but that you have practiced conveying your messages through appropriate body language (practice makes interview perfect).
- There is countless research regarding types, effects, and expressions of unspoken communication and behaviour. To narrow it down, we will repeat the basics offered by psychologists Paul Ekman and Wallace Friesen (1969), who identified **six important ways how non-verbal communication can interact with our verbal discourse**: repeating, conflicting, complementing, substituting, regulating and accenting.

Type of communication describes our body language

- Repeating** – using specific gestures to strengthen a verbal message (e.g. pointing to the object of discussion).
- Conflicting** – when verbal and non-verbal messages within the same interaction send contradicting meaning. Conflicting messages often arise from feelings of confusion, indecision, or frustration (e.g. a friend saying how they had a great time during the party, but his voice sounds flat and his face lacks emotion).
- Complementing** – the accuracy of understanding information is greater when the nonverbal and verbal complement each other. Messages have been shown to be correctly recalled to a greater degree when body language affirms the verbal exchange (e.g. saying you are happy and joyfully showing it too).

- Substituting** – at times non-verbal behaviour is used as the sole channel for communication. A simple gesture can substitute words (e.g. shaking your head to say no).
- Regulating** – we can use non-verbal signals to regulate speech. Called "turn-taking signals", these gestures make it possible for us to alternate between speaking and listening (e.g. touching someone's arm can signal that you want to talk next).
- Accenting** – when we use non-verbal signals to emphasize our words. Good speakers will know when to use strong gestures, deliberate pauses, changes in vocal volume or speech rate, etc. (e.g. someone who is verbally expressing anger may accent the message by speaking very loudly).

To conclude, it must be said that to build good habits one must practice non-verbal communication and know what gestures are likely to resonate with your speaker (clients and prospects), as to improve the chances of making a good impression. Practicing non-verbal cues will ensure your skills are up to par. The more often you practise adequate body language, the more likely it will become second nature, and you will feel comfortable while networking. So instead of clammy hands and a swasty brow, aim for establishing credibility and trust in your non-verbal behaviour. The less nervous you are, the better communication you will have, both verbally and non-verbally.

Рис. БЗ.12. Презентація студента №12

*Джерело: розроблено студентами 1-2 курсу філологічного факультету
Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний
коледж»*

Додаток В

Навчальні інструменти від Microsoft, що можуть допомогти студентам ефективніше читати, покращувати концентрацію та працювати самостійно у своєму власному темпі.

Immersive Reader зменшує відволікання та спрощує інтерфейс користувача, щоб студент міг зосередитися на вмісті. Immersive Reader полегшує читання тексту та навіть читає його вголос за допомогою візуальних підказок, щоб студенти могли стежити за текстом.

Перейти до Immersive Reader можливо з інтерфейсу документа відкритого у Word для Інтернету.

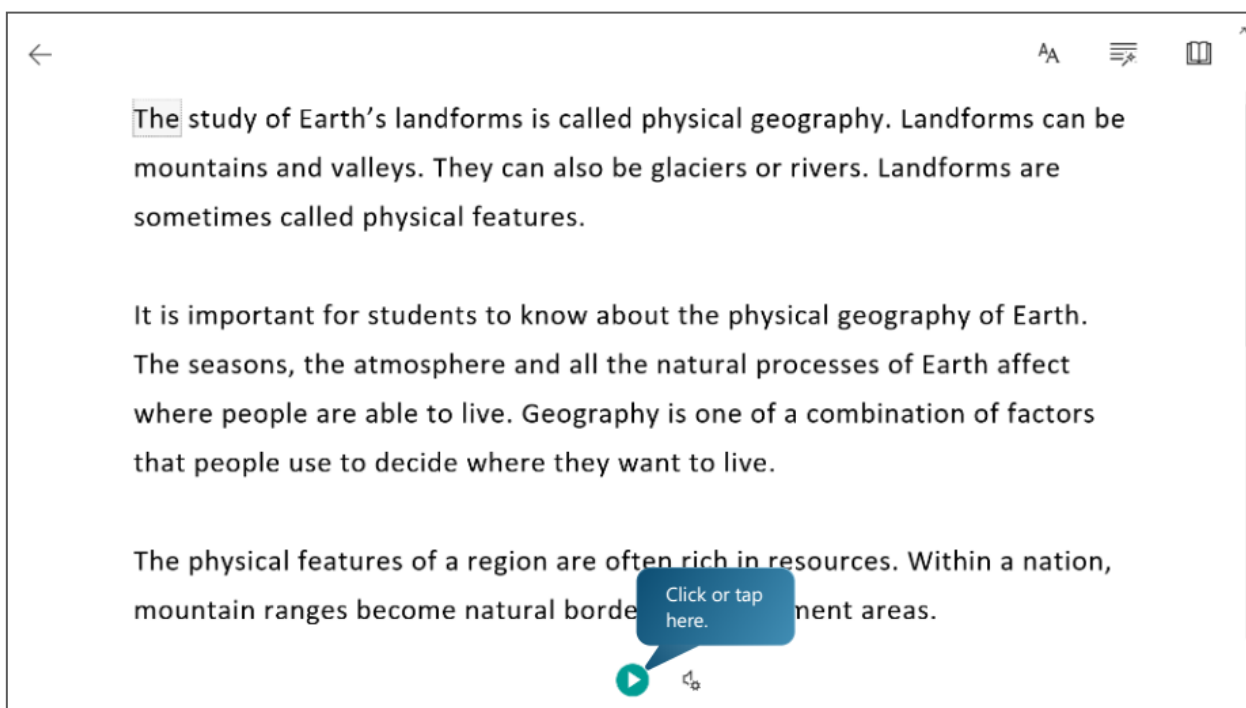

Рис. В.1. Інтерфейс Immersive Reader

Параметри тексту дозволяють студентам налаштувати розмір тексту, налаштувати швидкість і навіть вибрати голос.

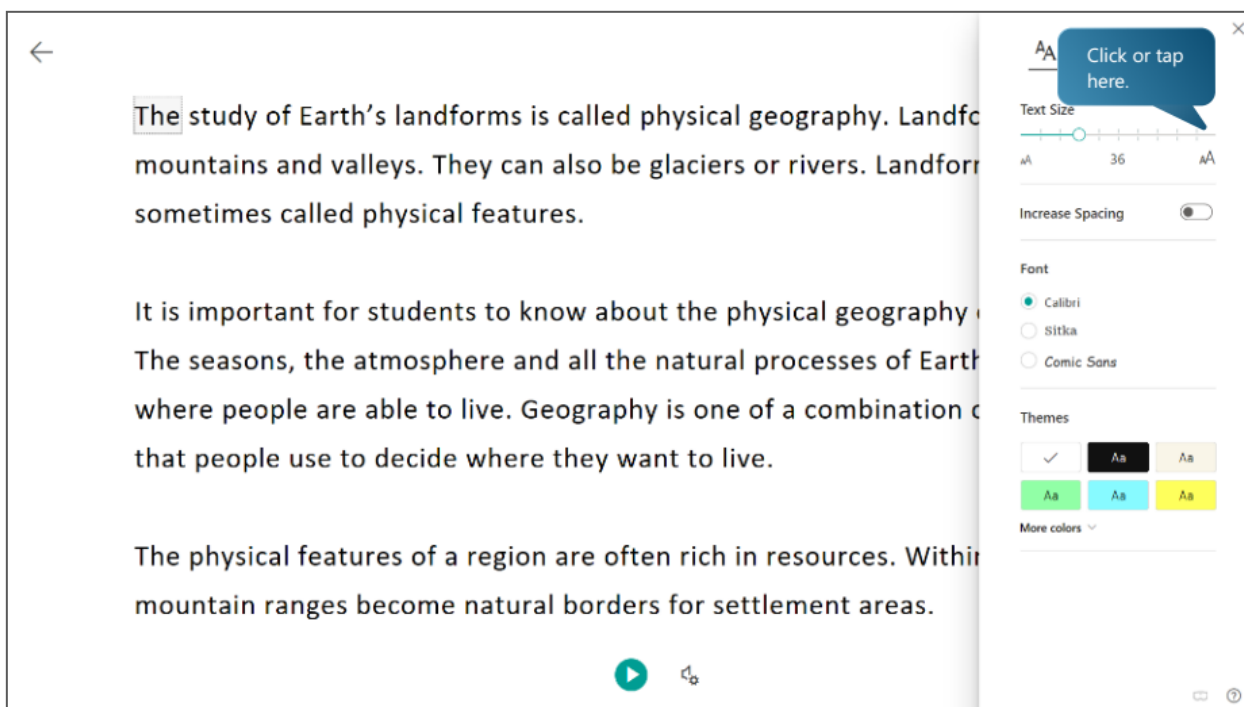

Рис. В.2. Налаштування текстових уподобань Immersive Reader

Збільшення тексту скорочує довжину лінії, що допомагає деяким учням зі своїм читанням. Це теж корисно для тих, хто має візуальне порушення.

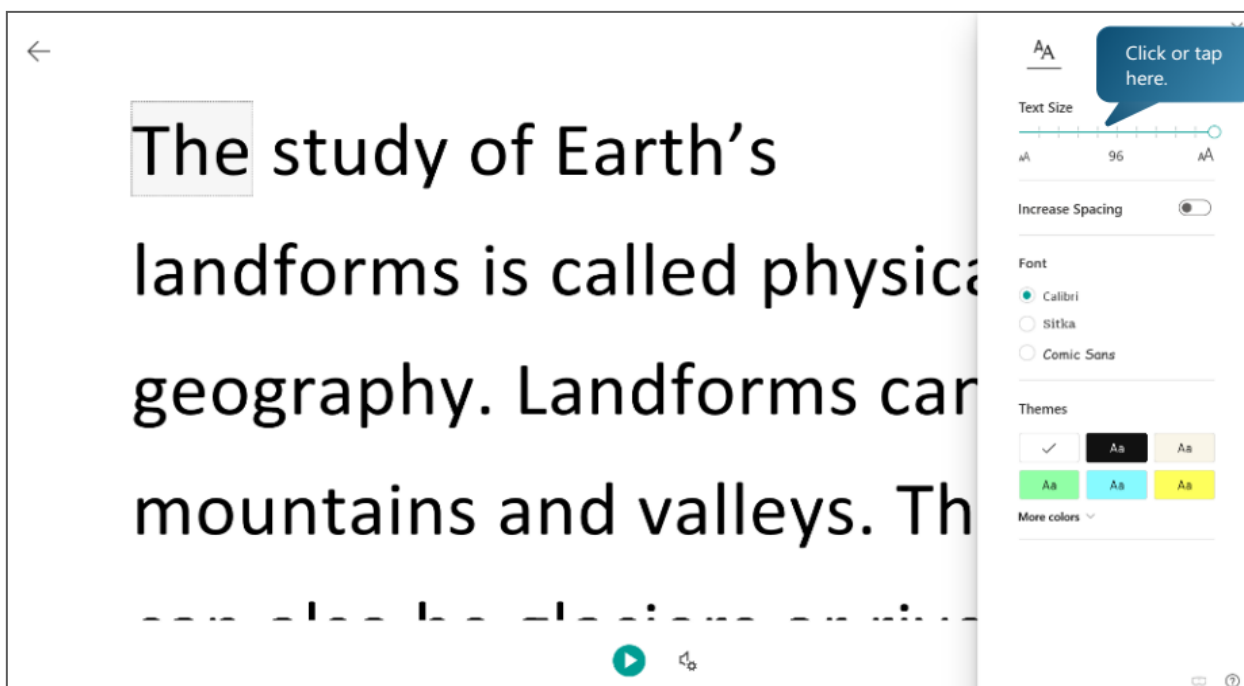

Рис. В.3. Збільшення тексту Immersive Reader

Студенти також можуть збільшити інтервали між рядками, словами та літерами, щоб зменшити візуальне скупчення. Вони навіть можуть змінювати колір фону. Учні можуть вибрати один із кількох типів легко читаних шрифтів.

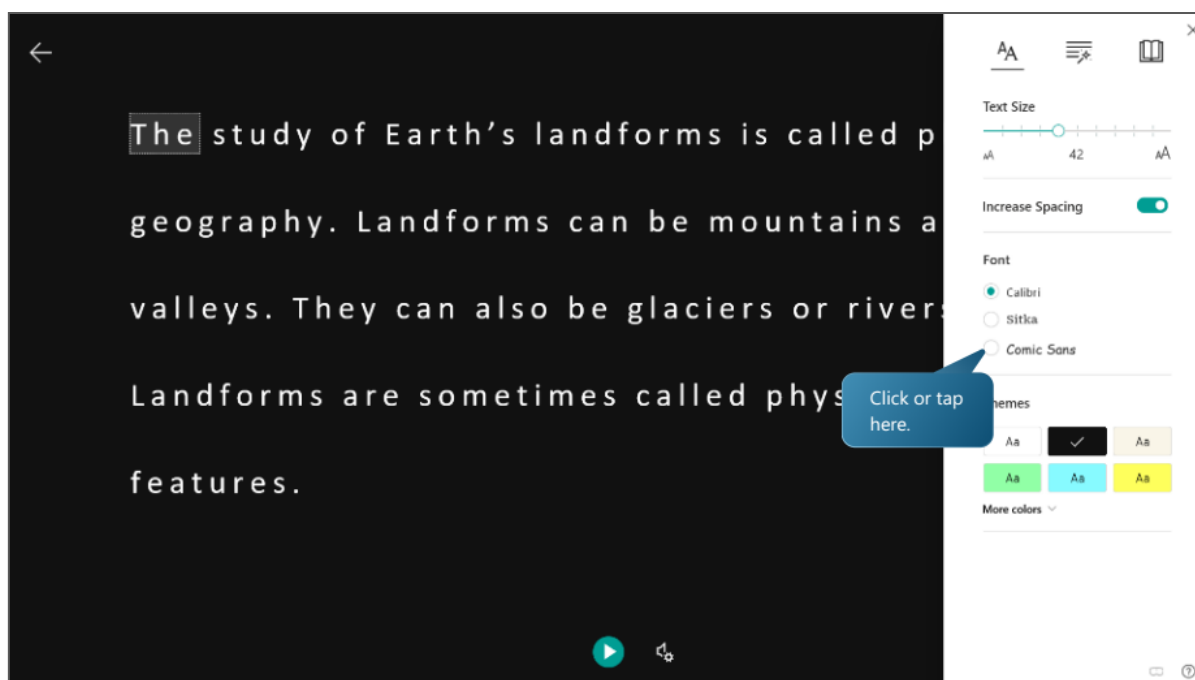

Рис. В.4. Налаштування шрифту Comic Sans, популярного серед початківців, оскільки літери малюються так, як учні вчаться писати.

Налаштування параметрів граматики дозволяють студентам ділити слова на склади, щоб слова було легше озвучувати та виділяти різні частини мови.

Мітки допомагають студентам вивчити частини мови та допомагають тим, хто не бачить кольорів. Є можливість змінювати кольори різних частин мови. Такі функції персоналізації гарантують, що кожен студент має те, що йому потрібно для самостійної роботи.

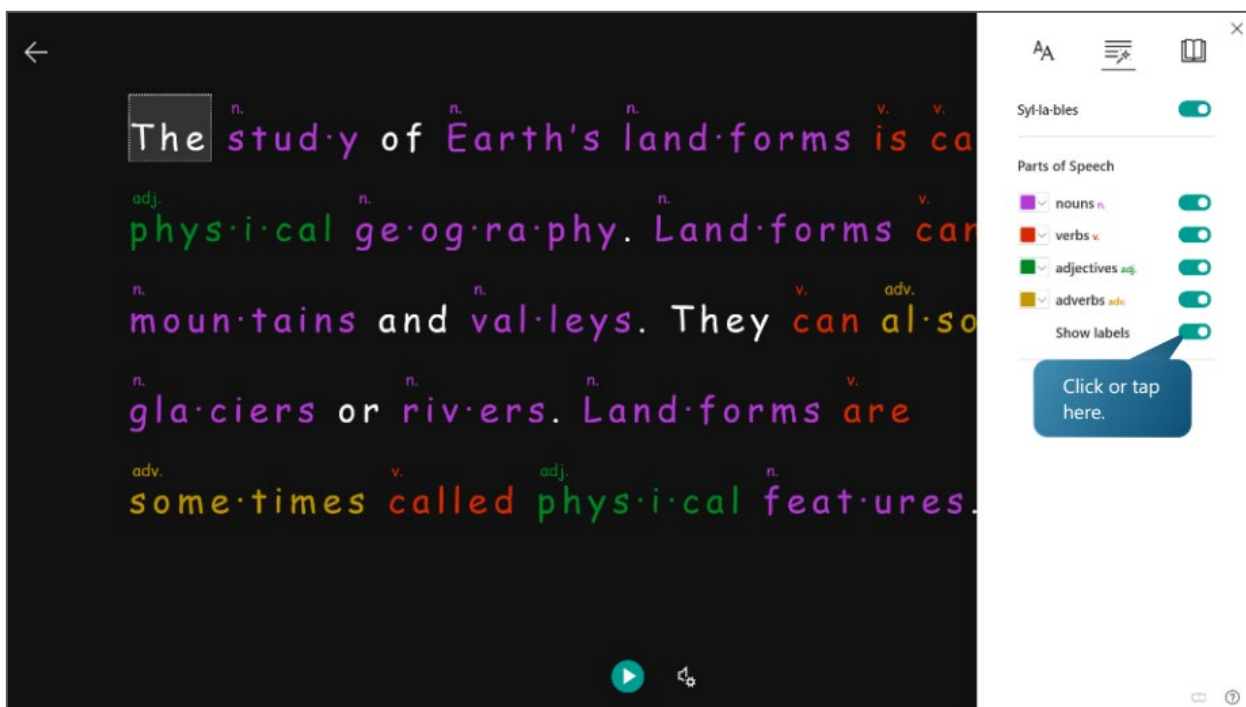

Рис. В.5. Виділення різних частин мови кольором та мітками.

Параметри читання включають фокус лінії, словник із зображеннями та можливість перекладу тексту іншими мовами.

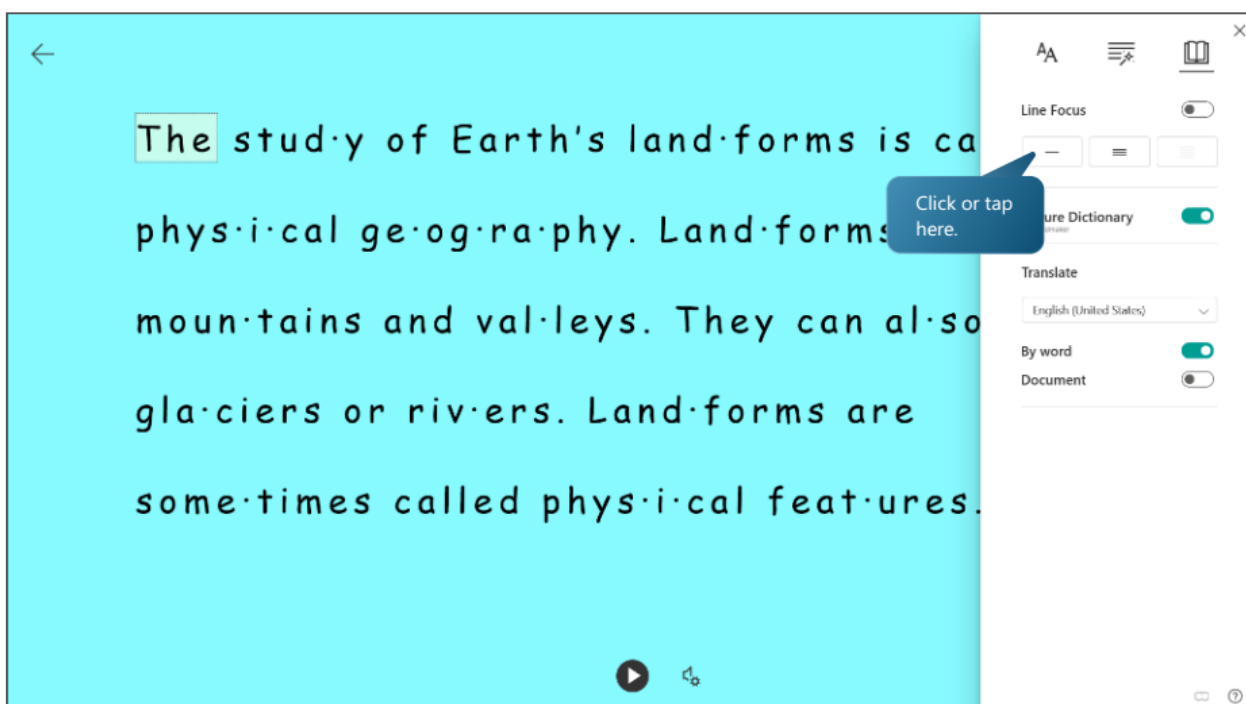

Рис. В.6. Налаштування параметрів читання.

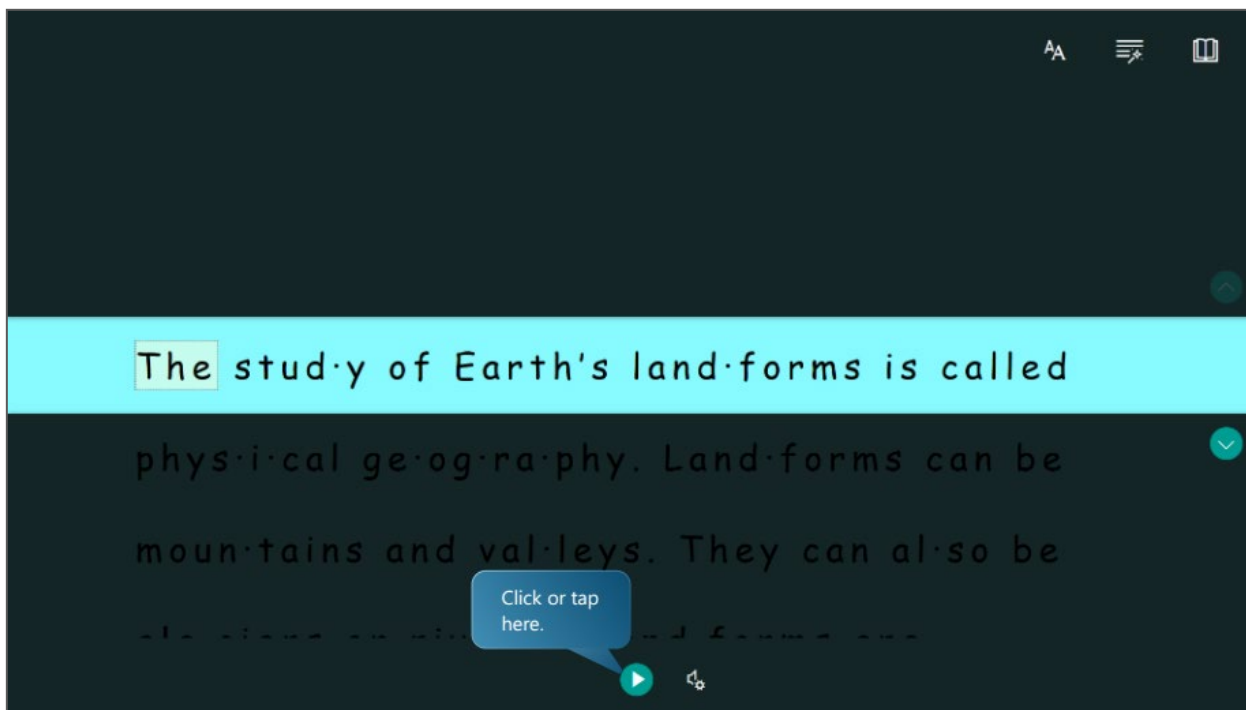

Рис. В.7. Line Focus «Фокусу лінії»

Line Focus («Фокусу лінії») схожий на вбудовану «лінійку для читання», яка допомагає учням зменшити відволікання під час прокручування сторінки вниз. Сторінка читається вголос, а фокус рядка автоматично прокручується, дозволяючи очам учня залишатися в одному місці на сторінці. Студенти можуть регулювати кількість рядків, які вони бачать одночасно.

Якщо вибрано параметр «Ілюстрований словник», студенти можуть клацнути будь-яке слово на сторінці, щоб побачити графічне представлення його значення «Клацніть або торкніться». Вони також можуть почути вимовлене слово.

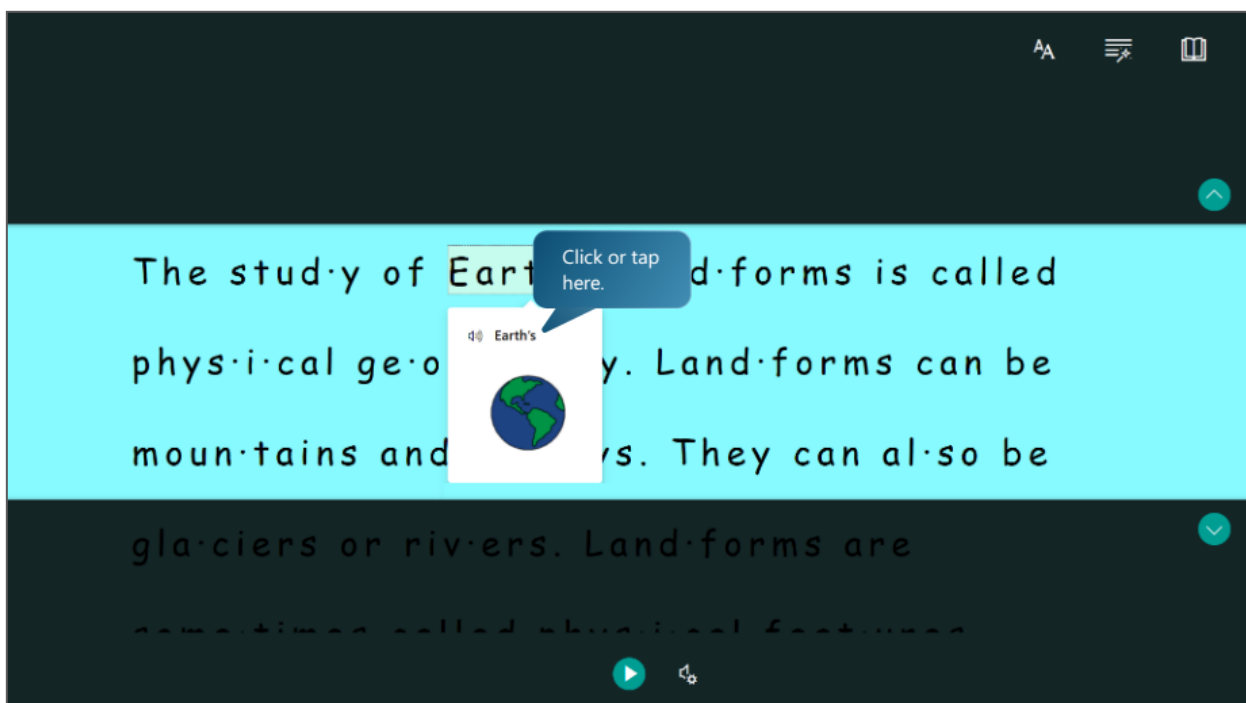

Рис. В.8. Ілюстрований словник

Студенти, які вивчають іншу мову, мають доступ до понад 60 мов для миттєвого перекладу.

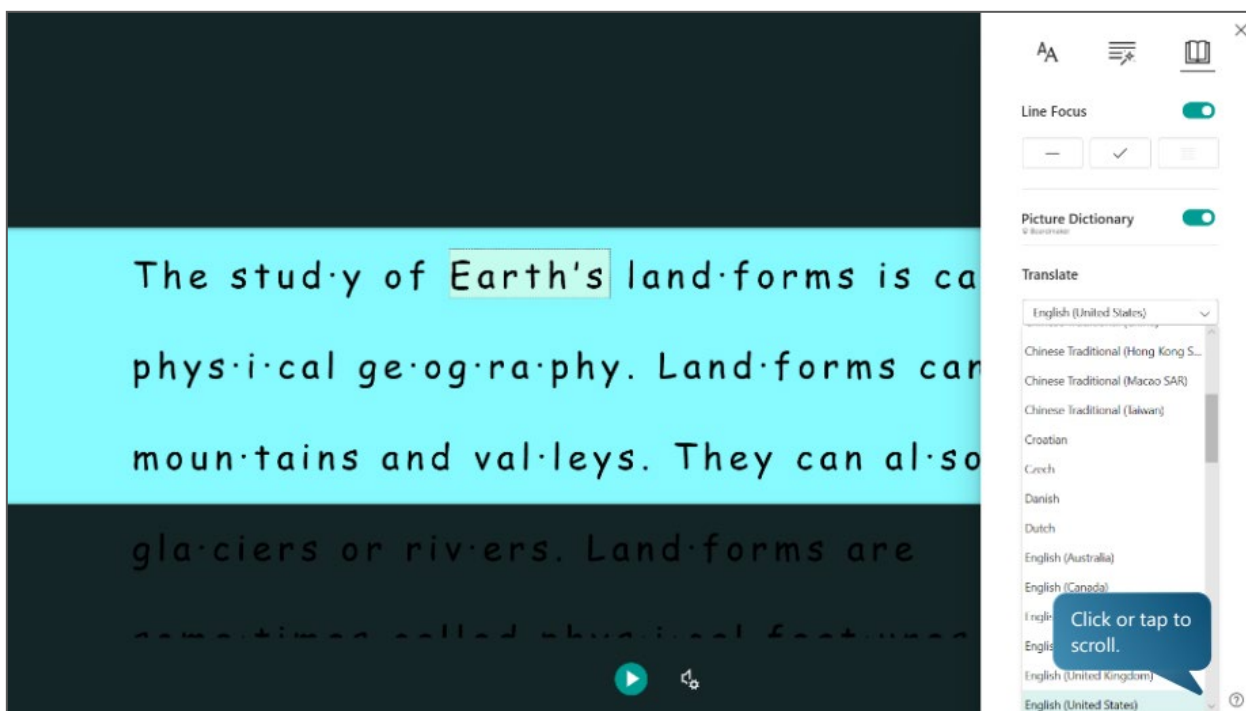

Рис. В.9. Параметри опції перекладу.

Студенти можуть перекласти весь документ або просто клацнути слово, щоб побачити оригінал і його переклад поруч, а також його вимову.

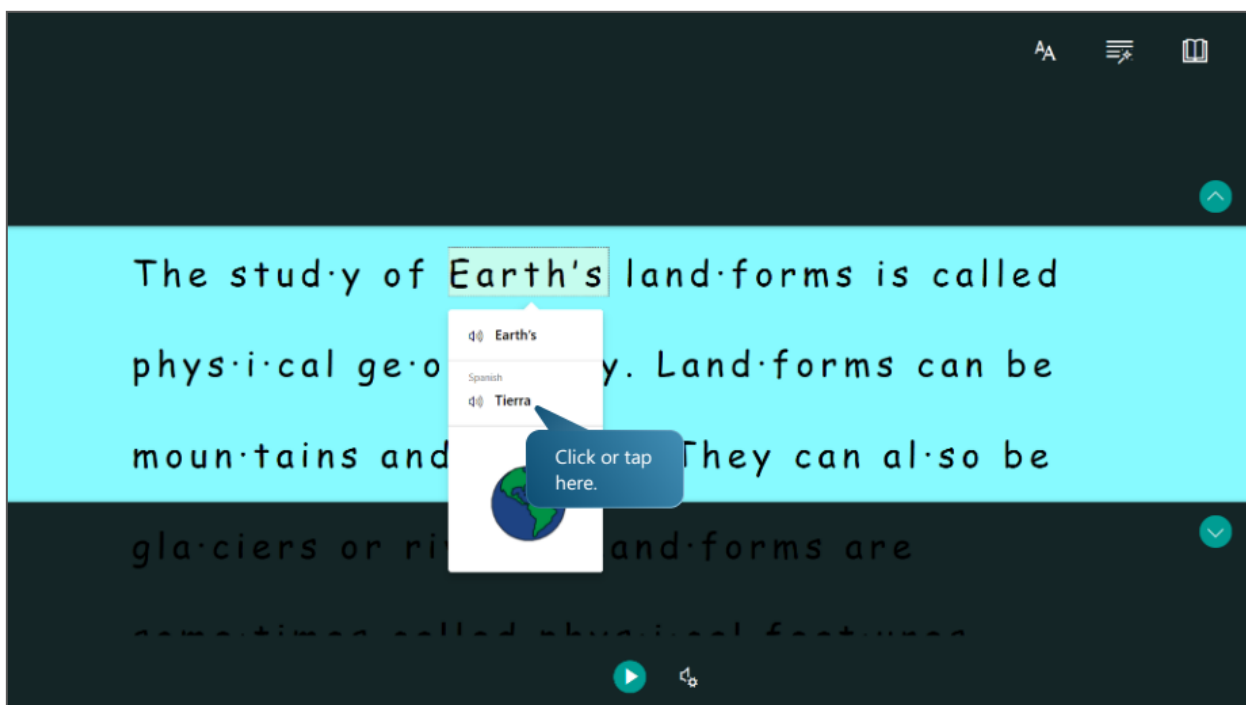

Рис. В.10. Переклад і вимова обраного слова

Якщо перекласти весь документ, склади також автоматично змінюються на нову мову. Студенти можуть легко перемикатися між перекладом і оригіналом.

Рис. В.11. Перемикання між перекладом і оригіналом

Використання Immersive Reader на телефоні Android або iPhone.

За допомогою безплатної програми Microsoft Lens можна просто сфотографувати будь-який текст та експортувати фотографію в Immersive Reader.

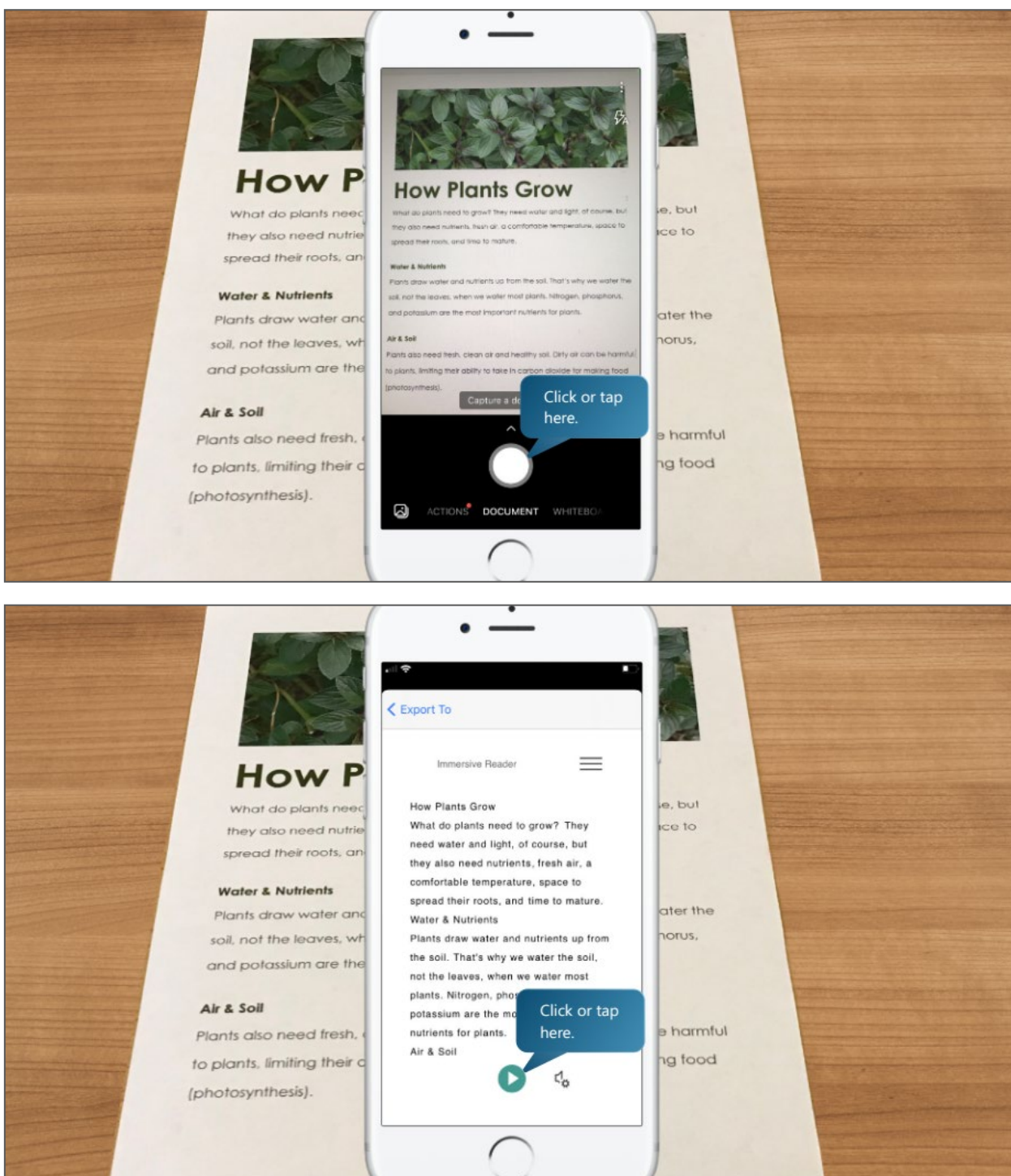

Рис. В.12. Фотографування тексту на телефон

Microsoft Lens автоматично сканує зображення, щоб перетворити його на текст, який можна читати вголос. Студенти також можуть використовувати інші функції Immersive Reader на своєму телефоні: налаштувати інтервал між текстом, змінити колір фону.

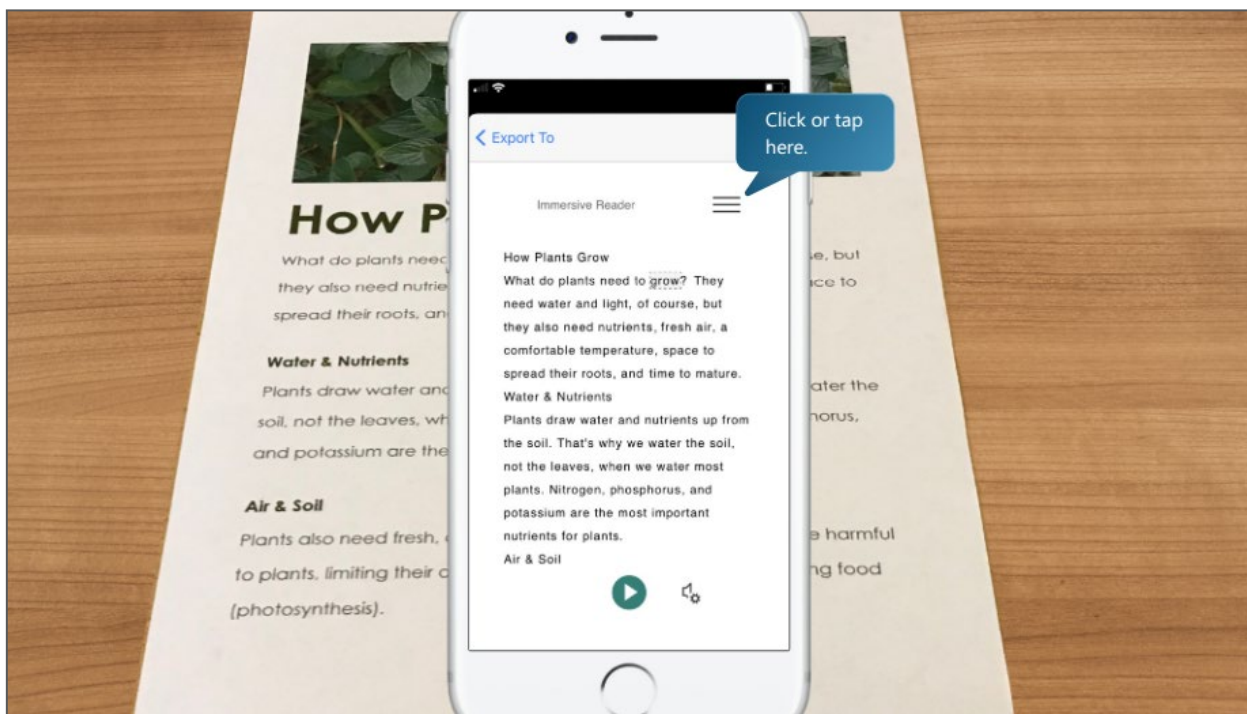

Рис. В.13. Прослуховування сфотографованого тексту

Фотографії, зроблені за допомогою Microsoft Lens, також можна експортувати та зберегти в блокноті OneNote.

Immersive Reader включено в OneNote для комп'ютера, планшета, Mac і в Інтернеті. Студенти мають ті самі варіанти, що й у Word. Учні можуть використовувати Словник із зображеннями.

Immersive Reader тепер вбудовано в Microsoft. Студенти можуть запустити Immersive Reader для будь-якого запитання, щоб полегшити читання або прочитати текст вголос.

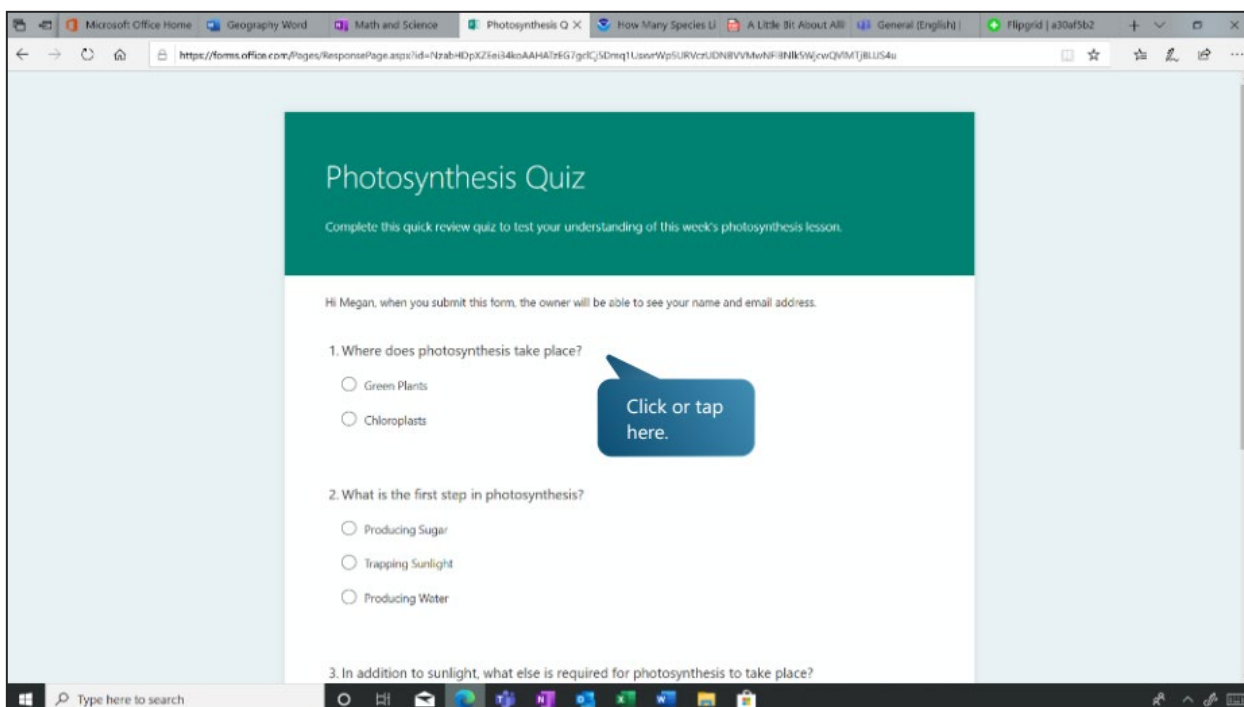

Рис. В.14. Immersive Reader вбудований у веббраузер Microsoft Edge

Immersive Reader вбудовано у веббраузер Microsoft Edge. Будь-яку сторінку можна читати вголос. Студенти можуть вибрати будь-який текст на сторінці та переглянути його в Immersive Reader. Edge надає доступ до тих самих налаштувань Immersive Reader, як : налаштування тексту, граматичні інструменти. Студенти можуть перекласти вебсторінку іншою мовою та прочитати текст вголос.

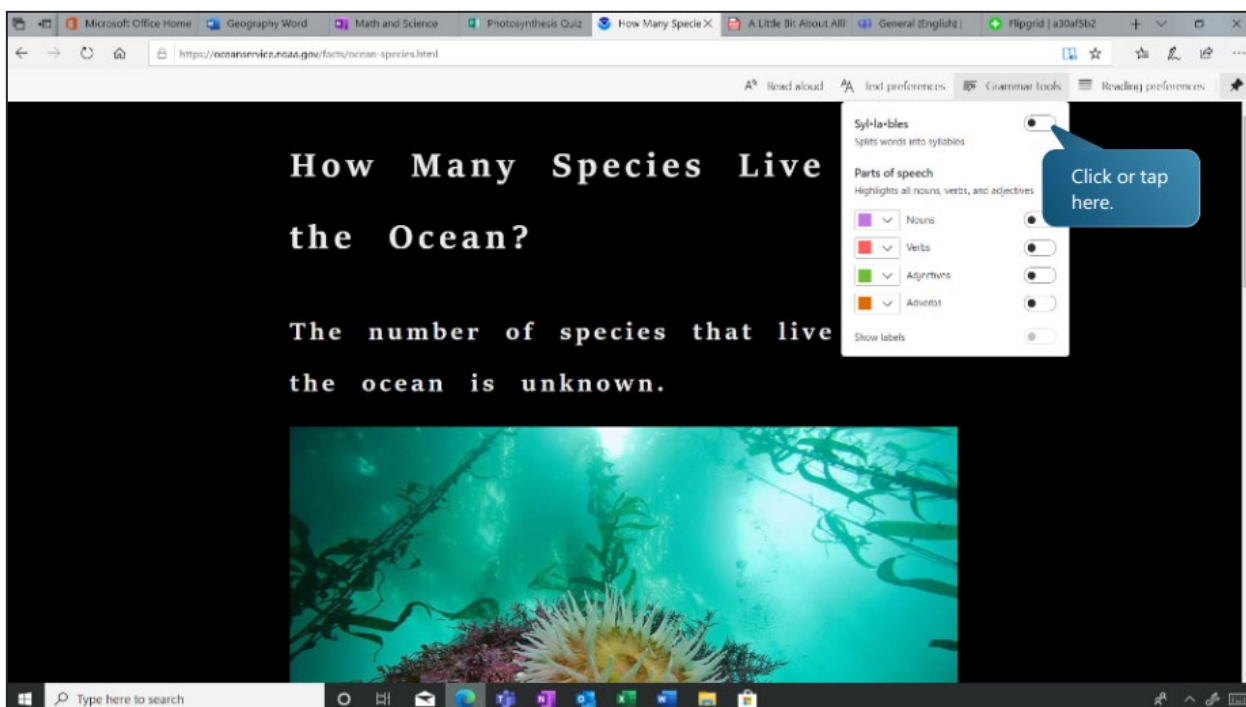

Рис. В.15. Граматичні інструменти у веббраузері Microsoft Edge

Студенти також можуть застосовувати інструменти Immersive Reader до документів PDF. Вони можуть прочитати документ вголос із виділенням промовлених слів, щоб було легко слідкувати за ним

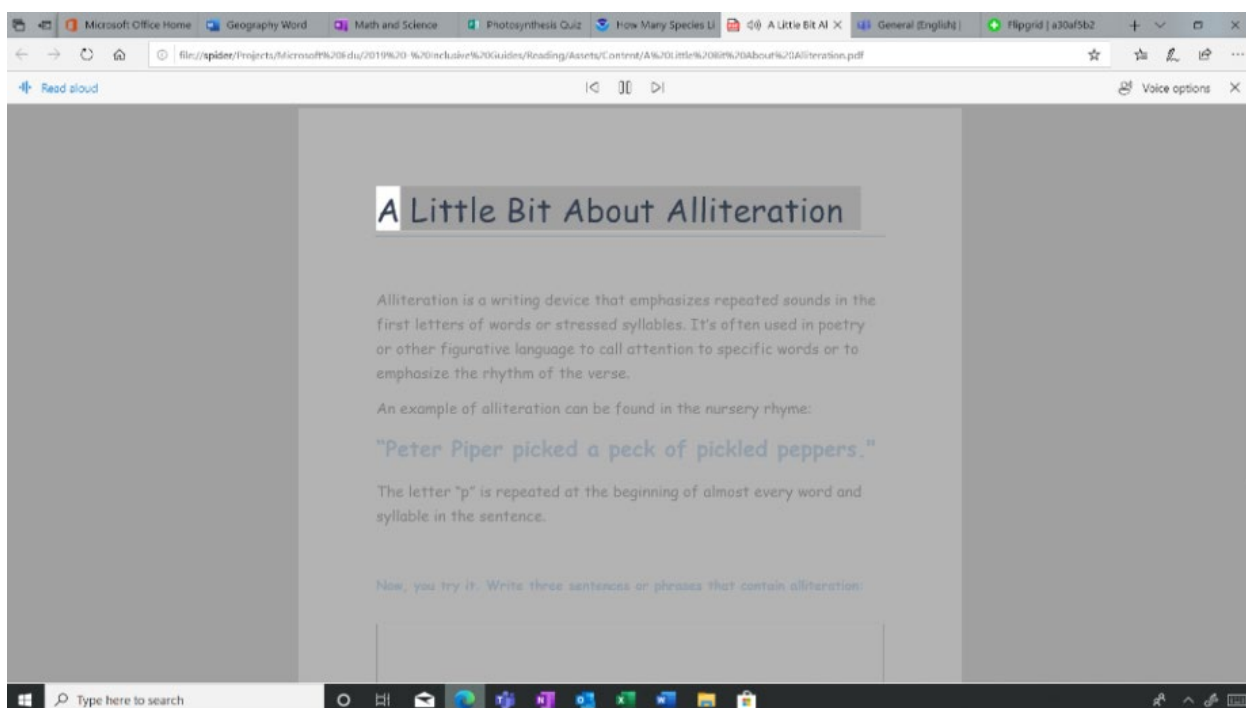

Рис. В.16. Immersive Reader для документів PDF

Immersive Reader також вбудовано в Microsoft Teams. Звичне подання Immersive Reader показує вибране повідомлення з можливістю прочитати його вголос з будь-якої точки сторінки. Усі інші функції Immersive Reader також є тут.

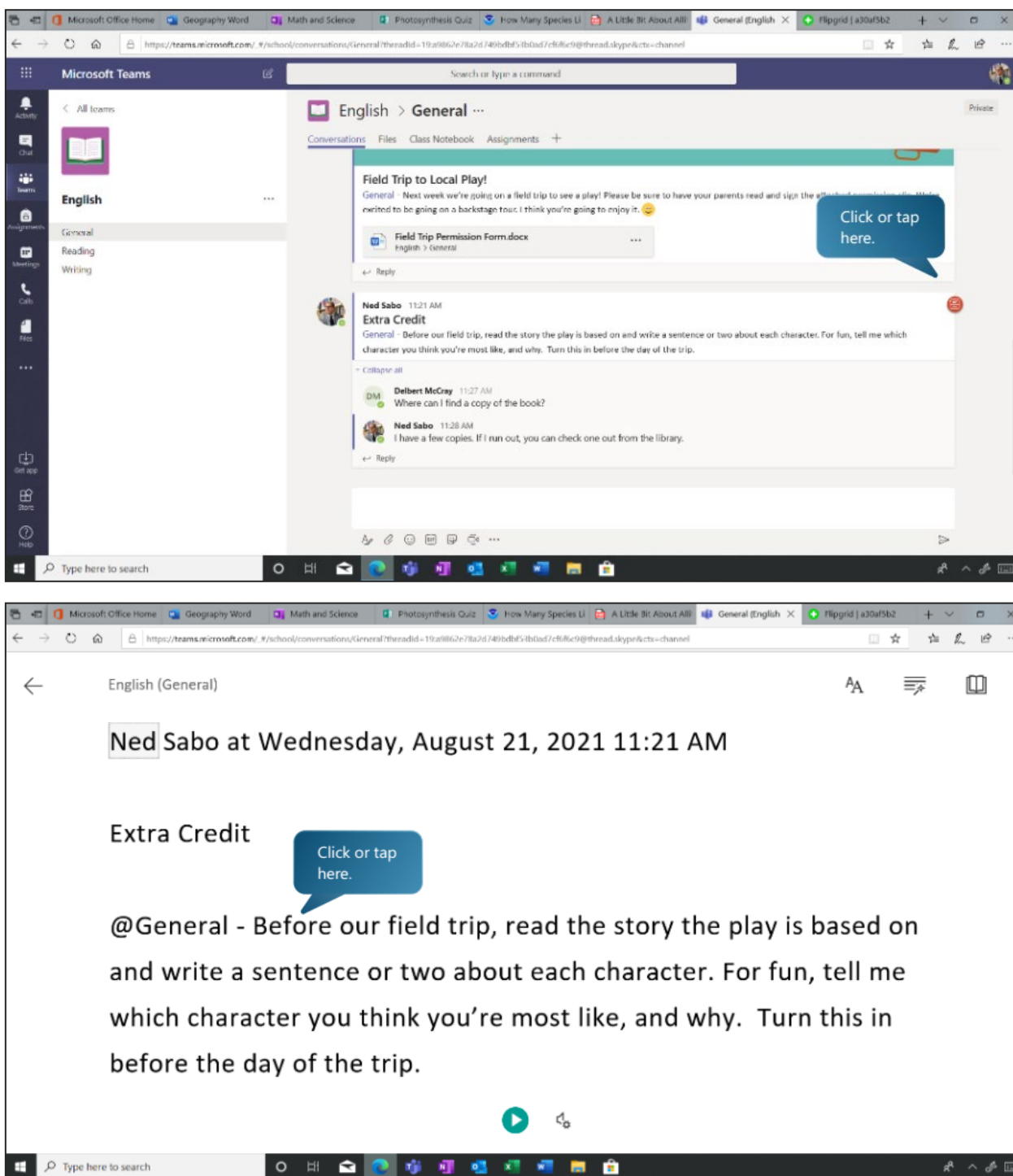

Рис. В.17. Immersive Reader вбудований в Microsoft Teams

На додаток до браузера Edge і програм Microsoft 365, Immersive Reader включено в Minecraft Education Edition, Outlook для Інтернету та Outlook для робочого столу, Word для робочого столу, PowerPoint для Інтернету, Microsoft Whiteboard, MakeCode, SharePoint і OneDrive. Він також з'являється у все більшій кількості популярних навчальних програм, таких як Flipgrid, де викладачі та студенти можуть ділитися своїми роботами у вигляді відео. Immersive Reader також доступний тут.

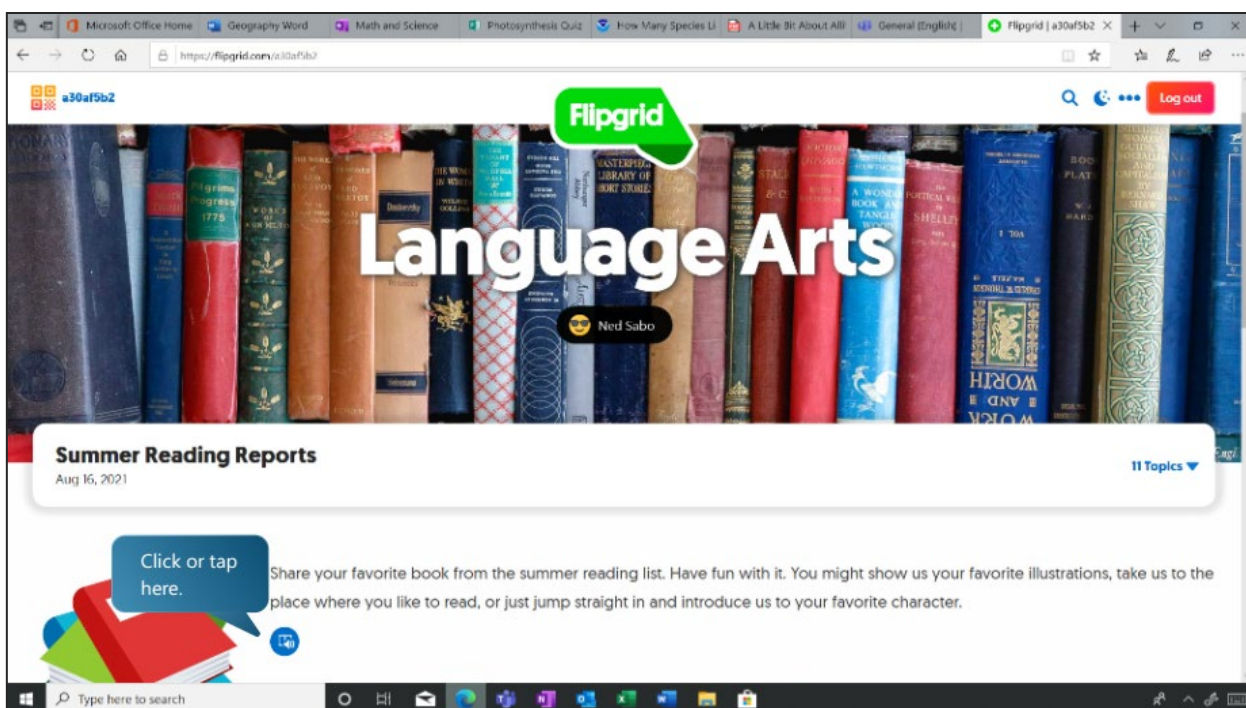

Рис. В.18. Immersive Reader вбудований в Flipgrid

Завдяки Immersive Reader, вбудованому в інструменти, які вже використовують школи, учні можуть непомітно адаптувати будь-яку сторінку відповідно до своїх потреб, не відчуваючи стигматизації, щоб вони могли читати самостійно у своєму власному темпі.

Як частина сайту Azure Cognitive Services, Immersive Reader доступний партнерам Microsoft та іншим стороннім розробникам для включення в наступне покоління програм освітніх технологій. Інклюзивні функції читання від Microsoft дають змогу учням із різними здібностями та стилями навчання досягти більшого.

Інклюзивні інструменти, які допоможуть студентам ефективніше писати, редагувати швидко й точно, а також впевнено працювати самостійно.

Один із найефективніших способів для учнів висловити свої думки – це продиктувати їх безпосередньо на сторінці. Функція диктування доступна в кількох настільних програмах Microsoft. Вона також вбудована у безплатній вебпрограмі Office 365 Education, включаючи Word, OneNote, PowerPoint і Outlook.

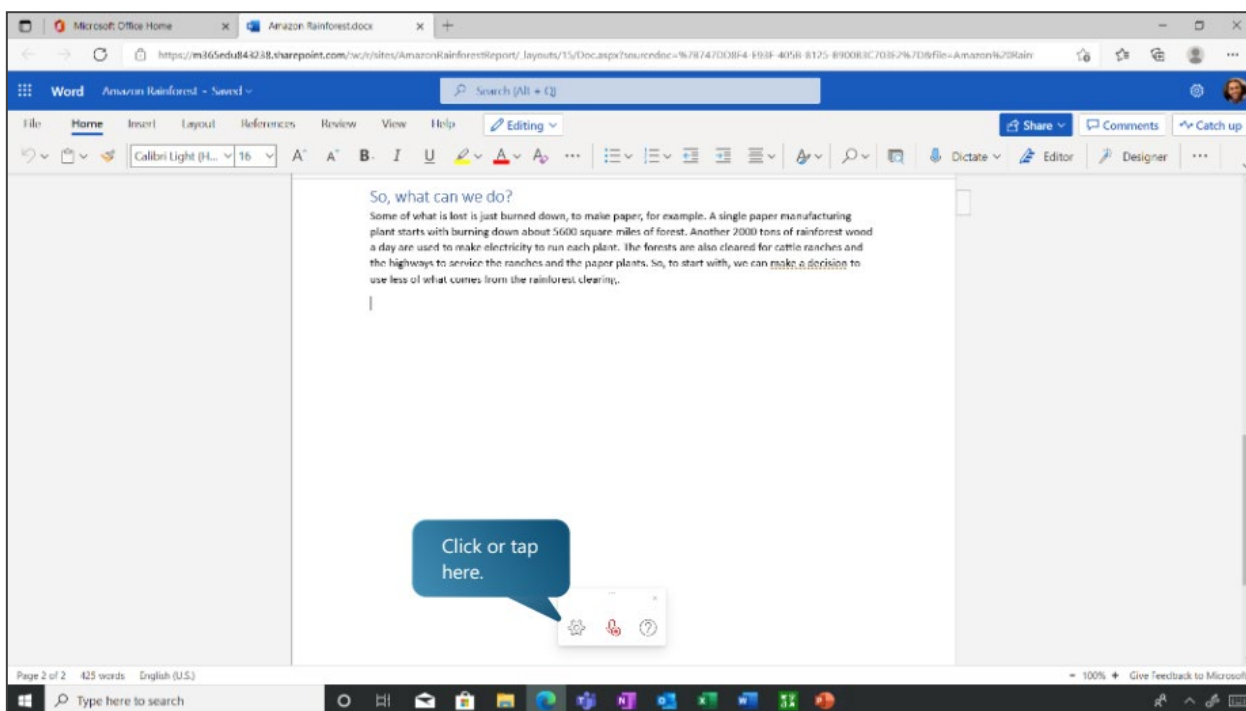

Рис. В.19. Налаштування параметрів диктування.

Диктування доступне для багатьох мов. Мову розмови можна змінити за допомогою спадного меню.

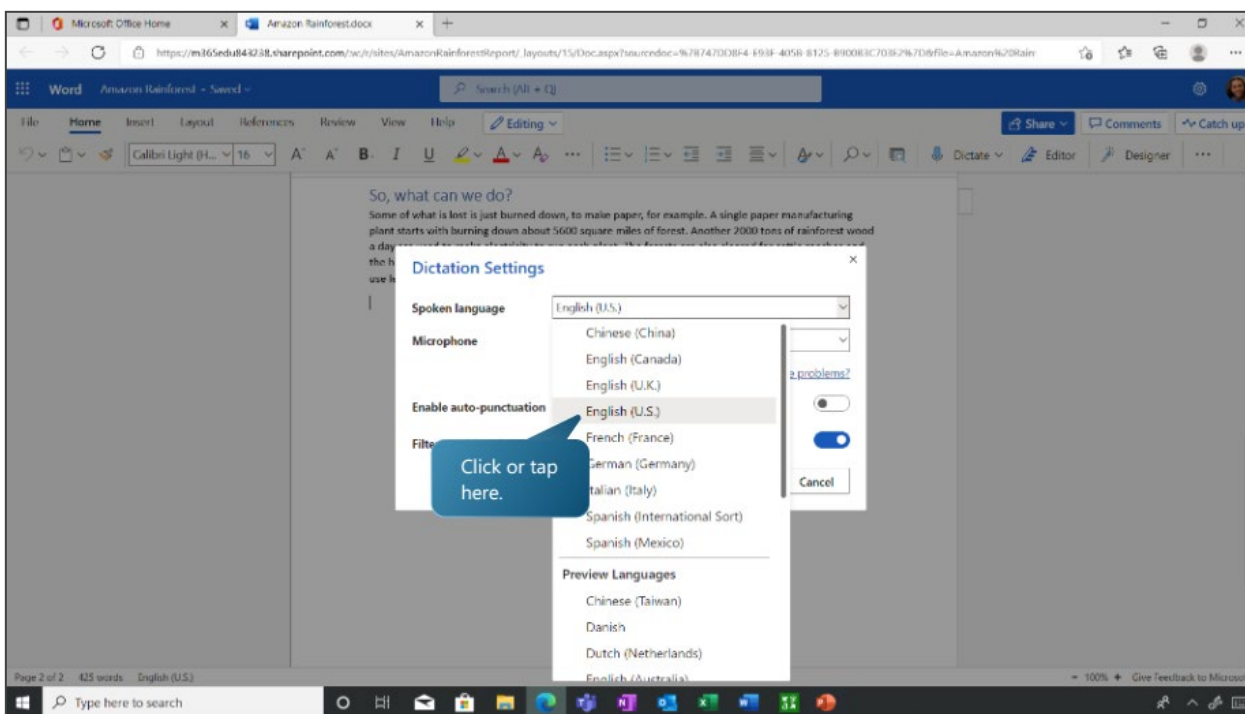

Рис. В.20. Налаштування параметрів диктування. Вибір мови

Студенти можуть ввімкнути автопунктуацію, щоб дозволити Word вставляти крапки, знаки оклику та знаки питання на основі флексії та пауз.

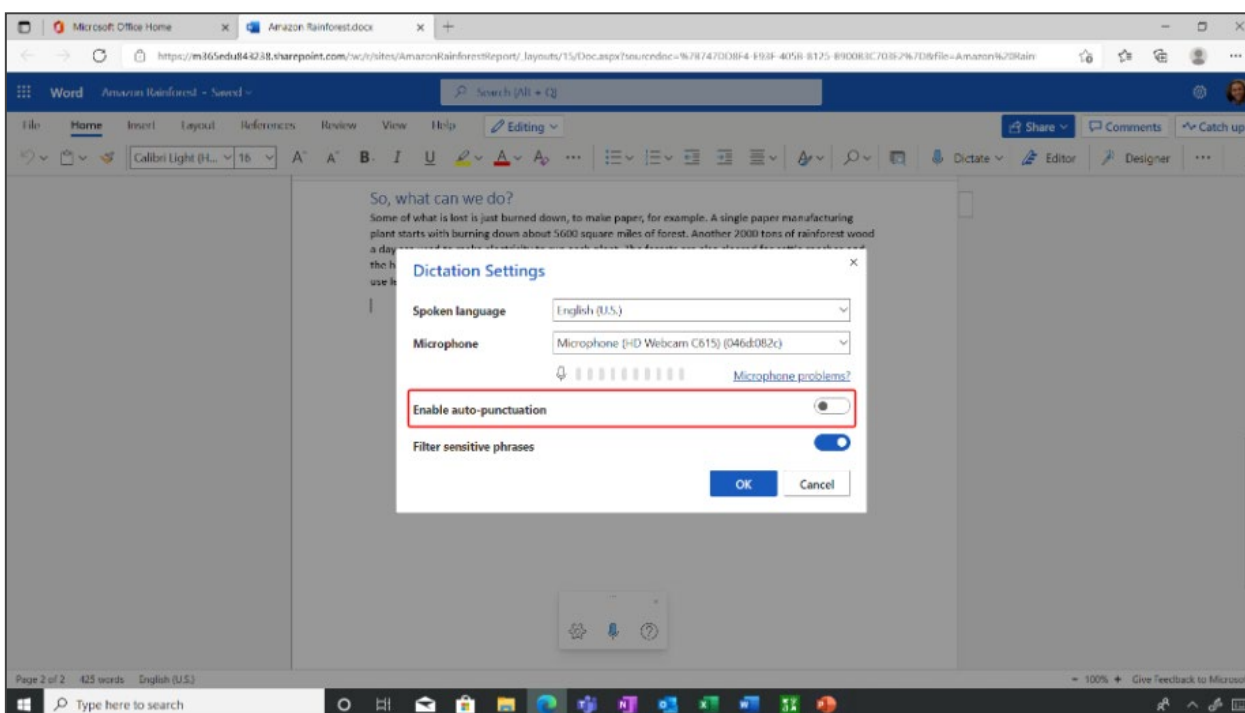

Рис. В.21. Налаштування параметрів диктування. Автопунктуація

Іншою корисною функцією Word для Інтернету є панель редактора. Цей інструмент редагування може допомогти студентам удосконалити свій текст, надаючи пропозиції щодо покращення чіткості, стислості тощо. Ці інструменти також доступні в програмі для настільних комп'ютерів.

Редактор – це засіб перевірки орфографії наступного покоління, у якому всі орфографічні та граматичні помилки зручно згруповані та підраховані, щоб їх було легко виправити.

Студенти можуть прослухати орфографічні помилки, прочитані вголос, у контексті. Це іноді називають «розмовною перевіркою орфографії».

Редактор дозволяє учням відразу переходити до наступного неправильно написаного слова, допомагаючи їм зосередитися на редагуванні під час руху по документу.

Редактор також містить граматичні пропозиції та декілька запропонованих удосконалень, наприклад, чіткість і стислість, які можуть допомогти студентам із будь-якими здібностями покращити своє письмо.

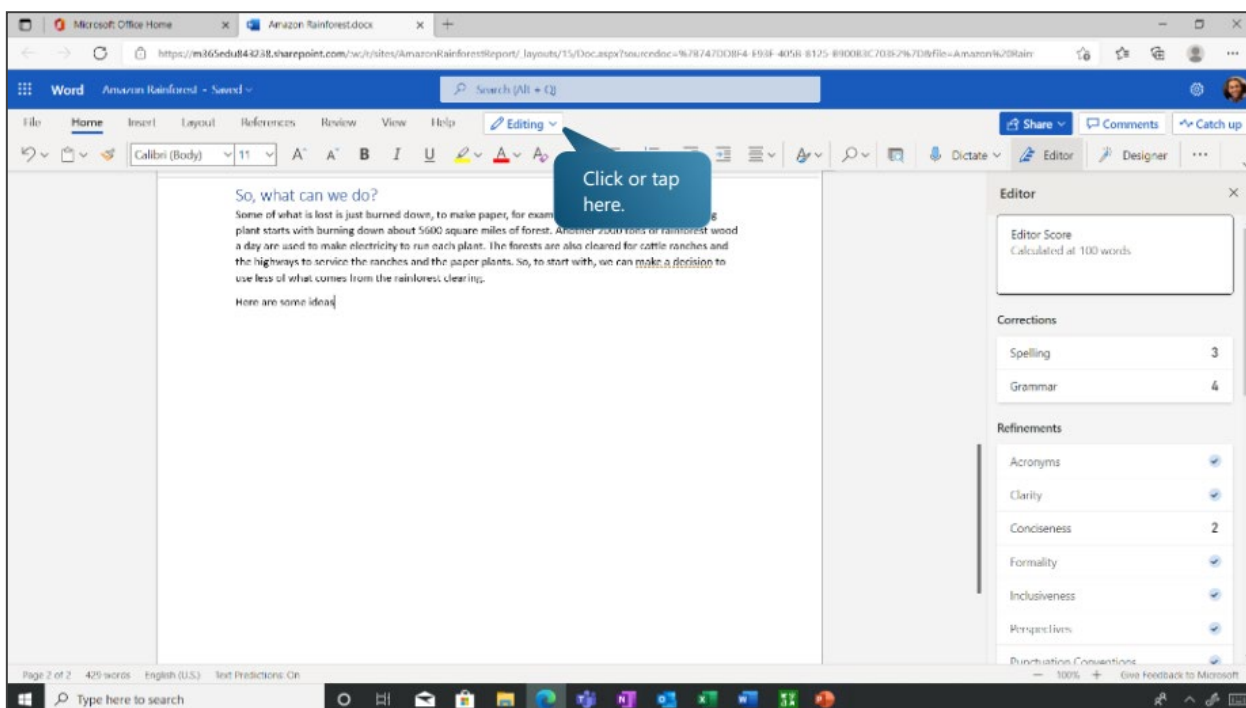

Рис. В.22. Панель редактора

На вкладці «Головна», є кнопка «Диктувати». Ця функція доступна в кількох програмах Microsoft для настільних ПК. Диктування також доступне в OneNote і Outlook. Для переходу до функцій редагування потрібно перейти до вкладки «Рецензування» та вибрати «Редактор», щоб відкрити нову панель редактора.

Редактор – це засіб перевірки орфографії наступного покоління, у якому всі орфографічні та граматичні помилки зручно згруповані та підраховані, щоб їх було легко виправити.

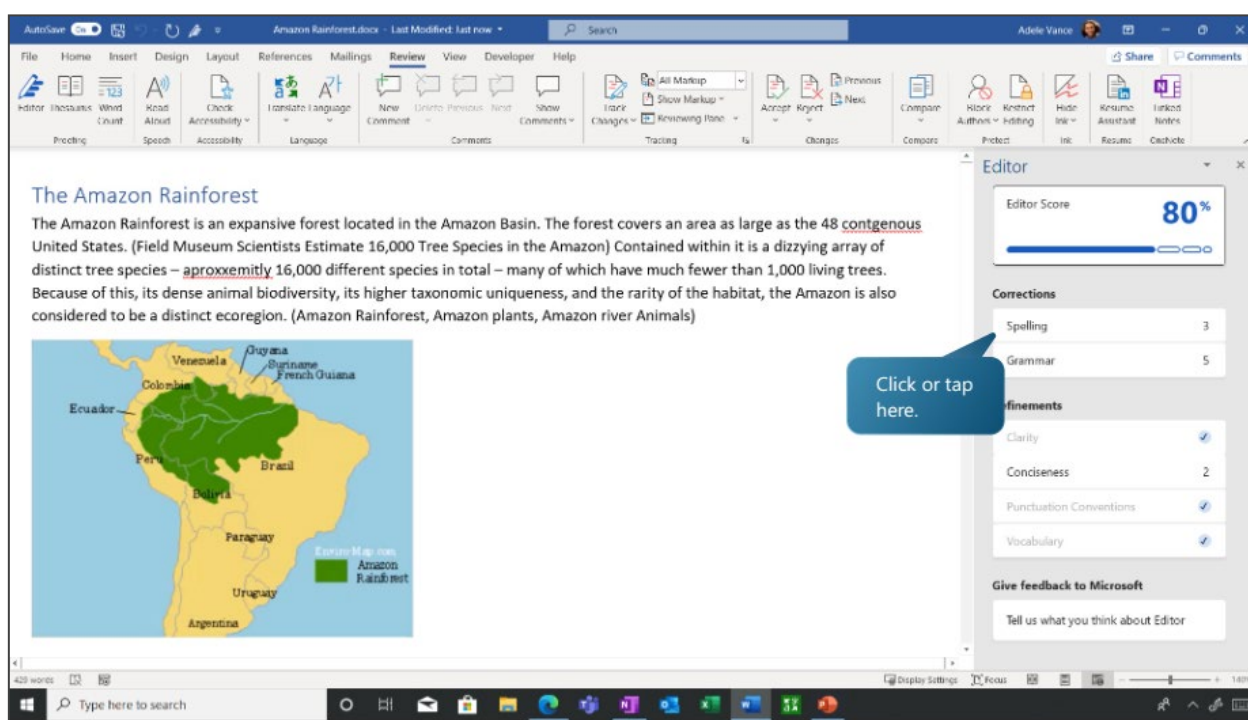

Рис. В.23. Панель редактора

Студенти можуть прослухати орфографічні помилки, прочитані вголос, у контексті. Це іноді називають «розмовною перевіркою орфографії».

Студенти можуть бачити пропозиції слів разом із їхніми значеннями, щоб допомогти знайти потрібне. Можна прослухати пропозиції слів, прочитані вголос.

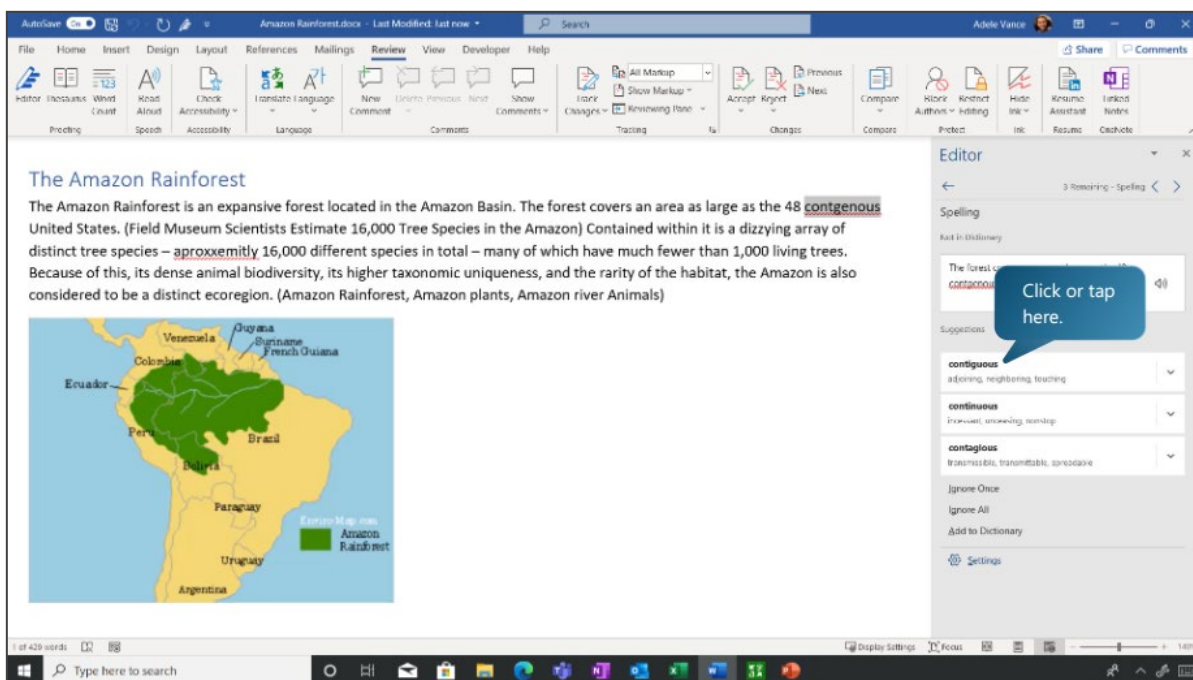

Рис. В.24. Пропозиції слів

Редактор дозволяє студентам відразу переходити до наступного неправильно написаного слова, допомагаючи їм зосередитися на редагуванні під час руху по документу. Редактор також містить граматичні пропозиції.

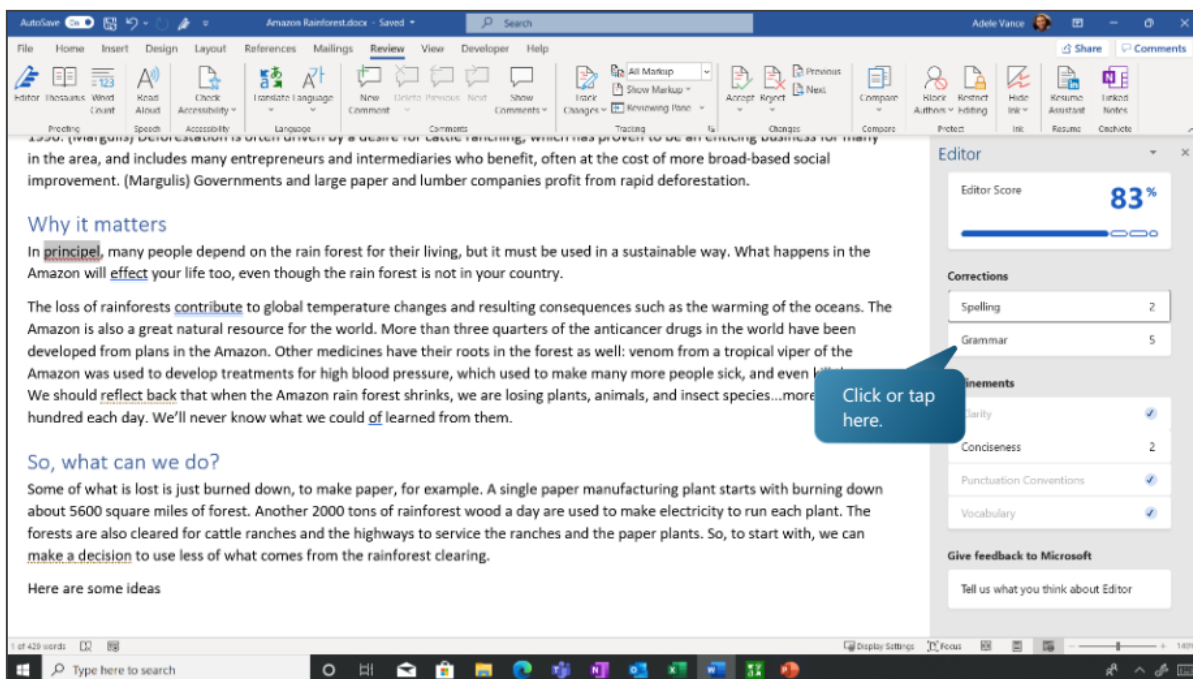

Рис. В.25. Граматичні пропозиції редактора

Редактор також містить декілька запропонованих удосконалень, наприклад, чіткість і стислість, які можуть допомогти студентам із будь-якими здібностями покращити своє письмо.

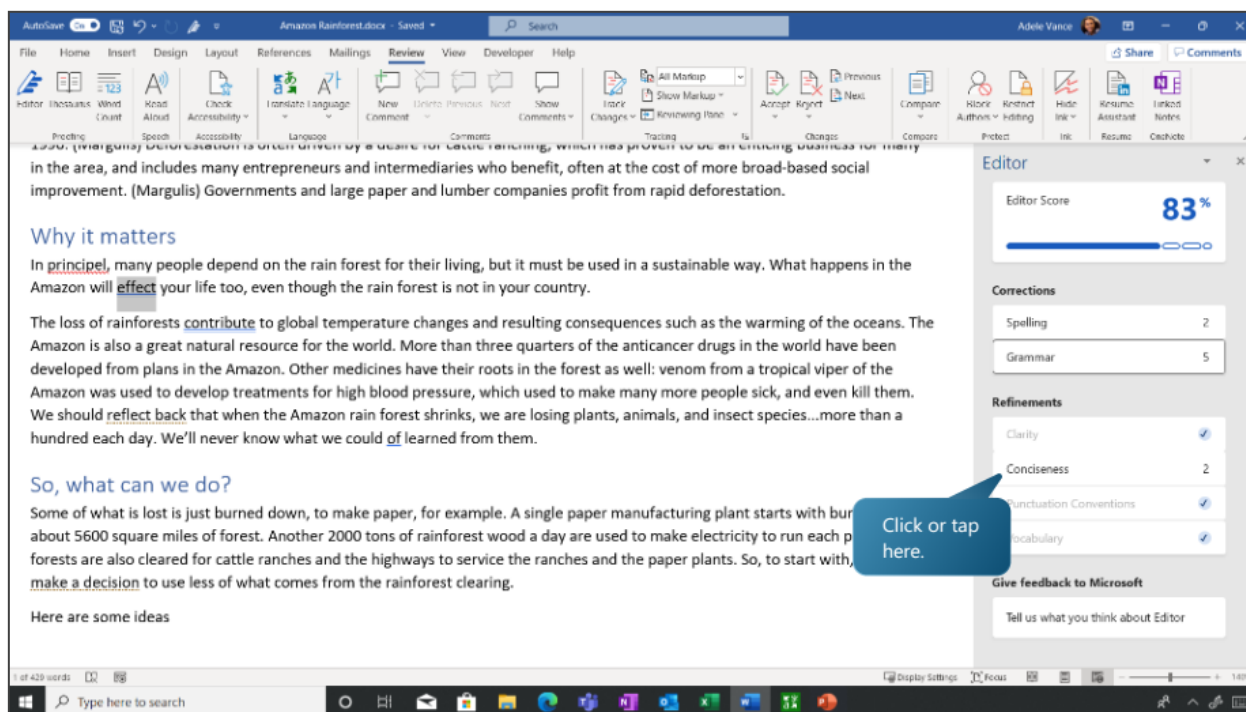

Рис. В.26. Функції покращення письма

Функція текстових пропозицій може бути увімкнута в усіх програмах на будь-якому пристрої з Windows 10. Достатньо ввести «текстові пропозиції» в рядок пошуку та перейти до пункту «Показувати текстові пропозиції під час введення», який можна знайти на сторінці «Введення» в налаштуваннях Windows. Щоб увімкнути функцію «Апаратна клавіатура», натисніть або торкніться перемикача. Тепер, коли студенти друкуватимуть текст, вони отримуватимуть корисні підказки, які допоможуть заощадити час.

Студенти можуть використовувати текстові пропозиції для створення електронних листів, створення презентацій PowerPoint і написання звітів у будь-якій програмі.

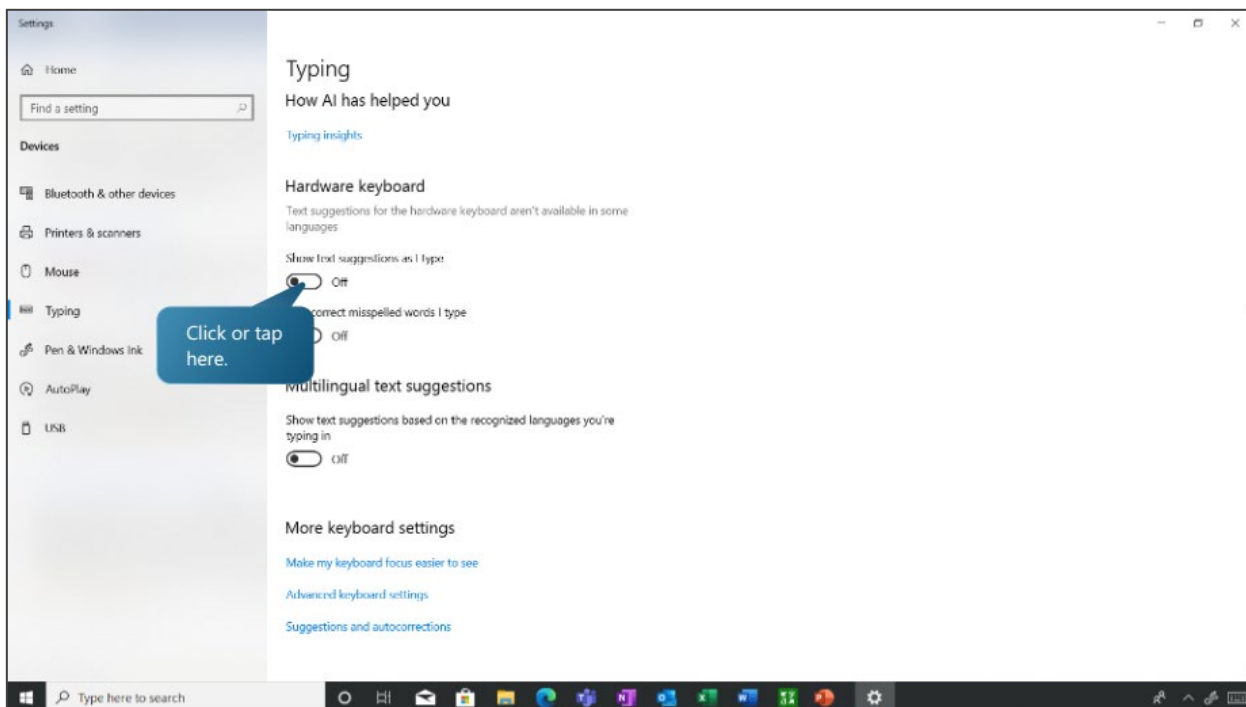

Рис. В.27. Ввімкнення функції «Показувати текстові пропозиції під час введення»

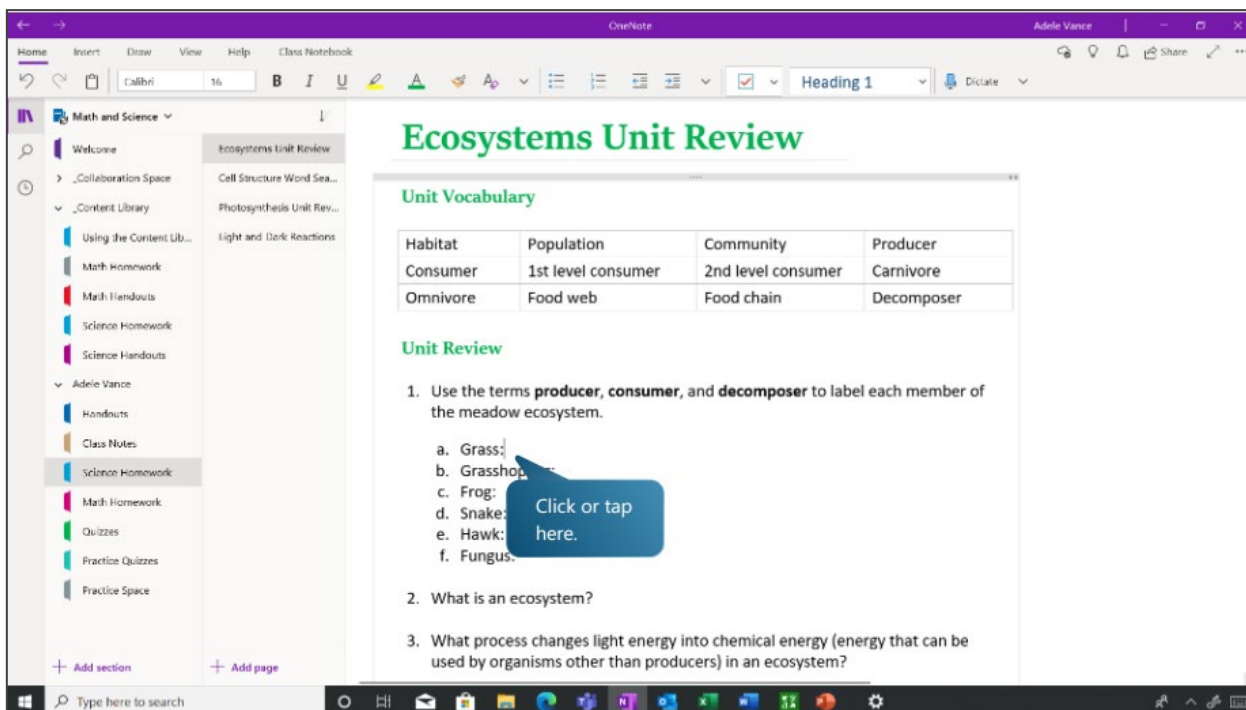

Рис. В.28. Функція підказок під час введення тексту у OneNote пропонує кілька варіантів слів

Immersive Reader дозволяє студентам персоналізувати їхній погляд на документ, щоб їм було легше читати. Наприклад, вони можуть регулювати

довжину лінії, змінюючи ширину стовпця. Ці налаштування не лише допомагають студентам читати те, що вже є на сторінці, вони також застосовуються миттєво під час написання. Це включає зміни, внесені студентами з інших місць, які можуть бути співавторами спільного документа, подібного до цього, у режимі реального часу. І навіть якщо деякі студенти налаштували свій перегляд документа за допомогою Immersive Reader, сам документ залишається незмінним, надаючи кожному студенту доступ до власного персоналізованого інклюзивного середовища для співавторства. Інклюзивні письмові інструменти від Microsoft кожному студенту надають широкі можливості для реалізації свого потенціалу.

Джерело: <https://www.microsoft.com/en-us/education/products/learning-tools>

Додаток Д
Інструменти психолого-педагогічної діагностики

Додаток Д1

Методика діагностики особистості на мотивацію до успіху

Т. Елерса

На кожен з нижчезазначених питань відповідайте «Так» або «Ні».

- 1. Коли є вибір між двома варіантами, його краще зробити швидше, ніж відкласти на певний час.
- 2. Я легко дратуюся, коли помічаю, що не можу па всі 100% виконати завдання.
- 3. Коли я працюю, це виглядає так, ніби я все ставлю на карту.
- 4. Коли виникає проблемна ситуація, я найчастіше приймаю рішення одним з останніх.
- 5. Коли в мене два дні поспіль немає діла, я втрачаю спокій.
- 6. У деякі дні мої успіхи нижче середніх.
- 7. Стосовно до себе я більш строгий, ніж стосовно інших.
- 8. Я більш доброзичливий, ніж інші.
- 9. Коли я відмовляюся від важкого завдання, то йотом суворо засуджую себе, бо знаю, що в ньому я домігся б успіху.
- 10. У процесі роботи я потребуую невеликих паузах для відпочинку.
- 11. Старанність - це не основна моя риса.
- 12. Мої досягнення в праці не завжди однакові.
- 13. Мене більше приваблює інша робота, ніж та, якою я зайнятий.
- 14. Осуд стимулює мене сильніше, ніж похвала.
- 15. Я знаю, що мої колеги вважають мене діловою людиною.
- 16. Перешкоди роблять мої рішення більш твердими.
- 17. У мене легко викликати честолюбство.
- 18. Коли я працюю без натхнення, це зазвичай помітно.
- 19. При виконанні роботи я не розраховую на допомогу інших.

- 20. Іноді я відкладаю те, що повинен був зробити зараз.
- 21. Треба покладатися тільки на самого себе.
- 22. У житті мало речей більш важливих, ніж гроші.
- 23. Завжди, коли мені треба буде виконати важливе завдання, я ні про що інше не думаю.
- 24. Я менш честолюбний, ніж багато інших.
- 25. У кінці відпустки я зазвичай радію, що скоро вийду на роботу.
- 26. Коли я розташований до роботи, я роблю се краще і кваліфікованішими, ніж інші.
- 27. Мені простіше і легше спілкуватися з людьми, які можуть завзято працювати.
- 28. Коли у мене немає справ, я відчуваю, що мені ніяково.
- 29. Мені доводиться виконувати відповідальну роботу частіше, ніж іншим.
- 30. Коли мені доводиться приймати рішення, я намагаюся робити це якомога краще.
- 31. Мої друзі іноді вважають мене ледачим.
- 32. Мої успіхи якоюсь мірою залежать від моїх колег.
- 33. Безглуздо протидіяти волі керівника.
- 34. Іноді не знаєш, яку роботу доведеться виконувати.
- 35. Коли щось не ладиться, я нетерплячий.
- 36. Я зазвичай звертаю мало уваги на свої досягнення.
- 37. Коли я працюю разом з іншими, моя робота дає великі результати, ніж роботи інших.
- 38. Багато чого, за що я беруся, що не доводжу до кінця.
- 39. Я заздрю людям, які не завантажені роботою.
- 40. Я не заздрю тим, хто прагне до влади та положенню.
- 41. Коли я впевнений, що стою на правильному шляху, для доведення своєї правоти я йду аж до крайніх заходів.

Ключ. Ви отримали по 1 балу за відповіді "Так" на наступні питання: 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9,10, 14,15, 16,17, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 37, 41. Ви також отримали по 1 балу за відповіді "Ні" на питання 6, 13, 18, 20, 24, 31, 36, 38, 39. Відповіді на питання 1, 11, 12, 19, 23, 33, 34, 35, 40 не враховуються. Підрахуйте суму набраних балів.

Результат:

- - Від 1 до 10 балів: низька мотивація до успіху;
- - Від 11 до 16 балів: середній рівень мотивації до успіху;
- - Від і вище високий рівень мотивації.

Джерело: Опитувальник Т Елерса для вивчення мотивації досягнення успіху/ ni.biz.ua © 2019-2022. URL:

http://ni.biz.ua/11/11_4/11_48303_instruktsiya-testu-eltersa.html (дата звернення: 20.05.2022)

Додаток Д2

Анкета діагностики показників мотиваційно-ціннісного критерію оцінки розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов

Шановні учасники! Дана анкета спрямована на уточнення вашого ставлення щодо можливостей використання творчих методів в професійній діяльності учителів іноземних мов. Результати анкетування будуть використанні лише в узагальненому вигляді.

Чи погоджуєтеся ви з тим, що хороший викладач іноземних мов обов'язково володіє високим рівнем розвитку творчого потенціалу?

Так

Ні

Чи погоджуєтеся ви з тим, що відсутність творчого потенціалу можна компенсувати системністю та послідовністю викладу матеріалу?

Так

Ні

Чи погоджуєтеся ви з тим, що методичні матеріали учитель іноземних мов має розробляти самостійно?

Так

Ні

Чи погоджуєтеся ви з тим, що використання творчих підходів у викладанні сприяє розвиткові професійної кар'єри учителя іноземної мови?

Так

Ні

Чи вважаєте ви за необхідне розвивати свій творчий потенціал в професійній діяльності?

Так

Ні

Чи вважаєте ви за необхідне використання творчих підходів у вивченні нової лексики?

Так

Ні

Чи вважаєте ви за необхідне використання творчих підходів при розвитку навичок письма іноземною мовою?

Так

Ні

Чи вважаєте ви за необхідне використання творчих підходів при розвитку навичок спілкування іноземною мовою?

Так

Ні

Таблиця В.1

Ключ до оцінювання відповідей анкети

Розуміння цінності творчого потенціалу для професійної самореалізації	Так 1, 3, 4 Ні 2
Спрямованість на використання творчих підходів в майбутній професійній діяльності	Так 1, 2, 3, 4

Джерело: розроблено автором

Додаток ДЗ

Анкетування, спрямоване на оцінювання рівня розуміння змісту та значення творчості в діяльності майбутнього учителя іноземної мови

Шановні учасники! Дана анкета спрямована на уточнення вашого ставлення щодо можливостей використання творчих методів в професійній діяльності учителів іноземних мов. Результати анкетування будуть використанні лише в узагальненому вигляді.

Як можна використовувати наступні методи при викладанні іноземної мови:

- Мозковий штурм
- Сторітелінг
- Зміна ролей учителя та учня
- Метод емпатії

За 1 варіант відповіді на кожну з категорій респондент отримує 2,5 бали, за 2-3 відповіді – 5 балів, 4 відповіді – 7,5 балів, 5 відповідей і більше – 10 балів.

Джерело: розроблено автором

Додаток Д4

Бланк експертного оцінювання здатності до використання творчих методів в діяльності

Шановні експерти! Оцініть рівень використання творчого потенціалу в процесі навчання студентами за наступними характеристиками:

Таблиця Д4.1

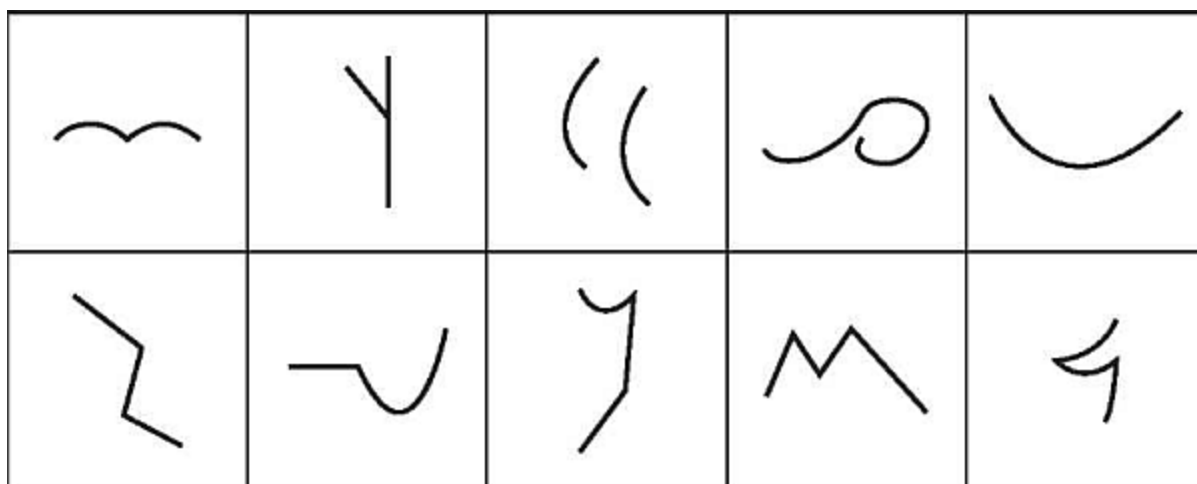
Здатність до використання творчих методів в діяльності

Характеристика	Бали
Творчо підходить до виконання домашніх завдань	Так (2,5 бали) Ні (0 балів)
Бере участь в творчих розігруваннях під час офлайн та онлайн занять	Так (2,5 бали) Ні (0 балів)
Активно пропонує нові підходи до вирішення аудиторних завдань	Так (2,5 бали) Ні (0 балів)
Творчо підходить до підготовки методичних розробок	Так (2,5 бали) Ні (0 балів)

Джерело: розроблено автором

Додаток Д5

Методика діагностики творчого мислення П. Торренса

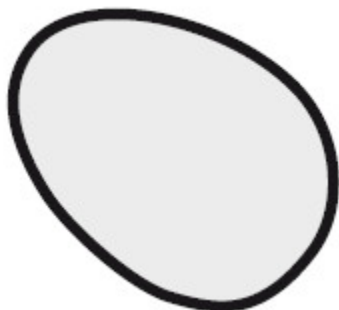
Задля збереження психічного здоров'я Ваших дітей результати тесту може інтерпретувати лише досвідчений психолог!

Побудова образу на основі графічного стимулу.

Намалюй картинку.

Тестовий матеріал:

а) фігура овальної форми з кольорового паперу. Колір фігури може бути будь-який, але такий, щоб можна було малювати деталі не тільки зовні, але і всередині контуру;

б) чистий аркуш паперу;

в) клей;

г) кольорові олівці.

Інструкція. Ви отримали фігуру з кольорового паперу і клей. Придумайте будь-яку картину, частиною якої була б ця фігура. Це може бути

будь-який предмет, явище або розповідь. За допомогою клею помістіть цю фігуру на чистому аркуші в будь-якому місці. А потім домалюйте її олівцями, щоб вийшла задумана вами картина.

Спробуйте придумати таку картину, яку ніхто б не зміг придумати. Доповнюйте свій малюнок новими деталями та ідеями, щоб зробити з нього якомога цікавішу і захопливу історію.

Коли ви закінчите малюнок, придумайте до нього назву і напишіть внизу аркуша. Зробіть цю назву якомога більш незвичайною.

Коментар. На дев'ятій хвилині нагадайте дітям, що потрібно закінчити й підписати назву малюнку, а також своє прізвище і клас. Після закінчення десяти хвилин вимкніть секундомір і зупиніть роботу.

Закінчи малюнок.

Тестовий матеріал:

а) простий олівець;

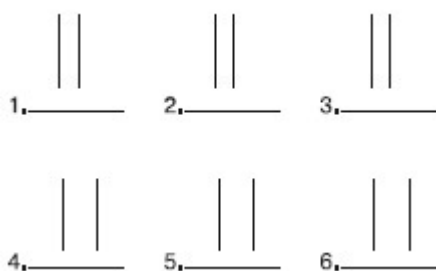
б) тестовий бланк, що складається з десяти квадратів, в яких зображені графічні контури різної форми.

Інструкція. На цих аркушах намальовані незакінчені фігурки. Якщо додати до них лінії, вийдуть цікаві предмети або сюжетні картинки. Спробуйте придумати такі картинки або історію, які ніхто більше придумати не зможе. Зробіть її повною та цікавою, додавайте до неї нові ідеї. Придумайте цікаву назву для кожної картинки й напишіть її внизу цієї картинки. (Якщо діти засмучені тим, що не встигають закінчити завдання вчасно, скажіть наступне: «Ви всі працюєте по-різному. Деякі встигають намалювати всі малюнки дуже швидко, а потім повертаються до них і додають деталі. Інші встигають намалювати лише кілька, але з кожного малюнку створюють дуже складні розповіді. Продовжуйте працювати так, як вам більше подобається, як вам зручніше ».) Після закінчення десяти хвилин вимкніть секундомір і зупиніть роботу.

Лінії

Інструкція. Побудуйте якомога більше предметів або сюжетних картинок з кожної пари ліній. Ці лінії повинні становити основну частину вашої картини. Олівцем додайте лінії до кожної пари, щоб картина була закінчена. Можна малювати між лініями, над лініями, навколо ліній – де завгодно. Складіть якомога більше предметів або картинок. Спробуйте зробити їх якомога цікавими. Підпишіть кожну картинку, придумавши назву.

Після закінчення десяти хвилин виконання завдання припиняється. Якщо діти не змогли написати назви до своїх малюнків, з'ясуйте у них назви відразу після тестування.

Характеристика основних показників творчого мислення

1. Легкість (швидкість) – кількісний показник, що показує здатність до породження великої кількості ідей (асоціацій, образів). Вимірюється числом результатів.

2. Гнучкість – показує здатність висувати різноманітні ідеї, переходити від одного аспекту проблеми до інших, використовувати різні стратегії вирішення.

Вимірюється числом категорій. Категорії:

- світ природи;
- тваринний світ;
- людина;
- механічне;
- символічне;
- декоративні елементи;
- видове (місто, будинок, шосе, двір);
- мистецтво;
- динамічні явища.

3. Оригінальність – характеризує здатність до висування ідей, відмінних від очевидних, нормативних. Вимірюється кількістю неординарних відповідей, образів, ідей.

4. Розробленість (ретельність, деталізація образів) – фіксує здатність до винахідництва, конструктивної діяльності. Вимірюється кількістю істотних і несуттєвих деталей при розробці основної ідеї.

При обробці експериментальних даних необхідно мати на увазі, що **причини низьких і високих показників по всіх когнітивних параметрах креативності можуть бути різними**. Так, низькі показники за фактором «швидкість» можуть бути пов'язані з високою деталізацією, розробленістю ідей. Високі показники по даному фактору можуть свідчити про імпульсивність або поверховість мислення. Низькі показники за фактором «гнучкість» свідчать про ригідність мислення або низьку інформованість, слабку мотивацію. Надзвичайно високі показники мають «негативний відтінок» і можуть свідчити про нездатність до єдиної лінії в мисленні. Високий коефіцієнт оригінальності іноді спостерігається при психічних і невротичних розладах.

Тому при обробці емпіричних даних істотним є не тільки кількісний результат (бали), а й причини цього результату.

До вашої уваги пропонуємо розгорнуту інтерпретацію до завдання № 1 Образотворче творче мислення. Адаптація тесту здійснена співробітниками центру «Творча обдарованість» Н. В. Шумакова, Е. І. Шелбановою, Н. П. Щербо.

Оцінка виконання завдання субтесту №1 «Намалюй картинку»

Оригінальність. При обробці використовується шкала від 0 до 5 балів, згідно з частотою однакових відповідей. Відповіді, що зустрічаються в 5% і більше випадків, отримують 0 балів. Так само оцінюються і очевидні відповіді, на кшталт «крапля», «груша», «яйце».

Відповіді, що зустрічаються в 4,00-4,99%, оцінюються 1 балом, в 3,00-3,99% – 2 балами, в 2,00-2,99% – 3 балами, в 1,00-1,99% – 4 балами. Всі інші відповіді отримують 5 балів.

Не зараховуються відповіді, які не відповідають завданню, якщо малюнок не пов'язаний з кольоровою фігурою.

Ретельність розробки. При оцінці ретельності розробки бали даються за кожну значущу деталь (істотну ідею), що доповнює вихідну стимульну фігуру, як в межах її контуру, так і за її межами. При цьому основна найпростіша відповідь має бути значущою, інакше її розробленість не оцінюється.

Один бал дається за кожну істотну деталь загальної відповіді (при цьому кожен клас деталей оцінюється один раз і при повторенні не враховується):

- колір, якщо він доповнює основну ідею;
- штрихування (але не за кожну лінію, а за загальну ідею);
- прикраса, якщо вона має сенс;
- кожну варіацію оформлення (крім чисто кількісних повторень), вагому стосовно до основної відповіді;
- кожну подробицю у назві понад необхідного.

Якщо лінія розділяє малюнок на дві значущі частини, підраховуються бали в обох частинах малюнка. Якщо лінія позначає певний предмет (пояс, шарф ...), вона оцінюється одним балом.

Джерело: Чала Ю. М., Шахрайчук А. М. Психодіагностика: навчальний посібник. Харків, НТУ «ХПИ», 2018. 246 с.

Додаток Д6

Анкетування, спрямоване на визначення здатності до осмислення можливостей та обмежень використання творчих методів в професійній діяльності

Наведіть приклад вдалого використання творчих методів в професійній діяльності. Обґрунтуйте, чому використання цих методів є вдалим _____

Наведіть приклад невдалого використання творчих методів в професійній діяльності. Обґрунтуйте, чому використання цих методів є невдалим _____

Поясніть, які творчі методи варто використовувати в груповій роботі з учнями та чому _____

Поясніть, які творчі методи варто використовувати в індивідуальній роботі з учнями та чому_____

Джерело: Розроблено автором

Додаток Д7

Авторська анкета спрямована на визначення самомотивації з розвитку творчого потенціалу, усвідомлення власних цінностей та орієнтирів

1. Як часто ви вдаєтеся до саморозвитку творчих навичок?

А) Дуже часто

Б) Часто

В) Іноді

Г) Ніколи.

2. Які прийоми самомотивації ви використовуєте у своїй діяльності?

А) Візуалізація

Б) Планування майбутнього

В) Формування звички

Г) Інше _____

3. Скільки часу впродовж тижня ви витрачаєте на саморозвиток?

А) 1-2 години

Б) 3-4 години

В) 5-6 годин

Г) 7 і більше годин

4. Перерахуйте ті ваші цінності, які обумовлюють вашу спрямованість на саморозвиток творчого потенціалу _____

Джерело: Розроблено автором

Додаток Д8

**П'ЯТИФАКТОРНИЙ ОСОБИСТІСНИЙ ОПИТУВАЛЬНИК
«ВЕЛИКА П'ЯТІРКА»**

Інструкція: «Оцініть можливість застосування до себе кожного з запропонованих тверджень. Свої відповіді позначте одним з трьох чисел:

0 – «ні, це не про мене»; 1 – «іноді це про мене, іноді – ні»; 2 – «так, це точно про мене». Відповідайте швидко, не замислюючись над питаннями; давайте той варіант, який першим приходить в голову. Відповіді записуйте в бланк, наведений нижче».

Текст опитувальника

1. Для мене найкращий відпочинок – поспілкуватися у веселій компанії.
2. Я іноді відчуваю себе дуже веселим або сумним навіть без серйозної причини.
3. Мене дуже цікавить все нове, що з'являється навколо.
4. Я завжди виконую те, що запланував.
5. Коли я з кимось у сварці, то зазвичай сам роблю перший крок, щоб помиритися.
6. Я часто потребую друзів, які могли б мене підтримати і втішити.
7. У мене легко змінюється настрій.
8. Мені здається, що прислів'я «все нове - це добре забуте старе» неправильне.
9. Я вмю розраховувати свій час так, що встигаю зробити все необхідне.
10. Мене можна назвати м'якосердою людиною.
11. Я дуже люблю ходити в гості.
12. Іноді я хвилююся так сильно, що не можу всидіти на місці.

13. Мене можна назвати людиною вельми допитливою.
14. Думаю, що оточуючі вважають мене дуже відповідальною людиною.
15. Я людина довірлива.
16. Мене часто тягне до пригод, я люблю «підбадьоритися».
17. Одноманітність мені швидко набридає, викликає нудьгу.
18. У мене широке коло інтересів, різноманітні захоплення.
19. Я акуратний і обачний в словах і в справах.
20. Я охоче відгукуюся на найрізноманітніші прохання друзів і знайомих.
21. Більшість знань я отримую із спілкування з іншими, а не з книг або занять.
22. Буває, я відчуваю себе дуже втомленим без будь-якої причини.
23. Я легко орієнтуюся в несподіваних ситуаціях.
24. Якщо мої бажання суперечать тому, що потрібно, то я завжди вибираю не те, що хочу, а те, що повинен робити.
25. Думаю, що оточуючі не вважають мене егоїстом.
26. Я людина балакуча.
27. Вважаю, що характеристика «спокійний» - до мене не підходить.
28. Думаю, що більшість оточуючих вважають, що я людина творча, з багатою уявою.
29. Вважаю, що назвати мене ледачим не можна.
30. Я уникаю суперництва з іншими людьми.
31. Мені подобаються великі галасливі компанії.
32. Мене часто не полишає сумнів щодо різних питань.
33. Я люблю роздумувати над причинами та наслідками подій, що відбуваються в моєму житті.
34. Коли я поставив перед собою мету, то готовий долати великі перешкоди на шляху до неї.

35. Думаю, що я людина щедра.
36. У мене краще виходить працювати в оточенні інших людей, а не на самоті.
37. Мене легко розвеселити або засмутити.
38. Мені подобається дізнаватися все нове - навіть коли це йде врозріз з моїмизнаннями і переконаннями.
39. Перш ніж зробити що-небудь, я завжди замислююся про можливі наслідки.
40. Мені приносить задоволення допомагати іншим людям.

Бланк для відповідей

	I	II	III	IV	V
1.	2.	3.	4.	5.	
6.	7.	8.	9.	10.	
11.	12.	13.	14.	15.	
16.	17.	18.	19.	20.	
21.	22.	23.	24.	25.	
26.	27.	28.	29.	30.	
31.	32.	33.	34.	35.	
36.	37.	38.	39.	40.	
Сума	Сума	Сума	Сума	Сума	Сума

Ключ та інтерпретація результатів

Порахуйте суму балів в кожному зі стовпців. Отримані суми свідчать про вираженість відповідних якостей особистості, що входять у «Велику п'ятірку» (їх перелік наведено нижче).

Показники ступеня вираженості:

0-3: низький

4-6: нижче середнього

7-9: середній

10-12: вище середнього

13-16: високий

«Велика п'ятірка» якостей особистості:

I. Екстраверсія - інтроверсія. Це спрямованість особистості на зовнішній або свій внутрішній світ. У першому випадку людина товариська, оптимістична, активна, любить повеселитися, більш продуктивно виконує будь-яку роботу в компанії, ніж на самоті. У другому – людина стримана, критично мисляча, відчужена, орієнтована не на спілкування, а на справу. Такій людині складніше в колективі, по натурі вона індивідуаліст. Вона знаходить себе в діяльності, що не вимагає інтенсивного спілкування. *Чим вище показник, тим яскравіше виражена екстраверсія.*

II. Нейротизм - емоційна стійкість. Це показник емоційної стабільності. Емоційно стійкі люди проявляють спокій і впевненість, не схильні до бурхливого прояву почуттів, навіть дещо «товстошкірі». У них підвищена стресостійкість, вони продуктивно працюють в напружених ситуаціях. Ті ж, кому притаманний високий нейротизм, бурхливо реагують на будь-які життєві події, емоційні, менш стійкі до стресу. Але в той же час це люди більш чуйні, динамічні. *Високі бали свідчать про нейротизм.*

III. Відкритість новому досвіду – обмеженість (вужкість інтересів). У першому випадку людина легко сприймає все те нове, що з'являється навколо, демонструє цікавість, гнучкість і готовність до змін, зазвичай схильна до творчості. Але це може обернутися деякою «поверховістю», нестійкістю переконань і інтересів. У другому випадку людина насторожено ставиться до всього нового і несподіваного, віддає перевагу стабільності, важко змінює свої принципи і переконання. Їй важко орієнтуватися в несподіваних ситуаціях, вона любить стабільність і прагне забезпечити її у своєму житті. *Високі бали свідчать про відкритість до нового досвіду.*

IV. Сумлінність - безтурботність. Сумлінні люди, як правило, старанні, пунктуальні, цілеспрямовані, надійні, честолюбні і наполегливі. Але іноді це обертається невиправданою впертістю, бажанням всіх і все контролювати, а також болісним переживанням провини через свої реальні

або уявні помилки. Протилежний полюс - безтурботність, недбалість, слабка воля, лінь і любов до насолод. Але в той же час такі люди зазвичай більш розслаблені, життєрадісні, приємні в спілкуванні, легко переносять проблеми і неприємності. *Чим вище показник, тим яскравіше виражена сумлінність.*

V. Доброзичливість - ворожість. У першому випадку людина доброзичлива, довірлива, готова до безкорисливої допомоги. Такі якості викликають прихильність інших, хоча іноді вони починають зловживати безкорисливістю цієї людини, «сідають їй на шию». У другому випадку людина насторожена, недовірлива, схильна сприймати оточуючих як конкурентів. Вона «собі на умі», не дає зловживати своєю довірою, але нерідко відштовхує від себе оточуючих своїми нескінченними підозрами, опиняючись в підсумку наодинці. *Високі показники свідчать про переважання доброзичливості.*

Джерело: Чала Ю. М., Шахрайчук А. М. Психодіагностика: навчальний посібник. Харків, НТУ «ХПІ», 2018. 246 с.

Додаток Д9
Методика діагностики рефлексивності
(методика А. В. Карпова, В. В. Пономарьової)

Текст опитувальника

1. Прочитавши хорошу книгу, я завжди потім довго думаю про неї; хочеться її з ким-небудь обговорити.
2. Коли мене раптом несподівано про щось запитують, я можу відповісти перше, що спало на думку.
3. Перш ніж зняти трубку телефону, щоб подзвонити по справі, я зазвичай подумки планую майбутню розмову.
4. Зробивши якийсь промах, я довго потім не можу відволіктися від думок про нього.
5. Коли я міркую над чимось або розмовляю з іншою людиною, мені буває цікаво раптом згадати, що послужило початком ланцюжка думок.
6. Приступаючи до важкого завдання, я намагаюся не думати про майбутні труднощі.
7. Головне для мене - представити кінцеву мету своєї діяльності, а деталі мають другорядне значення.
8. Буває, що я не можу зрозуміти, чому будь-хто незадоволений мною.
9. Я часто ставлю себе на місце іншої людини.
10. Для мене важливо в деталях уявляти собі хід майбутньої роботи.
11. Мені було б важко написати серйозне лист, якби я заздалегідь не склав план.
12. Я віддаю перевагу діяти, а не розмірковувати над причинами своїх невдач.
13. Я досить легко приймаю рішення щодо дорогої покупки.

14. Як правило, щось задумавши, я прокручую в голові свої задуми, уточнюючи деталі, розглядаючи всі варіанти.

15. Я турбуюся про своє майбутнє.

16. Думаю, що в безлічі ситуацій треба діяти швидко, керуючись першим прийшла в голову думкою.

17. Часом я приймаю необдумані рішення.

18. Закінчивши розмову, я, буває, продовжую вести його подумки, приводячи все нові й нові аргументи на захист своєї точки зору.

19. Якщо відбувається конфлікт, то, розмірковуючи над тим, хто в ньому винен, я в першу чергу починаю з себе.

20. Перш ніж прийняти рішення, я завжди намагаюся все ретельно обдумати і зважити.

21. У мене бувають конфлікти від того, що я часом не можу передбачити, якої поведінки очікують від мене оточуючі.

22. Буває, що, обмірковуючи розмову з іншою людиною, я як би мислено веду з ним діалог. Я намагаюся не замислюватися над тим, які думки і почуття викликають в інших людях мої слова і вчинки.

23. Перш ніж зробити зауваження іншій людині, я обов'язково подумаю, в яких словах це краще зробити, щоб його не образити.

24. Вирішуючи важку задачу, я думаю над нею навіть тоді, коли займаюся іншими справами.

25. Якщо я з кимось сварюся, то в більшості випадків не вважаю себе винним.

26. Рідко буває так, що я шкодую про сказане.

З цих 27 тверджень 15 є прямими (номери питань: 1, 3, 4, 5, 9, 10, 11, 14, 15, 18, 19, 20, 22, 24, 25). Решта 12 – зворотні твердження, що необхідно враховувати при обробці результатів, коли для отримання підсумкового бала підсумовуються в прямих питаннях цифри, відповідних відповідей

випробовуваних, а у зворотних – значення, змінення на ті, що виходять при інверсії шкали відповідей.

Джерело: Методика діагностики і формування професійної усталеності майбутніх учителів : навчальний посібник / укладачі: І. М. Богданова, Н. І. Дідусь, З. Н. Курлянд та ін. Одеса, ОГПІ, 1993. 242 с.

Додаток Ж

Результати експериментально-дослідної роботи

Таблиця Ж.1

Результати порівняння рівнів розвитку показників творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови в експериментальній та контрольній групі

	Тест Левена на рівність розподілів		Т-тест на порівняння середніх						
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Середня різниця	Стандартна похибка різниці	95% довірчий інтервал різниці	
								Нижній	Верхній
Мотиваційно-ціннісний критерій									
Мотивація досягнення успіху	,149	,124	,507	395	,612	,15659	,30889	-,45069	,76387
Розуміння цінності творчого потенціалу для професійної самореалізації	,281	,277	-,826	395	,409	-,10955	,13258	-,37021	,15111
Спрямованість на використання творчих підходів в майбутній професійній діяльності	,163	,287	-1,958	395	,061	-,26185	,13376	-,52482	,00111
Навички самомотивації з розвитку творчого потенціалу, усвідомлення власних цінностей та орієнтирів	,385	,177	-,726	395	,309	-,10655	,10258	-,32021	,11111
Навички планування з використанням прийомів коучингу	,263	,187	-1,652	395	,162	-,25385	,11276	-,51782	,00421
Когнітивно-діяльнісний критерій									
Інтелект	,181	,177	-,724	395	,392	-,10755	,12258	-,35021	,14113

Продовження табл. Ж.1

Критичність мислення	,183	,257	-1,938	395	,163	-,27195	,13277	-,51482	,02222
Здатність до самоорганізації	,215	,201	-,526	395	,209	-,11655	,12259	-,33022	,12112
Здатність до самостійної розробки дидактичних матеріалів з використанням імерсивних технологій	,044	,262	-1,731	395	,062	-,22272	,12902	-,52602	,04058
Здатність до творчого використання імерсивних технологій	1,041	,304	-1,444	395	,079	-,23121	,12921	-,52912	,01851
Розуміння змісту та значення творчості в діяльності майбутнього учителя іноземної мови	,025	,275	-1,746	395	,082	-,24274	,13903	-,51607	,03059
Здатність до використання творчих методів в діяльності	1,058	,204	-1,832	395	,068	-,25525	,13931	-,52913	,01862
Особистісно-рефлексивний критерій									
Відкритість новому досвіду	,555	,286	-,548	395	,255	-,09666	,13111	-,35318	,16700
Самоусвідомлення	2,641	,110	-1,232	395	,184	-,24513	,14223	-,52822	,03334
Навички рефлексії	2,043	,501	-1,422	395	,215	-,22325	,11911	-,51911	,02252
Розвинутий творчий потенціал	,753	,386	-,727	395	,267	-,09808	,13483	-,36316	,16700
Здатність до осмислення можливостей та обмежень використання творчих методів в професійній діяльності	2,689	,102	-1,731	395	,084	-,24264	,14014	-,51816	,03288

F – показник Левена, *Sig.* – однобічний рівень вірогідності для показника Левена, *t* – показник *t*-критерія Стьюдента, *df* – кількість ступенів свободи, *Sig. (2-tailed)* – двобічний рівень вірогідності для *t*-критерія Стьюдента, *Середня різниця* – середня різниця за показником між групами дослідження, *Стандартна похибка різниці* – стандартна похибка різниці за показником при порівнянні груп дослідження, *95% довірчий інтервал різниці* – довірчий інтервал при прийнятті статистичного рішення за показником.

Джерело: розроблено автором

Таблиця Ж.2

Результати порівняння рівнів розвитку показників творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови в експериментальній групі під час першого та другого тестування

	Парні відмінності					t	df	Sig. (2-tailed)
	Середнє	Станд. Відхил.	Станд. похибка середнього	95% довірчий інтервал різниці				
				Нижній	Верхній			
Мотиваційно-ціннісний критерій								
Мотивація досягнення успіху	-1,97015	,61571	,04343	-2,05579	-1,88451	-45,365	200	,0001
Розуміння цінності творчого потенціалу для професійної самореалізації	-,52239	,50075	,03532	-,59204	-,45274	-14,790	200	,0002
Спрямованість на використання творчих підходів в майбутній професійній діяльності	-,86070	,52962	,03736	-,93436	-,78703	-23,040	200	,0001
Навички самомотивації з розвитку творчого потенціалу, усвідомлення власних цінностей та орієнтирів	-1,57014	,62533	,05241	-2,12134	-1,76432	-43,312	200	,0002
Навички планування з використанням прийомів коучингу	-,51231	,50021	,03511	-,52211	-,42214	-14,215	200	,0003

Продовження табл. Ж.2

Когнітивно-діяльнісний критерій

Інтелект	-5,92071	,32961	,02712	-,91417	-,74105	-21,341	200	,0002
Критичність мислення	-6,12767	,98476	,06452	-1,74989	-1,52194	-25,231	200	,0001
Здатність до самоорганізації	-8,27402	,42343	,02381	-,32992	-,22744	-8,153	200	,0002
Здатність до самостійної розробки дидактичних матеріалів з використанням імерсивних технологій	-9,23767	,92162	,05519	-1,2439	-1,37774	-25,122	200	,0001
Здатність до творчого використання імерсивних технологій	-7,25365	,41172	,04117	-,33513	-,20221	-8,421	200	,0001
Розуміння змісту та значення творчості в діяльності майбутнього учителя іноземної мови	-1,66667	,93986	,06629	-1,79739	-1,53594	-25,141	200	,0002
Здатність до використання творчих методів в діяльності	-,26368	,44173	,03116	-,32512	-,20224	-8,463	200	,0003
Особистісно-рефлексивний критерій								
Відкритість новому досвіду	-1,16785	1,54332	,13876	-1,43562	-,92279	-10,212	200	,0002
Самоусвідомлення	-2,76613	,72719	,05201	-,85832	-,62332	-14,145	200	,0001
Навички рефлексії	-,55366	,425332	,04234	-,33763	-,22311	-8,555	200	,0001
Розвинутий творчий потенціал	-1,18905	1,63832	,11556	-1,41692	-,96119	-10,290	200	,0001

Закінчення табл. Ж.2

Здатність до осмислення можливостей та обмежень використання творчих методів в професійній діяльності	-,77612	,73799	,05205	-,87876	-,67347	-14,910	200	,0002
---	---------	--------	--------	---------	---------	---------	-----	-------

t – показник *t*-критерія Стьюдента, *df* – кількість ступенів свободи, **Sig. (2-tailed)** – двобічний рівень вірогідності для *t*-критерія Стьюдента, **95% довірчий інтервал різниці** – довірчий інтервал при прийнятті статистичного рішення за показником.

Джерело: розроблено автором

Таблиця Ж.3

Результати порівняння рівнів розвитку показників творчого потенціалу майбутніх учителів іноземної мови в контрольній групі під час першого та другого тестування

	Парні відмінності					t	df Середнє	Sig. (2-tailed) Станд. Відхил.
	Середнє	Станд. Відхил.	Станд. похибка середнього	95% довірчий інтервал різниці				
				Нижній	Upper			
Мотиваційно-ціннісний критерій								
Мотивація досягнення успіху	,12510	,16125	,01222	-,02344	,02765	,421	195	,612
Розуміння цінності творчого потенціалу для професійної самореалізації	,24510	,16222	,01643	-,01674	,02876	,487	195	,632
Спрямованість на використання творчих підходів в майбутній професійній діяльності	,21510	,16231	,01571	-,08914	,02921	,465	195	,620
Навички самомотивації з розвитку творчого потенціалу, усвідомлення власних цінностей та орієнтирів	,32110	,18005	,01222	-,01942	,03732	,846	195	,667

Продовження табл. Ж.3

Навички планування з використанням прийомів коучингу	,22245	,16111	,01675	-,06434	,09085	,401	195	,692
Когнітивно-діяльнісний критерій								
Інтелект	3,25515	1,13432	,03456	-,02744	,03416	,444	195	,641
Критичність мислення	4,2340	1,16771	,04531	-,06714	,01021	,411	195	,601
Здатність до самоорганізації	2,21234	1,16111	,01223	-,07654	,01321	,398	195	,701
Здатність до самостійної розробки дидактичних матеріалів з використанням імерсивних технологій	3,55430	1,16745	,11212	-,01456	,02132	,749	195	,407
Здатність до творчого використання імерсивних технологій	2,32445	1,18115	,03452	-,02322	,04212	,764	195	,401
Розуміння змісту та значення творчості в діяльності майбутнього учителя іноземної мови	0,3421	,12127	,00723	-,01427	,01427	0,321	195	,751
Здатність до використання творчих методів в діяльності	0,5434	,10127	,00723	-,01427	,01427	0,325	195	,750
Особистісно-рефлексивний критерій								
Відкритість новому досвіду	,01211	,12128	,01353	-,01887	,01117	,224	195	,804

Закінчення табл. Ж.3

Самоусвідомлення	,03426	,41135	,02786	-,04532	,04522	,721	195	,415
Навички рефлексії	,23745	,16781	,04535	-,05444	,07655	,502	195	,408
Розвинутий творчий потенціал	0,3245	,1237	,01523	-,01627	,01897	0,079	195	,802
Здатність до осмислення можливостей та обмежень використання творчих методів в професійній діяльності	,02551	,43484	,03106	-,03575	,08677	,821	195	,361

t – показник *t*-критерія Стьюдента, *df* – кількість ступенів свободи, **Sig. (2-tailed)** – двобічний рівень вірогідності для *t*-критерія Стьюдента, **95% довірчий інтервал різниці** – довірчий інтервал при прийнятті статистичного рішення за показником.

Джерело: розроблено автором

Додаток К

Довідки про впровадження результатів науково-педагогічного дослідження

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»Україна, 61002, м. Харків, вул. Кирпичова, 2, тел.: +38(057) 707-66-00, факс: +38(057) 707-66-01
E-mail: omsroot@kpi.kharkov.ua22.12.2022 № 65-06-301/61
На № _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
ШЛІХТЕНКО ЮЛІЇ ВОЛОДИМИРІВНИна тему: «Розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у процесі професійної підготовки» поданого на здобуття наукового ступеня доктор філософії за спеціальністю
015 Професійна освіта

Результати дисертаційного дослідження ШЛІХТЕНКО Ю. В. набули практичної реалізації в освітньому процесі Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Апробація, експериментальна перевірка й впровадження в освітній процес педагогічних умов розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти у сфері навчання іноземних мов та моделі їх реалізації в професійній підготовці, підтвердили висновок про потребу удосконалення та пошуку ефективних педагогічних систем підготовки конкурентоспроможних випускників закладів професійної освіти та організації рефлексивно-творчої навчальної діяльності здобувачів освіти із застосуванням імерсивних технологій як інтерактивних засобів фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов, спрямованих на розвиток та реалізацію творчого потенціалу у студентів. Експериментально підтверджено, що застосування методів аналізу виробничих ситуацій, обговорення дилем під час практичних і семінарських занять, з розв'язуванням саме проблемних практичних завдань, в тому числі казусних, з організацією відповідних диспутів, виявилися одними з найефективніших серед практичних методів навчання, спрямованих на формування фахової компетентності.

Розроблено методичні рекомендації щодо реалізації у процесі фахової підготовки здобувачів освіти у галузі навчання іноземної мови педагогічних умов розвитку творчого потенціалу та дидактичні матеріали, що можуть використовуватися в освітньому процесі для підвищення ефективності і якості підготовки майбутніх учителів іноземних мов під час професійної підготовки; запропоновано методику діагностування розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов, що може бути реалізована у практиці вищої школи. Науково-методичні матеріали щодо розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов можуть бути корисними для підготовки педагогічного складу та інших організаторів освітнього процесу. Висвітлені у дослідженні питання можуть стати у пригоді для розвитку творчого потенціалу студентів іншої професійної спрямованості.

Все вище зазначене дає підставу стверджувати, що науково-педагогічне дослідження ШЛІХТЕНКО Ю. В. є актуальним, має практичну цінність та з успіхом упроваджене в освітній процес та наукову діяльність Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Розроблене методичне забезпечення підготовки майбутніх учителів іноземних мов під час професійної підготовки може використовуватися в освітньому процесі педагогічних закладів вищої освіти та в системі післядипломної освіти для підвищення ефективності підготовки викладачів різних спеціальностей до роботи в закладах професійної освіти.

Проректор з науково-педагогічної роботи НТУ «ХПІ»

Олександр ТРУШ

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

бульвар Шевченка, 81, м. Черкаси, 18031, тел./факс: (0472) 354463, 372142
 e-mail: ctc@cdu.edu.ua Код ЄДРПОУ 02125622

21.11.2022 № 193/04-а

на № _____

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Шліхтенко Юлії Володимирівни на тему:

«Розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у процесі професійної підготовки», поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

На базі Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького здійснювалось впровадження окремих результатів наукової роботи Шліхтенко Юлії Володимирівни в освітній процес.

Шліхтенко Ю. В. досліджено розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов під час професійної підготовки.

Доведено ефективність реалізації розроблених дослідницею педагогічних умов під час професійної підготовки, а саме: залучення майбутніх учителів іноземних мов до розроблення дидактичних матеріалів сприяє опануванню самостійною творчою діяльністю, налаштовує студентів на творчу працю і надає змогу впровадити дидактичні матеріали в самостійну педагогічну діяльність; упровадження імерсивних технологій значно розширює педагогічні форми й методи навчання, розвиває мовні уміння та навички мовлення, створює емоційний та емпатичний фон навчання за допомогою ігрових елементів, вдосконалює творчі здібності, креативне сприйняття, творче мислення; формування ціннісного ставлення до розвитку та реалізації творчого потенціалу передбачає моделювання професійно орієнтованих завдань, де студенти відчувають успіх внаслідок прояву творчих здібностей, підвищує мотивацію студентів до прояву своїх творчих здібностей у процесі навчання іноземних мов.

Експериментально доведено ефективність реалізації визначених педагогічних умов розвитку творчого потенціалу у майбутніх учителів іноземних мов і моделі їх реалізації у професійній підготовці.

Результати дослідження, запропоновані авторкою, отримали високу оцінку викладачів ЗВО і в подальшому будуть використовуватися в освітньому процесі і Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Довідка видана для пред'явлення за місцем вимоги.

Проректор з наукової та інноваційної діяльності

О. В. Спрягайло

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

вул. Ужгородська, 26, м. Мукачево, 89600, телефон/факс (03131) 2-11-09
E-mail: www.msu.edu.ua, info@msu.edu.ua, код ЄДРПОУ 36246368

від 12.01.2023 № 45

Довідка

про впровадження результатів дисертаційної роботи

Шліхтенко Юлії Володимирівни на тему:

«Розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у процесі професійної підготовки», поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Результати дисертаційного дослідження Шліхтенко Юлії Володимирівни були впроваджені в освітній процес Мукачівського державного університету і використовуються по даний час.

Дослідницею Шліхтенко Ю. В. розроблено методичні рекомендації щодо реалізації у процесі фахової підготовки здобувачів освіти у галузі навчання іноземної мови педагогічних умов розвитку творчого потенціалу та дидактичні матеріали, що можуть використовуватися в освітньому процесі для підвищення ефективності і якості підготовки майбутніх учителів іноземних мов під час професійної підготовки; запропоновано методику діагностування розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов, що може бути реалізована у практиці вищої школи.

Розроблено модель реалізації педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов, яка містить цільовий, змістово-діяльнісний, діагностичний та результативний блоки. У цій моделі реалізуються наступні педагогічні умови: 1) залучення майбутніх учителів іноземних мов до розроблення дидактичних матеріалів, що ґрунтуються на принципах інтерактивності навчання, диференціації та індивідуалізації, що передбачає осмислення студентами методичних засад самостійної діяльності, застосування творчих, комунікативних, когнітивних, рефлексивних умінь і зумовлює прояв їх креативності; 2) упровадження імерсивних технологій як інтерактивних засобів фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов, спрямованих на розвиток та реалізацію творчого потенціалу у студентів; 3) формування у майбутніх учителів іноземних мов ціннісного ставлення до розвитку та реалізації творчого потенціалу під час аудиторної роботи за допомогою почуття успіху в процесі моделювання професійно-орієнтованих завдань, які вимагають від студентів прояву креативних здібностей.

Доведено ефективність реалізації педагогічних умов під час професійної підготовки.

Матеріали дисертації мають практичну значущість. Експериментальна апробація теоретичних положень дає підстави стверджувати про доцільність їх використання в освітньому процесі педагогічних ЗВО.

Довідка видана для подання до Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Перший проректор

Володимир ГОБЛИК

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
 вул. Винниченка, 31, м. Луцьк, 43006 тел./факс (0332) 24-22-35
 E-mail vipppo@vipppo.org.ua ЄДРПОУ 02139699

11.01.2023 № 14/02-13
 на № _____ від _____

Довідка
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Шліхтенко Юлії Володимирівни на тему:
«Розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у процесі
професійної підготовки», поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

На базі Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти здійснювалось впровадження окремих результатів наукової роботи Шліхтенко Юлії Володимирівни в освітній процес.

Дослідницею Шліхтенко Ю. В. виокремлено та обґрунтовано педагогічні умови розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у фаховій освіті: залучення майбутніх учителів іноземних мов до розроблення дидактичних матеріалів, що ґрунтуються на принципах інтерактивності навчання, диференціації та індивідуалізації, що передбачає осмислення студентами методичних засад самостійної діяльності, застосування творчих, комунікативних, когнітивних, рефлексивних умінь і зумовлює прояв їх креативності; упровадження імерсивних технологій як інтерактивних засобів фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов, спрямованих на розвиток та реалізацію творчого потенціалу у студентів; формування у майбутніх учителів іноземних мов ціннісного ставлення до розвитку та реалізації творчого потенціалу під час аудиторної роботи за допомогою почуття успіху в процесі моделювання професійно-орієнтованих завдань, які вимагають від студентів прояву креативних здібностей.

Авторкою розроблено і представлено модель реалізації педагогічних умов розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти у сфері навчання іноземних мов у професійній підготовці; визначено компоненти (мотиваційно-ціннісний, емоційно-когнітивний, комунікативно-діяльнісний особистісно-рефлексивний), критерії, показники та схарактеризовано рівні (високий, середній, низький) готовності до розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов під час професійної підготовки;

Результати дисертаційного дослідження, запропоновані автором, отримали високу оцінку викладачів закладу освіти і в подальшому будуть використовуватися в освітньому процесі Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти.

Достатня результативність упровадження матеріалів дисертаційної роботи засвідчує доцільність їх подальшого використання у процесі професійної підготовки майбутніх учителів у ЗВО України.

Довідка видана для пред'явлення за місцем вимоги.

Директор

Петро ОЛЕШКО